

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Novæ Observationes Et Additiones Ad A. R. P. D. Bartholomæi Gavanti Congreg. Cleric. Regul. S. Pauli ac Sac. Rit. Congregat. Consultoris Commentaria In Rubricas Missalis Et Breviarii Romani

Adjectis Summorum Pontificum & Sac. Rit. Congreg. Decretis usque ad
præsens emanatis

Complectens omnia Gavanti Commentaria in Rubricas Breviarii - Cum
Indicibus Decretorum, Rerum atque Verborum notabilium

Merati, Gaetano Maria

Augustæ Vindelicorum, 1740

VD18 10783695-002

Sectio Quinta De Partium, hoc est, Horarum Partibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39775

In Breviario autem Augustano edito anno 1570. & auctoritate Pii V. etiam restituito, nec non in memorato Breviario Ecclesie Lugdunensis pro diebus Festis, novem Lectionum, atque in aliis antiquioribus Breviariis, sequens legitur Oratio dicenda in fine Completorii - *Deus, qui illuminas noctem, & lucem post tenebras facis, concede nobis, ut hanc noctem sine impedimento Satana*

transeamus, atque matutinis Horis ad Altare revertentes, tibi Deo gratias referamus, Per Dominum &c. De præfata Benedictione à superiore danda, ejusque ritu vide, quæ tradit Martene *loc. supracit.* ex quo eruitur, quod Monachis datur Benedictio his verbis: *Benedictio Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti descendat & maneat super nos, & respondetur, Amen.*

SECTIO QUINTA.

DE PARTIUM, HOC EST, HORARUM PARTIBUS.

De Oratione Dominica, & Salutatione Angelica. XXXII.

RUBRICA.

- 1 **O**ratio Dominica: *Pater noster*; & Salutatio Angelica: *Ave Maria*: Semper dicitur secretò: ante omnes Horas, præterquam ad Completorium, in cujus principio post Lectionem brevem: *Fratres, sobrii estote: dicto Versu, Adjutorium nostrum: dicitur tantum Pater noster, secretò: & in fine Completorii statim post Orationem B. Mariæ dicitur: Pater noster; Ave Maria: & Credo.* Totum similiter secretò. Finitis Horis & dicto Versu: *Fidelium anima*: dicitur similiter secretò *Pater noster, tantum, nisi sequatur Officium B. Mariæ: quia tunc post illud dicitur Pater noster, ut supra, & nisi alia Hora subsequatur: tunc enim dicitur semel tantum Pater noster, cum Ave Maria, pro principio sequentis Hora, qua finita dicitur Pater noster: ita ut semper dicatur in fine ultime Horæ. Si autem post Vesperas immediatè sequatur Completorium, dicto: *Fidelium*: incipitur Versus: *Jube Domine.**
- 2 Quando in fine Orationis Dominica proferendum est clara voce: *Et ne nos inducas: semper in principio eadem voce proferuntur hæc duo verba: Pater noster: ut in Precibus, & similibus: aliàs numquam proferuntur, sed totum dicitur secretò. Ad Laudes verò & Vesperas, quando in Feriali Officio dicuntur Preces, totum dicitur clara voce ab Hebdomadario.*
- 3 Salutatio Angelica semper dicitur ante Officium B. Mariæ, quando non conjungitur cum Officio Domini: quia tunc sufficis dixisse eam in principio cum Oratione Dominica.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. I. De Oratione Dominica.

I. Gavant. pag. 47. col. 1. n. 1. -- *Tum ex antiquis Breviariis &c.*) Quamvis in antiquis Breviariis reperitur hic Ritus sumendi initium Officii Divini ab Oratione Dominica, nihilominus fateri cogimur, quod Monachi primi fuerunt, qui id usurparunt, nulloque hujusce Ritus vestigium invenitur ante librum Consuetudinum Cisterciensium, ubi hæc habentur cap. 68. *Dimisso Officii signo, Orationem super misericordias faciunt, id est, Pater noster, & Credo in Deum, antequam Versum, Deus in adjutorium, decantent.* Id autem in nulla Monastica Regula X. XI. vel XII. Sæculi occurrit, neque in Breviario Cassinensi XI. Sæculi, neque in veteribus Consuetudinibus Cluniacensibus, ut tradit Græcolas lib. 1. cap. 25. ubique enim Officii Divini principium desumebatur ab illis verbis: *Deus in adjutorium &c.* De dicenda hac Oratione in fine Horarum extat quidem Canon. 10. in Conc. Gerundensi habito Anno 517. in quo præscribitur, Episcopum quotidie Orationem Dominicam post Matutinum, & Vesperas alta voce recitare; de eadem verò Oratione Dominica singulis horis præmittenda etiam Card. Bona lib. de *Divina Psalmodia* cap. 16. fatetur, nihil se legisse apud PP. antiquiores; Sanctus autem Benedictus nec in principio, nec in fine recitandam præscribit, sed inter precum dumtaxat sollemnia recitari decernit.

Postquam autem Oratio Dominica ante Officium recitari consuevit, in nonnullis Constitutionibus Monasticis illam eum aliis precibus recitari jubetur; legimusque, Monachos ante Officium omnia Ecclesie Altaria percurrille, atque coram singulis *Pater* recitasse, quæ res aliquando Officium initii

retardabat, sed ejusmodi supplicationes, atque pietatis opera abrogata fuere, & statutum fuit, ut suo quisque loco eas preces recitaret, antequam Celebrans Officium inciperet; hinc in Carthusianorum Rubricis facultas conceditur recitandi ante Matutinum *ter Pater, & Ave* inclinato corpore, vel flexis genibus: *Ad Matutinum omni tempore ter Pater, & ter Ave præmittimus, deinde, Deus in adjutorium.* Pius autem V. PP. *Pater* secreto ante Officium recitari primus jussit, atque etiam *Ave, & Credo.*

De præstantia hujus Orationis Dominica legenda sunt ea, quæ tradit Card. Bona loc. cit. necnon omnes Auctores ab ipsomet allegati, qui exponunt dictam Orationem.

II. Gavant. pag. 47. col. 2. n. 2. -- *An verò initio Laudum &c.*) Quærit hic Gavantus, utrum Laudibus à Nocturnorum Officio divisim præmittendum sit secreto *Pater, & Ave?* Hanc autem quæstionem resolvit *Sell. 4. cap. 2. num. 4.* tenens eum Navarro, & Francolino affirmativam sententiam, cui etiam adhæret Guyetus lib. 3. c. p. 9. *quæst. 2.* haud tamen motus ratione Navarri, qui existimat, esse octo Horas Canonicas Divini Officii, neque etiam Francolini, id inferentis ex Rubrica 3. 2. qua jubetur ea dici ante omnes horas, præterquam ad Completorium; siquidem Laudes non sunt hora à Matutino distincta, ut tenet idem Francolinus, & fusetur Suarez tom. 2. de *Religione* lib. 1. cap. 6. n. 13. sed prædictæ sententiæ adhæret Guyetus ductus ex sola quadam decentia, qua sit, ut nullum Officium, ne tridui quidem ante Pascha, quamvis illud sit valde heteroclitum, soleat inchoari, nisi prænunciato prius secreto *Pater, & Ave.*

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. II. De Salutatione Angelica.

I. Gavant. pag. 48. col. 2. n. 1. -- *Ut ait Baronius Anno 431. &c.*) Censet Gavantus, inherens Baronio, hæc verba: *Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, Amen*, addita fuisse Salutationi Angelicæ in Concilio Ephesino, quando Beatissima Virgo verè Mater Dei, verè *Θεοτόκος* proclamata fuit, communi Patrum consensu; & proscriptus, condemnatusque Nestorius, Auctor contrarii erroris, sed quamvis certum sit, quòd in prædicta Sacrosancta Ephesina Synodo B. V. M. verè Dei Mater declarata fuerit, non inde sequitur, quòd prædicta verba in eadem Synodo statim Salutationi Angelicæ fuerint adjecta, & hinc est, quòd Grancolas *supra cit. cap. 25.* asserat, quòd nulla satis valida auctoritas produci potest, quæ faveat piæ opinioni Eminentissimi Baronii, quinimmo additamentum *Sancta Maria &c.* in nulla precum formula ante Annum 1508. reperitur, tunc verò tantùm usurpari ceptum *Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, Amen.* Franciscani addiderunt postea, & in *hora mortis nostræ*, atque ita in Breviario Anni 1525. legitur, eaque de causa Cardinalis S. Crucis, aliàs Quignonius, qui Franciscanus fuerat, Breviario suo inseruit Anno 1536. & Pius V. cum hoc Franciscanorum additamento retineri voluit in Breviario Romano ejus auctoritate recognito.

Cæterùm resumendo priorem sermonem de antiquitate prædicti additamenti, verissimum est, quòd in libro de Baptismate, seu de Baptismi Ritibus, qui nomen Severi Patriarchæ Alexandrini præfert, Oratio *Ave Maria &c.* his verbis concepta legitur: *Pax tibi Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus, qui est in utero solus Christus. Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis, inquam, pecca-*

toribus, Amen. Sed talis liber falsò prædicto Auctori tribuitur, cum nullus sit inter Alexandrinos Patriarchas, qui Severus appellatus fuerit; & hinc est, quòd in quibusdam Codicibus manu exaratis præfatus liber Severo Antiocheno adscribatur. Veteres tamen, qui Severi Antiocheni operum meminere, libri de Baptismate nullam omnino mentionem fecerunt.

Addere etiam lubet, quòd nullus eorum Scriptorum, qui hortati sunt Fideles ad persolvendas quasdam piæ preces de Salutatione Angelica, nullum verbum protulerunt; & Concilia usque ad sæculum XI. necnon Patres, Symboli tantùm, & Orationis Dominicæ meminerunt, quæ à Populis disci, & quotidie recitari hortabantur; hujusmodi sunt Concilium Forojulienfè Anno 795. Moguntinum Anno 813. & Caroli Magni Capitularia *lib. 6. cap. 71.* & plures aliæ Synodi, in quibus nulla sit mentio hujus precis *Ave Maria &c.* ut testatur Grancolas *loc. supra cit.* Occurrit tamen *Ave Maria* in minori Officio B. V. ad Invitatorium, & in S. Gregorii Sacramentario habetur ad Offeratorium Missæ quartæ Dominicæ Adventus; sed verba ab Angelo prolata tantùm ibi leguntur, & est potius Antiphona, quàm Oratio. Inter preces igitur Populo præscriptas hæc Oratio *Ave Maria &c.* primùm invenitur apud Odonem de Soliaco, Episcopum Parisiensem, in suis Statutis A. 1195. *exhortentur Populum semper Presbyteri ad discendam Orationem Dominicam, Credo in Deum, & Salutationem Angelicam B. M. V.* Post ea verò tempora sæpiùs in Conciliis hujus Orationis recitatio inculcatur, ita in Oxoniensi Anni 1287. in Bituricensi Anni 1584. in Statutis Lingonensibus Anni 1404 & in aliis pluribus Conciliis, & tractu temporis adeò invaluit usus Salutationis Angelicæ, ut eam

recitantibus etiam Indulgentiæ concessæ fuerint. Cujus concessionis primus Auctor fuisse videtur Johannes XXII. de quo hæc lego in Concilio Parisiensi A. 1347. cap. 13. Auctoritate dicti Concilii præcipimus, quod observetur inviolabiliter ordinatio facta per sanctæ memoriæ Johannem Papam XXII. de dicendo ter *Ave Maria* tempore, seu hora ignitegii (nomine *ignitegii* venit tempus Vespertinum, quo rustici ignem tegere solent) in qua ordinatione conceditur certa Indulgentia dicentibus ter *Ave Maria* prædictis tempore, & hora - Concilium hoc Senonense vocant Dufresne in Glossario verbo *Ignitegii*, & Illustrissimus Hieronymus Crispi in sua erudita expositione Officii B. V. forsitan quia huic Concilio præfuit Guillelmus, Archiepiscopus Senonensis, Parisiis tamen habitum fuit, ut constat ex Synodali Constitutione ejusdem Guillelmi actis hujus Concilii præfixa. Ex hoc Concilio patet, nondum tunc temporis recitatum fuisse Salutationem Angelicam cum illis verbis: *Angelus Domini*.

Rosaria quoque exinde, & Corollæ in B. V. honorem fuerunt approbatæ, & denique ter pariter per diem *Angelus Domini* institutum fuit, diluculo, meridie, & sero, cum trina semper recitatione antedictæ Salutationis Angelicæ, & nonnullæ concessæ fuerunt Indulgentiæ adimplentibus prædicta Religionis Officia erga B. V. præsertim verò recentissime à s. m. Benedicto XIII. qui omnibus utriusque sexus Christianidelibus Rosarium, vel saltem tertiam partem ejusdem devotè recitantibus, pro qualibet Oratione Dominica, & pro qualibet Salutatione Angelica Indulgentiam centum dierum concessit: recitantibus verò quotidie per integrum Annum idem Rosarium, vel pariter saltem ejus tertiam partem, si confessi, ac Sacra Communionem refecti fuerint, & pro Christiano-

rum concordia, Hæresum extirpatione, ac Sanctæ Matris Ecclesiæ exaltatione oraverint, semel in Anno, die ab unoquoque eligenda, insuper concessit Indulgentiam Plenariam, etiam cum facultate applicandi Defunctis: declaravit tamen præfatus Summus Pontifex, quod, ad effectum lucrandi prædictas Indulgentias, requiritur, ut Rosarium sit de more benedictum à Fratibus Ordinis Prædicatorum. Et idem Pontifex concessit recitantibus, semel in die *Angelus Domini* cum Salutatione Angelica, flexis genibus, centum dierum Indulgentiam, & semel in mense, Communionem refectis Indulgentiam Plenariam; & ut talis Indulgentia obtineatur, advertendum est, quod etiam tempore Paschali ad Angelicæ Salutationis signum est genuflexendum, ut S. C. declaravit. De hac autem genuflexione præstanda etiam tempore Paschali, dum recitatur *Angelus Domini &c.* eruditè, & doctissime disserit noster P. Franciscus Magius in suo libro de Divino Officio, & Choro *disquisit.* 41. pag. 322. & fufius in alio suo opere de Sacris Cæremoniis *disquisit.* 4. & 6. in quarum prima tenet tempore Paschali audito jam signo Salutationis Angelicæ non recitandum esse Hymnum *Regina Cæli*, sed solitam precem *Angelus Domini &c.* cum *Ave Maria*.

Advertere etiam est, quod si Regularis, dum pulsatur signum Salutationis Angelicæ, sunt impediti ob aliquod exercitium sui Instituti, & non possint genuflexi recitare hanc precem, ex Indulto ejusdem Pontificis, factis est, si statim postquam impedimentum cessavit, id præstent, ut possint subsequi prædictas Indulgentias.

De hac Salutatione Angelica videri possunt ea, quæ tradit doctissimus Canisius *lib.* 3. & 5. de *Virgine Deipara*, & Card. Bona de *Divina Psalmodia* cap. 16. §. 2. necnon Grancolas *loc. supracit.*

De Symbolo Apostolorum, & Symbolo S. Athanasii. XXXIII.

RUBRICA.

- 1 **S**ymbolum Apostolorum semper dicitur ante Matutinum, & Primam, & finito Completorio post Orationem Angelicam, totum secretò: etiamsi ad Primam, & Completorium iterum dicendum sit cum Precibus. Quando verò dicitur cum Precibus ad Primam, & Completorium, clara voce profertur, Credo in Deum, & in fine, Carnis resurrectionem, reliquum dicitur secretò: alias totum secretò dicitur, ut supra.
- 2 Symbolum S. Athanasii dicitur ad Primam post Psalmum, Retribue, in omnibus Dominicis per annum, quando Officium sit de Dominica, exceptis Dominicis infra Octavas Nativitatis Domini, Epiphania, Ascensionis, & Corporis Christi, ac Dominica Resurrectionis, & Pentecostes, in quibus dicuntur tantum tres Psalmi consueti, ut in Festis. In Dominicis infra alias Octavas, & in Dominica Trinitatis dicitur, alias numquam, neque si aliquod Festum duplex celebretur in Dominica. Et in fine illius dicitur, Gloria Patri.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. III. De Symbolo Apostolorum.

I. Gavant. pag. 49. col. 1. n. 1. - - *Dicitur Apostolorum, quia singuli Apostol. &c.*) Symbolum, de quo agit superior Rubrica, Apostolorum nuncupatur, quia ab Apostolis compositum fuit, unde à suis Auctoribus nomen usurpavit. Sancti enim Apostoli, ait Clemens Rom. in *Epist. Jacob.* inter se Symbolum Fidei condiderunt. De hoc pariter Tertullianus in *lib. de Velan. Virg. cap. 1. & de praescript. cap. 21. & 37.* ait: *Fidei regula una omnino est, sola, immobilis, & irreformabilis: & hanc Ecclesia ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo suscepit. Quæ autem sententiæ à singulis Apostolis compositæ sint, tradit hic Gavantus, sed legere etiam potest curiosus lector ea, quæ tradit Baronius *Anno 41. num. 15. & seqq.* cur verò regula Fidei Symboli nomen præferat, docet Card. Bona *supra cit. cap. 16. num. 1. & 2.* De Symbolo Nicano, sive Constantinopolitano, quod in Missa cantatur, non est hic tractandi locus, de eo enim*

nos egimus in superiori Tomo; quapropter legenda sunt ea, quæ ibi tradidimus; de Symbolo verò S. Athanasii, de quo mentionem facit Rubrica superior, non agimus hoc loco, sed agemus cum Gavanto *cap. 20. hujus Sectionis 5.*

II. Gavant. eod. n. 1. - - *Aded, ut Romanum Symbolum fuerit à Vigilio Papa appellatum &c.*) Prædictis duobus antiquius est profectò Symbolum Apostolorum, quod ob causam à Gavanto assignatam fuit Romanum appellatum, sed non à Vigilio Papa, ut asserit idem Gavantus, neque enim libri contra Eutychem possunt dicto Pontifici adscribi; eum ex libro 4. manifestè appareat, Auctorem ipsorum Zenonis Imperatoris temporibus floruisse; & quamvis, dum hæc Gavantus scribebat, ignotus esset horum librorum parens, nemo tamen, quod sciam, Vigilio Romano Pontifici vendicavit, sed alii Vigilio Episcopo Tridentino, alii incerto Auctori tribuebant, nunc verò certum jam est pe-
nes

nes omnes, hos libros adversus Eutychen, factum esse Vigilii Tapfenis, Episcopi in Africa, ut demonstravit eruditissimus Chiffletius in nova horum operum editione, quam adornavit Anno 1664.

III. Gavant. pag. 50. col. 1. n. 3. -- *Et dicitur secretò &c.*) Oratio Dominica, atque Symbolum in Missa alta voce adhuc pronunciantur, & canuntur, atque veluti pars Liturgiæ habentur. *Pater* clara voce à Monachis ad Laudes, & Vesperarum finem recitatur, Symbolum S. Athanasii, ut liquet ex

Rubrica superiori, singulis Dominicis canitur tanquam publici Officii pars. Igitur ut vetustatis aliqua ratio haberetur, atque à veteri Officio distinguerentur, cum hæc novitiæ *Pater*, & *Credo* repetitiones invecere, statutum fuit, ut secretò pronunciantur; hæc ponderat Grancolas *lib. supracit. cap. 25.* Cur autem in medio ad preces partim clara voce, partim secretò, & non totum clara voce, sicut in Missa, dicatur Symbolum, reddit rationem ex Divo Thoma Gavantus *hic num. 4.*

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. IV. De Initio Horarum.

I. Gavant. pag. 50. col. 1. n. 1. -- *De Matutini principio prædicto meminit Amalarius &c.*) A longo tempore Romana Ecclesia officio suo inseruit preces illas: *Domine, labia, & Deus in Adjutorium*, quia Amalarius à Gavanto citatus earundem mentionem facit. Primus autem, qui pro singulis Horis hanc Psalmi Orationem *Deus in Adjutorium meum* adhibuit, fuit S. Benedictus, atque ab eo hunc Ritum Romana Ecclesia accepit, sed cum hoc discrimine, quod S. Benedictus ad Matutinum recitabat *Deus in Adjutorium* ante *Domine, labia mea*, Romæ verò à *Domine, labia mea aperies*, incipitur Divinum Officium. Magistri Regula *cap. 44.* initium pariter facit à *Domine, labia &c.* & reliqua *Versus aperitionis* appellantur, & præscribit, Abbatem hunc Versiculum canere debere, quia ipse Officium incipere debet: *oportet in Nocturnis ab Abbate dici Versum aperitionis Domine, labia mea.* Animadvertit etiam, quod, dum Versiculus ille profertur, ori Crucis signum imprimendum sit, quod modò nos facimus solo pollice manus dextræ. Diximus, Orationem *Deus in Adjutorium* in Officio Divino à S. Benedicto primum invecere fuisse, qui hoc fecit ad antiquorum Monachorum exemplum, quorum meminit Cassianus *collat. 2.*

ubi ait: Abbatem Paphnutium præcepisse Monachis suis, ut in omnibus vitæ suæ actibus hanc Psalmi precatiunculam adhiberent. Prædictum Ritum præscripsit etiam Concilium Aquisgranense Anno 816. his verbis: *Nocturnis Horis cum ad opus divinum surrexerit Clericus, primum signum sibi S. Crucis imponat per invocationem S. Trinitatis, deinde dicat Versum, Domine, labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. Deus in Adjutorium meum totum cum Gloria Patri & ad Oratorium festinet, dicendo Psalmum, Ad te levavi Animam.* Ex hac tamen dispositione dicti Concilii evincitur, antedictas preces adhuc ad Officium non pertinere, cum absolvi deberent à Clericis, antequàm in Chorum pervenirent. Idem Ritus laudatur etiam in Regula Chrodogangi, ex qua etiam eruitur, quod adhuc hæc preces pars Officii minimè erant, sicut modò non sunt apud nos in Officio Defunctorum, & tribus ante Pascha diebus, sacraque Epiphaniæ die.

Psalmus *Deus in Adjutorium*, ut colligitur ex allegato Concilio Aquisgranensi, antiquitus totus recitabatur, postea verò primus tantum Versiculus cum *Gloria Patri, & Amen* servatus est.

II. Gavant. pag. 50. col. 2. n. 3. -- *Sub noctem dicimus aptus Convertite nos Deus &c.* Optime innuit Gavantus hoc loco, quod principio totius Officii præponitur *Domine, labia &c.* Subjungens, quod sub noctem, & ad Completorium dicimus aptius *Convertite nos Deus &c.* Solent enim per diem rerum labentium curæ, & variarum imaginum confusa phantasmata orantium mentes distrahere; & idcirco initio Completorii, quod sub noctem decantamus, opportunè dicitur Versiculus ille: *Convertite nos Deus salutaris noster &c.* Hunc tamen ante Completorium omittunt Monachi Cistercienses, qui Regulam S. Benedicti exactè observant, quia idem S. Patriarcha talem Versiculum in sua Regula non præscribit, sed solum jubet, quod semper diurnis horis dicatur Versus: *Deus, in Adjutorium meum intende.*

Dum autem promuntur illa verba ab Hebdomadario ad singulas Horas Canonicas, & ipse, & alii Choro interessentes formant sibi signum Crucis, de quo quaritur ab Autoribus, qua ratione hoc signum exprimi debeat, & manu formari. Aliqui illud tribus digitis dextræ manûs efformant sub invocatione Sanctissimæ Trinitatis, alii verò duobus, ad duas Christi naturas & voluntates contra Monophysitas, & Monothelitas indicandas. Alii autem signant se à Superiori in inferiùs descendendo, & à dextra transeunt ad sinistram, quia Christus de Cælo descendit in terram, & à Judæis transivit ad Gentes. Usus tamen communis Occidentalis Ecclesiæ est, ut dextra manu extensa Crucis expressio à fronte ad pectus, & à sinistro ad dextrum humerum ducatur. De hoc Crucis signo diffusissimè scribunt Jonas, Episcopus Aurelianensis, & Duncalus adversus Claudium Iconoclastam, Episcopum Taurinensem, itemque Chrysoströmus *Homil. 55. in Mattheum.* Scripserunt quoque piè, & eruditè de Cruce Justus Liphus, & Jacobus Gretlerus; de Crucis verò veneratione antiquos Canones refert Antonius

Gavant. Rubr. Brev.

Augustinus, & de hac re plura etiam tradit Baronius in Annalibus, & Jacobus Bossius in Cruce Triumphante. Novissimè verò doctissimam elucubravit Dissertationem D. Rupertus Sala, Abbas Cisterciensis, prelo dandam cum operibus Card. Bonæ ab ipso illustratis. De cultu & veneratione Crucis præclarum etiam opus edidit S. Franciscus Salesius, cui titulus est, Vexillum Crucis.

III. Gavant. pag. 50. col. 2. n. 4. -- *Prosequimur cum Gloria Patri, & Filio &c.* Prædicta precatio *Deus in Adjutorium,* quæ omnibus Horis Canonicis præmittitur, terminatur cum *Gloria Patri &c.* Hoc autem relationem habet ad Psalmum illum, qui totus olim, ut diximus, decantabatur, & ad cujus finem, sicuti ad aliorum Psalmorum terminum, *Gloria Patri* dici solebat. Difficile tamen est, posse tempus assignari, quo facta est hujus Ritus prima institutio propter varias, & oppositas Scriptorum, qui de hac re disseruerunt, sententias. Walfridus Strabo *cap. 5. de Rebus Ecclesiasticis* asserit, Damasum Papam hunc morem in Occidentem invexisse ad Orientalium imitationem, id suadente S. Hieronymo. Walfridi sententiæ nonnulli adherent, sed omnes decipiuntur ob Epistolam Hieronymi ad Damasum, quæ habetur primo Tomo Conciliorum in Rebus Damasi, in qua hæc leguntur. *Preccatur ergo Clientis tuus, ut vox ista psallentium in Sede tua Romana diu noctuque canatur, & in fine Psalmi cujuslibet, sive Matutinis, sive Vespertinis Horis conjungi præcipiat Apostolatus tui Ordo Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, & quæ sequuntur.* Decipiuntur, inquam, ob dictam Epistolam, quia in Calce ejusdem, in Concilio Colonia editis ex Baronio notatum est, quod ab eruditissimis Hieronymi res accuratius expendentibus, ea tanquam adulterina, ac plane commenticia exploditur. Rursus quoniam in Epistola prædicta asseritur, dicendum esse *Gloria Patri &c.* quemadmodum in Concilio Nicæno statutum fuerat, atque in Oriente

T ser-

servabatur, hæc pariter narratio supposititiam omnino reddit citatam Epistolam, nullibi enim Canon iste Nicæni Concilii in veteribus monumentis occurrit, neque Scriptor quispian reperitur, qui Ritus illius mentionem faciat: quod verò morem Ecclesiarum Orientalium attinet, Cassianus, qui non multò post S. Hieronymum floruit, lib. 2. *Institut. cap. 8.* ait - Illud etiam, quod in hac Provincia videmus, ut uno cantante in clausula Psalmi omnes adstantes concinant eum clamore *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*, nusquam per Orientem audivimus; sed cum omnium silentio, ab eo, qui cantat, finito Psalmo Orationem succedere: hac verò glorificatione Trinitatis tantummodo solere Antiphonam terminari - Ex quibus Cassiani verbis, ut optimè arguit Cardinalis Bona *loc. cit. §. 6.* quis non videt, nullam fidem prædictæ Epistolæ esse adhibendam; si enim Cassianus, sagacissimus Sacrorum Rituum observator, nusquam audivit *Gloriam* post Psalmos in Oriente cantari, quomodo potuit Hieronymus, qui ante Cassianum quinquaginta annis illa scripsisse dicitur, ulum, qui non erat in Oriente, in Occidentem transferre?

Quis autem fuerit prædicti Hymni glorificationis Auctor, ambigitur ex Cardinali Bona, qui de *Divina Psalmodia cap. 16 §. 6.* ait, certissimum esse, quòd Hymnus glorificationis ab Apostolis compositus, à Patribus Nicænis auctus, ab Universa Ecclesia receptus, omni reverentia debet cantari. Manavit ergo ad nos Apostolica Traditione, atque adeò errarunt illi, qui innixi auctoritatibus Theodoretii lib. 2. *Historie Eccl. l. c. 24.* Sozomeni lib. 1. c. 9. *Histor. Tripartitæ lib. 4. c. 35.* & Nicephori lib. 9. c. 24. Flavianum, Monachum Antiochenum, hujus Hymni faciunt Auctorem. Cum enim Catholici imperante Constantio, Patrem cum Filio pari gloria celebrarent; & Ariani ambiguis locutionibus Filium Patre inferiorem ostendere conarentur; Flavianus, scripserunt isti, co-

acta Monachorum Caterva, primus omnium clara voce cantavit *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*. Sed hunc Hymnum Flavianò antiquiorem evincunt Sanctus Athanasius in lib. de *Virginitate*, & S. Basilus in lib. de *Spiritu Sancto cap. 7.* ubi ait: *Quapropter glorificationis Hymnum Patri simul cum Filio offerimus; sed nonne hoc nobis sufficit, quòd hæc Patrum sit Traditio?* Idem docet *cap. 17. & 29.* ubi agit de Traditionibus Apostolicis. Ejusdem quoque Hymni fit mentio in vita S. Eugeniæ, quæ sub Commodò Imperatore floruit, in qua vita hæc habentur - & Angeli transeuntes Hymnum Deo dicebant: hoc solum intelligebatur, quòd nomen Jesu Christi, & Spiritus Sancti in ipsis laudibus resonabat: *Gloria, & honor Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, & nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.* - Quod igitur tradit Wulfridus in lib. de *Reb. Eccl. ap. 25.* ubi asserit, à Magno Nicæno Concilio prædictum Hymnum compositum fuisse, intelligendum est de sola illa appendice *Sicut erat &c.* quam revera in eo Concilio additam fuisse asseverat Card. Bona *loc. cit.* idque fuisse factum ad obstruendum Sacrilegum os Ariatorum iniqua loquentium, & asserentium, fuisse tempus, cum Filius non erat cum Patre. Confirmat suam asseritionem Eminentissimus Auctor Testimonio Concilii Vafensis I. in Gallia paulò post Concilium Nicænum tempore Constantii Imperatoris sub Julio Papa celebrati, licet ejus Canones existant cum Vafionensi II. sub Leone Magno, hac sanctione edita - Quia non solum in Sede Apostolica, sed etiam per totum Orientem, & totam Africanam, vel Italianam, propter hæreticorum astutiam, qua Dei filium non semper cum Patre fuisse, sed à tempore fuisse, blasphemant. In omnibus clausulis post *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, Sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen,* dicitur: etiam nos in Universis Ecclesiis nostris hoc ita dicendum decernimus - Prædicta tamen

verba totum Orientem addita esse, existimat Menardus, cum nusquam reperiatur, apud Græcos, *Sicut erat in principio*, fuisse in usu. Walfridus quoque *cap. 25.* testatur, Græcos non dicere, *sicut erat in principio*, sed hoc modo - - *& nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.* - Rursus etiam in vita S. Eugenii, & in Liturgia S. Johannis Chrysostomi, & apud Joannem Moscum in Prato Spirituali *cap. 119.* hæc sola clausula habetur - - *nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.* - immo quidam etiam hæc tantum verba promebant - - *in secula seculorum, Amen.* - ut videre est in Concilio Toletano 4.

Ceterum modus exprimendi etiam primam hujus Hymni partem varius fuit, & multiplex, primo *Gloria Patri, & Filio, & Spiritu Sancto*, secundo ex Sancto Basilio *lib. de Spiritu Sancto cap. 27. Gloria Patri, & Filio, & cum Sancto Spiritu*; tertio *Gloria, & honor Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*, ita legitur in vita S. Eugenii supracitata, & ita decernitur in Concilio Toletano 4. supra allegato; quarto Ariani his verbis ad suæ hæreseos patrocinium abutentes ita dicebant: *Gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto*, ut colligitur ex Theodoro *lib. 1. Histor. Eccles. cap. 24.* ubi refert, quod Leonius, Patriarcha Antiochenus, ut dissimularet hæresim, cum esset in synaxi, hæc ejusdem Hymni verba - - *Gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto* submitse promebat; reliqua verò *in secula seculorum* clarè, & distinctè. Quinto Vigilius Papa *Epist. 1.* reprehendit errorem quorundam, qui subducta una conjunctiva syllaba, perfectum Sanctissimæ Trinitatis vocabulum minuere conabantur dicentes: *Gloria Patri, & Filio spiritui Sancto.*

Antiquissimus fuit Ecclesiæ mos decantandi in templo ad finem diei *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*, quam glorificationem Græci Doxologiam minorem appellarunt, ad differentiam Hymni Angelici *Glo-*

ria in excelsis Deo, quem Doxologiam majorem dixerunt; verbum enim Græcum *Doxa*, latine *Gloria* redditur. Postquam autem Ariana Pests grassari cœpit, Ecclesia Catholica diligentius prædictum Ritum dicendi *Gloria Patri &c.* servavit.

Additum fuit verbum *Amen* in fine dictæ glorificationis, ad significandum Ecclesiæ desiderium, ut *Gloria* scilicet à se Trinitati data, eam re ipsa glorificet; verbum enim *Amen* Hebræum est, quod significat, *ita est, vel ita sit*, estque comprobatio eorum, quæ dicta sunt, atque ut expleantur, desiderium. In hoc Christiana Ecclesia imitata est morem Judæorum, qui Sacerdoti precanti respondebant *Amen*, ut legere est Deuteronomii *cap. 27. Tobie cap. 9.* Qua voce significabat Populus, se probare, & rata habere, quæ à Sacerdote dicta erant; hinc nos hæc voce utimur etiam ad finem Collectarum, & Orationum. Cætera ad hanc vocem spectantia tradit Græcolas *loc. cit. cap. 26.*

IV. Gavant. pag. 50. col. 2. n. 5. - - *Completur Initium Horarum per Alleluja &c.* Verbum *Alleluja*, quo initium Horarum Completur, Hebraicum profectò est, non verò Græcum, ut docuit Durantus *lib. 2. de Rit. Eccles. cap. 20.* Rursus falsum est, prædictum verbum non esse vocem alienius linguæ, ut tradidit Anselmus, Cantuariensis Episcopus in *cap. 9. Apoc.* si tamen ipse ejus operis Auctor est. Hebraicum igitur est prædictum verbum *Alleluja*, cujus vocis legitimus sensus nihil aliud est, nisi *Laudate Deum cum júbilo, letitia, & Cantu.* *Alleluja* enim non est una simplex dictio, sed è duobus vocabulis composita, nempe *Hallelu,* & *Jah.* *Hallelu* idem est ac *Laudate, vo em exollite cum letitia.* *Jah* verò unum est ex nominibus Dei. Cætera, quæ spectant ad hujus nominis explicationem, & interpretationem, vide apud Card. Bona *cit. cap. 8. 7.* ubi suo more eruditissime tractat non solum de hujus nominis interpretatione, sed etiam de ejusdem Antiquo Ritum in Ecclesia

clesia Judaica, tum etiam in Ecclesia Christiana.

V. Gavant pag. 50. col. 2. n. 6. -- *Ut do. et S. Gregorius lib. 7. Epist. 63. &c.* Quod in allegata Epistola scribit Gregorius Magnus, nimirum Damasum Papam ex Beati Hieronymi traditione accepisse, ut ad imitationem Hierosolymitanæ Ecclesiæ, Romæ etiam cantaretur *Alleluja*, id cautè intelligendum est, ut optimè adnotat Gavantus ipse, nec non Cardinalis Bona *loc. cit.* non enim eo tempore in Ecclesia Romana cantari cœpit *Alleluja*, sed cum tempore tantum Paschali concineretur, Damasi tempore statutum est, ut prædicta vox etiam extra tempus Paschale adhiberetur. Porro vivente Damaso adeo frequentabatur prædicta vox *Alleluja*, ut in funere quoque Defunctorum diceretur, idque colligitur ex *Epist. 30.* Divi Hieronymi, in qua narrat, quod, dum agebantur exequia Fabiolæ, templa resonabant hujus vocis cantu. In Sacris item Defunctorum Liturgiis ab Hispanis dicebatur *Alleluja*, ut legitur in Missali Gotthico, sive Mozarabico,

& in Ecclesia Gallicana eandem Ritum servatum fuisse, ostendunt Acta S. Radegundis apud Baronium *anno 590. num. 39.*

Hac voce sæpè utitur Ecclesia in suis officiis post Antiphonas, Responsoria, & Versiculos, præcipuè Paschali tempore; omitti tamen solebat etiam antiquitus à Septuagesima usque ad Pascha, quia tale tempus tristiæ est, atque luctus.

Observandum superest, quod utrumque verbum, nimirum *Alleluja*, & *Amen*, Ecclesiæ sermone adeo consecratum est, ut neque Græci, neque Latini, aliæve Nationes linguis suis interpretari ausæ fuerint, quinimò Apostoli ipsi in scriptis suis eadem retinuerant, neque in aliud idioma transstulerunt, seu interpretati sunt, ut eadem ratione loqueremur in Terris, quibus Sancti gloriam Dei laudant in Cælis. Divus enim Isidorus libro 6. cap. 19. ait: *Amen. & Alleluja sacrosancta sunt, ut etiam Johannes refert, audisse caelestes exercitus dicentium Amen, & Alleluja, ac per hoc sic in terris oportet utraque dici, sicut in Cælo resonant.*

De Invitatorio, XIX.

RUBRICA.

- 1 **I**nvitatorium semper dicitur in omni Officio ad Matutinum cum Psalmo *Venite, exultemus*, ordine in principio Psalterii descripto; sed variatur pro Officii qualitate, ut in Psalterio & Proprio de Tempore, ac in Proprio & Communi Sanctorum.
- 2 Non dicitur in die Epiphania, nec in triduo ante Pascha, ut suis locis notatur: nec in Officio Defunctorum per annum, excepto die Commemorationis omnium fidelium Defunctorum, ac in die obitus seu depositionis Defuncti, & quandocumque dicuntur tres Nocturni.

Novæ Observationes & Additiones ad Gavanti

Cap. V. De Invitatorio.

I. Gavant. pag. 51. col. 1. n. 1. -- *Con- vocat omnes degentes undique &c.* Invitatorium dicitur signum illud, quo Ecclesia Filios suos ad Officium vocat, & reipsâ Psal- mus *Venite* est quædam invitatio. In Officio Mozarabico S. Isidori Invitatorium vocatur *sonus*, quasi Tuba esset excitans homines ad Deum laudandum. In Regula verò Monacho-

chorum, Auctore Anonymo, quem tamen Magistrum communiter vocant, Invitatorium dicitur *Versus aperi ionis*, seu *Responsorium hortationis*. Romæ olim nullum erat Invitatorium, quod ad hanc usque diem servatur tribus ante Pascha diebus, & in Defunctorum Officiò sollemniter non celebrato; quando autem Romæ receptum fuit, dicebatur Invitatorium his tantum diebus, quibus Populus ad Officium convenire consueverat, unde Populi gratia Matutino fuit insertum. Ex Romanis Ordinibus colligitur, majoribus Festis duo Officia noctu celebrata fuisse, primum recitabatur in Sacello Pontificio, & hoc quidem sine Invitatorio, secundum verò dicebatur cum Invitatorio, quia Populus huic intererat; Amalarius testatur *Supplemento cap. 4.* ætate sua Invitatorium Dominicæ dumtaxat Officiò, non verò feriali præfixum fuisse, quia Populus plerumque diebus, quibus exercetur opus servile, Officiò non interveniebat, neque ad illud invitabatur; Clerici verò, atque Monachi, qui ex lege sui Status, seu Instituti ad Officium tenebantur, ad hoc recitandum Invitatorio opus non habebant. Et Græcolas *lib. 1. cap. 27.* asserit, Invitatorium à Monachis originem habere, qui hoc signo manè excitabantur, & ut expergerent, promebantur illa verba: *Venite, adoremus Dominum*; inde Invitatorii occasione Psalmus *Venite* additus fuit, ex quo desumptus est Versiculus ille, *Venite, adoremus*. Hæc tamen intelligenda sunt de antiquissimis Monachis, nam in Regula S. Benedicti *cap. 9.* præscribitur, quòd post prædictum Hymnum glorificationis Psalmus 94. Invitatorius appellari solitus, sit decantandus, idque in ipso Divini Officii exordio. Antè S. Benedicti tempora recitatum fuisse, quidam volunt ex S. Athanasio, qui in Sermonè de Deipara testatur, Christianos ad precum principium invitantes invicem, & adhortantes clamare solitos verba hujus Psalmi. Et Marcus Gazæus Diaconus, qui vivebat Anno Domini 430.

Processionem describit Christifidelium, Psalmum *Venite, exultemus*, concinentium, & in Versiculorum Psalmi intercessione dicentium *Alleluja*, quæ modulatio quandam Invitatorii speciem repræsentat.

Rursus in prædicta Regula S. Benedicti non solum præscribitur recitatio Psalmi 94. sed etiam additio Antiphonæ. Antiphona autem, ait Martene in suo Commentario, hic vocat Invitatorium huic Psalmò præmitti solitum, v. g. *Regem Confessorum Dominum venite adoremus*, quod Amalarius vocat Invitatoriam Antiphonam, id quod confirmat Ordo Romanus XI. Benedicti. in quo *num. 52.* habetur: Infra Albas Paschæ ad Matutinum Invitatorium *Surrexit Dominus. verè &c.* Repetitur autem aut ex toto, aut ex parte ad singulos Psalmi Versiculos, idque à tempore S. Benedicti, ut scribit Boherius in suo Comment. Meminit Amalarius in *Supplemento ad lib. 4. de Offic. Div.* quod habetur in *Analectis tom. 2.* Invitatorium juxta Regulam S. Benedicti festivis diebus hebdomadalibus sine modulatione Antiphonæ solere dici; cum enim in dicta Regula habeatur de Psalmò 94. quòd *su certè decantandus*, hinc Bernardus Cassinensis existimat, talem Psalmum aliquando in directum esse dicendum, & sine Antiphona, ut legitur pariter in Petri Diaconi Textu, & certè Paulus Augustinus à Janua relatus Martene observat in *Regulam cap. 12.* particulam *De interdum esse negativam*, ut idem sit decantare, ac non cantare, sed simpliciter sine vocis modulatione.

II. Gavant. pag. 51. col. 1. n. 5. -- *In die Epiphaniæ non dicitur &c.* In die sollemni Epiphaniæ Invitatorium Romæ hæctenus non dicitur ob rationes allegatas à Gavanto, nempe ne bis idem Psalmus repetatur, & reverà Benedictini, qui ad tertium Nocturnum cantica habent, sicut etiam Carthusiani, qui Psalmos Epiphaniæ proprios recitant, inter quos Psalmus *Venite*, non habetur, eum ab Officii initio cum Invitatorio in Epiphaniæ Festo decantant; eundem esse morem

Cisterciensium, testatur Card. Bona *loc. supracit.* ubi ait -- Nos verò, qui ex præscripto Regulae nostrae in tertio Nocturno tria Cantica è veteri Testamento psallimus, ipsa etiam apparitionis die Invitatorium more soli-

to decantamus -- Hæc Card. Bona: Constat tamen ex Amalarii Supplemento supracit. omisum fuisse etiam apud Benedictinos in Epiphania hunc Psalmum in Officii initio, & in secundo Nocturno decantatum.

De Hymnis. XX.

RUBRICA.

- 1 **H**ymni semper dicuntur in qualibet Hora, præterquam à triduo ante Pascha, usque ad Vesperas Sabbati in Albis exclusivè, & præterquam in Officio Defunctorum.
- 2 Ad Matutinum Hymnus dicitur post Psalmum, Venite, repetito Invitatorio, præterquam in die Epiphania: ad Laudes, & Vesperas dicitur post Capitulum: ad Horas, ante Psalmos: ad Completorium, post Psalmos, & Antiphonam.
- 3 Dicuntur autem in Officio de Tempore, ut in Psalterio, quando proprii Hymni in Proprio de Tempore non adsunt: qui Hymni de Psalterio in Dominicis, & Feriis assignati, dicuntur ab Octava Pentecostes usque ad Adventum (Dominica infra Octavam Corporis Christi excepta) & ab Octava Epiphania usque ad Dominicam I. Quadragesimæ exclusivè. In Officio de Sanctis dicuntur, ut in Comuni Sanctorum, nisi proprii in Proprio Sanctorum habeantur.
- 4 In Nativitate Domini usque ad Epiphaniam, in Festo Corporis Christi, & per Octavam, & quancumque sit Officium Beatae Mariae tam novem, quam trium Lectionum, etiam tempore Paschali, in fine omnium Hymnorum (præterquam in fine Hymni, Ave maris stella, & Hymni ad Laudes in Festo Corporis Christi, qui habet ultimum versum proprium) dicitur: *Jesu, tibi sit gloria, Qui natus es de Virgine: ut in ejus Officio parvo: etiamsi dicantur Hymni de Sanctis, qui infra Octavas prædictas celebrantur, dummodo Hymni illi sint ejusdem metri, nec habeant ultimum versum proprium, ut Hymnus S. Crucis ad Vesperas, & plurimorum Martyrum ad Matutinum.*
- 5 In Epiphania Domini, & per Octavam, in fine omnium Hymnorum dicitur: *Jesu, tibi sit gloria, Qui apparuisti Gentibus.*
- 6 A Dominica in Albis usque ad Ascensionem, in Pentecoste, & per Octavam, in fine omnium Hymnorum dicitur: *Deo Patri sit gloria, & Filio, qui à mortuis: etiam in Festis Sanctorum eodem tempore Paschali occurrentium, dummodo Hymni sint ejusdem metri, nec habeant ultimum versum proprium, qui non mutatur, ut supra.*
- 7 In Ascensione autem usque ad Pentecosten (præterquam in Hymno, *Salutis humanae Sator*) dicitur: *Jesu, tibi sit gloria, Qui victor in Cælum redis: similiter etiam in Festis tunc occurrentibus.*

8 In Transfiguratione Domini dicitur: *Jesu, tibi sit gloria, Qui te revelas parvulis. Aliis temporibus terminantur Hymni, ut suis locis ponitur.*

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. VI. De Hymnis.

I. Gavant. pag. 51. col. 2. n. 1. -- *Hymni Græcè, Laudes Latine &c.* Quod Græcè dicitur Hymnus, Latine redditur Laus Dei; & equidem Augustinus egregiè in *salum* 48. ait: *Hymnus scitis quid est? Cantus est cum Laude dei. Si laudas Deum, & non cantas, non dicis Hymnum. Si cantas, & non laudas Deum, non dicis Hymnum. Si laudas aliquid, quod non pertinet ad laudem Dei, & si cantando laudas, non dicis Hymnum.* Hæc itaque tria Hymnum, juxta Augustini mentem, constituunt, ut observat etiam Gavantis: Cantus, Laus, & Dei. Advertendum tamen, quod cantus ille debet esse metricus, alioquin Hymnus nuncupari non possit. Hinc Isidorus *lib. 5. Etymol. cap. 19.* Hymnum sic describit -- *Canticum laudatum pro eo, quod sit carmen letitiae, & laudis.* Et Divus Ambrosius in *Orat. contra Auxentium de Basilicis non trahendis Hereticis*, Hymnos à se compositos, carmina vocat: *Hymnorum*, inquit, *meorum carminibus deceptum Populum servent, grande carmen istud est, quo nihil potentius.*

De Hymnorum origine superfluum hoc loco censemus aliqua agere, cum plurimi de ea copiosè ac eruditè scripserint, & compertum sit apud omnes, non modò ab Hebræis verum numen, sed & ab Ethnicis inanes ipsorum Deos Hymnis fuisse celebratos. Hujusmodi Hymnorum auctores Hymnographi dicti sunt: inter eos autem celeberrimi fuerunt, Linus, Musæus, Callimachus, & Homerus. Porro Auctor est Pausanias in *Bæoticis*, Lycium Oden primum omnium Hymnos composuisse, quod tamen ab aliis inficiatur, affirmantibus, Anthum Anthedonium primum Hymnographum fuisse.

Dubitatur, num inter vetustissimos Hymnographos locum habeat Orpheus, ex quo Tatianus, ac Clemens Alexandrinus negent Hymnos, qui sub Orphei nomine circumferuntur, ipsius esse. Verùm hos Scriptores decipi, eruditè demonstrat Guilielmus Canterus in *novis Lectionibus lib. 2. cap. 2.* Certè Pausanias advertit, Hymnos Orphei religione, sanctitate, & elegancia cæteris omnibus antecere. Apud Hebræos Moyses, aliique Vates Hymnos Deo cantarunt, ut ex Sacris literis patet, idque multis antè sæculis, quàm Poëtæ in Græcia flourerent, ut immeritò Græci primam sibi Hymnorum inventionem attribuant. David quoque Hymnographus antonomastice à Philone *lib. de Munito cap. 9.* appellatur, & quidem merito, cum Psalmorum Liber, quorum saltem præcipua pars Davidem habet Auctorem, *Liber Hymnorum* hebraicè inscribatur. Advertit tamen optimè Guyetus *lib. 3. cap. 5.* quod Hymni nostri à Psalmis ea ratione discrepant, quod Psalmus Dei Laudes generatim metricè profequatur, seu quatenus ejus gloria in opere Creationis, vel in mirabilibus Legis antiquæ effulget, Hymnus verò noster speciatim, seu quatenus ipsius Magnalia nobis in Mysterio, seu Sancto, qui colitur, referantur: quapropter perfecta erit Hymni nostri Definitio, quod sit Cantus metricus continens laudem Dei propriam diei, vel Festi, quod celebratur.

Antiquissimum esse ritum in Ecclesia cantandi Hymnos in Laudem Dei compositos, pluribus Ecclesiasticæ Historiæ monumentis comprobari potest. Philo enim Judæus agens de Therapeutis Alexandria, quos veteres omnes, ac plerique recentiores Christiani.

Arianos fuisse fatentur, testatur, quod illi non solum contemplationi vacabant, sed etiam Cantica, & Hymnos in Dei laudem componebant, vario metrorum, carminumque genere concinna os. Dionysius, seu quisquis est Auctor Libri de Divinis Nominibus, Sacros Hierothei Hymnos saepe commemorat, sicut & suos, quos plures ille conscripsit. De Christianorum etiam Hymnis mentionem facit Plinius in Epistola Celebris ad Trajanum. Pulcherrimum hujus ritus vestigium quoque apparet in Epistola Synodi Antiochenae adversus Paulum Samosatenum habitae, in qua Haereticarum crimini vertunt, quod Hymnos in laudem Christi compositos abolerent, & alios in sui honorem die Paschatis ab improbis mulieribus cani praeceperit. Paulum antedictum imitati sunt Ariani, qui Hymnos apte ad suam haesim compositos alternatim cantare solebant; quod cum Arcadio Imperatore Gainae potentia freti, publice, ac summa cum licentia praestarent, referentibus Socrate, ac Sozomene, veritus Chrysostomus, ne quis ex Simplicioribus ab Ecclesia abstraheretur hujusmodi Canticis, quosdam Catholicos eis opposuit, qui majori cum pompa, & apparatu Hymnos decantando, Arianorum studia superarent. Neque mirari debemus, apud veteres Christianos tam frequentem fuisse Hymnorum usum, ut mox observavimus: illi enim consuetudinem hanc ab Apostolis didicerant, praesertim a Paulo, qui ad Colossenses scribens, eos cap. 3. hortatur, ut Deum colerent Psalmis, Hymnis, & Canticis Spiritualibus. Immo Christus ipse hunc Hymnorum usum exemplo suo commendasse videtur; de eo enim, sicut & de Apostolis referunt Evangelistae Matthaeus, & Marcus, quod Hymno dicto exierunt in Montem Oliveti. Recte igitur Augustinus Epist. 119. Veteris edit. & post ipsum Concilium Toletanum IV. can. 3. asserunt, quod de Hymnis in Ecclesia canendis; & ipsius Domini, & Apostolorum habemus documenta, & exempla, & praecipua, quae mirè con-

firmant Gavanti dictum asserentis num. 2. Hymnorum usum esse Apostolicum inventum, immò à Christo deduci posse.

II. Gavant. pag. 51. col. 2. n. 2. -- *Deinde de Hilario è Latini &c.* Qui primùm Hymnos ediderit in Ecclesia, incertum omninò videtur, S. Isidorus lib. 1. *Offic. Ecclesiastic. cap. 6.* hoc Hilario laudis tribuit, quod Hymnorum carmine claruit primus. Id tamen de Latinis Hymnorum Auctoribus omninò capiendum est, siquidem supra ostendimus ex Eusebio, non modò Therapeutas, sed & alios Scriptores Græcos longè ante Hilarii tempora Hymnos composuisse. Hilarii vestigia secutus Ambrosius plures Hymnos & ipse conscripsit, adeo commendatos Ecclesiis, ut pleraque illos adoptare non dubitaverint. S. Benedictus Monachorum Occidentalium Patriarcha Hymnorum Cantum cap. 9. Regulæ suæ praescribens hac utitur formula -- *Inde sequatur Ambrosianum* -- Qua voce Hymnos ab Ambrosio compositos indigitari consentiunt Regulæ Benedictinae Doctiores Expositores Smaragdus, Menardus, Martene, aliique, & confirmat Amalarius in supplemento ad lib. 4. de Divinis Offic. edito ab Edmundo Martene tom. 2. *Annales.* his verbis: *Certum autem probatur quodammodo S. Benedictus consuetum morem S. Ambrosii in nonnullis Ecclesiasticis elegisse, v. g. de Hymnis, quos Ambrosianos nominat &c.* Praclarissimum Ambrosianorum Hymnorum Testimonium perhibet nobis Concilium Turonense his verbis -- Licet Hymnos Ambrosianos habeamus in Canone, tamen quoniam reliquorum sunt aliqui, qui digni sunt forma cantari, volumus libenter amplecti eos, praeter ea, quorum Auctorum nomina non fuerint in limine praenotata.

Praeter allegatos Auctores à Gavanto tum Græcos, tum Latinos, sunt & alii, qui Hymnos scripserunt, nimirum Synesius, Cosmas Hierosolymitanus, Johannes Damascenus, Theophanes, Theostericus, Theoleptus, Metrophanes Smyrnaeus, Prudentius, Beda, Sedu-

Sedulius, Paulinus, Venantius Fortunatus, Fulbertus Carnotensis, Paulus Diaconus, Thomas de Aquino, Johannes Geometra, Maximus Margunius, quos congerit Card. Bona *cit. lib. cap. 16.* quibus addi possent Gregorius Nazianzenus inter Græcos, Clemens Alexandrinus, qui Hymnum composuisse creditur, & habetur ad calcem Pædagogii; & ex Latinis Gelafius, necnon Gregorius Magnus, Romani Pontifices, si vera sunt, quæ tradunt Walfridus, Clithovæus, & Timotheus allegati à Gavanto. Hymnos autem authenticos, qui in antiquis Hymnariis reperiuntur, nominatim congerit Radulphus Tungrensis *proposi. 13.* eosdemque collegit, & Scholiis illustravit Jodocus Clithovæus in suo Elucidario Ecclesiastico.

Huc spectat mentionem facere de Hymnario, seu Hymnorum libro, quem edidit noster Thomafius, in tres partes divisum; quarum prima eos Hymnos continet, qui per Anni circulum, ab Antiquis; à Modernis verò de Tempore appellantur. Secunda de Natalitiis Sanctorum. Tertia de quotidianis, ac diversis causis. Prædictum Thomafianum Hymnarium confectum est ex vetustissimis Codicibus MSS. Bibliothecæ Vaticanæ, & Vallicellanae, tum ex Hymnis excusis variis in locis, & præsertim ex Breviario Mozarabico, cæterisque Breviariis antiquioribus, quibus ex Codicibus magno adjuvamento fuit magnus ille Codex Psalterii Reginae Sveciæ, cujus sæpius mentionem fecit idem Thomafius, in quo, ait, quod pauciores quidem habentur Hymni, sed vetustiores; & ii ferme, de quibus extat mentio in præcis Ecclesiæ monumentis; quos inter cum genuinos Hymnos S. Ambrosii invenisset; reliquos in eo contentos eidem S. Doctori adscribere non dubitavit; solos enim Ambrosianos Hymnos in eo exhiberi pro certo habuit. Cæterum, ut eâ, qua decebat, fide, ageret, Hymnos eosdem sæpius mendis resperfos, sublatis tantummodo manifestioribus erratis; reliquis verò retentis, integros,

Gavant, Rubr. Brev.

prout in Codicibus reperiuntur, in lucem emisit. Progreditur idem Thomafius in ejusdem Hymnarii Præfatione ad allegandos Auctores, apud quos fit mentio prædictorum Hymnorum, necnon eorundem commendatio.

Alium pariter Hymnorum librum edidit Carolus Guyetus, qui reperitur in calce sui præclarissimi operis inscripti: *Heoribologia, seu de Festis propriis Sanctorum.* In eo Hymnario collegit omnes, quotquot ex variis Gallia Breviariis, Sanctorumve propriis reperire potuit Hymnos, eosque triplici serie disposuit; ut primùm descripti habeantur, qui pertinent ad Officium de Tempore, deinde qui de Sanctis communi ubique locorum usu cultis, tum denique alii singularis cujusque Ecclesiæ proprii, eosque ita dispositos evulgavit. Cuilibet Hymno ab Urbano VIII. emendato præfixit ejusdem Hymni initium, quale erat ante emendationem, ut, cui libuerit, in promptu sit utrumque comparare: indicavit veterum testimonia, ex quibus rescitur verus aliquorum antiquorum Hymnorum Auctor, & addidit Radulphi Tungrensis, Dionysii Carthusiani, & Clithovæi nomina, quando in eorum serie, aut Commentariis habetur ille Hymnus, quem exhibet. Denique citat Breviaria, seu Dioceses, aut Ecclesias, apud quas prædicti Hymni sunt in usu.

Aliam Hymnorum collectionem, juxta veram metri, & latinitatis normam ediderat olim Romæ Zacharias Ferrerius, approbatam, ut ait, à Clemente VII. ut ex Brevi ejusdem Pontificis operi præfixo apparet; sed nemo, quod sciam, ea facultate usus est. Hymnos, & Preces Latinæ Ecclesiæ collegit etiam Georgius Cassander, quæ unâ cum ejusdem in Hymnos notis, tum seorsim Colonia 1556. tum inter ejus opera Parisiis 1616. excusa leguntur. Post ipsum Elias Ehingerus Hymnos Ecclesiasticos Hilarii, Ambrosii, Augustini, Gregorii Magni, Theo-

U

dul-

dulphi, Fulberti, aliorumque Francofurti in lucem emisit Anno 1578.

Plures etiam ex recentioribus præter jam laudatos commentaria in Sacros Hymnos ediderunt, celebriores sunt Donatus Marra, qui enarrationes evulgavit in Hymnos omnes, qui cantantur in Ecclesia per Annum, & secundum morem Religiosorum Ordinum SS. Augustini, Benedicti, Dominici, & Carmelitarum; Jacobus Wimpfelingius, qui edidit Argentina Anno 1513. Hymnos de Tempore, & de Sanctis emendatos, & interpretatos, Henricus Bebelius, qui librum Hymnorum cum expositione vulgavit Hagen. Anno 1517. Pater Gregorius Valentinianus Siculus à Marfalia Ordinis Cappuccinorum, qui scripsit Hymnodiam Sanctorum Patrum, quæ à S. R. E. per Annum decantari solet Commentariis uberrimis explicatam Venetiis impressam An. 1640. Johannes Baptista Possévinus, qui Romani Breviarii Hymnos Italica lingua donavit addita singulis morali explicatione. Sanctorius Victorinus, qui Hymnos Sacros, & novos composuit, ediditque Parisiis Anno 1689. & excerptos ex Breviario Parisiensi, & Cluniacensi illustravit. Andreas Wilckius, qui Anno 1610. prelis dedit *ἱεραγωγῶν*, opus in duas partes divisum, in quibus continentur Commentarii in Hymnos veterum, recentiumque Poëtarum: advertendum tamen, inter hos Poëtas nonnullos hæreticos reperiri. De hac materia videri etiam possunt Cardinalis Bona de Divina Psalmodia cap. 16. § 9. Cardinalis Thomafius in Præfatione ad Hymnarium. Johannes Hoornbeckius lib. 1. *Miscell Sac. or. cap. 11.* Jo. Filescus lib. 2. *Electorum pag. 195.* Balthasar Bebelius tom. 2. *sect. 4. Antiq. Eccles.* Nicolaus Le Nourry in Apparatu ad Bibliothecam Patrum, Conradus Samuel Schurtzfleischius in *dissert. de Hymn's veteris Ecclesie.* Witembergæ Anno 1681. & Joseph Binghamus tom. 6. *Originum Ecclesiasticarum cap. 1. & 2.*

III. Gavant, pag. 51. col. 2. n. 3. -- *Cantandos autem in Ecclesia Romana composuit quoque Gelasius &c.* Docet hic Gavantus, ex Walfridi. *de Reb. Eccles. cap. 25.* aliquos Hymnos in Ecclesia Romana cantandos à Gelasio compositos fuisse. Adnotare tamen debemus, quòd allegatus Walfridus Strabo hæc tantum dicit: *De Gelasio Papa scribitur, quòd tractatus, & Hymni in morem B. Ambrosii composuerit.* Non vero addit, quòd Hymnos concinnaverit, ut in Ecclesia Romana decantarentur. Et equidem Romæ non ab antiquo tempore, sed terò Hymni cani cœperunt; neque enim in ullis Romanis Ordinibus, & ne in illo quidem, quem Benedictus Canonicus S. Petri tribuit Guidoni de Castello, qui postea Anno 1143. Pontifex Romanus fuit, & Cælestinus II. appellatus, mentio aliqua sit Hymnorum recitandorum in Officiis, quæ describit. Hinc, & ex aliis conjecturis infert Grancolas lib. 1. cap. 23. post XII. dumtaxat Sæculum Romæ Breviario Hymnos insertos fuisse. Radulphus Tugrensis, plerosque eorum, qui sua ætate dicebantur; recenset, & sunt ferè iidem cum illis, qui hodie recitantur; ita ut nemo negare possit, per ea tempora, XIV. scilicet Sæculo, Hymnos in Breviario contentos fuisse. Conjicit tamen Grancolas, id ab Haimone, Franciscanorum Generali, præstitum fuisse, cum Romanum Officium, Gregorio IX. jubente, Anno 1240. recognovit, & concludit, quòd etiam si prioribus Sæculis aliqui Hymni inserti fuerint Breviario Romano, certissimum tamen esse, quòd XII. Sæculo in Ecclesia S. Petri nulli recitati fuere; & cum Udalricus in Consuetudinibus Cluniacensibus Hymnorum Romana Ecclesie mentionem facit, de singularium aliquarum Ecclesiarum Hymnis loqui voluisse. Nulli quoque Hymni apud Græcos extant, neque apud veteres Orientis Monachos, cum Cassianus eorum non meminerit sicut etiam nullam mentionem Hymnorum faciunt in Occidente Regula S. Columbani, S. Ili-

S. Isidori, S. Fructuosi, Magistri, & Donati. Primam illarum mentionem faciunt in Gallia Regulæ S. Casarii, & S. Aureliani, in Italia verò Regula S. Benedicti, de qua supra satis locuti sumus.

IV. Gavant. eod. n. 3. -- *Approbavit Concilium Turonense cap. 23. Toletanum 4. Can. 12. &c.*) Ante Concilia allegata à Gavanto, Concilium Bracarense primum An. 553. *Can. 32.* Hymnorum usum vetat in Horis Canonicis, jubetque, ne publicis precibus inferantur, nisi Hymni illi, qui ex Scripturis desumpti sunt. Jubet pariter eadem Synodus, ut poetica omnia, & quæcunque humana elucubratio excludantur: *Ut extra Psalmos, vel Canonicarum Scripturarum veteris, & novi Testamenti nihil poetice compositum in Ecclesia psallatur, sicut & Sancti præcipiunt Canones.* Verùm Sæculo sequenti Concilium Toletanum quartum, Hymnos cani in Ecclesia concessit, dummodò ab Auctoribus insignioribus essent compositi, & Concilium Toletanum VIII. Anno 653. *Can. 8.* vetat Clericum ordinari, qui Psalterium, Cantica, & quotidianos Hymnos ignorat.

V. Gavant. pag. 54. col. 2. n. 9. -- *Prædictos Hymnos emendavit Urbanus VIII. &c.*) Exhibuit Gavantus num. 5. Catalogum, & initia Hymnorum, quos olim decantabat Romana Ecclesia, & omnem diligentiam adhibuit in enunciandis Auctoribus illis, qui prædictos Hymnos composuerunt; adnotat pariter monumenta, & alios Auctores, ex quibus notitias suas desumpsit: sed hoc loco indicat, prædictos Hymnos, à se relatos, tandem Urbani VIII. jussu, necnon sapientia, emendatos fuisse. Ad præfatos Hymnos recitandos, & corrigendos adhibuit præfatus Pontifex tres lectissimos Societatis Jesu viros, ac politiorum literarum bene peritos, & hi fuerunt Famianus Strada, Tarquinius Gallucius, & Hieronymus Petruccius; quorum laborem magni omnino faciendum esse, adstruit clarissimus vir Theophilus Raynau-

us tom. XI. punct. 1. pag. 12. Hanc Urbani VIII. correctionem commendat pariter Carolus Guyetus *lb. 3. cap. 5. quest. 2.* & asserit, quòd qui hanc emendationem respuunt, quibuscunque ducti rationibus, parum se Ecclesiæ decorem diligere probant. Henricus tamen Valesius acerrimam censuram ferre ausus fuit contra præfatam Hymnorum emendationem, eosque malè compositos, atque adversus communem hominum sensum, depravatos existimat; sed hujusce Auctoris censuræ nimis severæ aurem præstare non possumus. Similiter contra variationem literæ in Hymno Ecclesiastico de Spiritu Sancto, in quo vox *Paracletus* per *i*, aut *e* Latinum productum juxta aliquorum opinionem per *i* latinum correptum nunc effertur, scripsit eruditam disceptationem Benignus Sanctey in *tractatione de Recta pronuntiatione vocis Paracletus*, cui assentiri videtur Theophilus Raynaudus *loc. supracit.* ubi ait, potuisse non mutari *n* in *i*, vel *e*, ne genuinus sensus vocis *Paracletus*, vel *n* latinè producto *Paracletus*, ea unius literæ mutatione convellatur. Videnda tamen est erudita Dissertatio elucubrata à Johanne Baptista Thiers, in qua sustinet, quòd Ecclesiasticis libris retinenda sit vox *Paracletus* penultima correpta, suamque opinionem validis comprobatur argumentis.

VI. Gavant. pag. 55. col. 1. n. 9. -- *Index ergo deinceps hic erit: &c.*) Adnectit denique Gavantus hoc loco in secunda editione sui Thesauri Indicem Hymnorum emendatorum ab Urbano VIII. quibus usque modò utitur Romana Ecclesia, Indici tamen à Gavanto evulgato addendi sunt pauci alii, qui post ipsum Breviario Romano inserti fuerunt, & dicendi in Festis Sanctissimi nominis JESU, S. Martinæ, S. Joseph, Septem Dolorum B. M. V. Sancti Ermenegildi, S. Venantii, S. Elisabeth. Portugalliæ Reginæ, & S. Theresiæ, quorum Hymnorum initia inharendo vestigiis Gavanti hic exhibemus juxta ordinem alphabeticum.

Athleta Christi nobilis:
 Cœlitum Joseph decus, atque nostra,
 Domare cordis impetus Elisabeth.
 Dum nocte pulla Lucifer.
 Jesu, dulcis memoria.
 Jesu, Rex admirabilis.
 Jesu, decus Angelorum.
 Ille, quem lati colimus fideles.
 Martinæ celebri plaudite nomini.
 Martyr Dei Venantiûs,
 Non illam crucians ungula, non feræ.
 Nullis te genitor blanditiis trahit.
 Opes, decusque Regium reliqueras,
 Regis superni Nuncia.
 Regali solio fortis Hiberiæ.

Stabat Mater dolorosa,
 Te Joseph celebrent agmina cœlitum.
 Tu Natale solum protege, tu bona.
 Antequàm hisce nostris Additionibus pos-
 tremam manum imponamus, lubet animad-
 vertere, quòd si Lector suæ curiositati cir-
 ca hanc Hymnorum materiam satisfacere
 cupit, legere poterit ea, quæ tradunt suprâ
 allegati Auctores, nimirum Cardinalis Bona,
 Grancolas, Anacletus Siccus in suo libro in-
 scripto *De Ecclesiastica Hymnologia*, & Carolus
 Guyetus, qui *cit. loc. cap. 5.* satis doctè more
 suo pertractat, quòd metri genus Hymni
 conveniat, quæ sint Hymni partes, seu qua-
 lis structura, quæ Hymnorum conclusio sit
 immutabilis, & alias similes quaestiones.

De Antiphonis, XXI.

RUBRICA.

- 1 **A**d omnes Horas Nocturnas & Diurnas semper cum Psalmis dicuntur Antiphona, vel una vel plures, pro diversitate Officii & Horarum.
- 2 Si de Tempore fiat Officium, id est, de Dominica aut Feria, dicuntur Antiphona ut in Psalterio, quæ cum Psalmis posita in Vesperis Dominica & Feriarum, in Completorio & in Nocturnis (etiam quando sit Officium de Festo trium Lectionum, id est, Simpliciter) nunquam mutantur, nisi tempore Paschali, in quo dicitur una tantum Antiphona, Alleluja: excepto etiam tempore Adventûs, in quo ad Vesperas & Nocturnos Dominica ponuntur Antiphona propria. In Laudibus, & aliis Horis mutantur pro diversitate temporum, ut in proprio de Tempore habentur: cum verò non assignantur propria, semper dicuntur, quæ posita sunt in Psalterio.
- 3 Antiphona, quæ in Proprio de Tempore in Sabbatis ponuntur ad Magnificat pro prima Dominica alicujus mensis, sumenda sunt ex ea Dominica, quæ est proximior Kalendis, vel est in Kalendis illius mensis; ut dictum est suprâ in Rubrica de Dominicis, ac etiam in Rubrica mensis Augusti: & semper in Sabbato ponitur Antiphona ad Magnificat, quæ contigua est libro Scripturæ in Dominica ponendo.
- 4 In Festis novem Lectionum ad Vesperas dicuntur Antiphona de Laudibus, nisi propria in Vesperis assignentur. Ad Horas similiter tam in Officio de Tempore, quàm de Sanctis, quando habentur propria in Laudibus, & alia propria non fuerint ad Horas, sumuntur ex Laudibus, quarta prætermissa, hoc ordine: ad Primam, prima: Ad Tertiam, secunda: Ad Sextam, tertia: Ad Nonam, quinta.

- 5 In Feriis Adventus, quæ non habent in Laudibus Antiphonas proprias, sumuntur ad Horas ex Laudibus Dominica præcedentis; ubi verò in Laudibus Feriarum fuerint propria, sumuntur ex ipsis Laudibus.
- 6 Tempore Paschali, in Officio tam novem quàm trium Lectionum, Psalmi cuiuslibet Nocturni dicuntur sub unica Antiphona, quæ Officio convenit, ut suis locis ponitur; & in fine omnium Antiphonarum additur Alleluja, quando in illis non habetur. A Septuagesima usque ad Pascha, ubi habetur Alleluja, tacetur; neque aliud eius loco dicitur.
- 7 In Duplicibus ad Vesperas, Matutinum, & Laudes tantum, Antiphona dicuntur ante Psalmos vel Cantica integra, & post Psalmos vel Cantica integra repetuntur: in aliis Horis, & in Officio non Duplici, in principio Psalmi vel Cantici inchoatur tantum Antiphona, deinde in fine integra dicitur. Et quando Antiphona sumitur ex principio Psalmi vel Cantici, & incipit sicut Psalmus vel Canticum, post Antiphonam non repetitur principium Psalmi vel Cantici; sed continuatur, quod sequitur in Psalmo vel Cantico, ab eo loco, ubi secundum ritum diei desinit Antiphona; nisi discontinuetur per Alleluja.
- 8 Antiphonis propriis, tam in Officio de Tempore, quàm de Sanctis, semper cedunt, quæ habentur in Psalterio, & in Communi Sanctorum.
- 9 Quando fit aliqua Commemoratio, semper dicitur Antiphona ante Orationem cum Versu: quæ sumitur ex Officio, quod convenit ei, de quo fit Commemoratio; ita ut in Vesperis sumatur Antiphona, quæ assignatur ad Magnificat: in Laudibus, quæ ad Benedictus, cum Versibus, qui habentur post Hymnum.
- 10 Antiphonæ S. Mariæ posite in fine Completorii, dicuntur, ut inferius in propria Rubrica disponitur.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. VII. De Antiphonis.

I. Gavant. pag. 57. col. 1. n. 1. -- Antiphona idem est, ac vox opposita &c.) Optimè docet Gavantus, quòd Antiphona idem significat, ac vox opposita, seu contrasonans; Antiphona enim Græcum est vocabulum ex præpositione, ac nomine conflatum. *Phone* namque vocem; præpositio autem *Anti* oppositionem, & vicissitudinem significat. Hinc Antiphona vox intelligitur reciproca; sic cum montium concava vocem aliquam resonant ab aliquo prius editam, Græcè *Antiphonazim*, sive, ut ita dicam, *Antiphonare* dicuntur.

Quamvis, vocabuli notione inspecta, vox *Antiphona* vocum oppositionem importare videatur, apud Ecclesiasticos tamen Scriptores pro ea tantum vocum reciproca-tione accipitur, qua bini Cantorum Chori cantum alternant; ita ut Chorus Choro respondeat; cum in Responsorio cantu Chorus plurium uni tantum Cantori respondeat; pro certo enim habeo, Antiphonam ad initium Psalmi, vel Cantici, sive ante suos Versus, non semel tantum, verum & bis olim consuevisse cantari; hoc etiam sibi persuadet eruditissimus noster Thomasius Ieco in-

frā citando; aut certē in ea decantanda ante Psalmum ab uno Choro priorem mediam Antiphonā partem cani, postremamque ejusdem Antiphonā partem ab altero Choro perfici consuevit, arbitratur omnino mox laudatus Thomafius. Quod Antiphonā olim semel ab uno, & iterum ab alio Choro dice- rentur ante Psalmum, probari potest ex su- pradicto discrimine inter Antiphonas, & Re- sponforia assignato ab Antiquis, juxta quos Antiphonā à Responforiis non differebant, nisi in modo cantandi; germana porro Re- sponforia modulandi ratio postulat, ut bis dicatur R. ante V. semel ab uno Cantore, & iterum à Choro toto; pari itaque modo An- tiphonarum germanus Ritus exigit, ut bis à duobus Choris alterne decantetur eo modo, quo ex parte retinemus in Invitatorio hunc morem geminatæ Antiphonæ ante Psalmum. Admittā hac Antiphonæ congeminatōne ante Psalmum, ita ut saltem ejusdem pars ab uno, altera verò ab altero Choro dicatur, verificantur optimè verba Amalarii dicentis *lib. 4. cap. 7. Ipsa Antiphona conjunguntur simul duo Chori . . . duobus Choris alternatur An- tiphona: quoniam non potest minus esse chari- ta, quam inter duos . . . hec duo Choros d. signaverunt penna animalium invicem p̄recte, quas vidit Ezechiel . . . conjunctio duarum penarum Antiphona est, que vicem tenet Cha- riatis.* Hanc responsionem utriusque Chori in una eademque Antiphona retinebant Cle- rici Romani in sollempnioribus Festis Sæculo XII. sicut in Antiphonario Vaticano, edito à suprā memorato Cardinali Thomasio Anno 1686. pag. 51. in Epiphania habetur, & ideam repetit hic Auctor in sua Præfatione præfixa libro à se evulgato sub hoc titulo: *Re- sponforia, & Antiphonaria Romane Ecclesie* pag. 32. pag. verò 39. ostendit, in Breviario Mozarabico esse quid dissimile in Antiphona ad Primam, quæ dicitur per totum Annum. Denique probari id adhuc potest ex his, quæ infrā cum eodem Thomasio dicemus de usu antiquo repetendi Antiphonam ad singulos

Psalmorum versus. His omnibus prænota- tis citatus Thomafius pag. 24. Antiphonam sequenti modo definit.

Antiphona est versus aliquis, sive senten- tia intercalaris, quæ unā cum Psalmi, Can- tative versibus, sive aliquo, sive omnino omnibus; decantatur intercalari concen- tu eodem prorsus ordine, quo Ecclesiastica Re- sponforia cantantur; cum ea ratione à Re- sponforio Antiphona differat, quod in R. Chorus uni Cantori respondeat; in Antipho- nis verò Chorus unus alteri Choro succinat; & in Responforio quidem unus Cantor ver- sus intercinat, intercalante semper Choro, Responforium; in Antiphona verò Chorus alter concinat versus, altero Choro Antipho- nam reciprocante.

Verum quia præsentium temporum mo- res ab Antiquis plurimum discrepant, in præsentiarum secundum Psalmodiæ hodiernam Rubricam, nomine Antiphonæ venit sententia illa, quæ inchoatur ab uno unius Chori, completurque à Choro, quando Of- ficiū est Duplex, & ad ejus Symphoniam Psalmus cantatur.

Antiphonarum autem in prædicto sensu acceptarum triplex est genus; Scripturalium, Historicarum, & ex utrisque mixtarum. Scripturales sunt, quæ ex libris Sacræ Scri- pturæ tum veteris, tum novi Testamenti de- promptæ sunt, sic Antiphonæ ad *Magnificat*, ut bene notat Gavantus num. 10. in primis Vesperis Dominicarum, ut plurimum sumuntur ex S. Scriptura veteris Testamenti, legen- da in Matutino ejusdem Dominicæ. In se- cundis autem Vesperis sumuntur ex Evange- lio, quod in eadem Dominica legitur, sicut etiam ad *Benedictos*. In Nocturnis verò Do- minicæ, & Feriarum, necnon in Vesperis, plerumque sumuntur Antiphonæ ex Psalmis, quæ idcirco dicuntur Psalteriales, sed sem- per reducuntur ad Scripturales. Historicae sunt illæ, quæ ex Historia Mysterii, seu Sancti, cujus Festum est, carptim delibatae per singulos Psalmos, seu Cantica distribuuntur;

tur;

tur; cuiusmodi sunt Festorum Christi Domini, SS. Petri, & Pauli, Stephani, Laurentii, Clementis, & SS. Agathæ, Cæciliæ, Luciæ, & aliæ omnes Officiorum propriorum. Ad has reducuntur etiam aliæ, quæ ad Mysterium, seu Sanctum pertinent, licet ex Historia non sint depromptæ, ut sunt Antiphonæ Festi Circumcisionis, *O admirabile commercium &c.* & aliæ huiusmodi. Mixtæ denique dicuntur illæ, quæ vel ex Psalmis, vel ex alio Scripturæ libro depromptæ paucis verbis additis, vel mutatis, vel transpositis ad rem Mysterii, seu Sancti traduntur, quales sunt Antiphonæ Vesperarum diei Nativitatis Domini: *Tecum principium &c.* Antiphona tertia Laudum S. Stephani, & S. Laurentii: *Adhæsit anima mea post te.* Inter prædictas Antiphonas hoc discrimen intervenit, quod Psalteriales, & Mixtæ cum illis non sunt idoneæ, nisi ad eos Psalmos, ex quibus erutæ sunt, aliæ verò Antiphonæ, sive Historicæ, sive Scripturales, quæ ex Psalmis non sunt desumptæ, ad quoscunque Psalmos præmitti possunt.

II. Gavant. pag. 57. col. 1. n. 2. - *Auctor Antiphonarum servit Ignatius Antiochenus &c.* Non solum Canticum aliquod contractius, breviusque, sive verborum iusta complexio; seu intercalaris sententia, quam Chorus Choro alteri psallenti respondens intercinat, & quæ Psalmum semper præcedit, sed ipsi quoque Psalmi cum à pluribus alternatim recitantur, Antiphonæ dici possunt, juxta interpretationem vocis græcæ ἀντιφώνη, ut asserit etiam Cardinalis Bona de *Divina Psalmodia* cap. 16. §. 10. quia scilicet duo Chori ad statum Antiphonæ symphoniam alterna modulatione sibi mutuo respondent. Hanc autem consuetudinem alternatim psallendi ab antiquissimis sæculis habet Orthodoxa Ecclesia, juxta nonnullos, qui hunc morem S. Ignatio, Antiochiæ Antistiti tertio post Apostolum Petrum, referunt: verum quamvis prædictum Ignatium Antiphonarum au-

ctorem asserat quoque Gavantus noster, quatenus ille primum præscripserit alternum cantum in Ecclesia Antiochena, post illam visionem, quam insinuat idem Gavantus; nihilominus nondum fatetur, eundem Ignatium esse primum auctorem canendi alternatim Psalmos in Choro; ponderanda enim sunt nostri Auctoris verba illa *non dico Psalmorum*, de quibus agit in Capite sequenti num. 15. cum quo ibidem agemus & nos. Interea tamen asserere cogimur, apud Christianos alternum Psalmorum cantum per duos Choros servit esse introductum; antiquissimis namque temporibus, ut ex Eusebio lib. 2. cap. 17. Historiæ apparet, usus erat illis frequentior Psalmos Responsorios canere, Choro scilicet respondentem uni præceptori. Primi, qui Psalmos binis Choris concinnandos instituere, fuerunt Flavianus, & Diodorus, Monachi Antiocheni, Divo Athanasio æquales. *Isti namque primi*, (ut scribit Theodoretus, Episcopus Cyri, lib. 2. cap. 29) *in duas partes Choros psallentium dividentes, ex successione Davidicam melodiam cantare doverunt; & hoc in Antiochia primitus fieri cepit, & dispersum ad terminos totius Orbis usque pervenit.* Vide etiam S. Basilium Epist. ad Clericos Neocesarienses, Sydonium lib. 5. epist. 17. Cassiodorum in *Psalmum* 33. vers. 3. & alios passim. Sed de hac re vide denique, quæ nos trademus infra in nostris Observationibus ad Cap. VIII. sub num. 10. Sub alterni cantus genere, ut optimè ponderat supramemoratus Thomasius pag. 22. is, maximè Ecclesiastico Ritu comprehenditur, quo alternant quidem Chori melodiam, non unum tamen, eandemque Psalmum, vel canticum alternatim ex successione concinunt, sed unus quidem Chorus Psalmi alicujus versus modulatur, alter verò aliquid aliud præter ipsum Psalmum, vel Canticum per versus singulos intercinat. Hoc porro aliud, quod sæpius repetitur ab altero Choro, generali usu Ecclesiæ, *Antiphona* apud Latinos; apud Græcos autem *Troparium Antiphoni* appellatur:

tur: in qua significatione *Antiphona* est illud Canticum contractius, seu intercalaris sententia, ut inuimus supra, quam Chorus Choro alteri psallenti intercinat. De hoc autem genere Antiphonarum loquitur Socrates *lib. 6. cap. 8.* non de Psalmorum alterno concentu, quem Flavianus, & Diodorus primi instituerunt, ut tradidit Theodoretus, necnon Suidas, qui facillimè Socrati conciliantur prædicta ratione: quam sibi conciliationem expetebat afferri (ut ait Thomafius) doctus vir Petrus Guffanvillæus Presbyter in Præfatione ad Antiphonarium S. Gregorii. Sic autem scribit Socrates ex veteri interpretatione Epiphani Scholastici Historia tripartita *lib. 10. cap. 9.* -- Dicendum tamen est, unde sumplit initium, ut in Ecclesia Antiphonæ decantentur. Ignatius, Antiochiæ Syriæ tertius post Apostolum Petrum Episcopus, qui etiam cum ipsis degebat Apostolis, vidit Angelorum visionem, quomodo Antiphonas S. Trinitati dicebant Hymnos. Isq; modum visionis, Antiochenæ tradidisse probatur Ecclesiæ; & ex hoc ad cunctas transfudit Ecclesias -- Socratem autem Antiphonæ appellatione Hymnum aliquem compositum alternè resonantem intellexisse, argumento esse potest, quod quæ de S. Ignatio narrat, ejus fuisse generis indicet, ac cæterarum Antiphonarum ab Ariani primùm Constantinopoli usurpatarum, & à S. Johanne Chrysofomo vicissim postea inter Catholicos institutarum, quæ etiam Hymni appellati sunt, ut nos quoque adnotavimus in Cap. præcedenti. Vide *cap. 10. Historia tripartita.* Hæc, quæ ex Thomasio nostro deprompsimus, diligentissimo Ecclesiasticarum antiquitatum indagatore, optimè conciliant supramemoratos Auctores, qui oppositi videntur circa primos Institutores cantus alternativi.

III. Gavant. eod. n. 2. -- *Primus inter Latino Ambrosius Antiphonarum est Auctor &c.* S. Ambrosius, Mediolanensis Antistes, primus fuit, qui Græcorum imitatus exemplum,

hunc canendi modum per Antiphonas in sua Ecclesia Mediolanensi instituit, ut narrat Paulinus in ejus Vita his verbis -- Hoc in tempore primò Antiphonæ, Hymni, & Vigiliae in Ecclesia Mediolanensi celebrari ceperunt, cujus celebritatis devotio usque in hodiernum diem, non solum in eadem Ecclesia, verum per omnes pene Provincias Occidentis manet -- Idem S. Augustinus à Gavanto cit. confirmat *lib. 9. Confessionum cap. 7.* ubi loquens de persecutione, quam à Justina, Valentiniani Regis Pueri Matre, Ambrosius patiebatur, ait -- Excubabat pia plebs in Ecclesia mori parata, cum Episcopo seruo tuo; tunc Hymni, & Psalmi, ut canerentur secundum morem Orientalium partium, ne Populus incroris tædio contabesceret, institutum est, ut ex illo in hodiernum retentum, multis jam, ac pene omnibus gregibus tuis &c. -- Ex præfatis Paulini, & Augustini verbis colligit Thomafius, non solum Psalmos, verum & Hymnos, scilicet Eclogas aliquot Sacrarum Canticorum alterno concentu adhibitas fuisse. Nam Hymni eo loco non veniunt ea Sacra Carmina, quibus Auctore præcipue Ambrosio, ut diximus in Capite præcedenti, hodie utimur; eorum enim usus nullus est apud Orientales eo modo, quo usurpantur à nostris Occidentalibus; quare Hymnorum nomine censet Thomafius accipiendas esse Sacras illas Cantunculas, quas Paulinus antea Antiphonas appellaverat; ita ut priori vocabulo canendi modum, posteriori verò id, quod cantabatur, explicaverit.

IV. Gavant. eod. n. 2. -- *Sub Damaso, non sub Siricio &c.* Ex quo usus Antiphonarum in Ecclesia Occidentali sub Damaso Papa inceperit, nonnulli inferunt, etiam in Ecclesia Romana sub eodem Pontifice talem usum inventum fuisse, & huic opinioni præsertim adherent illi, qui adstruunt, præfatum Pontificem suo Decreto Ambrosianum Antiphonarum ritum firmasse, de quo tamen nihil certi habemus. Antiphonarum igitur usum

usum Ecclesia Romana non Damalo, sed Cælestino Papæ acceptum refert, ut ex Antiquis Scriptoribus colligitur. Super hac materia adeat Lector eruditissimum Henscheinium in actis Sanctorum Tom. 1. Aprilis die 6. pag. 544. Consulat etiam notas Francisci Dominici Bencini, & Francisci Blanchini in Tom. 3. Anastasii, semel autem acceptum constanter retinuit hunc ritum, ut ex Libro Diurno Romanorum Pontificum Titulo 7. & Antiphonariis S. Gregorii tum Missæ, tum Officiorum planè docemur. De Antiphonarum usu apud ceteras Occidentis Ecclesias consulenda sunt variarum Concilia vetera Nationum, necnon Constitutiones, seu Regulae antiquæ Monachorum.

V. Gavant. pag. 57. col. 1. n. 4. -- Dupli-
cantur in Duplicibus &c.) Juxta præsentem ritum Antiphonæ in Festis Duplicibus duplicantur, ita ut ante Psalmi initium ab uno ex Choro imponatur, & deinde à Choro compleatur, & iterum terminato Psalmo tota integra repetatur Antiphona, ita duplicantur Antiphonæ ad Vesperas, Matutinum, & Laude; quando Officium celebratur sub Ritu Duplici, non verò ad alias Horas minores, in quibus nunquam dicuntur integræ, nisi in fine Psalmorum, & ita pariter quando Officium celebratur sub Ritu Semiduplici, vel Feriali &c. etiam ad Vesperas, Matutinum, & Laudes non dicuntur integræ Antiphonæ nisi in fine Psalmorum.

Antequàm tamen discrimen Officii Duplicis, vel Semiduplicis fuisset inventum, inter Officia Sollemnia, vel Ferialia nulla erat diversitas in concinendis Antiphonis; indiscriminatim etenim integræ præmittebantur Antiphonæ Psalmis; nec uspiam invenitur in præcis Ritualibus; ut sola Antiphonarum exordia Psalmos præcedant, ut fit nunc in Festis Semiduplicibus, & diebus Ferialibus. Quòd si quis contendat, haud rarò in vetustioribus scriptis occurrere, ut ante Psalmum Cantor imponat Antiphonam; id nihil officere dicimus, quia etiam favere,

Gavant. Rubr. Brev.

Si enim Cantor Antiphonam imponebat, eam utique Chorus illico perficiebat, eodem modo, quo nunc eam perficit in Officiis Duplicibus; sic Amalarius cap. 1. de ordine Antiphonali dicit, Cantorem inchoare Antiphonam invitatoriam, quæ tamen omnium Ecclesiarum usu adhuc retento integra dicitur ante Psalmum Venite. Rursus ex eodem Amalario magis comprobatur hæc veritas, nam lib. 4. cap. 7. ait: Antiphona inchoatur ab uno unius Chori, & ad ejus Symphoniam Psalmus cantatur per duos Choros; quibus in verbis satis indicatur, integram concinendam esse Antiphonam ante Psalmum; Symphonia enim est plurium concertus; itaque ob Antiphonam ab uno Cantore tantummodo inchoatam, non potuisset rectè dici, ad Antiphonæ Symphoniam Psalmum decantari. Accedit, quòd cum Psalmus decantari debeat ad tonum Antiphonæ, quoniam pacto ad Antiphonæ tonum potuisset cantari Psalmus, si ipsamet Antiphona tota in suo perfectè modulata tono non præcessisset? Quin è contrario si Psalmum Antiphona tantum consecuta fuisset, dici potius debuisset, ad tonum Psalmi Antiphonam decantari.

Hæc Argumentis optimè comprobatur Cardinalis Thomasius cit. loc. pag. 27. præscum Ecclesiæ Ritum concinendi integram Antiphonam ante Psalmum, subdens, quòd in antiquioribus Ecclesiasticis Libris nullum elucet argumentum, quo exordium duntaxat Antiphonæ ante Psalmos pronunciatum fuisse arbitremur. Et quòd nec minimum extat apud veteres vestigium ejus discriminis, ut diebus celebrioribus integræ Antiphonæ dicantur ante Psalmos, secus verò quotidianis.

Idem Auctor in citata Præfatione pag. 30. alio etiam argumento utitur ad confirmandum hoc assumptum, idque desumit ex repetitione Antiphonæ, quæ ad singulos Psalmorum Versus fiebat ab uno Choro, ut diximus etiam supra; concinnitè enim fiet, ait ipse, hæc repetitio ab eodem semper

X.

Cho-

Choro; si Chorus idem integram iteravit Antiphonam ante Psalmum; nempe ut totum id repetat ad singulos Versus, quod à principio totum, & non ex parte tantum postrema dixerat. Id quod subiecto exemplo explanatum vult.

Primus Chorus Ant. *Dominus dixit ad me. Filius meus es tu. Ego hodie genui te.*

Secundus Chorus Ant. *Dominus dixit ad me. Filius meus &c.*

Primus Chorus Psalm. *Quare fremuerunt inania.*

Secundus Chorus Ant. *Dominus dixit ad me. Filius meus &c.*

Primus Chorus Psalm. *Ast terunt Reges terra Christum ejus.*

Secundus Chorus Ant. *Dominus dixit ad me. Filius meus &c.*

Sicque deinceps usque ad finem; ubi pulcherrima ipsa ratio in alternando Antiphonam perfectè servatur: Dum Chorus secundus ita integram sæpe repetit Antiphonam inter Versus, ut integram antea repetierat in principio.

Thomasius prædicto hic videtur germanus modus Antiphonæ respondendæ, sive repetendæ ante Versus, vel Psalmum; & adstruit, quod ex græcis libris Orientalium Ecclesiarum colligitur, quod semper bis dicunt primam Antiphonæ periodum, sive Versiculum. Idque pariter confirmat pag. 36. auctoritate Amalarii, clarissimis verbis attestantis hanc veritatem *cap. 3.* ubi loquitur de Nocturnis Feriarum: *Ex senis Antiphonis, quas vicissim Chori per singulos Versus repetunt &c.*

Idem Thomasius pag. 41. duplicem apprehendit modum Antiphoni concinendi ritu Græcorum; eorum alter est, cum Versus, sive sententia, quæ à nostratibus Antiphona appellatur, eadem intercalata constanter repetitur ad singulos Psalmi versus. Alter verò, cum haud una, eademque semper

sententia intercalatur; sed plures, diversæque concinuntur breves periodi, quæ à Græcis *Troparia* appellantur, à conversione, vel immutatione; plures namque sunt, quæ in uno eodemque Antiphono commutantur, novæ sententiæ, quæ ut singillatim ab uno Choro canuntur, ita singillatim ab altero Choro iterantur: & ibidem Thomasius subijcit exempla utriusque modi repetendi Antiphonam apud Græcos, quorum primum est desumptum ex Typico S. Sabæ in Nativitate Domini, secundum verò ex Triodio Græcorum in Vigiliis Dominicæ Passionis.

Græcorum morem, quo diversarum sententiarum Cantus in uno Antiphono adhibebatur, aliquo pacto imitata est Ecclesia Romana; id significat vetus Ordo Romanus MS. relatus à Thomasio in sua *appendice pag. 404. col. 2.* agens de duabus Antiphonis die, & de Natalitiis Sanctorum ad idem Canticum concinendis. Sed clarius extat exemplum, quod in sua Præfatione pag. 43. describit ex Membranaceo Antiphonario Missæ ad usum Scholæ Cantorum Scripto Seculo XI. servatoque in Bibliotheca Angelica apud S. Augustinum hujus Alinæ Urbis; cujus exempli initium nos quoque hic dabimus, reliqua enim videri possunt apud eundem Thomasium.

Sabbato Sancto ad Vigiliis post Communionem in Missa. In Evange.

Ant. Vespere autem Sabbati, quæ lucefcit in prima Sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulchrum, omnia *E v o v a e.*

Psalm. Magnificat &c.

Ant. Et ecce Terræmotus factus est magnus: Angelus autem Domini descendit de Cælo. Alleluja. omnia *E v o v a e.*

Ant. Angelus autem Domini descendit de Cælo, & ascendens revolvit lapidem, & sedebat super eum, Alleluja, Alleluja. *E v o v a e.*

Psalm.

Pſalm. Quia respexit &c.

Ant. Erat autem aspectus ejus sicut fulgur, & vestimenta ejus sicut nix, Alleluja, Alleluja. omnia *E v o r a e.*

Pſalm. Quia fecit mihi &c. *usque ad finem; ut videre est apud eundem Thomam; & Edmundum Martene, qui extensè hoc refert.*

Cæterùm, antiquissimam Antiphonarum repetitionem ad omnes Pſalmorum versus attingit videtur Anonymus, Author Opusculi de *Benedictione Dei*, in Præfatione ad Bathericum, Episcopum Ratisbonensem, qui sedem illam obtinuit Anno 814, cujus verba refert Thomasius in sua sæpius allegata Præfatione pag. 37 ex quibus quidem verbis colligitur, quod jam tum temporis cæperat in Ecclesiis Germaniæ Antiphonarum repetitio intermitteri; immò ipsamet etiam Antiphonas omitti brevitate gratia; quæ quidem omisio satis demonstrat, quod plurimum temporis postulare ex antiquo more Antiphonarum concentus, quàm quod flagitat mos hodiernus, cum semel tantùm, vel bis Antiphonam canimus; malebant idcirco Ecclesiastici illi ipsas Antiphonas omnino præmittere, quàm eas responsionibus truncatas, præter authenticum Ordinem utcumque concinere.

Decimo tamen Seculo occurrit in Ecclesia Occidentali repetendæ Antiphonæ ad singulos Pſalmorum versus Testimonium gravissimum, quod habetur in vita S. Odonis, Abbatís Cluniacensis, Auctore Johanne, ejusdem Discipulo, inter Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti Seculo V. Dicitur enim lib. 1. num. 10. *Quia ejusdem Officii Antiphona (Vigiliarum scilicet S. Martini) uti omnibus patet, breves sunt, & ejus temporis longiores noctes, volentes Officium ad lucem usque protendere, unamquamque Antiphonam per singulos Pſalmorum versus repetendo canebant &c.* Hinc germanam elicit rationem Thomasius, quamobrem contractiores sunt Antiphonæ, quæ

cum Pſalmis, vel Canticis canuntur in Ecclesiasticis Curſibus, quàm quæ in Miſſa cantantur ad Introitum, Offertorium, & Communionem; nimirum quia illæ quàm frequentissimè repetebantur post singulos omnes Pſalmorum omnium Versus, hæc verò, post singulos quidem, sed paucos tantùm Versus, vel proprios, vel Pſalmi, respondebantur.

In præſentiarum priscum illum repetendi Antiphonam ritum ad unumquemque Pſalmi Versum, non servamus, nisi in Pſalmo Invitatorio, in quo bis ad initium Antiphonam dicimus, & repetimus modò integram, modò ex parte ad ejusdem Pſalmi Versus. Quod si mores nostros ad antiquiores revocaremus, nolentes tamen ad singulos Pſalmorum Versus Antiphonas repetere; certè post Pſalmos ante *Gloria Patri*, itemque post *Ps. Gloria Patri*, & post *Ps. Sicut erat*, omnino Antiphonam repetere deberemus. Et hunc ritum Seculo XII. retinebant Romani saltem in præcipuis aliquot Officiis Natalis Domini, Epiphaniæ, & Nat. S. Petri, ut videre licet in Antiphonario Vaticano pag. 38. 51. & 148. quin & in Romano Breviario Venetiis edito 1489. præscribitur hic Ordo, ut si Festum S. Thomæ Apostoli in Dominicam inciderit, Antiphona *Nolite timere* dicatur primò ante Canticum *Benedictus*, tum post *Gloria*, demum post *Sicut erat*, sed ex Vaticano (ut diximus) Antiphonario, etiam ante *Ps. Gloria Patri* post Pſalmos dici debet. Hæc pariter omnia deprompta sunt ex his, quæ tradit pluries citatus Thomasius pag. 38.

Supereſt nunc, ut cum eodem, nec non cum Grancolasio lib. *supracit. cap. 10.* animadvertamus, Antiphonarum inchoationem, sive, ut Antiqui loquebantur, impositionem, ad Clericos cantores semper pertinere, ad illos scilicet, qui majores sunt in Scholâ Cantorum, qui septem olim erant, in Ecclesia Romana, non Presbyteri, nec Diaconi, sed tantummodò Subdiaconi, qui justum puero-

rum Paraphonistarum numerum sibi ad Cantus adjumentum adlicebant. II Cantores Ordine suo inchoabant Antiphonas, ut primam Primicerius, secundam Secundicerius, & sic reliqui reliquas imponerent, ad nutum tamen Archidiaconi, exceptis aliquibus Antiphonis ad Evangelium in Paschate, quarum impositio Diaconis tribuebatur, ut videre est in appendice vulgata à Thomasio p. g. 89. & sequentibus. Caterum nusquam invenitur in antiquioribus ritibus, ut Pontifex, vel Presbyter in Divinis Officiis Antiphonam incipiat; id enim vel maxime solemnioribus diebus praestitissent; cum iisdem tamen diebus in prisca Codicibus id constanter occurrat, ut Cantor, vel Primicerius Antiphonam incipiat; generatim namque totum Ecclesiasticam Cantilenam Officium ad Subdiaconos, & inferiorum graduum Clericos olim pertinebat, ut S. Gregorius Magnus decrevit, cujus statutum refertur in cap. In sancta Romana Ecclesia dist. 91. Sermo nunc est de Ritibus servatis ab Ecclesia Romana; praetermittimus enim afferre, quid apud alias Ecclesias in usu fuerit. Praefatus mos antiquus servatur in Officiis celebratis coram Romano Pontifice, in quibus (nisi ipsemet celebraturus sit Missarum sollemnia in crastinum) Antiphonas, neque ipse, neque Cardinales, sed soli Cantores, imponunt. Quando autem Pontifex intonat Antiphonam, post *Gloria Patri*, Subdiaconus eidem Papae stando, capite inclinato, submissa voce, praetintonat Antiphonam, v. g. *Rex pacifcus*, & postea flectit genua ante eum, & iterum Papa reincipit Antiphonam, qua dicta, sedet, statimque Chorus incipit secundam Antiphonam incipit Diaconus, qui stat à dexteris: tertiam incipit Episcopus Cardinalis, qui servit in Officio Presbyteri: quartam incipit prior Presbyterorum Cardinalium: quintam Diaconus Cardinalis, qui stat à sinistris, & iste ordo observatur, quandoque Vesperae sunt Papales. Et haec

traduntur in Ordine Romano XV. Auctore P. Amelio num. 6.

In aliis autem Ecclesiis tum Cathedralibus, tum Collegiatis, necnon in nonnullis Regularium solent etiam Presbyteri in Choro intersecentibus Antiphonas imponere, servato hoc Ritu, ut quando Officia sollempniter celebrantur, Antiphonae ab aliquo Cantore praetintonentur, live annuncientur illi, qui debet Antiphonam imponere. Hinc in Ceremoniali Monastico lib. 2. cap. 6. §. 1. in quo agitur de munere Cantorum in Vesperis sollempnibus, describitur, quomodo praedicti Cantores indui debeant Albis, & Pluvialibus, & quomodo se gerere, cum pervenerint ad Altare, & prope sedem Celebrantis &c. Denique num. 4. praescribitur, quod primus Cantor ad initium Versiculi *Sicut erat* se inclinabit aliquantulum aliis Cantoribus, qui & ipsi vicissim facient minimam inclinationem, & statim descendet à sedili suo; tum ante Analogium stans, profundè se inclinabit Altari, & manibus junctis (si non utatur Baculo) accedet ad Celebrantem, cui primam Antiphonam praecinet, inclinans se debite prius, & post; ac eadem viâ revertetur ad sedem suam, sicque alii Cantores ordine suo senioribus aliis reliquas praecinent Antiphonas. Advertitur praeterea in dicto Ceremoniali, quod quando aliquis Cantor accedit propius ad sedem Celebrantis, ut ille, qui proximus est ei, praecinet Antiphonam, debet praecentor inclinari profundè Celebranti, si sit Superior, ac deinde mediocriter ad eum, cui secundam Antiphonam praecinit. Aliae sunt ceremoniae praestandae ab eisdem Cantoribus, quae diversa sunt, juxta diversarum Ecclesiarum consuetudines, & ceremonialia. Sed de praetintone Antiphonarum alibi etiam sermonem habebimus, & quomodo facienda sit in Cathedralibus, vide in Ceremoniali Episc. lib. 2. cap. 1.

Congruam nunc videtur exhibere sequentia Decreta, utpote ad præsentem materiam spectantia.

Magister Ceremoniarum non potest alterare, seu mutare consuetudinem circa præintonationem Antiphonarum ad Vesperas. S. R. C. 28. Aprilis 1607. in *Suessarien.* & hoc Decretum datur in nostro Indice sub num. 25.

Antiphona in Choro Cathedralis postquam primo loco data fuerit Celebranti à cornu Epistolæ, danda est secundo loco primæ Dignitati, sive à cornu Evangelii, sive à cornu Epistolæ existenti, & sive interveniat, sive non, prima Dignitas, quæ sedet à dextra parte Evangelii, non obstante allegata consuetudine. S. R. C. 21. Martii 1665. in *Senogallien.* & datur in nostro Indice sub num. 90.

Antiphonas primas recipere in Choro & Spiritum Sanctum invocare in Capitulo, spectat ad primum Canonicum Metropolitanæ, seu Cathedralis Ecclesiæ, quando tamen talis Canonicus sit constitutus in Ordine Episcopali, non autem spectat tunc ad primam Dignitatem primas Antiphonas recipere, Sac. Rit. Congr. 17. Novemb. 1674. in *Neapolitana*, & datur in nostro Indice sub num. 99.

Locus concinendarum Antiphonarum est Chorus, qui olim tabulis marmoreis circumcinctus in Ecclesiæ sinu ante Sanctuarium, sive Presbyterium situs erat, extatque etiam nunc vetus hujusmodi Chorus in Titulo S. Clementis in Urbe: ibi enim bifariam dispersi Clerici Cantores consistebant ad cantandum, & ex binis Classibus duo Chori resultabant; sicque Chorus Choro, ut voce, ita & loco, correspondebat. Et sicut in Antiphonis concinendis, suisque Psalmis, vel Versibus Chorus Choro correspondebat alternis; ita in earum impositione Antiphonarum ordo servabatur alternus, ut una quidem Antiphona ab uno Cantore unius Chori

inchoaretur, alia ab alio alterius Chori; sicque deinceps semper alternè. Amalarius lib. 4. cap. 7. hæc testatur dicens: *hanc vicissitudinem Charitatis significant Cantores, qui alternatim ex utraque parte Antiphonas levant, id est, incipiunt.*

In Antiphonis inchoandis exordium sumebatur ab antiquioribus Cantoribus ad inferiores usque descendendo; discrimen tamen erat inter binos ipsos Choros hebdomadatim sibi adscribentes Officiorum exordia, per unam scilicet hebdomadam in uno Choro inchoabatur prima Antiphona cujusque Officii, & per hebdomadam aliam in Choro altero. Diebus autem sollempnibus in Schola Cantorum Ecclesiæ Romanæ ad Primicerium, ut diximus, pertinebat primam Antiphonam exordiri; porro Primicerii locum in dextera Chori parte fuisse, & Secundicerii in sinistra, Thomalius pro certo habet; ea autem censebatur Chori pars dextera, non quæ ad dexteram erat ingredientium Ecclesiam, sed ea, quæ ad dexteram erat Sacerdotis ad Altare stantis, hoc est ad Austrum, quo etiam viri confluebant, mulieribus ad Aquilonem consistentibus, ad sinistram scilicet Sacerdotis ad Altare stantis. Ita pro varia Ecclesiarum structura, & aspectu ad diversam Cæli plagam Ecclesiæ dexteram, vel sinistram partem accipiebant Antiqui. Quare in Basilica Lateranensi, Vaticana S. Petri, Exquilina S. Mariæ Majoris, ac Titulis S. Clementis, Sancti Marci, aliisque quàm pluribus Ecclesiis Urbis, quarum prospectus anterior Orientem spectat, ac Sacerdos ad Altare stans respicit Populum, & Templi fores, ea censenda est pars Ecclesiæ dextera, quæ ad sinistram occurrit eadem Ecclesias ingredientibus, quæ videlicet ad Austrum est, in qua & Ambo Evangelii, & Senatorium erat, sicut adhuc videtur in Ecclesia S. Clementis. Cantores in binas Classes dispersi in Antiphonarum cantu, Psalmorumque, & Canticorum, quæ cum Antiphonis decantabantur, neque Altare,

neque Orientem, sed se invicem è regione aspiciabant; nec sedentes, sed consistentes hinc, illincque alternè caneabant; id testante Duran. *lib. 5. cap. 2. nu. 30.* ubi ait: Clerici Antiphonas cantantes non vertunt vultus ad Altare, sed se invicem veris vultibus respiciunt. De corporis statu erecto in Antiphonarum cantu meminit Johannes Cassianus de *Institut. Renunciatorum lib. 3. cap. 8.* ita scribens: *Cum stantes Antiphonas tres concinuerunt &c.* Hæc pariter placuit ex Thomasio depromere pro exacta noticia antiquorum Rituum canendi Antiphonas.

Pro Coronide tamen hujusce Capituli, & hujusce materiæ, seu Antiphonarum concinendarum Ritus, meminisse opus est, Divum Gregorium Papam prædictis Antiphonis, atque earum Cantui instituendo operam dedisse, librumque componi curasse, Antiphonarium appellatum. Præfatus enim Pontifex, sicut vetustum Codicem Sacramentorum (quem Gelasianum postea appellaverunt) in unum librum abbreviavit, ad usum præcipuè publicarum Stationum Ecclesiæ Romanæ, qui Sacramentarium Gregorianum passim est vocatus; ita & libros Antiphonarios, necnon Responsoriales recensuit, ac ordine meliori disposuit; id quod in pluribus MSS. Antiphonariis Monasterii Sancti Galli in Helvetiis, Versiculi præpositi ostendunt, dum dicunt: *Hoc quoque Gregorius, Patres de more sequutus, instauravit opus.* Ob eam itaque recensionem, aptioremque dispositionem S. Gregorio Magno Responsoriales libri, & Antiphonales veteres adscribunt, quorum testimonia videri possunt apud probatos Auctores, ut sunt Monachus Engolismensis in *Vita Caroli Magni cap. 8. tom. 2. Histor. Fran. orum Duchesne*, Johannes Diaconus in *Vita ejusdem S. Gregorii lib. 2. cap. 6. & seqq.* Micrologus *cap. 25.* Eanehardus Junior in *Vita B. Norckerii Balbuli cap. 2.* in actis Sanctorum eruditissimorum Heuschenii, & Papebrochii die 6. Aprilis, & alii. Hujusmodi Antiphonarii Gregoriani

Codices varii reperiuntur, sed diversi inter se, testante Amalario, aliter se habere Antiphonarium Corbejense (quod Romanum appellare solet, quia à Gregorio IV. Walla, Abbas Corbejenis, acceperat) atque aliter Metense, quod Româ sub Carolo Magno deportatum Metis est collocatum. Romanum Antiphonarium postquam in Gallias deVectum est, complures à Gallicanis Magistris accessiones habuit; id quod disertis verbis testatur Walfridus Strabo, qui IX. Seculo floruit, *lib. de Reb. Eccles. cap. 25.*

Diligentissimo nostro Thomasio animus fuerat, pura, ac germana S. Gregorii Antiphonaria è tenebris proferre, sed cum ea nancisci nequiverit, vetustiora saltem, quæ habere potuit, edere curavit, quia quo antiquiores sunt Codices Rerum Ecclesiasticarum, eò propius accedunt ad priscos fontes, unde derivantur, minusque recentiorum additamentis sunt infarciti. Quamobrem duo Antiphonaria in sua collectione evulgavit, quæ etsi germanam illam, puramque S. Gregorii institutionem illibatam haud exhibeant, utriusque tamen Codicis mutua collatione id fieri posse arbitratur, ut ferme deprehendantur, quæ ex Sancti Gregorii institutione, vel subsequenti antiquorum temporum usu sunt profecta. Ex prædictis duobus Antiphonariis à clarissimo Thomasio editis, primum est Vaticanæ Basilicæ membranaceum, notis musicis, non iis, quæ hodie sunt in usu, connotatum. Hoc Antiphonarium exhibet, Ritus solitos usurpari in Ecclesiâ Romana Seculo XII. ut unusquisque facile agnoscat, qui illud contulerit cum Rituali Benedicti Canonici scripto ad Guidonem de Castello, qui postea Summus Pontifex fuit, & Cælestinus II. appellatus. Alterum Antiphonarium ab eodem Thomasio evulgatum, quod S. Gregorium institutorem perhibet in versiculis initio præfixis, membranaceum est, notisque musicis antiquis condistinctum, servaturque in Bibliotheca Monasterii S. Galli in Helvetiis, cujus exemplar, ut & alia quam-

quamplura, quæ ex eodem Monasterio protulit laudatus Thomafius in appendice sui voluminis, cuncta peramanter descripta se recepisse fatetur à viro claro D. Hermanno Shenk, illius Cœnobii Bibliothecario. Prædictum Codicem refert Thomafius ad X. vel XI. Seculum ob Officium præsertim SS. Trinitatis in eo contentum, quod ignotum erat Seculis prioribus. Post Johannis Diaconi ætatem omnino conscriptum fuisse, satis demonstrant Antiphonæ in Festo Beati Grego-

rii ab ejusdem Sancti Vita, quam Johannes ille texuit, excerptæ. Antiquiorem demum Alexandro II. hunc Codicem deprehendit Thomafius ob id maxime, quod in Dominica Septuagesimæ nocturna, & matutina Officia Allelujatica contineat; Alexander enim II. sua sanctione prætermitti jussit Alleluja pridie illius Dominicæ; cum antea ipsamet Dominica post Matutinum tantummodo omitteretur.

De Psalmis. XXII.

RUBRICA.

- 1 **P**salmi in Officio de Tempore per omnes Horas in Dominicis, & Feriis dicuntur eo modo, quo distributi sunt in Psalterio; nisi aliter in Proprio de Tempore signentur. In Festis autem dicuntur, ut in propriis locis signantur: alioquin, ut in Communi Sanctorum.
- 2 Psalmi ad Laudes de Dominica, cum Cantico, Benedicite, dicuntur in omnibus Festis per Annum, & in Feriis temporis Paschalis.
- 3 Psalmus, Confitemini, dicitur ad Primam cum aliis Psalmis in Psalterio assignatis, in omnibus Dominicis (quando Officium fit de Dominica, ut in Psalterio, etiam in Dominicis, quæ occurrunt infra Octavas Sanctorum) à tertia Dominica post Pentecosten inclusivè, usque ad Nativitatem Domini exclusivè: & à secunda Dominica post Epiphaniam inclusivè, usque ad Septuagesimam exclusivè: à Septuagesima autem usque ad Pascha, ejus loco dicitur Psalmus, Dominus regnavit, quia Psalmus, Confitemini, tunc dicitur ad Laudes post Psalmum, Miserere, ut suo loco ponitur. In Dominicis verò temporis Paschalis à Dominica in Albis inclusivè, usque ad Ascensionem exclusivè, dicuntur tantum tres Psalmi sicut in Festis, addito Symbolo S. Athanasii. Alii Psalmi per singulas Ferias distributi ad Primam, dicuntur singuli loco Psalmi, Confitemini, in Feriali tantum Officio, quando de Feria agitur extra tempus Paschale. In Feriis verò temporis Paschalis, in Festis per annum, & in Sabbato, sive de S. Maria, sive de Feria fiat Officium, dicuntur tantum tres Psalmi, scilicet, Deus in nomine tuo, Beati immaculati, & Retribue, etiamsi Festum Duplex celebretur in Dominica.
- 4 In Dominicis autem, quando Officium fit de Dominica, ut in Psalterio, post Psalmos additur semper Symbolum S. Athanasii, Quicumque, ut infra in propria Rubrica dicitur.
- 5 Psalmi Horarum, scilicet ad Tertiam, Sextam, & Nonam, & ad Completorium, nunquam mutantur, ut in Psalterio, sive de Sanctis, sive de Tempore fiat Officium.

6 Psal-

- 6 *Psalmi de Dominica ad Vesperas, ut plurimum dicuntur in Vesperis Fectorum, excepto ultimo, qui mutatur; cum vero aliter fieri debet, suis locis notatur. In Vesperis infra Octavam dicuntur Psalmi, ut in secundis Vesperis Festi; sed in primis Vesperis diei Octava dicuntur, ut in primis Vesperis Festi, nisi aliter notetur.*
- 7 *In fine Psalmorum semper dicitur, Gloria Patri, praterquam in Psalmo, Deus Deus meus, ad te de luce vigilo, & in Psalmo, Laudate Dominum de Caelis, qui conjunguntur cum aliis Psalmis, & in fine ultimi tantum dicitur Gloria, in suis locis notatur. Praterquam non dicitur in triduo majoris hebdomada ante Pascha, nec in Officio Defunctorum, cujus loco pro Defunctis dicitur, Requiem aeternam dona eis Domine, etiamsi fiat Officium pro uno tantum.*
- 8 *Ut sacra vulgata editionis puritas inconfusa, & illibata servetur, etiam quoad interpunctiones, & distinctiones in Sacris Bibliis appetitas, additus est Asteriscus, ut sit nota musicae partitionis in medio versu.*

Novæ Observationes & Additiones ad Gavanti

Cap. VIII. De Psalmis.

I. Gavant, pag. 58. col. 1. n. 1. -- *Si Psalterium Sacerdos ignoret &c.*) Quanti momenti esset apud veterem Ecclesiam hæc disciplina, ut Clerici Psalterium totum animo perciperent, & memoria custodirent, præter August. testimonium, hic à Gavanto nostro laudatum, illud etiam præclare demonstrat, quod legimus de Gregorio Magno, qui Episcopam ordinare recusavit Johannem Presbyterum, utpotè Psalmorum nescium, & id habetur in ejusdem Pontificis Epistola 44. lib. 4. Idem Sanctissimus Pontifex antequam quempiam ordinaret Episcopum, inquirebat, an Psalmos memoriter teneret, nec ne, ut colligitur ex Epistola 34. lib. 8. ad Episcopum Clulinum de Johanne Diacono promovendo in Episcopatum Balneoregientem, ubi hæc scribit: *Requirendum quoque est, si in opere Dei studium habuit, vel Psalmos novit.* Et in Epistola 6. libri 12. habetur, quod ab eodem Pontifice repulsus fuit ab Episcopatu Anconitano; ad quem erat electus Rusticus Diaconus, qui Psalmorum ignarus repertus fuit. Hunc eundem morem in ordinandis primi Ordinis Sacerdoti-

bus reintegravit Oecumenica Synodus Nicæna II. his verbis: *quoniam Psallentes Deo spondemus: in justificationibus tuis meditabor; non obliviscar sermones tuos: omnes quidem Christianos salutare est hoc servare; eos autem præcipuè, qui Sacerdotalem Dignitatem obtinent; quamobrem decernimus, quemlibet, qui ad Episcopalem gradum est provehendus, Psalterium omnino nosse: ut ex eo omnem quoque suum Clericum ita institui moneat.* Concilium pariter Toletanum VIII. Anno Domini 653. coactum, hunc justissimum Canonem edidit, ut videre est Tom. 2. Collectionis maximæ Conciliorum Hispaniæ factæ à Sapientissimo Cardinali Josepho Saenz de Auguirre pag. 566. -- *Solicite constituitur, atque decernitur, ut nullus cujuscunque dignitatis Eccl. si. st. ca. deinceps percipiat gradum, qui non totum Psalterium, vel Canticorum usualium, & Hymnorum, sive baptizandi perfecte noverit supplementum* -- Hujus Canonis memores PP. Concilii Coyacensis in Diocesi Ovetensi Anno 1050. decreverunt, *ut Archidiaconi tales Clericos, constitutis quatuor temporibus, ad ordines ducant, qui perfecte totum Psalterium, Hymnos, & Cantica,*

ica, Epistolas, Evangelia, & Orationes sciant. Hoc idem antiquæ Disciplinæ caput Anno 889. suis Presbyteris commendat Riculphus, Sueffionum Episcopus, cum in sua ad illos Constitutione scripsit. *Monemus, ut unusquisque vestrum Psalmos, & Sermonem Fidei Catholicæ, cuius initium, Quicumque vult salvus esse, & Canonem Missæ, ac Cantum, vel computum memoriter, & veraciter, ac correctè tenere studeat.* In Ecclesia etiam Constantinopolitana inter veteris suæ disciplinæ Officia id fuit, ut Clerici Psalmos omnes memoriter complecterentur: hinc Gennadius, ejusdem Sedis Antistes, is, qui Anatolio successit, non diu post Chalcedonense Concilium noluit ordinare Sacerdotem Diaconum illum, qui prius Psalterium ledulo in ore non habuisset: Ita Nicephorus lib. 5. *Histor. cap. 27.* & Theodorus Lector in *Collectan.* narrat, Archiepiscopum Leonem in more habuisse, ut neminem Sacris Ordinibus initiaret, qui Psalterium nesciret. Cæterum Psalmos memoriter, & sine libro cantandi mos diu viguit, ejusdemque moris adhuc in quibusdam locis remanserunt vestigia, ut de Ecclesia Lugdunensi, & Rhotomagensi &c. nec non de Carthusianis asseverat Gullanvileus in notis suis eruditissimis ad suprâ memoratam Epistolam 45. Divi Gregorii. Immo hanc esse disciplinam PP. Benedictinorum præscriptam à S. P. Benedicto, infert Hæphtenus lib. 7. *tract. 4. disquisit. 2.* ex verbis suæ Regulæ, quæ habentur *cap. 9.* & hanc esse antiquam veterum Monachorum consuetudinem, Psalterium, aliosque Sacræ Scripturæ libros memoræ commendandi, pluribus auctoritatibus ostendit Edmundus Martene in suo eruditissimo Commentario ad prædictum *cap. 9.* Regulæ S. Benedicti.

II. Gavant. pag. 58. col. 2. n. 2. -- *Unde ferè idem est Psalmus, quod Hymnus &c.* Psalmos Davidicos, Hymnos quoque, & appellatos fuisse, & bene appellari posse, nos pariter suprâ insinuavimus, agentes de Sacris Gavant. Rubr. Brev.

Hymnis. Quapropter licet ex usu Ecclesiæ Hymnus strictè acceptus distinguatur à Psalmis, ut innotescat discrimen inter Laudes Divinas à Davide factas, & alias Laudes à Catholicis Doctoribus compositas, nihilominus si vera significatio attendatur, idem omnino sunt Hymnus, & Psalmus, utraque enim vox explicat Laudem Dei cum metro, & utraque exigit cantum ad sui perfectionem; idcirco qui à nobis dicitur *Liber Psalmorum*, ab Hebræis dicitur *Liber Hymnorum*, & Philo lib. de *Mundo* loquens de Davide, Psalmorum Auctore, vocat eum nomine Hymnographi. Has, & alias rationes in hujusce veritatis comprobationem adducit P. Anacletus Siccus in præfatione præfixa suo erudito libro inscripto *de Ecclesiastica Hymnodia*, in quo agit de Divina Psalmodia, quæ quidem liber prius ex Italico prælo in lucem emissus, paucos post annos Antverpiæ Typis Plantinianis fuit recusatus.

III. Gavant. pag. 58. col. 2. n. 3. -- *Psalterium, quo Romana Ecclesia utitur &c.* Primam Latinam Scripturæ Versionem Romæ factam fuisse, verisimile est, statim enim ut Romani Christianam Religionem amplexi sunt, Sacra Scriptura ex Græco, in ipsorum idioma translata fuit, & equidem tanta est hujusce Versionis antiquitas, ut translatoris nomen ignoretur; Itala tamen appellata est hæc Versio, & usque modò hoc nomen retinet, & est communis sententia, quòd ex veteri illa Græca LXX. Interpretum expressa fuerit, Aliæ postea pariter ex Græco textu LXX. & non ex Hebræis fontibus Latinæ Versiones prodierunt, quia, ut scribit S. Augustinus libro 2. *de Doctrina Christiana cap. 11.* quicumque sibi videbatur utramque linguam, Græcam, & Latinam aliquantulum callere, ausus est novam Sacrorum Bibliorum exarare interpretationem. Sed inter omnes illa ubique recepta fuit, quæ Itala dicebatur, ipso Augustino testante lib. cit. *cap. 15.* his verbis: *In ipsis interpretationibus*

Y

Itala

Itala ceteris praeferatur, nam est verborum tenacior cum perspicuitate Sententia.

Hæc versio Romana pariter appellata fuit, quia illam ab initio recepit Romana Ecclesia, & quia forsitan, ut mox dixi, hæc versio Romæ ex Græco Textu fuit expressa ab aliquo Apostolorum Discipulo, & à primis Ecclesiae Fundatoribus visa, & approbata, atque ab his simul cum fidei depolito successoribus concredita. Hac versione non solum Sedes Apostolica, sed & reliquæ Occidentales Ecclesiae utebantur; quamvis in eam temporis progressu aliqua mutationes irreperint, vel Scriptorum audacia, sive oscitantia, vel Episcoporum licentia, qui vel verba, vel sententias ad suæ Regionis idiotismos accommodarunt. Porro integrum hujus versionis corpus nullibi extare autumat Cardinalis Bona lib. 1. de Rebus Liturgicis cap. 3. cum enim Hieronymi versio tanquam Hebraicis exemplaribus magis respondens cœperit in Ecclesiis legi, citari à Conciliis, & à Scriptoribus exponi; vetus illa negligi cœpit, donec tandem omnino periit, quod ducentis, & amplius Annis post Hieronymum contigisse putat idem doctissimus Cardinalis; solum autem Psalterium remansit, quia, cum illud Fideles adhiberent in Divinis Officiis, ipsumque memoriae diligenter mandassent, adduci non potuerunt, ut novam editionem Hieronymianam ediscerent. Ex hoc Psalterio S. Gregorius Introitus Missarum, & reliqua excerpit, quæ in suo Antiphonario continentur. Hujus Italicae versionis præcipuos errores Romæ circa Annum 382. jussu Damasi Papæ correxit S. Hieronymus ad Fidem editionis LXX. à qua Italica versio non semel discrepabat. Correxit, inquam, vir Sanctus editionem illam Latinam, sed tumultuario opere, ut ipse testatur in Epist. ad Paulam, & Eustochium: *sicut cursim magna illud ex parte correxi.* Eo Psalterio, ita et b Hieronymo correcto, usæ est primæ Ecclesiae Romana, deinde ad alias Ecclesias, sed minori successu, delatum est; Populi enim

antiquæ assueti versioni, S. Doctoris correctiones negligebant, ita ut non multo post tempore totum opus mendis fœdaturum fuerit: *Quod quia rursus vide i* (ita Hieronymus ad Paulam, & Eustochium) *Scriptorum vitio depravatum, plusquam antiquum errorem, quam novam emendationem valere me cogitis &c.* Quapropter duabus prædictis Matronis instantibus circa Annum 384. novam ipsæ veram versionem Latinam, cum Bethlehem versaretur, è Textu LXX. expressam suscepit; quæ non fuit pura correctio, ut prima Romæ facta, sed vera nova versio, & quidem accuratissima, atque omnino emendata, & de hac sua editione scribit ille ad Sophronium dicens: *Quoniam (LXX) translationem diligentissime emendatam olim mea lingue hominibus dedi.* Psalterium hoc Bethlehem ab Hieronymo secundò emendatum, illud idem est, quo nunc in Breviariis utitur Romana Ecclesia, & quod in corpore Sacrorum Bibliorum reperitur; & quod etiam Gallicanum est appellatum. Prima autem editio Psalterii etiam juxta Hieronymi correctionem Romana dicta fuit, & ad illam veterem Latinam interpretationem pertinere non levi conjectura creditur, quam Divus Augustinus lib. 2. de Doctrina Christiana cap. 11. Italiam appellat. Primi, qui ab hac Itala veteri Psalmorum editione discessere, fuerunt Galli; hi etenim alteram B. Hieronymi veram versionem, & correctionem diligentissimam Bethlehem factam, obelis, & asteriscis, additionibusque ex Theotione desumptis condistinctam, priori prætulerunt, post S. Gregorium Turonensem Episcopum, qui illam, ut scribit Walfridus Strabo de Reb. Eccles. cap. 25. à Partibus Romanis mutuatam, in Galliarum dicitur Ecclesiam transtulisse, unde & Gallica dici cœpit. Ex Galliis mox in Germaniam facilè commigravit, ipsomet Walfrido scribente - Galli, & Germanorum aliqui secundum emendationem, quam Hieronymus Pater de LXX. editione composuit, Psalterium cantant. - Eruditi-

ditissimus tamen Mabillon in sua *Disquisitione de Cursu Gallicano* num. 22. demonstrare contendit, eo tempore, quo Gregorius Turonensis Antistes Historiam suam scribebat, Psalterium ab Hieronymo emendatum, quod Gallicanum vocatur, nondum in Gallia receptum fuisse, sed admissum putat tale Psalterium medio Gregorium inter, & Walfredum intervallo, opera fortasse S. Bonifacii Moguntini Pontificis, qui illud Gallicanis, Germanisque Ecclesiis probabiliter tradidit.

IV. Gavant. eod. n. 3. -- *Quod adhibetur Roma in ade Vaticana S. Petri &c.* Prima, seu Romana Psalmorum editio nonnisi post X. Christi Seculum in Italia ipsa sensim commutari cepit, nam cum S. Franciscus suis Fratribus praeceperit, ut secundum Riturum Ecclesiae Romanae Divina peragerent, excepto Psalterio Romano; hinc discimus, per id tempus in Umbria Romanam Psalterii editionem obsolevisse, & Psalterium juxta Divi Hieronymi interpretationem in usu fuisse. Res inde eò deducta est, ut sub Sixto IV. Roma tantum, ejusque districtus (continentia scilicet Urbis, quaquaversum ad XL. lapidem protensa) priscam Romanam editionem retinuerint. Et eundem in Archivo Canoniceorum Basilicae Liberianae S. Mariae ad Praesepe, extat Psalterium Romanae editionis hac inscriptione praenotatum -- Ad honorem omnipotentis Dei, & gloriosissimae Virginis Mariae, Matris ejus, incipit Psalterium ad usum Venerabilium Dominorum Canoniceorum Venerabilis Basilicae, & Ecclesiae S. Mariae Majoris de Urbe, secundum consuetudinem Clericorum Romanae Urbis, ejusque districtus &c. -- Quodque Psalterium scriptum, & illuminatum fuit sumptibus, & expensis nobilissimae Dominae, Donnae Caredonnae de Annibalis de Urbe, tempore Archiepiscopatus Reverendissimi Domini, Domini Guillelmi de Estoutevilla, Episcopi Ostiensis, Cardinalis Rothomagensis, ac SS. D. N. Sixti P. IV. Camerarii di-

gnissimi, sub A. D. 1480. tempore SS. Domini, Domini Sixti PP. IV. Anno verò ejus nono.

Hispaniam autem quod attinet, ad S. usque Gregorium VII. Romana Psalterii editione usam fuisse, indubitanter creditur, nam ad id usque temporis proprium Riturum constanter tenuit, quem Mozarabicum dicunt, in quo Psalmi ex prima Romana editione continentur; quin etiam nunc, ubi Ritus ille adhuc in Hispania viget, juxta eandem editionem psallitur. Tandem inharendo Decreto Concilii Tridentini, S. Pius V. Pontifex Maximus Breviarium Romanum in meliorem formam redegit, & ad communem ferè omnium Ecclesiarum usum restituit, ejusque jussu tunc ubique recepta est Vulgata, seu Gallicana Psalmorum editio, praeterquam in sola Basilica Vaticana, in qua nunc etiam vetus Psalterium juxta antiquam, & Italicam dictam editionem religiosissime recitatur, & accuratè sublatis mendis, quae irreperant, pristinae integritati restitutum, quod notat etiam Cardinalis Bona *loc. supra cit. num. 4.* Eadem versione extra Urbem utitur etiam hodie vetusto more Ecclesia Ambrosiana, necnon Ducalis Basilica S. Marci apud Venetias, & in Hispania, ut dixi, utuntur eodem Psalterio antiquo Romano omnes Clerici illi, qui ex institutione Francisci Ximenes, Archiepiscopi Toletani, psallunt juxta Riturum Mozarabicum. Reliquae autem omnes Occidentales Ecclesiae unicum tantum Psalmum, nempe XCIV. qui Invitatorius dicitur, quotidie juxta Italiam editionem recitant, & solum in sollemni Festo Epiphaniae ferè ab omnibus recitatur idem Psalmus juxta editionem Vulgatam, & Gallicanam.

Præfati utriusque Psalterii Codices tam Romani veteris, quam Gallicani exactissimis exemplaribus respondentes in lucem emisit saepe laudatus Card. Thomasius Romae Anno 1683. Typis Tinassii, præmissâ juxta morem suam eruditissima Praefatione.

Recentissime autem in Tom. 4. Anastasii, Bibliothecarii Salvionianæ & Vaticanae editionis, insertum reperitur Psalterium cum Canticis juxta Vulgatam antiquam Latinam, & Italiam Versionem, Veribus prisco more distinctum, quod in Romana Ecclesia ab Apostolico ferè ævo usu receptum; postmodum verò à Divo Hieronymo recognitum, & emendatum; nunc etiam intactum ex parte, ac ferè primævum (in aliquibus enim ad laudatam Divi Hieronymi Versionem castigatum, atque compositum est) in Sacrosancta Vaticana Basilica obtinet, ut dixi, caniturque vicissim in Divina Psalmodia. Prædictum Psalterium è tenebris Archivi Cathedralis Ecclesiæ Veronensis, recens in lucem emissum fuit ex Codice Græco-Latino miræ, ac plusquam millenariæ antiquitatis, uncialibus characteribus exarato, summa fide, ac diligentia, in omnibus ferè locis, in quibus ab Editione Vulgata, Clementis VIII. jussu recognita, discrepat, & cum veteribus Psalteriis collatum, opera, & studio Josephi Blanchini, præstantissimi Viri, Veronensis Congr. Oratorii Presbyteri de Urbe.

Antequam postremam manum nostris hæc Observationibus imponam, meminisse lubet, quod Divus Hieronymus in Correctione, & Versione Psalmorum ter laboravit. Primò Romæ, quando jussu Damasi Pape Italiam Psalmorum Versionem, ex Translatione LXX. Interpretum expressam, à nonnullis mendis expurgavit, quæ Versio ita emendata, statim à Romana Ecclesia recepta fuit. Secundò in Psalmorum versione, & correctione laboravit Hieronymus, quando Bethlehem degens instantibus Paula, & Eustochio admiscuit editioni LXX. editionem Theodotionis, obelis, & asteriscis notatam, de qua versione jam satis supra. Tertio denique aliam versionem Psalterii adornavit S. Doctor, & est illud Psalterium, quod Hebraicum nominatur, quia nimirum petente Sophronio vertit immediatè ex Hebraicis

Fontibus, quæ versio extat inter opera ejus, & quia ex Hebraico Textu immediatè translata fuit, ab aliis duabus suis Editionibus, Græco Textui LXX. consonis, plurimum discrepat, tam in verbis, quam in sententiis, ut quisque potest ex utriusque collatione prospicere. Hæc autem ideò recepta non fuit, quia duæ Priores quotidiano usu in Ecclesiis frequentatæ, sine magna Divini Officii perturbatione, abrogari non poterant. Adlaboravit etiam super Davidicum Psalterium maximus hic Ecclesiæ Doctor, quando diligenter adnotavit discrepantias inter Psalterium Græcum, & Latinum, admonendo, quodnam Hebræo magis congrueret, ut colligitur ex ejusdem Epistola 135. quæ est ad Suniam, & Fretellam.

V. Gavant. pag. 58. col. 2. n. 4. -- *Communior est sententia, esse omnes unius Davidis &c.*) Agit hoc loco Gavantus de Psalmorum Auctore; circa quam quæstionem non una est, sed varia Patrum Sententia, ut etiam Gavantus fateatur, alii enim omnes Psalmos uni Davidi tribuunt, alii verò aliquos Psalmos alijs Auctoribus adscribunt. S. Chrysostomus in *Psalmum* 50. S. Ambrosius *Præfat. in Psalm.* S. Augustinus de *Civitate Dei* lib. 17. cap. 14. Theodoretus *Præfat. in Psalmos*, Calliodorus *Prolegom. in Psalmos*. Euthymius *Præfat. in Psalmos*, Philastrius *heresi* 79. priorem amplectuntur sententiam, quam Gavantus communem appellat. Oppositam tamen opinionem tuentur S. Hilarius *Prolegomen. in Psalmis*. Vulgatus Athanasius in *Synopsi*, S. Hieronymus *Epist. ad Sophronium*, & *Epist. ad Cyprianum*, aliique sexcenti, ut asseverat Celebris Vir Augustinus Calwet in sua eruditissima Dissertatione super hac materia, in qua utriusque opinionis rationes diligenter discutit, nec non allegatorum Auctorum monumenta, & concludit, tantam esse Turbam Scriptorum ex utraque parte, oppositam Sententiam sustentantium, ut si auctoritate res agenda esset, ancipites versaremur; & cum

Textus

Textus Scripturæ, Patrum Testimonia, & Ecclesiæ Traditio nihil in ea re satis certi habeant, ideo post sedulam discussionem, quæ magis probatur sententiam tenere, singulis permillum esse arbitrat.

VI. Gavant. pag. 59. col. 1. n. 6. -- *Ordo Historiæ ut difficillimè haberi potest &c.*) Triplicem Ordinem Psalmorum Gavantus num. 5. proponit, nempe Biblicum, Historicum, & Ecclesiasticum; hoc numero verò 6. agens de Ordine Historico, quo scilicet tempore quisque Psalmus fuerit compositus, adstruit, quod difficillimè haberi potest; hanc tamen chronologicam Psalmorum seriem supralaudatus Calmet diligentissime tradit post Dissertationem, quam exaravit in quindecim Psalmos Graduales.

VII. Gavant. pag. 59. col. 2. n. 8. -- *Ut ipse Damasus faceret in Epistola ad Hieronymum in Tom. 1. Conciliorum &c.*) Nullo modo admitti potest, quod ante Damasi Pontificatum nullus ferè recitaretur Psalmus in Ecclesia Romana, constat siquidem ex dictis suprâ, quod Hieronymus iussu Damasi Psalterium recensuerit, & correxerit errores, qui in illud irreplerant, quod quidem Psalterium profecto usurpatum fuit ab Apostolico avo. Epistolam autem Damasi ad Hieronymum, cui assertum Gavanti innititur, supposititiam esse unâ cum Hieronymi responsione ad Damasum, eruditi omnes affirmant, & præclare demonstrat Emmanuel à Schelestrate in secunda parte Antiquitatis illustratæ. Vide etiam, quæ diximus suprâ in Observationibus ad Caput 4. num. 3. de Epistola supposititia Hieronymi ad Damasum.

VIII. Gavant. pag. 60. col. 1. n. 11. -- *Ex Institutione Damasi &c.*) Allert hoc loco Gavantus, in fine cuiusque Psalmi additum esse *Gloria Patri, & Filio* ex Institutione Damasi; verùm videnda sunt ea, quæ diximus suprâ in nostris Observationibus ad caput 4. n. 3. à quibus repetendis hæc abstinemus.

IX. Gavant. pag. 60. col. 2. n. 14. -- *Renovaverunt hæc Cantum Clerici Regulares &c.*) Mentionem hic facit Gavantus nostræ Congregationis, cui tribuitur, quod Cantum primitivæ Ecclesiæ renovaverit, nempe modico flexu vocis Psalmos canendo. Hanc simplicem cantionem ab Apostolis derivatam esse, colligitur ex S. Isidoro lib. 5. cap. 1. ubi ait: *Primitiva Ecclesia ita psallit, ut modico flexu vocis faceret Psalmum in resonantia, ita ut pronuncianti vicinior esset, quàm canenti.* Apostolos imitati sunt primi illi Ægypti Patres, de quibus Cassianus Insti. ut. lib. 2. cap. 5. ait: *Ab Angelo edoctus fama est, ut d. odecim Psalmos parili pronunciantione, & simplici voce tenore deinceps, ut ipse cecinerat, canerent.* Divus Augustinus postquam in vita Christiana magnos progressus fecerat, illam modulationis suavitate, quæ tantopere ipsi placuerat, simplici Psalmorum prolationi, cum gravitate factæ, postponebat. Ita enim loquitur in lib. 10. Confess. cap. 33. *Sed valde interdum, ut melos omne Carilænarum suavitium, quibus Davidicum Psalterium frequentatur, ab auribus meis removeri velim, atque ipsius Ecclesiæ: tutius quæ mihi videtur, quod de Alexandrino Episcopo Anastasio saepe mihi dictum comminor, qui tam modico flexu vocis faciebat sonare Lectorem Psalmi, ut pronuncianti vicinior esset, quàm canenti.* Hæc ille; ex cuius verbis evincitur, quod in Monasteriis non modò, sed etiam in Cathedralibus Ægypti Basilicis mos ille vigeat, æquabili vocis tenore Psalmos recitandi. Eundem servasse canendi ritum Ecclesias Africanas, significat idem S. Augustinus Epist. 55. juxta novam editionem num. 34. ubi ait: *De hac re (nempe de Hymnis & Psalmis canendis) varia consuetudo est, & pleraque in Africa Ecclesia membra pergrava sunt: ita, ut Donatistæ nos reprehendant, quod sobrie psallimus in Ecclesia Divina Carmina prophetarum.* Denique simplicem, sobriamque hujusmodi cantionem Auctor responsionum ad Orthodoxos quest. 107. quæ Justino Martyri tribuuntur,

& S. Johannes Chrysoſtomus *Homilia de Monachatu Tom. 5. & Homilia 14. in Epist. 1. ad Timotheum* approbant, & collaudant.

X. Gavant. pag. 60. col. 2. n. 15. -- *De aeterno Cantu est magna questio, quis fuerit Auctor &c.* De hac re loquuti sumus supra cap. 7. num. 11. ubi egimus de Auctore Antiphonarum; iis tamen, quae ibidem diximus, addimus hoc loco, quod, quamvis Henricus Valesius in suis eruditissimis Annotationibus ad Socratis Historiam, asseruerit, primos omnium Flavianum, ac Diodorum Regnante Constantio Psallentium Choros Antiochiam bifarie divisisse, & Psalms Davidicos alternis canendos eis tradidisse, eamque rem primò in Antiochia institutam, postea ad reliquas totius orbis Ecclesias dimanasse, testante hoc Theodoro in *lib. 2. Historia cap. 24.* & ante illum Theodoro Mopsuesteno, nihilominus Valesius idem eam Psalmodiae speciem jam ante Flavianum, atque Diodorum à Syris fuisse usurpam, colligit ex laudati Theodori Mopsuesteni fragmento, quod refert Nicetas in *Thesaurò Orthodoxae Fidei lib. 5. cap. 13.* idque magis firmatur, ex quo praedictos Monachos Flavianum, & Diodorum Theodoritus *cit. loc.* ut adstruit Gavantus, alterni Cantus potius Instauratores vocat, quam Institutores. Quidquid autem sit de Auctore hujusce ritus; alternum Cantum tempore Gregorii Nazianzeni in Monasteriis utriusque sexus jam receptissimum fuisse, manifestum est ex jambico ejus carmine de virtute sub finem; idque omnibus notissimum esse dicit. Eorum Chorum Angelicum vocat, qui nunc simul, nunc vicibus alternis canit: quapropter saltem inde colligitur, quod uno ferme ante Cassianum Seculo alternatim canendi ritus apud Orientales inolevit, qui sensim inde manavit ad Occidentales, ut optimè notat Mabillon. in *Disquisit. Censuræ Calligani n. 7.* erga finem. De hac re legendus est etiam eruditissimus Thomassinus in *lib. 1. Disciplina Ecclesiastica capp. 34. & 35.*

Ceterum praefatum alternatim psallentium Ritum à Lege veteri derivasse, videtur non dubitandum; in veteri enim Testamento ex Davidica institutione, Levitae in tres Choros distributi canebant coram Tabernaculo Testimonii; stabant autem juxta ordinem suum in Ministerio. Chorus medius Levitarum erat Caathitarum sub Cantore Herman; Chorus dexter Levitarum Gersonitarum, sub Cantore Asaph; Chorus verò sinister Levitarum Meraritarum sub Cantore Ethan. Primo *Paralipom. c. 6.* Eos autem per Choros decantasse, ac sibi invicem respondisse, nulli dubium esse potest, ait noster Thomassinus in *sua Praefat. ad Antiphon. Rom. Ecclesia.*

XI. Gavant. pag. 61. col. 1. n. 18. -- *Statutum esse ad Psalms, quod hodie observant Clerici Regulares &c.* Etiam hoc loco nostrae Congregationis Ritum allegat Gavantus, quem observamus in Cantu Psalms. Castaldus noster in *Ceremoniali lib. 2. cap. 3. num. 3.* de Corporis habitu in canendis Psalms juxta nostri Ordinis morem à S. P. nostro Cajetano acceptum ita decernit: *Cum Psalms cantantur, regulariter omnes stare oportet, quod si ob Corporis imbecillitatem alicui stare non possit; arbitrio Superiori juxta ex causa concedendum relinquitur.* Idem Castaldus in *sua Praxi lib. 2. sect. 3. cap. 2. num. 2.* ait: *factis laudabilis est Religiosorum consuetudo, apud quos maxima Ecclesiastica viget observantia, Psalms stantes praecantandi.* Sed quod magis est, talis disciplina discrete praescribitur in nostris Constitutionibus *part. 1. ca. 1. n. 10.* ubi habetur. *Psalms Penitentiales genibus flexis, Graduales, & pro Defunctis sedentes, reliquos stantes in Choro recitent.* Quem quidem nostri Ordinis Ritum cum in citato Constitutionum loco Johannes Lorinus, Soc. Jesu praclarus Theologus, & Psalms eruditissimus Interpres, advertisset, in Prolegomenis ad suos Commentarios *cap. 14.* singularitatis notam nostris impingens scripsit haec praecisa verba: *mirum est, praeter unum*

num aliquem Ordinem (nos Clericos Regulares intelligens, ut liquet ex illius contextu) nullum hodie extare, qui eo situ Corporis, aliterve, quam sedendo Psalmos in Choro decantet. Quocirca Antonium Caracciolum, eruditissimum plane Virum, & nostrarum Constitutionum eximium Interpretem & acerrimum hujus Ritus defensorem, severa nimis manu perstringit. Veram fœdè labitur Vir ille doctissimus, mos enim concinendi Psalmos, non sedendo, sed stando adhuc juxta priscam disciplinam servatur non solum à nobis, sed etiam ab aliis Regularium Ordinibus, & equidem in Rituali Cisterciensi ex Libro Usuum, definitionibus Ordinis &c. collecto, & Parisiis impresso Anno 1721. cap. 8. num. 3. legitur: *Stamus adhuc in stallis, sed vu'tibus ad invicem versis, seu Chorus ad Chorum &c. ad Psalmos, Hymnos, Cantica, & Antiphonas Communes.* Petrus Bohërius exponens verba illa; *sedentibus omnibus in scamnis*, quæ leguntur in cap. 9. Regulæ S. Benedicti; dicit: in hac Regula expressè non contineri, num standum, an sedendum sit; quando Psalmi canuntur; Menardus tamen ex iis S. Benedicti verbis satis apposite intulit, ut observat Martene ibidem in Commentario instituti sui, inter psallendum Monachos stare debere, qui enim jubentur sedere, dum leguntur Lektionen, prius stitisse psallendo necesse est, id quod aliis etiam argumentis probat Menardus, & hanc fuisse veterum Monachorum praxim, asserit, quam videre est apud S. Athanasium in libro de *Virginitate*, ubi ait: *Media nocte surgio & Psalmos dico, quantum potes, stans.* Rursus idem colligitur ex S. Johanne Chryostomo de vita Monachorum sui temporis, ita scribente *Homil. 14. in prima Timoth.* Cum ante lucem gallus emittit vocem; omnes cum reverentia discusso sopore consurgunt à suo excitati Prælato; adstantque Sacro Choro, protinus expansis manibus Sanctos concinunt Hymnos. Suprà allegatus Bohërius, quamvis dixerit, ex verbis Regulæ S. Benedicti

colligi non posse, utrum standum, vel sedendum sit, quando Psalmi canuntur; fatetur tamen, in magnis Monasteriis Sublacensi & Specus, ubi S. Benedictus primò pœnitentiam egit, Fratres in Psalmis omnino non sedisse. Quod de Sublacensi Bohërius, hoc de Cassinensi asserit Bernardus Cassinensis: *usque hodie, inquit, in Psalmis canendis non sedent Fratres in Monasterio Cassinensi, licet alibi videam sedentes alternatim per vices, quod & ego non vitupero: istud tamen, utpote magis consonum intentioni S. P. N. Benedicti, magis laudo.* Idem Bohërius, cujus verba refert Edmundus Martene *cit. loc.* adstruit pariter, in magnis Gallie Cœnobiis advertisse Fratres sedere, dum Psalmi explentur, interdum tamen Fratrum medietatem in uno Psalmo sedisse, aliam alternatim in alio. Inter prædicta magna illa Monasteria recenseret Cluniacense, in quo *si quis sedere voluerit inter psalmodiam*, inquit Udalricus *lib. 2. cap. 7. observat, ne sedeat juxta alium sedentem, & ita, ut unus stet, & sedeat alter, & invicem exhibere debent occasionem sedendi.* Divionense S. Benigni, cujus antiquæ Consuetudines MSS. eandem cum Udalrico præferunt, addunt, *quod unus post duos Psalmos sedeat, & alter stet.* Bursfeldenses etiam ad Psalmos alternatim sedent. Nos verò, ait laudatus Martene, ad omnes Horas Diurnas semper stamus. Non solum prædicti Cœnobia, sed etiam alii Religiosi Psalmos stando decantant, ut Cappuccini, ita enim præscribitur in eorum Ceremoniali *part. 1. cap. 14.* item Clerici Regulares Minores, ut ex illorum pariter Cerem. *part. 1. cap. 10.* constat, & alii etiam Regulares. Antiquissimum autem esse hunc ritum, ut Psalmi à stantibus cantentur, eruditissime probant supracitatus Antonius Caracciolum in 2. editione sui Commentarii ad prædictum nostrarum Constitutionum locum, nec non Franciscus Maggius *disquisit. 5. & seqq. de Divino Officio, & Choro*; qui ita convellunt Lorini censuram, ut mirum sit, tantum Aucto-

ctorem id asserere potuisse. Quæ verò ex Cassiano in sui confirmationem adduxit Lorinus, illi potiùs adversantur; cum ex ipso Cassiani Textu Alardus Gazæus in suis Commentariis ad ea, ut §. 1 b. 2. evidenter ostendat, Monachos quidem, qui alios psallentes audiebant sedisse, eos verò, qui psallerent, stetisse. Quòd si quis opponat ex eodem loco, & cap. 12. Monachos illos non stantes, sed sedentes Psalmodiam celebrasse, responsio ex eodem in promptu est, Monachos illos non recitasse quidem Psalmos, sed solummodò unicum Psallentem auscultasse,

& ut in Textu dicti Capituli §. habetur: *In Psalleris verba omni cordis intentione defixis stetit*; ita ex hoc Textu utrunque habetur, & Psallentem stetisse, & non psallentes confedisse. Ex hoc ritu autumat idem Gazæus ortam esse consuetudinem, ut qui legit Sacram Scripturam, Sanctorum Vitas, Martyrologium, Capitula, aut Collectas, & alia hujusmodi, ipse quidem Lector stando legat, ceteri sedentes auscultent. De non sedendo ad opus Dei integram edidit Petrus Damiani opusculum, quod curiosus Lector consulere poterit.

De Canticis, XXIII.

RUBRICA.

- 1 **C**antica dicuntur in Officio de Tempore, tam de Dominicis, quàm Feriis, ad Laudes, Vesperas, & Completorium ut in Psalterio distribuuntur.
- 2 In Festis & Tempore Paschali, ad Laudes semper dicitur Canticum Benedicite, ut in Dominica; & in fine ejus non dicitur Gloria Patri, sicut in aliis Canticis dicitur, nec respondetur, Amen. Alia Cantica serialia; ut in Psalterio, ad Laudes non dicuntur, nisi quando fit Officium de Feria extra tempus Paschale.
- 3 Canticum Benedictus, Magnificat, & Nunc dimittis, semper dicuntur suo loco, ut in Psalterio.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. IX. De Canticis.

I. Gavant. pag. 61. col. 2. n. 1. -- *Canticum est vox musica cum harmonia ore solo prolata &c.* Orthodoxi Patres Hilarius, Chrysostomus, & Euthymius in præfat. Psalmorum, necnon Basilus in Psalm. 29. Cantica distinguunt à Psalmis, per hoc, quòd Psalmus sermo musicus quidem sit, qui secundùm harmoniæ rationem ad Organum pulsari, & simul cantari solet. Canticum verò est, cum Cantorum Chorus libertate sua utens, nec in consonum Organi adstrictus obsequium solius vocis modulatione exultat. Quando autem cum Organo præ-

cinente Cantoris vox instrumenti æmulatrix subsequitur, Canticum Psalmi nuncupatur. Cùm autem humana voce incipiente Organi sonus pari suavitate vocis modulus imitatur, Psalmus Cantici vocari consuevit, ita Cardinalis Bona de Divina Psalmodia cap. 16. §. 12.

II. Gavant. eod. n. 1. -- *Canticum gratiarum actonem significat &c.* Omnia Cantica composita fuisse ad persolvendas Deo grates pro insigni aliquo, & speciali beneficio, affirmant Riccardus Victorinus lib. 4. in Apo alypsim cap. 6. Rupertus in Prolog. Can-

Canticorum. Verùm alii Auctores observant, multiplicem fuisse Canticorum materiam. Aliquando fuit gratulatoria, ut in Cantico Moylis post transitum Maris Rubri, in Cantico Deborah post interfectum Sisaram, in Cantico Judith post necem Holofernis, & in Cantico, quod tres Pueri liberati ab incendio fornacis Babylonicæ cecinerunt; hujusmodi tamen Cantica Eucharistica etiam dici possunt. Rursus materia Canticorum fuit etiam prophetica, ut in Canticis Isaia, & Habacuc; fuit item investiva, ut in Cantico, quod cecinit Moyfes coram filiis Israël, quando invocavit contra ipsos Cælum, & Terram. Hæc omnia confirmat Card. Bona loc. cit. auctoritate Ambrosii lib. 6. in *Luceam*.

III. Gavant. pag. 61. col. 2. n. 2. -- *Septem Cantica ex Sacris Literis habentur in Breviario Romano &c.* Quamvis multa sint Cantica, quæ in Sacris paginis leguntur, Ecclesia tamen Romana plura non admittit in suo Breviario, quàm septem ex veteri,

& alia tria ex novo Testamento, allegata à Gavanto hoc loco.

Cantica, quæ psallit Ecclesia Romana, secundum utramque editionem, & veterem ex LXX. Interpretibus, & vulgatam ex B. Hieronymo Presbytero, edidit Cardinalis Thomasius simul cum Psalterio Anno 1697. doctoque Commentario illustravit. Idem Auctor jam evulgaverat Anno 1683. Canticorum Codices ex duplici item editione simul cum Psalterio, ad veterem Ecclesiasticam formam, ex antiquis MSS. exemplaribus digestos, de qua editione supra mentionem fecimus. Celeberrimum trium Puerorum Canticum, quod *Benedictiones* nostri appellavere Majores, evulgavit præfato Anno 1683. juxta exemplar vetustissimi Psalterii quadratis literis supra nongentos Annos (ut arbitratur) scripti, quod servabatur in Bibliotheca Reginae Sveciæ, ex quo etiam deprompsit, & typis commisit antiquam editionem Canticorum Ezechia, & Anna.

De Versibus. XXIV.

RUBRICA.

- 1 **V**ersus semper dicantur ad Matutinum post ultimum Psalmum, & Antiphonam Nocturnorum; sive in Officio dicantur tres Nocturni, sive unus. Ad Laudes, & Vesperas Versus dicitur post Hymnum: ad Horas dicitur in Responsorio brevi post repetitionem partis Responsorii, dicto Gloria Patri.
- 2 In Pascha Resurrectionis, & per Octavam usque ad Vesperas Sabbati in Albis exclusivè, in Nocturno tantum dicitur Versus, in aliis Horis non dicitur, ut ibidem.
- 3 Quando fit aliqua Commemoratio, semper post Antiphonam ejus, de quo fit Commemoratio, dicitur Versus, qui in ejus Officio ponitur post Hymnum, Vesperarum, & Laudum, nisi aliter notetur.
- 4 Versibus prædictis, tempore Paschali semper additur, Alleluja; non autem Versibus Precum, nec in: Pretiosa: ad Primam, neque in Versibus Responsoriorum Matutini.
- 5 In Officio Festi trium Lectionum, post omnes Psalmos FERIALES cum Antiphonis, dicitur Versus de Communi Sanctorum, hoc ordine: Feria ij. & v. v. primi Nocturni: Feria iij. & vj. v. secundi Nocturni: Feria iv. v. tertii Nocturni.

GAVANT. Rubr. Brev.

Z

6 Ver-

6 *Versus positi in Psalterio ad Laudes, & Vesperas, semper dicuntur, quando alii proprii non assignantur in Proprio de Tempore.*

Novæ Observationes & Additiones ad Gavanti

Cap. X. De Versibus.

Gavant. pag. 62. col. 2. n. 1. -- *Vertebant se cantantes Versus ad Orientem, vel ad Altare &c.* Versus à vertendo dicitur, vel quia ab Officio Psalmorum ad Lectiones vertimur, vel quia, quando Versum audimus, faciem illico vertimus ad Altare, ut omnis cogitatio, quæ foras exivit per vagationem, revertatur ad Deum per devotam introversionem, ut loquitur Cardinalis Bona de Divina Psalmodia cap. 16. §. 13. Canitur autem Versus clara, & accita voce, inquit præfatus Cardinalis, ut eo audito excitentur pigri, & revertantur ad cor. Rursus cani-

tur Versus ab uno, vel duobus Cantoribus, juxta qualitatem Ritus, sub quo celebratur Officium, duplicis, vel semiduplicis, & canitur nomine totius cætus; Chorus deinde junctis omnium vocibus respondet. Amalarius lib. 4. cap. 4. testatur, pluribus locis Versiculos post Lectiones fuisse decantatos, quod Responsoriorum loco essent, sicut in minoribus Horis Versiculus post brevem Lectionem dicitur; postquam verò Versus præfatus fuere Lectionibus, Responsoriorum composita sunt.

De Absolutionibus, & Benedictionibus ante Lectiones, XXV.

RUBRICA.

- 1 **A**bsolutiones, & Benedictiones dicuntur per ordinem in Officio novem Lectionum ante Lectiones, ut in prima Dominica de Adventu ponuntur, scilicet: Post Versum, dicto Pater noster, Et ne nos, dicitur Absolutio, & Benedictiones, ut ibi præterquam in Matutinis tenebrarum majoris hebdomada, & in Officio Defunctorum, in quibus Absolutio, & Benedictiones non dicuntur.
- 2 Si fiat Officium trium Lectionum, & sit de Feria, in qua singula tres Lectiones sunt de Scriptura, Absolutio, & Benedictiones sumuntur ex prima Dominica de Adventu, hoc ordine. Feria ij. & v. dicuntur Absolutio, & Benedictiones primi Nocturni: Feria iij. & vj. secundi Nocturni: Feria iv. & Sabbato tertii Nocturni.
- 3 Si autem singula tres Lectiones sint de Homilia super Evangelium, Absolutio dicitur secundum Ferias, ut supra; Benedictiones verò semper dicuntur ut in iij. Nocturno, scilicet, prima Benedictio erit: Evangelica lectio: secunda: Divinum auxilium: tertia: Ad societatem. Si sit de Sancto trium Lectionum, Absolutio dicitur secundum Ferias, ut supra; Benedictiones verò semper dicuntur ut in tertio Nocturno, hoc modo. Prima: Ille nos benedicat: secunda: Cujus, vel Quorum, vel, Quarum Festum colimus: tertia: Ad societatem.
- 4 Quando sit Officium S. Mariae in Sabbato, Absolutio, & Benedictiones dicuntur, ut habentur in ejus Officio parvo circa finem Breviarii.

Novæ

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. XI. De Absolutionibus & Benedictionibus.

I. Gavant. pag. 63. col. 1. n. 1. -- *Vel quia simul cum Oratione Dominica petimus &c.*) Dicto Versu, ejusque Responsorio ab universo cœtu, intonatur ab Hebdomadario *Pater noster*, quod ab eodem secreto dicitur usque ad ψ . Et ne nos inducas in tentationem, cui totus Chorus respondet alta voce: *Sed libera nos à malo*; deinde Hebdomadarius procedit ad dicendam Absolutionem, & Benedictiones, prout suo loco in Breviario describitur.

Olim nihil horum recitari solebat, ut colligitur ex Regula S. Benedicti, ait Grancolas lib. 1. cap. 31. verum in Regula S. Benedicti cap. 9. diferte præscribitur, quod ante Lectionem à Lectore dicendam, statim, dicto Versu, Abbas benedicat; & explicando hanc Benedictionem ab Abbate impertendam, ait Smaragdus, id est, post ψ . à Cantante dictum, dicat Abbas: *Precibus omnium Sanctorum suorum salvet, & benedicat nos Dominus*. Hæc est, ait Martene, brevis illa precatio, quam Absolutionem vocamus, & præcedit Oratio Dominica, sequiturque Benedictionis petitio à Lectore, quæ omnia sub Benedictionis nomine complecti videtur Bernardus Cassinensis in hunc locum Regule Benedictinæ sic scribens: *nam Abbas antequam legantur Lectiones, Dominicam præmittit Orationem. Postmodum aliquam aliam Orationem præmittit, videlicet: A vinculis peccatorum &c. Lectore verò Benedictionem postulante per illud, scilicet: Jube Domine benedicere, tunc dat Benedictionem Abbas*. Hæc laudatus Bernardus Cassinensis, quæ quidem omnia minutatim (subnectit Martene dicta verba referens) S. Benedictus haud exposuit, quia ex usu satis nota esse existimavit; si tamen usus fuerit S. Benedicti tempore Lectionibus præmittere Orationem Dominicam,

quam Boherius, uti & Absolutionem, præter Regulæ præscriptum additas esse censuit. Et equidem Cistercienses utramque omitunt, ut tradit Bona lib. supracit. cap. 18. §. 4. Videtur tamen usus ille antiquissimus, ad quem fortè, ut ait Martene, respexit Capitulum V. Monachorum Sangallensium decernens - Ut dictis sex Psalmis primis ad Nocturnum, genua non inflectant, sed stantes orent - - Prædicti Ritus antiquitas colligitur etiam ex Divo Ambrosio in Ecclesia Mediolanensi, qui lib. 3. de Virgin. ait: *Volo post Psalmos cum Oratione Dominica frequenti contextas voce*; eadem Oratio claudebat Nocturnum. Præmonstratenses quoque post quodlibet Nocturnum dicunt quidem *Pater*, sed nullam habent Absolutionem, & in Carthusianorum Breviario hodierno habetur, *Pater, & Ave Maria*, post quæ dicitur, *Et ne nos &c.* . . . atque inde Absolutio. In Defunctorum Officio Versiculus tantum est, & *Pater*, sicut etiam in Officio trium dierum ante Pascha. In Ecclesia tamen Romana Ritus dicendi Orationem Dominicam post Psalmos Nocturnales non est profectò antiquus, nam Amalarius, qui floruit Seculo IX. lib. 3. cap. 6. testatur, Romæ sua ætate nondum *Pater* ad Psalmorum finem, ut in Gallia, recitatum fuisse: *Quod nos Galli finitis Psalmis Nocturnalibus, solemus cantare Orationem Dominicam, Romana Ecclesia præmittit*.

II. Gavant. pag. 63. col. 1. n. 2. -- *Verum appellat ipsammet quoque Absolutionem &c.*) Absolutio, quæ profertur ab Hebdomadario, & quæ sequitur post prædictam Orationem Dominicam, est alia brevis Oratio, quæ pro quolibet Nocturno describitur in Breviario, & ita dicitur, nimirum Absolutio, *ab absoluta prece*, vel dicendum cum Gavanto, triplicem

plicem illam Orationem, Absolutiones appellari, sumpta denominatione à nobiliori, quæ dicitur post recitatos Psalmos tertii Nocturni, in qua continentur ea verba: *A vinculis peccatorum nostrorum absolvat nos &c.*

III. Gavant. pag. 63. col. 1. n. 3. -- *Lector petii Benedictionem &c.*) Juxta veterem disciplinam Lector destinatus ad legendam Lectionem, antequàm inciperet, ab Abbate Benedictionem petebat verbis istis: *Benedic Pater*; ut colligitur ex initio Sermonum S. Ephrem. Refert S. Gregorius Turonensis de *Miraculis S. Marti. lib. 3.* S. Ambrosium Lectiones incipi noluisse, nisi Lectori prius ipse signum daret: *Cui celebranti ita erat consuetudo, ut veniens Lector, non ante legere presumeret, quàm Sanctus ei jussisset.* Cum autem die quadam Sanctus iste obdormivisset, Lectorque ad legendum paratus esset, *jubeat*, inquit, *Dominus Lectori Lectionem legere.* Ex quo loco patet origo hujusce Ritus, nempe petendi Benedictionem his verbis: *Jube Domne benedi ere*: cujus antiquitatem ostendit Gretserus *tom. 2. de Cruce in Orat.* De hac petenda Benedictionis formula ita scribit Petrus Damiani *lib. de Dominus vobiscum cap. 2.* -- Lecturus magnæ humilitatis gratia non à Sacerdote, sed ab eo, cui Sacerdos jussit, se postulat benedici, dicens: *Jube Domne benedicere*, Sacerdos autem, ut tantæ humilitatis vicem reddat, non subiecto cuiquam benedicendi delegat Officium, non per semetipsum Benedictionem dare præsumit, sed prius, ut à Deo, qui est super omnia benedictus, erogetur, exposcit.

IV. Gavant. pag. 63. col. 2. n. 4. -- *Quoddam ille, qui solus Officium recitat, debet dicere Jube Domine, &c.*) Juxta Rubricas Lector dicere debet *Jube Domne*, non *Jube Domine*, quia hic Dei Titulus est, ille autem Homini præclari; & solus Episcopus dicit *Jube Domine benedicere*, & non *Domne*, cui absolute respondetur per Chorum, *Amen.* Si verò adesset Legatus, aut aliquis Prælat

major, tunc Episcopus versus ad illum peteret Benedictionem, ille verò stans in loco suo responderet: *Ad societatem Civium &c.* vel *Per Evangelica dicta &c.* Factis tamen prius mutuis reverentiis inter Episcopum, & Legatum, seu alium Prælatum majorem Episcopo: ita Ceremoniale Episcoporum *lib. 2. cap. 5. n. 9.* Oritur tamen dubium, utrum, qui recitat solus Officium, dicere debeat *Jube Domine &c.* sicut dicit Sacerdos hoc idem in Missa privata ante Evangelium, & verè par est ratio, ait Gavantus, usus tamen non est idem. Petrus Damiani *lib. 3. de Virgin.* agit de nonnullis Eremiculis dubitantibus, an cum soli Officium recitarent, benedictionem pro Lectionibus petere deberent, atque dicere *Jube Domine*, vel ante Orationem *Dominus vobiscum*; ad quem enim, aiebant illi, verba ista dirigemus; hum ad lapides, atque Tabulas istas Cella nostræ? Alii verò ne adversus Regulæ mores peccarent, timebant. Idem Petrus Damiani libellum conscripsit, quo prædictorum dubitationem resolvit, dicendo: Officium cum singillatim dicitur, eodem semper pacto recitandum esse, ac si in communi orantes psallent. Ille enim, inquit ipse, qui Officium Canonicum recitat, totius Ecclesiæ nomine orat, atque loquitur, eamque representat, aliàs omnia, quæ plurali numero pronunciantur, essent ressecanda, veluti Invitatorium: *Penite, exultemus*, atque etiam *Oremus*; & Ecclesiæ Doctores aliud Officium pro singularibus hominibus, aliud pro eorundem cœtibus, seu Conventibus instituisent, quod cum non fecerint, eodem semper modo recitandum sanè est Divinum Officium.

Circa modum petendi præfatam benedictionem præscribit Ceremoniale Clericorum Regularium S. Pauli *lib. 1. cap. 10.* Tit. De Lectoribus, quod illi, qui destinati sunt ad legendas Lectiones, tempore debito à suo loco discedant, manibus, non quidem junctis, sed tamen ante pectus ritè compositis;

ad

ad Lectorile autem appropinquantes, versus Sanctissimum Sacramentum genuflectant, & postquam surrexerint (dicentes: *Jube Domine benedicere*.) manibus junctis vertent se ad Hebdomadariū, sed non toto Corpore, ita ut terga non vertant Altari, & Sacerdotes quidem se tantum inclinabunt, alii autem genuflectent; ita autem manebunt inclinati, seu genuflexi respectivè, donec Hebdomadarius stans omnia Benedictionis verba protulerit, imò non incipiant etiam Lectionem, antequam omnes confederint.

Ad Lectorile recitabunt Lectiones, manibus hinc inde super Librum positis, etiam cum Evangelii Textum legunt, sed si legerint nocturnis horis, lumen ipsi manu dextra tenebunt, & sinistra supra librum posita, cum dicunt in fine: *Tu autem &c.* Caput inclinabunt versus Altare. Rediuri ad locum suum, prius genuflectent, postea ad Superiorem se inclinabunt, id quod præstare debent etiam antequam accedant ad Lectorile infra gradus sedilium.

Juxta tamen dispositionem Castaldi in nostro Ceremoniali *lib. 1. cap. 34. num. 2. & 3.* semper Lector etiam si Clericus sit, non genuflexus, sed inclinatus tantum versus Celebrantem manet proferendo illa verba: *Jube Domine benedicere*, & sic perseverat, donec ab illo stante proferatur benedictio. Et in fine cujuscunque Lectionis, cum dicturus est, *Tu autem Domine &c.* genuflectit versus Altare: tum surgens, legit ibidem versus, qui sunt post Responsoria. Verum hujus Castaldi præscriptum apud nos plerumque non observatur, hoc est, non ad finem cujuscunque Lectionis à Lectore genu deponitur, sed in ultima tantum Lectione deflectitur, quando plures ab eodem Lectore recitantur; si enim à singulis Clericis, & Sacerdotibus decantantur, dubium non est, quin quoties singulae Lectiones sollempnibus Festis à singulis Clericis, & Sacerdotibus decantantur in cujuscunque Lectionis fine, toties genuflectendum sit. Præfatus ritus

præscribitur etiam in *Cerem. Minor. Convent. part. 3. cap. 7. num. 4.* ubi sic habetur. Si unus legat tantum unam Lectionem semper in fine, si autem tres legat solum in fine ultimæ, cum dicturus est, *Tu autem Domine*, genuflectit. Idem præscribunt Cerem. Observantium, nec non Camaldulensium, & ipsemet Castaldus noster in *praxi lib. 1. sect. 6. cap. 3. num. 2.* ubi ait: *In fine cujuscunque Lectionis, cum dicturus est, Tu autem Domine &c. si recedendum erit, genuflectit. Cum verò leguntur plures, videlicet ab eodem Lectore, tunc tanquam profunde se inclinatur, & in fine discessurus genuflectit.* Hæc Castaldus *cit. loc.* ubi mutavit sententiam, & est illa, quam nos sequimur in praxi. Franciscus tamen Maggius de Officio Chori *opus. 2. disquisit. 43.* censet, nostrates hæc in re primam Castaldi dispositionem sequi debere, non verò secundam, & praxim nostram; cum, ut ait ipse, & ritus Romanus sit, & communius observetur ab omnibus post quamcunque Lectionem, ad *Tu autem Domine &c.* genuflecti, & ibidem affert auctoritates nonnullorum Ceremonialium, necnon Gavanti *sect. 10. cap. 2. num. 8.* Corfetti *tract. 1. cap. 19. num. 2.* & denique Bauldry *part. 2. cap. 15. num. 3.* dicentis: *Genuflectendum à Lectore in fine Lectionis dicente Tu autem Domine &c. ad quascunque Lectiones, excepto Celebrante parato.*

Advertendum igitur est ab omnibus, ait citatus Maggius, genuflexionem, finita Lectione, non fieri ob Sanctissimum Sacramentum, quòd Lector à Legili tunc discedat, sed quòd verba ipsa, quæ tunc in fine pronunciantur, eam demissionem deposcant, ut colligitur ex *Cerem. Episc. lib. 2. cap. 6.* ubi sic ait: *Lector cum dicit Tu autem Domine, in fine Lectionis genuflectit, si non est Canonicus, & factis debitis reverentiis illi, qui in Choro existunt, discedit.* Cæterum quia Ceremoniale Episcoporum supponit Canonicum, vel Beneficiatum recitare tantum unam Lectionem, & non tres; ideò in tali casu

inclinacionem, seu genuflexionem fieri post recitatam, sive decantatam Lectionem disponit; Quando verò unus dicit tres Lectiones, ad duas primas debet profundè inclinare caput; ad ultimam tamen quia debet discedere, si non est Canonicus, debet genuflectere, si verò est Canonicus, debet tantùm se profundè inclinare, supponitur enim, non adesse Sanctissimum Sacramentum, aliàs etiam Canonici deberent genuflectere.

Super hac re iterum Sermonem habebimus in suo proprio loco, nimirum in nostris Observationibus ad sequens Caput nostri Gavanti sub num. XIII.

V. Gavant. pag. 63. col. 2. n. 6. -- *Absolutionibus concordant Benedictiones, nisi Lectiones sint de Homilia, vel de Sancto &c.* Quænam Benedictiones impertiendæ sint diebus Ferialibus ab Hebdomadario, seu Celebrante, & in Festis Sanctorum, iis, qui recitare debent Lectiones, satis liquet ex Rubricis Breviario Romano præfixis: superest solum, ut hic exhibeamus aliqua S. R. C. Decreta pertinentia ad hanc rem.

In Officiis Sanctorum concessis Regularibus infra annum, putà Conceptionis, S. Francisci &c. sicut etiam in Officiis Translationum, Octava Benedictio erit: *Cujus Festum colimus &c.* ita S. R. C. 23. Septembris 1665. & datur in nostro Indice sub num. 91. cum alio ibi indicato.

Decretum simile huic affertur à Pitono, & à Fagioli emanatum die 13. Febr. 1666. quo sancitum fuit, ut ad Octavam Benedictionem in Festo Conversionis S. Pauli Apostoli, non dicatur: *Cujus Conversionem, sed, cujus Festum colimus.* Sed hoc Decretum in Regestis non reperitur, verum quidem est, quòd ex anteriori Decreto hoc pariter inferri potest.

Ex quibus S. C. Statutis patet, quid faciendum sit in Officiis Translationis, Apparitionis, Ordinationis, Inventionis, & similibus: & hoc etiam observatur in Rubricis Breviarii Minorum Conventualium, nec non Cappucinatorum.

Denique sub die 13. Septembris 1692. emanavit sequens Decretum positum in nostro Indice sub num. 173. nimirum. Ubi celebratur Festum S. Raphaëlis Archangeli, ad Octavam Benedictionem dicatur: *Cujus Festum colimus*, non verò: *Quorum Festum colimus.* Et ita etiam habetur in fine Breviarii Romani inter Festa aliquibus locis concessa. Ratio hujus Decreti est, quia in Officio S. Raphaëlis, (sicut etiam in Officio S. Gabrielis) imploratur, & invocatur ejus solius auxilium, sed quia in Festo S. Michaëlis imploratur Patrocinium omnium Angelorum, idcirco ad Octavam Benedictionem tunc dicitur: *quorum Festum colimus &c.*

De Lectionibus. XXVI.

RUBRICA.

- 1 **L**ectiones leguntur ad Matutinum dictis Psalmis Nocturnorum cum Antiphonis Versibus, Absolutionibus quoque, & Benedictionibus, ut supra. In Duplicibus & Semiduplicibus dicuntur novem Lectiones, id est, in quolibet Nocturno tres: in Feriis, & Festis simplicibus leguntur tantùm tres Lectiones.
- 2 In Officio novem Lectionum dicuntur hoc modo. In primo Nocturno semper leguntur tres Lectiones de Scriptura, quæ, quando suis locis propria, aut de Comuni Sanctorum, non assignantur, semper leguntur ut in Officio de Tempore, quæ sua quaque die occurrunt legenda. In secundo Nocturno, si sit de Sancto, tres Le-

ctio-

- ctiones leguntur de vita Sancti, vel de aliquo Sermone aut Tractatu, qui ei convenit; quæ si non adsint propria, leguntur ex Communi Sanctorum. Ex quo etiam Communi completur numerus trium Lectionum, quando Officium sit novem Lectionum de aliquo Sancto, qui habet tantum unam, vel duas Lectiones proprias. Si sit de Dominica, vel de alio Officio novem Lectionum per annum, etiam de Octava, leguntur tres Lectiones de Sermone aut Tractatu, qui in illis ponitur. In tertio Nocturno semper leguntur tres Lectiones de Homilia in Evangelium, posita in Proprio, aut ex Communi assignata; et prima Lectioni de Homilia semper præponitur principium Evangelii, de quo est Homilia, etiam infra Octavas. Excipiuntur ab hoc ordinario Lectionum, Matutina tenebrarum ante Pascha, et Defunctorum, ut in suis Officiis ponitur.
- 3 Si in Officio novem Lectionum, in quo non dicitur novum Responsorium, contingat fieri Commemorationem de aliquo Sancto, qui propriam habet Lectionem, nona Lectione legitur de Sancto: si habuerit duas Lectiones, ex duabus fiat una Lectione, ommissa nona Lectione in dicto Officio novem Lectionum; vel Octava Lectioni adjuncta. Quod si eodem die occurrat Dominica vel Feria, quæ habeat Homiliam, nona Lectione Sancti omittitur, et ejus loco legitur Homilia Dominica vel Feria, scilicet, vel prima Lectione de Homilia, vel tres simul in unam Lectionem conjunctæ.
- 4 In Officio trium Lectionum, si sit de Feria, tres Lectiones dicuntur de Scriptura; nisi tres sint de Homilia, quia tunc omissis Lectionibus de Scriptura, leguntur de Homilia. Si sit de Sancto, qui habeat duas Lectiones, prima tantum erit de Scriptura, ut vel legatur una, vel ex tribus simul junctis fiat una: secunda et tertia de Sancto. Si unam tantum habuerit vel propriam, vel ex Communi assignatam, prima et secunda erunt de Scriptura, tertia de Sancto: quod etiam servatur in Officio Beate Mariæ in Sabbato.
- 5 Lectiones autem de Scriptura in Officio de Tempore sic distributa sunt per annum, ut quotidie aliquid ex ea legatur, etiam in Officio de Sanctis, quando alia (ut dictum est) non assignantur.
- 6 Initia librorum sacra Scriptura (qui ferè semper in Dominicis inchoantur) eo die ponuntur, quo notata sunt, etiam si fiat Officium de Sancto; nisi in Festo alia propria Lectiones Scriptura vel de Communi assignentur: tunc enim initium Lectionis de Scriptura transfertur in sequentem diem similiter non impeditam: et Lectiones illi diei de eadem Scriptura assignata, vel cum superioribus Lectionibus legantur, vel omittantur: ita ut non oporteat eas amplius in alio sequenti die resumere, sed illa legantur, quæ sua quaque die occurrunt, aut cum eisdem jungantur, quod semper servetur, quando Lectiones occurrentes de Scriptura aliquo die omittuntur.
- 7 Cum autem initium alicujus Epistolæ catholice tempore Paschali, aut alicujus Prophetæ minoris mense Novemb. infra Hebdomadam illorum temporum impeditur ali.

aliquo Festo novem Lectionum habente proprias Lectiones de Scriptura, dictum initium Epistola & Propheta, quoad commodè fieri poterit, ponatur in sequenti Feria, alio simili initio Scripturae ponendo, vel Festo non impedita; alioquin in precedenti similiter non impedita, ita ut aliquo modo ponatur, etiamsi plura initia eodem die poni oporteat.

- 8 De Scriptura quoque tantum est positum, quantum satis videtur pro numero Hebdomadarum, quae esse possunt & inter Epiphaniam, & Septuagesimam, & inter Pentecosten & Adventum. Ubi verò contingit minui numerum Dominicarum & Hebdomadarum post Epiphaniam, adveniente Dominica Septuagesima, quod superest de Epistolis Beati Pauli, quae distributa sunt pro numero dictarum Dominicarum & Hebdomadarum, eo anno omittitur, quamvis de aliquibus Epistolis nihil sit lectum. Quod etiam fit de Scriptura ex libris Regum (de quibus legitur ab Octava Pentecosten usque ad Dominicam primam Augusti) cum non expletur numerus Dominicarum post Pentecosten de eis libris annotatus usque ad mensem Augusti: quia tunc Lectionibus de his libris omissis, legitur de Scriptura, quae ponitur mense Augusti. Quod si fiat de aliqua Dominica post Epiphaniam anticipatè in Feria, eo modo, quo dictum est de Dominicis num. 4. & 5. tunc post Officium Dominicae anticipatae in sequentibus diebus legatur de Epistolis S. Pauli assignatis Dominica anticipatae & sequentibus Feriis, omissis aliis, quae sunt assignatae precedenti Hebdomada. Quid autem observandum sit, cum mensis, cui quinque Dominicae assignantur, non habuerit nisi quatuor, in propriis locis notatur.
- 9 Lectiones de Scriptura posita in Communi Sanctorum, leguntur in Festis, ubi assignantur in Proprio Sanctorum per annum: Rursus quando aliquod Festum in Propria Ecclesia sollempniter celebratur: Item quando aliquod Festum novem Lectionum occurrit in Quadragesima & Quatuor temporibus, in secunda Feria Rogationum, & in Vigilia Ascensionis; in quibus Feriis in Officio de Tempore non assignantur Lectiones de Scriptura, sed de Homilia: tunc enim in Festis recurrendum est ad Lectiones de Scriptura positas in Communi Sanctorum. Quod si in aliquibus ex supradictis Feriis occurrat dies Octava alicujus Festi habentis Octavam, tunc in primo Nocturno diei Octava repetantur Lectiones, quae in primo Nocturno Festi lectae fuerunt; si verò occurrat dies infra Octavam, tunc sumantur de Communi. Aliae Lectiones ij. & iij. Nocturni posita in Communi Sanctorum similiter leguntur, quando in proprio Sanctorum assignantur, & quando in aliqua Ecclesia aliquod Festum celebratur cum novem Lectionibus, quia in ea est sollempne, aut consuetum in ea celebrari, quod proprias & approbatas de Festo Lectiones non habuerit.
- 10 Lectiones primi Nocturni leguntur cum titulo libri, ex quo sumuntur, nisi aliter in propriis locis notetur. Lectiones etiam ii. Nocturni, quando sunt ex aliquo Sermone vel tractatu, leguntur cum titulo & nomine auctoris; alias mini-

minimè. Et similiter in iii. Nocturno praponitur titulus auctoris, cujus est Homilia.

¶ In fine cujusque Lectionis dicitur: Tu autem Domine miserere nobis; & respondetur: Deo gratias: quod etiam fit in Lectionibus brevibus in principio Completorii, & in fine Primæ post Pretiosa, præterquam in triduo majoris Hebdomadæ ante Pascha, & in Officio Defunctorum, ut suis locis ponitur.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. XII. De Lectionibus.

I. Gavant, pag. 64. col. 1. n. 3. -- In Concilio Laodicensi decreta sunt Lectiones post Psalmos &c.) Quamvis in Laodicensi Concilio Anno 320. celebrato decretum fuerit, ut Psalmorum recitationem sequeretur Lectiones, incertum tamen est, utrum Romæ olim sollemne fuerit, in noctis Officio fieri Lectiones, sicut certum est, solitas fieri in Missa; Theodemarus siquidem, Abbas Cassinensis, seu Paulus Diaconus ejus nomine in Epistola ad Carolum Magnum quæstionè proposita, cur S. Benedictus unam tantum in Æstate Lectionem dici præceperit, hanc affert causam: quia necdum eo tempore in Romana Ecclesia, sicut nunc leguntur, Sacras Scripturas legi mos fuerit; sed post aliquot tempora hoc institutum, sive à B. Papa Gregorio, sive, ut ab aliis affirmatur, ab Honorio. Qua de re, addit Theodemarus, nostri Majores instituerunt, ut in hoc sacro nostro Cœnobio tres quotidianis diebus æstivo tempore ex veteri Testamento Lectiones legantur, ne à Sancta Romana Ecclesia discrepare viderentur. Verùm de Theodemari priori sententia, scilicet Sacras Scripturas in Romana Ecclesia tempore S. Benedicti lectas non fuisse, legitima dubitandi ratio est, ut ait Johannes Mabillon in *disquisit. de cursu Gallicani* num. 9. non enim verisimile est, aut nullas tunc in Divinis Officiis Lectiones, aut si aliquæ ex aliis, non etiam ex Sacra Scriptura institutas fuisse: Gelasius enim Papa I. definiens in Concilio Romano, qui libri legendi essent, quive non legendi, id de Lectione eorum publica in Ecclesia decre-

Gavanti. Rubr. Brev.

vissè videtur; accedit, quòd Gregorius Magnus in Synodo Romana statutum edidit, ne imposterum Diaconi Cantorum Officio fungerentur, solumque Evangelium in Missa cantarent, reliquæ verò Lectiones à Subdiaconis persolverentur. Qua de re, inquit, presenti Decreto constituo, ut in sede hac Sacri Altaris Ministri cantare non debeant, solumque Evangelica Lectionis Officium inter Missarum sollemnia exsolvant, Psalmos verò, ac reliquas Lectiones censeo per Subdiaconos, vel, si necessitas exigit, per minores ordines exhiberi. Legitur hoc Decretum lib. 4. epist. 44. Quare cum Gregorius prohibeat Diaconos, ne imposterum Lectiones canant, & ab usum super hac re introductum arguat, manifestum est, Lectiones jam ante Gregorii tempora in Ecclesia Romana usitatas fuisse. Cum autem Romæ hæc consuetudo cœpit, servatus fuit supra allegati Laodicensis Concilii Can. 17. præscribens fieri Lectionem per singulos Psalmos, quòd in Conventu Fidelium nequaquam Psalmos coninuare conveniat, sed per intervallum, id est, per Psalmos singulos recenseri debeant Lectiones; ita Canonem vertit Dionysius exiguus. Hinc est, quòd Romæ Festis illis, quæ in Matutinis novem Psalmos habent, novem quoque Lectiones assignatae sint; Lectiones autem istæ legebantur, donec qui Choro præsidebat, signum daret terminandi. Juxta Ritum verò, seu Regulam S. Benedicti Lectiones à Monachis per vices, & alternatim recitabantur, id est, nunc iste, nunc ille, ut notat Smaragdus

A a

in

in cap. 9. Regulae praedictae, vel alternati-
ve sibi succedendo, ut ait Bernardus Cassi-
nensis ibidem, ita ut nunquam duas unus,
& idem diceret Lectiones. Unde, & ad sin-
gulas petitur Benedictio, quam iterare ne-
cesse non esset, si unus, & idem plures con-
sequenter recitare deberet Lectiones; ita
ponderat Martene in suo Commentario ad
eundem locum, ubi subnequit, & certe id
postulabat summa S. Patris discretio, ne forte,
nimium laborarent in legendo, maxime cum pro-
xiores tunc essent Lectiones, nec ita facile es-
set legere in Codicibus MSS. Curiosus Lector
consulere potest etiam ea, quae idem Mar-
tene tradit lib. 2. de antiq. Monach. Rit.
cap. 1.

Superest advertendum hoc loco, non sub-
sistere rationem adductam à Theodemaro,
propter quam S. Benedictus unam tantum
praescripserit Lectionem à Paschate usque ad
Kalendas Novembris legendam in Officio
nocturno: S. enim Patriarcha Benedictus
usus est hac Indulgentia propter solam bre-
vitatem noctium, ut ait ipse in sua Regula
cap. 10. non ergo quia nondum vigeat mos
in Ecclesia Romana legendi Lectiones in
Officio, ut censuit Theodemarus; voluit S.
Benedictus, ut praedicto tempore pro tribus
Lectionibus una tantum de veteri Testamen-
to memoriter diceretur. Haec Lectio, quam
pueri apud Cluniacenses legebant ex Udal-
rico lib. 3. cap. 8. apud Carthusienses Can-
tor Hebdomadarius ex nova collectione Sta-
tutorum part. 1. cap. 16. ex Regulae praescri-
pto memoriter recitanda est, adeoque bre-
vis esse debet, ita etiam in citata Regula S.
Benedicti praescribitur, ut illa unica Lectio
ex corde, seu memoriter dicatur, & mini-
me legatur, adeoque debebat esse brevis.
Quaestioem movet Hildemarus, & post eum
Bernardus Cassinensis, Boërius, & Turre-
cremata, cur nimirum laudatus Patriarcha
Benedictus unicam dumtaxat Lectionem
Mensibus Septembri, & Octobri praescripse-
rit, qui tamen aequales cum Martio, &

Aprili, in quibus tres instituit Lectiones,
habent noctes: & dicunt, hoc potissimum
factum esse ad sublevandos Fratres ab illis
magnis laboribus, quos in colligendis fru-
gibus, & vindemiis subire cogebantur.

II. Gavant. pag. 64. col. 1. n. 4. -- Nu-
merus vero Lectionum nec fuit major novem,
nec minor tribus &c.) Verissimum est, quod
juxta morem antiquum in Breviario Ro-
mano numerus Lectionum non fuerit major
novem, nec minor tribus Lectionibus, ut
docet noster Gavantus ex Amalario; sed ve-
rum pariter est, quod antiquitus varius fuit
Lectionum numerus. In veteri siquidem
quodam Ordine Romano à Codice manu ex-
arato Sangallensis Monasterii descripto, at-
que à nostro Thomasio Romae edito Anno
1686. pag. 404. habetur -- Lectiones vero
aut tres, aut quinque, aut septem, aut no-
vem in Vigilia Sanctorum, aut ubilibet con-
tigerit, leguntur. Nam quatuor, aut sex,
vel octo nullo modo; quia antiquitus talis
consuetudo non fuit. Ex quibus verbis
postremis loc. cit. deducit Grancolas, quod
olim nulla Lectiones dici solebant, quando
revera ex praedicti Ordinis verbis nihil aliud
inferri potest, nisi quod antiquitus non fue-
rit consuetudo legendi Lectiones numero pa-
res, nimirum quatuor, aut sex, vel octo,
Pag. autem 405. ejusdem Ordinis legitur --
Qui voluerint novem Lectiones facere, no-
vem Psalmos decantent. Qui vero septem,
cantent sex. Qui vero quinque, similiter
sex. -- En igitur numerum Lectionum an-
tiquitus varium fuisse, quando juxta recen-
tem morem semper constituitur, vel ex no-
vem, vel ex tribus Lectionibus tantum; nun-
quam vero ex quinque, vel septem; quae
de Romano ritu intelligenda sunt. Ritus
namque Monasticus modo duodecim; modo
tres, aliquando unam Lectionem tantum ad-
mittit.

III. Gavant. pag. 64. col. 1. n. 5. -- Ex
utroque Testamento desumi Lectiones Officii Di-
vini &c.) Quando Romae Lectiones Noctur-

no Officio inseri ceperunt, illæ ex Sacra Scriptura tantum desumi solebant, qui mos servatur in Feriali Officio usque ad præsentem diem; postquam verò plures Nocturni instituti fuerunt, ordo ille servatus est, qui adhuc servari solet tribus ante Pascha diebus, nimirum PP. quoque sermones inserti fuerunt, & ad tertium Nocturnum, ex novo quidem Testamento, peti solebant Lectiones, non legebatur tamen adhuc Evangelium, quia hoc Missæ Lectioni destinatum erat.

IV. Gavant. pag. 64. col. 1. n. 6. -- *Vetrum, quo ordine distribuuntur Lectiones primi Nocturni per annum? &c.*) Gavantus ab hoc numero sexto usque ad numerum 15. inclusivè optimè describit ordinem Lectionum Sacræ Scripturæ, quæ in primo Nocturno per annum legi solent juxta Ritus Breviarium Romani, & num. 8. ait, prædictum ordinem referri à Gratiano in cap. Sancta Romana dist. 15. quod quidem Decretum quamvis nonnulli Gelasio Papæ abjudicent, nihilominus à Sapientioribus Criticis eidem Pontifici tribuitur, ut videbimus infra; sed ea Decreti pars, quæ recenset Scripturas in Divino Officio legendas, Gelasium profectò non habet Auctorem, cum in nullo ex Decreti Gelasiani antiquioribus Codicibus MSS. reperiat. Deest etiam in Collectionibus Conciliorum Regia Labbeana, & Biniana; quapropter nonnulli opinantur, illam Decreti partem à S. Gregorio hujus nominis VII. esse editam, qui morem Ecclesiæ Romanæ, longè ante sua tempora servatum, confirmare tantum voluit.

V. Gavant. pag. 64. col. 2. n. 7. -- *Historicus est &c.*) Historicus Sacrorum Bibliorum Ordo, quem ex Annalibus sui Augustini Tornielli hoc loco Gavantus descripsit, non satis convenit cum Chronologia, quam modò eruditiores Sacrarum Literarum Interpretes amplectuntur, inter hos præcipuè elucet Antonius Vittré, Augustinus Calmet, Jacobus Usserius, & alii, quos curiosus Le-

ctor adire poterit, si diligentiore examine cujuscunque libri Canonici, qui in Breviario legitur, si non veram, saltem probabiliorem Chronologiam assequi exoptat.

VI. Gavant. pag. 66. col. 1. num. 12. -- *Etiamsi plura Prophetarum initia uno die sint legenda &c.*) Ad hoc Gavanti Commentarium spectant tria Decreta edita à S. R. C. die 5. Julii 1698. in *Collen.* & data in nostro Indice sub num. 202. 203. & 204. in quibus sancitum est, quòd, quando in mense Novembris sunt eadem die ponenda plura initia Prophetarum, dicenda est tantum unica Lectio, & quòd non possunt poni plura tribus initiis Prophetarum unica die, & denique, quòd, ubi sunt plura Officia habentia primas Lectiones proprias, possunt omitti aliqua ex dictis initiis Prophetarum, occurrente legitima causa. Vide etiam Decretum editum die 12. Julii 1664. datum in nostro Indice sub num. 89.

VII. Gavant. eod. num. 12. -- *Ea enim omnes simul constituunt unum Librum &c.*) Docet hinc Gavantus, Epistolas B. Pauli, quæ leguntur post nativitatem Domini, unum dumtaxat librum constituere, cujus libri initium sufficienter positum censet per inchoationem primæ Epistolæ, nempe ad Romanos, ita ut sequentium Epistolarum initia, si diebus, quibus posita sunt, impediuntur, non sit opus resumere. Et idem asserit pari jure de Epistolis Catholicis secunda Petri, secunda, & tertia Johannis infra Octavam Ascensionis *Sectione 6. cap. 7. num. 3.* Huic Gavanti opinioni favere videtur Textus Rubricæ suprà à nobis positæ num. 7. ubi recensitis Epistolis Catholicis tempore Paschali, & Prophetis minoribus mense Novembri, quorum initia resumenda sunt, nihil ejusmodi præscribitur de Pauli Epistolis post Domini Nativitatem legendis, Gavanti sententiam amplectuntur etiam Lohner *instruct. pract. 2. part. 2. Tit. 1. §. 9. num. 5.* alique plures, teste Claudio La Croix *lib. 4. qu. st. 207. De Horis Canonicis num. 1285.* quia

sibi Suffragari existimant super Rubr. n. 8. Nihilominus ab hac Gavanti, & allegatorum Auctorum sententia recedunt nonnulli in re Rubricistica versatissimi viri apud laudatum La Croix, nec non Halden *part. 1. Tit. 5. & Tit. 28.* & doctissimus Guyetus *lib. 4. cap. 16. quest. 2.* Validis permotus rationibus, quibus adducor ego quoque ad dicendum, quod si sermo sit de initiis Epistolarum, quæ omittuntur ratione alicujus impedimenti intervenientis (v. g. quia celebrantur Officia aliorum Sanctorum, quæ habent Lectiones proprias in primo Nocturno) eo tempore, quo perseverat Lectio dictarum Epistolarum, nempe à Nativitate Domini usque ad Septuagesimam, tunc crederem debere resummi Epistolarum Paulinarum initia, si locus adsit ad ea initia resumenda; non ita discurrendum est, si omittantur eadem initia ratione cessationis, nempe quia supervenit Dominica Septuagesimæ, qua adveniente, quæcumque superfluit de Epistolis B. Pauli, omittuntur, ut dicitur, per cessationem, licet una tantum, aut altera ex dictis Epistolis lecta fuerit, sicut adveniente prima Dominica Augusti, omittitur non per aliquod impedimentum, sed per cessationem quidquid superest de libris Regum, & tunc initia Epistolarum, quæ omittuntur, profectò resumenda non sunt, nisi in casu, quem proponit Gavantus *num. 17.* & super quo ait, ita decretum fuisse in postrema recognitione Breviarii, de quo Decreto sola Gavanti auctoritate innixi non dubitamus, quidquid in contrarium asserat Guyetus *lib. supra. it. quest. 5.*

VIII. Gavant. pag. 67. col. 1. n. 16. -- *Pro secundo Nocturno Gelasius, decernit loc. cit. hac Opuscula legi posse in Officio Divino &c.* Verum est, Gelasium in suo Decreto (quod ipse verè esse validis argumentis comprobant contra Pearsonium, aliosque tum Hæreticos, tum Catholicos, Pagius in Critica Annalium Baronii, Cardinalis Norisius Difertat. secunda de Cenotaphiis Pisani, Justus

Fontaniani, Archiepiscopus Ancyranus, *lib. 2. de Antiquit. Orta*) Verum, inquam, est, Gelasium in suo Decreto statuere, legenda Opuscula SS. PP. hoc loco à Gavanto citata, sicut etiam alia ab eo omissa; attamen ne verbum quidem habet de Opusculorum Lectione in secundo Nocturno, quamquam negare non ausim, quòd Gelasii Decretum intelligi debeat de Lectione publica in Ecclesia, quæ fuit etiam Mabillonii sententia in *Disquisit. de Cursu Gallicano*, cui pariter mox laudatus Julius Fontanini adhæsit. Porro errat Gavantus asserens, inter Patres à Gelasiano Decreto laudatos Isidorum connumerari, nam Isidorus multis post Gelasium annis floruit; quocirca ab eo commendari non potuit. Grancolas integrum hunc Gavanti locum exscribens *lib. 1. cap. 32.* in eundem errorem impegit. Cæterum in prefato Gelasii Decreto, & si gesta Sanctorum Martyrum suscipiantur, nihilominus eorum acta non probantur ad publicam Lectionem. *Sed idèò secundum antiquam consuetudinem*, inquit Gelasius, *singulari cautela in Sancta Romana Ecclesia non leguntur, quia & eorum, qui conscripserunt, nomina penitus ignorantur; & ab Infidelibus, aut idiotis superstia, aut minus apta, quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur.* Ex ejusdem tamen Gelasii Decreto actus B. Silvestri, licet ejus, qui conscripsit nomen, ignoretur, à multis in Urb. Catholis legebantur; & pro antiquo usu multa hæc imitabantur Ecclesia; unde apparet, ut notat Mabillon *loc. cit. num. 10* non in tota Romana Ecclesia, sed plurimum in Lateranensi ejusmodi acta, quæ Auctoris nomine destituta erant, lecta minimè fuisse, alia verò, quæ probabiles Auctores habebant, seculo octavo in Ecclesia Romana legebantur, cujus rei testem habemus Hadriani Papæ I, Epistolam tertiam. *Vita Patrum sine probabilibus Auctoribus minimè in Ecclesia leguntur, nam ab orthodoxis titulata, & suscipiuntur, & leguntur.* De Actis Martyrum in Officio legendis mox iterum numero sequenti erit sermo.

IX. Gavant, eod. num. 16. -- *Prima hystoria de Sanctis in Officio Divino habuerunt Auctorem Paulum Diaconum &c.*) Fidem plus æquo præstitit Gavantus Auctori ligni vitæ, & ideò in hoc suo placito veritatem minimè est allecutus; Paulus enim Diaconus neque historias de Sanctis contexit, neque Divino Officio eas inseruit, sed solummodò Homilias, & Sermones SS. PP. collegit, immò collectas jam ab Alcuino, ut dicemus infra, elimavit; sed quidquid sit de hac quæstione, certum tamen est ex iis, quæ paulò antè diximus, etiam in Ecclesia Romana seculo octavo morem inolevisse legendi Acta Sanctorum, quæ probabiles habebant Auctores; vitas quoque Confessorum solitas fuisse tunc recitari in Ecclesia Romana, probat Johannes Diaconus in præfatione ad vitam Gregorii Magni, in qua Johannem Papam VIII. Sic alloquitur -- *nuper ad vigilias B. Gregorii Romani Pontificis, Anglorum scilicet gentis Apostoli, Lectione de Paulino, Civitatis Nolana Presule, consuetudinaliter personante, visus es à Venerabilibus Episcopis, divino quodam instinctu commotus, requirere, cur tantus Pontifex, qui multorum Sanctorum vitas texerat, gestis propriis in propria dumtaxat Ecclesia caruisset.* Hinc etiam patet, tractatus Patrum defectu propriarum Lectionum in eadem Ecclesia receptos fuisse, quorum delectus erat in arbitrio Episcopi tempore Gregorii Magni, ut constat ex lib. 10. *Epist.* 22. ad Johannem Subdiaconum Ravennatem, in qua non probat, quod Marianus, ejusdem Urbis Episcopus, Commenta Beati Job, publicè ad vigilias legi præcepisset his verbis -- *Illud, quod ad me quorundam relatione perlatum est, quia Reverendissimus Frater, & Coepiscopus meus Marianus legi Commenta B. Job publicè ad vigilias faciat, non grate suscepi; quia non est illud opus populare, & rudibus auditoribus impedimentum magis, quam proventus generat. Sed dic ei, ut Commenta Psalmodum legi ad vigilias faciat, qua mentes Secularium ad bonos mores præci-*

pue informent. Neque enim volo, dum in hac carne sum, si qua dixisse me contigit, ea facile omnibus innotescere. Ita Pontifex Maximus sapientissimus, sed modestissimus. Ex hac S. Gregorii Epistola colligitur, nondum in Ecclesia ordinata fuisse Lectionaria, ut vocant ex Sanctorum Patrum Sermonibus, & Homiliis compilata; sed in arbitrio Episcoporum, & Prælatorum fuisse assignare libros, unde exciperentur Lectiones. Primus id feliciter aggressus esse videtur Carolus Magnus Imperator, qui per manum Pauli Diaconi Cassinensis duo volumina ex Sanctorum Patrum Homiliis, & Sermonibus per anni circulum legenda confecit prænotata hoc titulo -- *Opus præclarum omnium Homiliarum, & postillarum Venerabilium, ac egregiorum Doctorum Gregorii, Augustini, Hieronymi, Ambrosii, Bedæ, Erici, Leonis, Maximi, Johannis Episcopi, atque Origenis integraliter de tempore, & de Sanctis per totius anni circulum, cum quibusdam eorum sparsim interpositis Sermonibus hinc inde suis locis collectis, coaptis temporibus in partem hyemalem, ac æstivam divisum.* -- Quod quidem opus ab Alcuino adornatum Paulus Diaconus jussu Caroli Magni elimavit. Extat ea de re Epistola Caroli Magni Religiosis Lectoribus suæ ditioni subjectis directæ, quam Edmundus Martene asserit evulgatam fuisse in suo Commentario ad *caput 9. Regulæ S. Benedicti à Mabillonio in tom. 1. Annal. Benedict.* Sed eandem Epistolam Caroli Magni multo tempore ante Mabillonium publicè juris fecerat Laurentius Surius Carthusianus Anno 1576. eamque præfixit operi ab eodem prænotato hoc titulo -- *Homiliae, sive Conciones præstantissimorum Ecclesie Catholicae Doctorum ab Albino Flacco, seu Alcuino jussu Caroli Magni primùm acri judicio collectæ, & subinde ab aliis non parum auctæ.* Quibus accessere in totius æquè anni Epistolas Conciones exegeticæ -- In quo quidem opere laudatus Surius recognovit jam antiquam

collectionem Alcuini & à pluribus mendis vendicavit, & aliquot locis adauxit. In prælaudata autem Epistola Caroli Magni ab eodem Suario evulgata hæc præcisè verba leguntur. - Denique quia ad Nocturnale Officium copulatas quorundam casu labore, licet recto intuitu, minus tamen idoneo, reperimus Lectiones, quippe quæ & sine Auctorum suorum vocabulis essent positæ, & infinitis vitiorum anfractibus scaterent: non sumus passî, nostris in diebus in Divinis Lectionibus inter Sacra Officia, inconfonantes perstrepere &c.

De Passionibus verò SS. Martyrum legendis publice in Ecclesia antiquior fuit usus. Hujus rei præclarum perhibet testimonium S. Augustinus in Sermon. 2. de S. Stephano, ubi sic loquitur: *Cum alio un Martyrum vix gesti inventamus, quæ in Sollemnitatibus eorum recitari possimus, hujus passio in Canonico libro est*: Et in Concilio Carthaginensi tertio sub finem Seculi IV. celebrato permillum fuerat legi passiones Martyrum, cum Anniversarii dies eorum celebrantur. Concilium etiam Milevetanum *Can. 12.* concessit legi Passiones Martyrum in eorundem Anniversario, sive die Festo. Trullana verò Synodus *an. 63.* passia Martyrum, aliorumque Sanctorum Acta legi vetat; sed ex hac prohibitione colligi potest, genuinas Martyrum historias solitas fuisse legi. In Regula etiam S. Casarii ad Virgines apud Bollandum Januarii *12. num. 69.* decernitur, ut - *Quando Festivitates Martyrum celebrantur, prima Missa de Evangelio legatur*, (nomine Missæ non solum Casarius, sed etiam Aurelianus in suis Regulis, ut notat Mabillon *in disquisit. de C. vsu Callicano num. 34.* Lectiones intelligunt) *religiosa de Passionibus Martyrum*. - Idem habetur in Regula S. Aureliani, & in Ordine psallendi, & in Regula Ferreoli *cap. 18.* Unde gravis erroris postulatur Agobardus Episcopus Lugdunensis, qui in Opusculo *De veteri ritu canendi Psalmos, & de correctione Antiphonarii*, nihil Divinis in Offi-

ciis audiri debere propugnat, nisi Sacram Scripturam; ne, inquit, ignem alienum offeramus Deo. Agobardo occasionem errandi præbere potuit Concilium Laodicenum *Canon 59.* quo prohibetur legi alios, quam Sacros Canonicos libros, quos singillatim recenser. Hæc, & alia, quæ adduci possent, testimonia comprobant antiquum morem legendi in Officio SS. Martyrum Acta. Veram in Romana Ecclesia ut ex veteri Ordine Romano Sangallenti à Cardinali Thomasio edito, & supra à nobis citato habetur. *Passiones Sanctorum, vel gesta ipsorum, usque Hadriani tempore, tantummodo ibi legebantur, ubi Ecclesia ipsius Sancti, vel Titulus erat. Ipse verò (nempe Hadrianus) à tempore suo recitari iussit, & in Ecclesia S. Petri legendas esse constituit.* Ita præfatus Ordo pag. 405.

Prætereundum non est, quòd Martyrum Actorum Lectio ad Missam fiebat ante Epistolam, & Evangelium, & hinc est, quòd eadem acta quibusdam Missalibus, & Sacramentariis inserta fuerunt. Mos iste servatus fuit in Gallia ad IX. usque Seculum, in Hispania verò ultra X. ut ex Liturgia Gallicana eruitur. Eadem acta sub Missæ medium explicabantur ab Episcopo, & hinc originem suam traxerunt Homiliæ, sive Sermones, quos PP. in Martyrum laudem pronuntiabant. Lectiones istas Martyrum Romana Ecclesia suo Missali inferi nunquam permisit, ut videre est ex Codicibus Sacramentorum, seu Missalibus Gelasiano, & Gregoriano, quæ tamen in ipsis Præfationibus, Martyrum, eorumque tormentorum genera paucis verbis meminerunt, sed ita cautè, ut falsitatis nota inuri non possent. Ex quo autem in Liturgia Romana Martyrum Acta non legerentur, inferri legitimè potest, quòd, quando in Ordinibus Romanis præscribitur eorundem Actorum Lectio, intelligi debet de Lectionibus in Officio faciendis, vel eosdem Ordines ad alias Ecclesias pertinere.

Nicolaus de Clemangis relatus à Grancolas *loc. supracit.* in Tractatu de Festorum imminutione improbat usum inventum in plebrique Ecclesiis nulla ferè recitandi Officia de Tempore, cum ex hoc ortus fuerit abusus vix amplius Divinam Scripturam in Officio legendi, sed tantum Sanctorum historias, ita ut alicubi nihil ferè aliud ad primum, & secundum Nocturnum legeretur, atque aliquoties omnes novem ipsæ Lectiones, è vita Sancti, cujus Officium celebrabatur, petita essent, imò duodecim etiam Lectiones de vita, & transitu S. Benedicti in Nocturnis ejus Festi legebantur à Monachis, ejusdem Alumnis, ut habetur in Consuetudinibus Dionysianis Codicis Colbertini relati à Martene *lib. 4. de antiq. Monach. Rit. cap. 4. num. 9.* Ab iisdem Dionysianis legebantur pariter duodecim Lectiones de Passione S. Hippolyti in ejus Festo, ut testatur idem Martene eodem *lib. 4. cap. 7. n. 18.* Rursus in Ordine Tullensi ad Nocturnos in Festo S. Martini duodecim erant Lectiones de vita ejusdem Sancti, ut idem Martene refert eodem *lib. 4. cap. 9. num. 14.* & in Officio S. Francisci apud Minores erant novem Lectiones ex legenda S. Bonaventuræ per totam Octavam, quæ methodus circa Lectiones novem de vita alicujus Sancti passim in eorum antiquis Breviariis tenebatur. Verum hæc disciplina penitus abrogata est, cum in omnibus Ecclesiis, nonnulli tres habeantur Lectiones in Nocturnis, eruta ex vita illius Sancti, cujus Festum recolitur.

X. Gavant. eod. num. 16. -- *Ea fuerunt à Cardinalibus Bellarmino, & Baronio recognita &c.*) Narrat Gavantus, testis oculatus, secundas Lectiones ex Historiis Sanctorum, quas nunc habemus, recognitas fuisse à Cardinalibus Bellarmino, & Baronio, qui rejecerunt ea omnia, quæ jure merito in dubium revocari poterant. Hæc tamen Gavanti assertio Jacobo Laderchio, Annalium Baronii continuatori, non placet, & Gavantum audet perstringere in opere, cui titulus

Acta Sanctorum Martyrum vindicata ab Odoacre Ibachio. Ita in prædicto suo opere hoc aliud larvatum, & insolitum Laderchius nomen assumpsit, forsitan, ut pueris metum incuteret. Ejus censura non satis videtur æqua; quamvis etenim verum sit, non omnia à Breviario expuncta fuisse, quæ Viri illi doctissimi expungenda putaverant, verum tamen semper est, secundas Lectiones historicas Sanctorum, quorum gesta referuntur, & quæ modò in Breviario habentur, ab illis recognitas fuisse, & rejecta, quæ jure merito revocari poterant in dubium. Imò ipsemet Gavantus fatetur, quòd aliqua, quæ controversa erant, utpote alicujus gravis Auctoris testimonio suffulta, cum aliquam haberent probabilitatem, idè rejecta non fuerunt, sed retenta eo modo, quo erant, falsitatis siquidem argui non possunt, quamvis fortasse opposita sententia sit à pluribus recepta.

XI. Gavant. pag. 67. col. 2. n. 17. -- *Pro tertio Nocturno Evangelium cum sua Homilia legitur &c.*) Priscis temporibus, ut supra diximus, ad tertium Nocturnum Lectiones ex novo quidem Testamento desumptæ legebantur, sicut etiam usque modo leguntur tribus diebus ante Pascha, non verò legebatur Evangelium, quia hoc Missæ Lectioni destinatum erat. Verum postea tertii Nocturni ordo mutatus fuit, & institutus Ricus legendi Evangelii diei currentis initium tantum ad nimiam Officii longitudinem evitandam, & deinde Homiliam, sive cujusdam Patris ejusdem Evangelii explanationem, ut quemadmodum pro Lectione secundi Nocturni, explicatio alicujus Patris, Lectionis in primo Nocturno dicta, atque ex veteri Testamento depromptæ, legebatur; ita etiam tertii Nocturni Lectiones explanationem quamdam Evangelii, ab aliquo Patre traditam, complecterentur. Censet Grancolas *lib. supracit. cap. 32.* hunc morem originem suam trahere ex Regula S. Benedicti. Verum S. Benedictus id tantum præscribit *cap. 11.* ut

ut Abbas dicto Hymno *Tu Deum laudamus* legat *Lectiōnem de Evangelio*, nulla facta Homiliæ legendæ mentione. Præfatus Ritus nominis Seculo VII. in Ecclesia in vectus fuisse videtur; idque deducitur ex Codice Homiliarum, quas jussu Caroli Magni Paulus Diaconus, ut supra diximus, limavit: in epistola enim ejusdem Caroli supponitur, hunc Ritum jam antea introductum fuisse, legendi Homilias in Divino Officio, nimirum explanationes Evangeliorum.

XII. Gavant. pag. 68. col. 1. n. 19. -- *Ut legas titulum Libri, seu Evangelii.* Juxta recentem Ritum à Lectore semper legitur titulus Libri, seu Evangelii &c. Antiquitas tamen postquam Libri inscriptio semel lecta fuerat, sequentibus diebus, durante ejusdem Libri Lectiōne, minimè repetebatur inscriptio, seu titulus Libri; hinc sine inscriptiōne leguntur Lectiōnes Isaïæ ad primum Nocturnum Natalis Domini; Capita item sine titulo leguntur, quia olim erant continuatio illorum, quæ ad Matutinum recitata fuerant; vel quod ex Epistola Missæ excerpta sint, quæ nunquam sine inscriptiōne legitur.

XIII. Gavant. pag. 68. col. 1. n. 20. -- *In fine Lectiōnis dicitur: Tu autem Domine miserere nobis &c.* Olim valde prolixæ erant Lectiōnes, quæ recitabantur in Nocturnis; Aureliani siquidem Regula præscribit, ut tres, vel quatuor paginæ legantur pro Scripturæ modo; S. Casarius vero ait, tres paginas ad singulas Lectiōnes legendas esse; Udalricus in Conluetudinibus Cluniacensibus refert, librum Geneseos Septuagesimæ hebdomada perlectum fuisse, Isaïam sex ante Adventum Noctibus, Epistolam ad Romanos duabus; unde libri cujusque Lectiō donec absolutus esset, perdurabat, & ideo integra legebatur Sacra Scriptura in Cursu Officii Divini. Quoniam igitur prolixæ ita erant Sacra Lectiōnes, pertinebat ad eum, qui Choro præsidebat, jubere, ut Lectio cessaret, dicendo *Tu autem*, respondente Le-

ctore, *Domine, miserere nobis.* Chorus autem dicebat *Deo gratias.* Monachus S. Galli in vita Caroli Magni ait, Imperatorem illum, signum Lectori, ut cessaret, dedisse sibi quodam linguæ. Nunc autem quia in nostro Cursu præscriptæ sunt breviores Lectiōnes, & illarum quantitas legendæ, disponitur pariter, quod Lector terminata Lectiōne dicat *Tu autem Domine, miserere nobis*, cui succinit Chorus dicens: *Deo gratias.*

Huc spectaret disquisitio 43. quam in Opusculo secundo de *Div. Offis. & Choro* instituit eruditissimus noster Franciscus Maria Maggus, nimirum an in Officio Nocturno quoties à Lectore *Tu autem Domine &c.* dicitur, toties, etiam si SS. Sacramentum à Choro absit, sit genuflectendum? sed quia de hac re differendi occasio occurrit etiam supra in Observationibus nostris ad præcedens Caput Gavanti sub num. iv. idcirco ad ea, quæ ibi diximus, Lectorem remittimus, addimus tamen, quod etiam juxta Ceremoniale Papale lib. 2. cap. 11. præscribitur genuflexio faciendæ ab iis, qui non sunt Cardinales, ad differentiam eorundem, finita Lectiōne, cum dicunt *Tu autem Domine &c.* & tamen supponitur, non adesse Sacramentum in Sacello Pontificio. Juvat tamen scire, quod unus in medio præfati Sacelli unicam tantum Lectiōnem cantat, non verò tres; & quia debet discedere, ideo si est Cardinalis, inclinat tantum profunde, si verò tali dignitate non est insignitus, genuflectit. Rupertus lib. 1. cap. 13. & ex eo Macrius in suo Hierolexico; v. *Lectio*, addens ibidem: *Et ideo flexis genibus talia verba, nempe Tu autem Domine, dicuntur.* Immo Donatus Ramerius lib. 1. cap. 8. in Rituali PP. Cœlestinorum præscribit, ut *Lectiōne expleta, genuflectat (Lector) Altare versus, statimque ad Abbatem conversus, in terram se prosternens, omnino veniam de more petat: & facto ab ipso Præsidente signo, mox surgat.* Prædicta omnia confirmantur auctoritate Cardinalis Bona, qui cap. 16. de *Divina Psal-*

Psalmodia num. 7. ait: Quia ipsum legendi munus sine aliqua culpa peragi nequit. Si rectè legit, animum tentat elatio: si malè, vana sequitur confusio. Semper idèò misericordia Dei indiget, qui legit, ne opus per se bonum, vel superbia contaminet vitium, vel damnabilis verecundia pudor inficiat. En igitur ratio, ob quam à Ceremonialibus, & à Rubricistis præscribitur antedicta genuflexio. Unde tota quaestio præcipua, quæ agitur inter Auctores, in hoc sita videtur, utrum Lector in ultima tantum Lectione ex tribus, quam legit, vel in qualibet ex dictis Lectionibus debeat genuflectere ad illa verba *Tu autem Domine &c.* Franciscus Maggus supracit. ut dixi, censet, hæc in re nostrates sequi debere dispositionem Ceremonialis à Castaldo concinnati, non verò Ritum, quem idem Auctor in sua Praxi tradidit, quia prima illa dispositio est magis conformis Ritui Romano, & est juxta mentem clarissimorum Auctorum, & multorum Ceremonialium. Et equidem in Ceremoniali Canonico Regularium *cap. 8.* habetur: *genuflectat semper Lector, quando post Lectiones dicit Tu autem Domine &c.* Zacharias Boverius in Ceremoniali Cypriacorum *lib. 1. cap. 16.* ait: *Cum in fine Lectionum pronunciat. Tu autem Domine &c.* & in die Parasceve quoties ante Crucem fit transitus, toties genuflexiones iterentur. Idem præscribitur in Ceremoniali Augustinensium Discalceatorum *lib. 2. cap. 5. §. ult.* Eandem sententiam amplectuntur Arnaudus in Epitome *part. 3. tit. 2. n. 7.* Corsetus *tract. 1. cap. 19. num. 2.* & Bauldry *part. 2. cap. 15. num. 3.* ubi ait: *Genuflectendum à Lectore in fine Lectionis dicente: Tu autem Domine miserere nobis ad quascunque Lectiones, excepto Celebrante parato, præsertim verò Gavant. Sect. X. cap. 2. num. 8.* sed nos libentius iterum adhæremus illis, quos primo loco adduximus, & qui unicam tantum genuflexionem in ultima Lectione faciendam esse, docent. Caterùm allegatus Maggus *loc. cit. n. 256.*

Gavant. Rubr. Brev.

adstruit, quòd Superior, aut Abbas, aut Præpositus sufficit, quòd ad illa verba *Tu autem Domine &c.* caput versus Altare profundè solùm inclinet, & id deducit ex citato Ceremoniali Episcoporum. Expressè autem id præscribunt Camaldulenses, Clerici Regulares Minores, & alii in Ceremonialibus suis. Cum tamen adest SS. Sacramentum in Altari, quilibet, nemine excepto, antiquàm à legili discedat, debet genuflectere, & tunc ob reverentiam SS. Sacramenti, quod si abesset, sufficeret profunda inclinatio Altari facta à prædictis Abbatibus, Superioribus, & Canonicis Cathedralis Ecclesiæ, non verò à reliquis inferioribus.

XIV. Gavant. pag. 68. col. 1. n. 21. -- *Denique ad Lectiones sedetur &c.*) Mos iste assidendi ad Lectiones est antiquissimus, & quia valde longæ erant, & ut majori cum attentione audirentur. Ita S. Casarius *serm. 300.* qui reperitur in appendice operum S. Augustini, ait: *Quando aut passiones prolixæ, aut certe aliqua Lectiones longiores leguntur, qui stare non possunt, humiliter, & cum silentio sedentes, attentis auribus audiant, quæ leguntur.* Et S. Petrus Damianus *Opusc. 33.* *Prohibendum est (ait) non modo Clericis, sed etiam laicis, ut nisi, sicuti mos est, inter Nocturni Officii Lectiones, nemo sedet.* In Regula verò S. Benedicti *cap. 9.* expressè præscribitur: *sedentibus omnibus in scamnis legantur à Fratribus Lectiones.* Ex quibus verbis intulit satis appositè Menardus, Monachis Benedictinis inter psallendum, juxta institutum suum, esse standum: qui enim jubentur sedere, ait ipse, dum leguntur Lectiones, prius stetit psallendo necesse est; de quo Ritu psallendi stando, & non sedendo nos supra alia tradidimus. Juxta Regulam verò S. Casarii *num. 20.* non solùm audientibus, sed Lectori ipsi, propter longitudinem Lectionum sedere licebat: *legat Frater solitaria, & orate: legat alia tria, & leve se, & idem præscribitur in Regula S. Aureliani num. 55. quantum Abbati visum fuerit, tantum*

sum legatur; quando signum facit, qui legit, sine mora consurgat. Juxta eandem S. Aureliani Regulam num. 29. qui Officiis aderant, dum Lectiones legebantur, ne obdormiscent, opus aliquod faciebant: ad Vigiliis dum Lectio legitur, aut de Sparto, aut de Cannabe, aut aliud hujusmodi manibus operamini, ut non somnus obrepat, si verò Dominicus, aut Festi sunt dies, cui somnus venerit, aliis sedentibus, jubeatur stare, ut possit à se somni marem repellere; ne in opere Dei aut tepidus inveniat, aut negligens. Denique juxta eandem Aureliani Regulam num. 54. Omni Dominica post Nocturnos cum prima Missa, nempe Lectio legitur, id est, resurrectio, nullus sedere presumat, sed omnes stent. Alia Dominica, alia resurrectio, & sic in ordine tota quatuor resurrectiones per singulas Dominicas legantur. Juxta nostrum Ritum omnes stare debent, quando legitur textus Evangelii ab Hebdomadario, live ab alio, ante Homiliam. Ad

Lectiones quoque in Officio parvo B. V. in Adventu laudabilius statur, ut docet Gavantus Sect. X. cap. 1. num. 3.

Superest pro coronide hujus capituli, & harum Additionum, ut aliqua mentio fiat de Decretis datis in nostro Indice sub numeris 39. & 43. in quibus sancitum est, quòd Lectiones duæ penultimæ, quando ab Episcopo Matutinum sollempniter celebratur, sunt cantandæ à duobus Canonicis, qui hinc inde assistunt Episcopo, sive sint Dignitates, sive Canonici etiam ultimi non obstante alia consuetudine -- Et quòd Lectiones, & Lamentationes deficientibus Cantoribus cantandæ sunt à Canonicis incipiendo à Junioribus. Videnda sunt etiam Decreta data in nostro Indice sub numeris 182. 202. 203. 204. 235. 278. 283. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 307. 308. 309. 320. ad hanc materiam Lectionum legendarum in Matutinis spectantia.

De Responsoris post Lectiones. XXVII.

RUBRICA.

- 1 **R**esponsorio dicuntur ad Matutinum post Lectiones; id est: post quamlibet Lectionem dicitur unum Responsorium, ut infra.
- 2 In Festis novem Lectionum (præterquam in Festo Sanctorum Innocentium, quando non venerit in Dominica,) & in Dominicis ab Octava Pasche inclusivè usque ad Adventum exclusivè, & à Dominica infra Octavam Nativitatis inclusivè usque ad Septuagesimam exclusivè, dicuntur octo tantum Responsorio. Et in fine tertii, & sexti, & octavi, dicitur Gloria Patri. Cum repetitione partis Responsorii quod regulare est in fine ultimi Responsorii cujuslibet Nocturni tam in Officio novem, quam trium Lectionum, excepto tempore Passionis; quo tempore loco Gloria Patri, repetitur Responsorium à principio: excepto etiam Officio Defunctorum, cujus loco dicitur: Requiem aeternam &c. Qui Versus: Gloria Patri. Quibusdam diebus dicitur in primo Responsorio, ut in propriis locis annotatur. Post novam Lectionem, prædictis diebus quando octo tantum dicuntur Responsorio, immediatè dicitur Hymnus: Te Deum.
- 3 In Dominicis Adventus, & in Dominicis à Septuagesima usque ad Dominicam Palmarum inclusivè, & in triduo ante Pascha dicuntur novem Responsorio, quia tunc non dicitur Te Deum.

- 4 In Officio autem trium Lectionum, quando fit de Festo, & in Feriis temporis Paschalis, quod est inter Dominicam in Albis & Ascensionem, (excepta Feria ij. Rogationum, in qua ponitur iij. Responsorium) dicuntur duo Responsoria, quia post iij. Lectionem dicitur: Te Deum. Quae Responsoria in Festis sumuntur de Communi Sanctorum; & in dictis Feriis temporis Paschalis, quando alia propria non assignantur, sumuntur de Dominica, in qua primò sunt posita, hoc ordine: Secunda & v. Feria, primum & secundum Responsorium primi Nocturni: Feria iij. & vj. primum & secundum Responsorium secundi Nocturni: Feria iv. primum & secundum Responsorium iij. Nocturni.
- 5 In aliis Feriis extra tempus Paschale dicuntur tria Responsoria (quia in illis non dicitur Te Deum.) hoc ordine. Feria ij. & v. tria Responsoria primi Nocturni: Feria iij. & vj. tria Responsoria secundi Nocturni: Feria iv. & Sabbato, quando in eo fit de Feria, tria Responsoria tertii Nocturni Dominica praecedentis, in qua primò sunt posita. Verùm quia in tertio Nocturno Dominicarum, à tertia post Pentecosten inclusivè usque ad Adventum exclusivè, non habetur nisi unum Responsorium dicendum infra Hebdomadam, quod est septimum in Dominica, propterea quòd Responsorium: Duo Seraphim. Non dicitur nisi in praedictis Dominicis; ideo Feria iv. & Sabbato, quando Responsoria sumenda erunt ex tertio Nocturno, primum Responsorium erit, quod est vij. Dominica: secundo & tertio loco dicitur ij. & iij. sequentis Feria; id est, post secundam & tertiam Lectionem dicitur ij. & iij. Responsorium, quod est ij. & iij. secundae sequentis Feria, si propria Responsoria habuerit; alioquin si non habuerit propria, dicitur ij. & iij. Responsorium primi Nocturni ejusdem Dominica. Ab Octava Epiphania usque ad Septuagesimam habentur Responsoria propria in singulis Feriis, excepto Sabbato; in quo, quando fit de Feria, dicuntur Responsoria Feria quarta.
- 6 Sumuntur autem Responsoria ex eo loco, ubi primò sunt posita in principio mensis, vel libri, & repetuntur in aliis sequentibus Dominicis illius mensis, in quibus alia non assignantur, vel donec de illo libro legitur, unde sumpta sunt Responsoria. Quae autem in prima Hebdomada mensis posita sunt per Ferias, repetuntur eodem ordine in eisdem Feriis per sequentes Hebdomadas, donec alia ponantur. Ubi verò non adsunt propria, semper ex Nocturnis Dominica sumuntur dicto ordine.
- 7 Si Responsoria primi Nocturni ejus Dominica, in qua primò ponuntur, propter Festum Duplex in ea occurrens, in ipsa Dominica poni non possint, ponantur prima die ejus Hebdomada, in qua occurrit fieri de Feria, & omittantur alia, quae fortè in illa Feria propria haberentur. Si verò in tota Hebdomada non occurrat dies, in quo fiat de Feria, illa Responsoria ponantur in sequenti Hebdomada vel Dominica similiter non impedita, & dummodo in ea alia Responsoria non sint primò ponenda; alioquin eo anno omittantur. Responsoria etiam, quae in aliquibus

Feriis per Hebdomadam habentur, si eo die, quo posita sunt, non possunt dici propter Festum occurrens, non sunt transferenda in aliam diem, sed omituntur.

8 *Tempore Paschali in fine Responsorii ante Versum additur: Alleluja.*

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. XIII. De Responsoriiis.

I. Gavant. pag. 68. col. 2. n. 1. -- *Responsorium post Lectiones &c.*) Post Lectiones dicuntur Responsoria. Responsorium autem quodlibet duabus constat partibus, priori, quæ ipsa Responsorium dicitur, & posteriori, quam *Versum* appellamus. Et sic ambo invicem committi, & aptari decet, ut verba, in quibus definit Versus cum parte Responsorii resumenda, quadrent appositè, sensum efficiendò hærentem, ac congruum, non autem distortum, & à proposito aberrantem. In quibusdam, ut bene ponderat Guyetus *lib. 3. cap. 4. quest. 5.* videtur id studiosè spectatum, ut Responsorio de Actis sumpto, Versus de Scriptura subnectatur; hac ratione S. Thomas sic Responsoria in Officio Corporis Christi concinnavit, ut Responsorio de veteri Testamento, Versus de novo attextatur, & vicissim, quasi ambo Testamenta, duo illa sint Seraphim clamantia unum ad alterum. Aliorum verò cum aliis vix ulla est connexio, nisi quòd in plerisque Officiis primum, & ultimum insignioribus sententiis, seu elogiis constare videntur.

II. Gavant. pag. 68. col. 1. n. 2. -- *Itali primum inventores fuerunt Responsoriorum &c.*) Responsoria, de quibus nunc est sermo, nempe verba, & Versus, qui sæpe iterantur, ab Italis longo antè tempore fuisse reperta, non solum tradit Isidorus à Gavanto citatus, sed etiam Rabanus, alique, immò & Papias in suo Vocabulario dicens: *Responsoria Itali tradiderunt antiquam Græci Antiphonas, inde dicta, quòd alio canere desinente, alter respondeat & in hoc differunt ab Antiphonis, quia in Responsoriiis unus Versum dicit & in illis*

autem Antiphonarum Versibus Chori alternant. Antiquissimum esse ejusmodi Responsoriorum usum in Ecclesia Romana, colligit noster commendatissimus Thomasius in Præfatione ad librum prænotatum: *Responsorialia, & Antiphonalia Romana Ecclesia*, colligit, inquam, ex prisca cautione, quam Romano Pontifici præstare solebat Episcopus recens ordinatus; vide *tit. 7. libri Diurni Rom. Pontif.* ejus cautionis formulam ea tempora sapere, quæ S. Gregorium Magnum præcellere facile quisque existimabit, si Pelagii Papæ Rescriptum cum illa contulerit, relatum *cap. Eleutherius dist. 91.* Ex Italia ab antiquissimis temporibus Responsoria acceperunt Ecclesiæ Galliarum, atque Hispaniarum, ut ex veteribus illarum gentium Conciliis, aliisque monumentis latis apparet. Hæc Thomasius, qui procedit ad diligenter considerandum veterem, germanumque modum Responsorii modulandi, atque intercalandi tum in Missa, tum in Divinis Officiis, de quo Ritu infra nos quoque sermonem habebimus, nempe in nostris Observationibus ad num. 5. Gavanti.

III. Gavant. pag. 69. col. 1. n. 3. -- *Additum est Gloria Patri &c.*) De hoc Hymno glorificationis, nempe *Gloria Patri &c.* Responsoriiis adjuncto ait Amalarius *cap. 18. ab initio tertio cantabantur Responsoria à Cantoribus: quem ordinem monstrant Responsoria de Passione Domini & non enim ab initio cum Responsoriiis cantabatur Gloria.* Et *cap. 1.* idem Auctor hæc habet: *Priscis temporibus non cantabatur Gloria post Versum, sed repetebatur Responsorium . . . à Modernis verò A-*
post-

postolicis additus est Hymnus Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto post Versum. Quod quidem additamentum ex S. Benedicti Regula mutuatum à Romanis Pontificibus rectissime censet laudatus Thomasius: verè enim S. Patriarcha saltem in tertio Responso dicitur Hymnum decantari voluit. Radulphus Tungrensis in libro de observatione Canonum *propof. 12.* de eodem Hymno hæc tradit: Gloria Patri Responsum Roma in libris antiquis reperitur integrè cantatum ad notam toni; sicuti facimus post Introitum. Et quia posteris non placuit totum cantari, idè decise cantatur in quolibet octo tonorum usque; si ut erat. Narrat pariter Walfridus Strabo de Rebus Ecclesie *cap. 25.* crebrius à Romanis prædictum Hymnum in Responso usurpatum fuisse, sed & Concilium Toletanum 4. à Gavanto citatum redarguit eos, qui in Responso non adhibebant Gloria Patri; & *Can. 15.* statuit, esse canendum cum hac discretionè -- Ut in lætis sequatur Gloria, in tristioribus, repetatur principium -- Id quod est adhuc in usu, unde nec dicitur in Officio Defunctorum ex Concilio Aquisgran. *Can. 66.* nec à Dominica Passionis usque ad Pascha, quia à tunc Dominica incipit Ecclesia recitare ignominiam Passionis Christi, & Gloria Christi cum ignominia Passionis ejus dicenda non est congrua. Hanc afferunt rationem consuetudines Grandimontenses *cap. 15.* cur tunc temporis in Responso, Invitatoriis &c. Gloria Patri dimittatur. Hildemarus tamen *cap. 14.* in Reg. S. Benedicti adstruit, in suo Monasterio semper dici Gloria præterquam triduo ante Pascha.

IV. Gavant. pag. 69. col. 1. n. 5. -- Qui inchoat Responsum, idem & Versum recitat &c. Qui olim Responsum præcinebat, unus dumtaxat erat Cantor, non duo Cantores, ut testatur Isidorus *cap. 8. de Divin. Offic.* citatus supra à Gavanto, cujus tamen verba hæc sunt: Responsum ab Italis longo ante tempore sunt reperta, & vocata hoc nomine, quòd uno canente, Chorus consonando re-

spondeat. Antè autem id solus quisque agebat; nunc unus interdum, & interdum duo, vel tres communiter canunt, Choro in pluribus respondente. Romæ vigeat hic Ritus etiam Seculo IX. ut unus scilicet Cantor Responsum cantaret, & hoc testatur Amalarius de Ord. Antiphonarii *cap. 18.* & alibi. Id quod servabatur pariter in Responso Graduali Missæ, ut ex eodem Amalario *lib. 2. de Ecclesiasticis Officiis cap. 11.* & ex Ordine Romano in Monasterio Sangallensi asservato, & à Thomasio edito, aliisque constat Auctoribus. Posteriori ævo Cantores duo in Ecclesia Romana Responsum Graduale modulari ceperunt, ut in Ceremoniali Benedicti Canonici habetur.

Cantor cum primò Responsum præcinebat, non excelsa ad id voce utebatur, nesciens, quomodo idem finiretur Versus celliore forsitan nota cantandus. Versu contra cantato, fidenter alta voce repetebatur Responsum, intercenti Versus nota planè jam perspecta. Hæc tradunt Amalarius *lib. 2. cap. 11.* & Sychardus in suo Mitræli MS. de Responso Graduali Missæ; id quod æquè, atque in Responso cæteris locum habet. Cum autem iidem Auctores dicunt, Responsum Graduale post Versum iterum à Præcatore inchoandum, id sanè dicunt ex more tunc temporis recepto; rectius namque juxta præscam Responso cantus rationem à toto simul Choro repeti debet Responsum ab initio ad finem usque; vide eundem Amalarium de Ord. Antiphon. *cap. 18.*

Cæterum Ritus præsens canendi dicta Responso varius est juxta Ecclesiarum variarum consuetudines, & dispositiones: Caltaldus in Ceremoniali nostræ Congregationis *lib. 2. cap. 18. num. 16.* hæc describit: Responso post Lectiones à toto Choro simul dicuntur, Versus verò nisi solemniter celebretur ab eodem, qui Lectiones tam in Officio Divino, quam in Officio parvo B. V. & Mortuorum legendi sunt. Quando au-

tem sollempniter celebratur, tunc Versus dicuntur ab iisdem Cantoribus, qui Psalmos intonant. In aliquibus autem Ecclesiis mos viget, ut Responsorium incipiatur ab Hebdomadario & deinde à Choro reliquum Responsorii dicatur, & Versus ab eodem, qui legit Lectiones, si tamen non sit Canonicus Ecclesie Cathedralis, tunc etenim deberet dici Versus à Cantoribus deputatis. In Exequiis verò Defunctorum etiam juxta nostrum Ceremoniale Responsorialia inchoantur à Cantoribus, quæ deinde Chorus profertur.

V. Gavant. eod. num. 5. -- *Repetitio post Gloria Patri debet esse brevior, quam post Versum &c.* Responsorialia quandoque sunt longiora, præsertim ea, quibus addendus est Versus *Gloria Patri*. Duplex in nonnullis est repetitio, altera post Versum incipiendo à remotiori asterisco, altera post *Gloria Pa-*

tri, & hæc fit à viciniore asterisco. Igitur quando duobus asteriscis est divisum Responsorium, prima repetitio juxta mentem Gavanti, quam optimè explicat Pisart *Direct. Canon. in reflex. post tit. 7. num. 6.* debet fieri à primo asterisco usque ad Versum, non verò usque ad secundum asteriscum tantum, secunda verò repetitio, quæ fit post *Gloria Patri*, & quæ reverà debet esse brevior, non comprehendit nisi verba, quæ habentur post secundum asteriscum, v. g. in Responsorio octavo Dominicarum intra annum post 8. repetuntur hæc omnia verba: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, Plena est omnis Terra gloria ejus*, & post *Gloria Patri* iterum repetuntur hæc verba tantum: *Plena est omnis Terra gloria ejus*. Cæterùm vide Decreta data in nostro Indice sub num. 178. 251. & 304. quæ spectant ad hanc materiam.

De Responsorialibus brevibus Horarum, XXVIII.

RUBRICA.

- 1 **R**esponsorialia breviter dicuntur post Capitulum ad Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, & ad Completorium, præterquam in triduo ante Pascha usque ad Nonam Sabbati in Albis inclusivè, quibus diebus non dicuntur. Ad Primam, & Completorium semper dicuntur eodem modo, ut in Psalterio. In aliis Horis, quando fit Officium de Dominica, vel Feria per annum, dicuntur, ut habentur in Psalterio: in Adventu autem, Quadragesima, tempore Passionis, & Paschali, ut suis locis habentur propria: in Festis similiter, quando non habentur propria, dicuntur ut in Communi Sanctorum.
- 2 In fine Responsorii brevis dicitur, *Gloria Patri*, cum repetitione Responsorii, eo modo, quo ordinatur ad Primam in Psalterio, præterquam tempore Passionis; tunc enim non dicitur, *Gloria Patri*, in Officio de Tempore, sed solum repetitur Responsorium breve à principio.
- 3 In Responsorio brevi ad Primam, loco Versus: *Qui sedes &c.* in Adventu dicitur: *Qui venturus es in mundum*, tam in Dominicis, & Feriis, quam in Festis; excepto Festo Conceptionis B. Mariae. In Nativitate Domini usque ad Epiphaniam, etiam in Festis occurrentibus: in Festo Corporis Christi, & per Octavam, & in omni Officio B. Mariae tam novem, quam trium Lectionum, etiamsi infra ejusdem Octavas fiat de Festo, vel de Dominica, dicitur: *Qui natus es de Maria Virgine.*

In

In Epiphania, & per Octavam, & in Festo Transfigurationis dicitur: Qui apparuisti hodie. A Dominica in Albis inclusivè usque ad Ascensionem exclusivè, tam in Officio de Tempore, quàm de Sanctis (excepto Officio S. Mariae) semper dicitur: Qui surrexisti à mortuis. In Ascensione usque ad Pentecosten exclusivè, dicitur: Qui scandis super sidera. In Pentecoste, & reliquo anni tempore, tam in Officio de Tempore, quàm de Sanctis, dicitur: Qui sedes ad dexteram Patris, ut in Psalterio.

- 4 Responsorialia brevialia aliarum Horarum, quae ponuntur in prima Dominica de Adventu, dicuntur per totum Adventum, quando fit Officium de Tempore: similiter, quae ponuntur in prima Dominica Quadragesimae, dicuntur usque ad Dominicam Passionis exclusivè: & quae ponuntur in Dominica Passionis, dicuntur usque ad Feriam v. in Cena Domini exclusivè: item, quae ponuntur in Dominica in Albis, dicuntur usque ad Ascensionem exclusivè: quae verò ponuntur in aliquo Festo habente Octavam, dicuntur per totam Octavam, quando fit de Octava. In Officio autem B. Mariae, tam novem, quàm trium Lectionum (excepto Festo Assumptionis ejusdem) dicuntur semper Responsorialia brevialia de Communi Virginum.
- 5 Tempore Paschali, à Dominica in Octava Pascha usque ad Sabbatum post Pentecosten inclusivè, in fine Responsorii brevis ante primum Versum dicuntur duo Alleluja; quae etiam post dictum primum Versum repetuntur pro parte Responsorii; & in fine secundi Versiculi unum tantum Alleluja, tam in Officio de Tempore, quàm de Sanctis, ut dicitur in Rubrica, quae est in Sabbato in Albis. Extra tempus Paschale, quamvis in aliquibus Festis ad Tertiam, Sextam, & Nonam Responsoriiis brevibus addantur Alleluja, non ideo adduntur ad Primam, & Completorium.

Cap. XIV. De Responsoriiis Brevibus Horarum.

caret novis Observat. & Additionibus.

De Capitulis, XXIX.

RUBRICA.

- 1 Capitula semper dicuntur (praterquam à Feria v. in Cena Domini usque ad Vesperas Sabbati in Albis exclusivè, & praterquam in Officio Defunctorum) ad Vesperas, Laudes, & alias Horas, dictis Psalmis & Antiphonis; ad Completorium verò, dicto etiam Hymno.
- 2 Capitula Dominicalia posita in Psalterio in primis & secundis Vesperis, in Laudibus & Horis, dicuntur à tertia Dominica post Pentecosten usque ad Adventum, & à secunda post Epiphaniam usque ad Septuagesimam. Capitula autem Ferialia dicuntur post Octavam Pentecostes usque ad Adventum, & ab Octava Epiphania usque

usque ad Dominicam j. Quadragesima. Aliis temporibus dicuntur ut in proprio de tempore: si fit de Sanctis, ut in proprio de Sanctis, cum propria adsunt, alioquin de Communi Sanctorum. Capitulum Primæ & Completorii (quando Capitula dicuntur) nunquam mutatur, ut in Psalterio.

- 3 In Dominicis ab Adventu usque ad Octavam Epiphania, & à Septuagesima usque ad tertiam post Pentecosten, & in Feriis temporis Paschalis, & in omnibus Festis regulariter Capitulum positum in primis Vesperis dicitur in Laudibus, ad Tertiam; & in secularis Vesperis, quibusdam exceptis, quæ suis locis assignantur.
- 4 In Feriis tempore Paschali ad Primam dicitur Capitulum: Regi seculorum; sicut in Dominicis & Festis. Post Capitulum semper respondetur: Deo gratias.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. XV. De Capitulis.

I. Gavant. pag. 70. col. 2. n. 1. -- Capitula, Lectiuncula &c.) Capitula, de quibus hoc loco est sermo, sunt breves quædam Lectiones à Sacra Scriptura depromptæ, quæ dicuntur ad Horas Canonis, aliquando ante Hymnum, ut ad Laudes, & Vesperas, aliquando post Hymnum, ut ad Completorium, aliquando dictis Psalmis cum Antiphona, ut ad reliquas Horas minores. Hæc Capitula Radulphus *propof.* 13. Lectiunculas appellat observante Gavanto, S. verò Benedictus semper Lectiones vocat, quas memoriter recitandas esse præscribit *cap.* 13. & 17. Regulæ suæ, quod quidem S. Benedicti præscriptum non aliam habet causam præter bre-

vitatem ipsarum Lectionum. Gavantus n. 2. Capitulum ad Tertiam, Sextam, & Nonam S. Ambrosium Auctorem facit; cujus assertionis rationes merito ab ipso desideramus, cum nihil ea de re in ipsius Operibus, neque apud vetustos Auctores inveniamus.

II. Gavant. pag. 72. col. 1. n. 10. -- Si nulla alia suppetit ratio &c.) Crederem, aliquando saltem in prædictis casibus, nimirum quando Capitula discordant à Textu vulgato, suppetere hanc rationem, quòd Ecclesia in his Capitulis utitur aliquando Versione Itala Sacræ Scripturæ, sicut ex eadem versione desumpsit Introitus, & reliqua, quæ in Missa cantantur.

De Oratione, XXX,

RUBRICA.

- 1 **O**ratio in Vesperis & Laudibus dicitur post Antiphonas ad Magnificat, & Benedictus immediatè, nisi quando dicenda sunt Preces: quæ dicuntur post Antiphonam, & in fine illarum, Oratio. Ad Primam & alias Horas Oratio dicitur post Responsorium breve, nisi dicenda sint Preces; tunc enim Oratio dicitur post Preces. Ad Completorium Oratio dicitur post Antiphonam: Salva nos; nisi dicenda sint Preces: & tunc dicitur post illas.
- 2 Ad Primam & Completorium nunquam mutantur Orationes, quæ habentur in Psalterio, præterquam in triduo ante Pascha; in quo triduo ad omnes Horas usque ad Nonam Sabbati sancti inclusivè post Psalmum: Misereere: dicitur Oratio diei, ut

ut suo loco ponitur. In aliis Horis, regulariter dicitur Oratio, qua dicta est in primis Vesperis. In Quadragesima autem, Quatuor temporibus, Vigiliis, & Feria ij. Rogationum, Oratio, qua dicta est in Laudibus, dicitur tantum ad Tertiam, Sextam, & Nonam. In Vesperis autem sequentibus, si fit de Feria, dicitur vel alia propria ut in Quadragesima, vel Dominica precedentis ut in aliis Feriis; qua Oratio precedentis Dominica semper dicitur in Feriali Officio per Hebdomadam, quando propria non assignatur. Infra Octavas dicitur Oratio ut in die Festi; similiter & in die Octava, nisi alia propria assignetur.

- 3 Ante Orationem, etiam quando aliquis solus recitat Officium, semper dicitur Versus: Dominus vobiscum. Respondetur: Et cum spiritu tuo. Qui Versus non dicitur ab eo, qui non est saltem in ordine Diaconatus, nec à Diacono, presente Sacerdote, nisi de illius licentia; si quis autem ad Diaconatus ordinem non pervenerit, ejus loco dicat: Domine, exaudi orationem meam. Respondetur: Et clamor meus ad te veniat. Deinde dicitur: Oremus; postea Oratio: qua si unica tantum dicatur, Versus: Dominus vobiscum, vel: Domine, exaudi, repetitur finita Oratione, postquam fuerit responsum: Amen. Sin autem plures Orationes dicenda sint, ante quamlibet Orationem dicitur Antiphona & Versus, deinde: Oremus; & post ultimam Orationem repetitur: Dominus vobiscum: postea dicitur: Benedicamus Domino. Respondetur: Deo gratias. Deinde dicitur Versus: Fidelium anime; qui Versus non dicitur post: Benedicamus Domino. Ad Primam ante Pretiosa &c. neque ad Completorium ante Versum: Benedicat &c. nec quando post aliquam Horam immediatè sequitur Officium parvum B. Mariae, vel Officium Defunctorum, aut Septem Psalmi Penitentiales, vel sola Litanie.
- 4 Si Oratio dirigatur ad Patrem, concluditur: Per Dominum; si ad Filium, Qui vivit & regnat. Si in principio Orationis fiat mentio Filii, dicatur: Per eundem; si in fine Orationis, dicatur: Qui tecum vivit & regnat. Si fiat mentio Spiritus Sancti, dicatur: in unitate ejusdem Spiritus Sancti &c.
- 5 Quando plures Orationes dicuntur, prima tantum dicitur sub sua conclusione: Per Dominum, vel aliter, ut supra; alia non concluduntur, nisi in ultima Oratione, sed unicuique Orationi semper proponitur: Oremus: praterquam in Officio Defunctorum, in quo, alio modo, quam ut supra, Orationes dicuntur: item in Litanis Orationes omnes dicuntur conjunctim sub uno: Oremus: ut suis locis habetur.

Novæ Observationes & Additiones ad Gavanti

Cap. XVI. De Oratione.

I. Gavant. pag. 72. col. 1. n. 1. -- Unica Oratio dicitur ad omnes Horas juxta Ritu-
Oratio pro omnibus Horis &c.) Sive Officium tum Romanum, exceptis Prima, & Com-
fiat de Sancto aliquo, sive de Feria, eadem pletorio, in quibus quocunque recurrente
Gavanti. Rubr. Brev. C c Offi.

Officio, semper eadem dicuntur Orationes. In Ambrosiano tamen, sicut & in proprio quorundam Monachorum Ritu multas in unoquoque Officio haberi Orationes, observavit Guyetus, ut ipse testatur *lib. 2. cap. 2. quest. 8.* præsertim in antiquis Breviariis Cluniacensi, Cadomensi, & Majoris Monasterii, in quibus reperit ad Sextam, & Nonam non solum diversa esse Capitula, sed diversas pariter semper poni Orationes, & plurimas quidem selectas admodum, & elegantes. Id quod usus Romanus nequaquam pro uno & eodem Festo, vel die permittit. Permittit vero varias pro variis unius, ejusdemque Sancti Festis, ut constat ex Festis S. Petri ad Vincula, & Cathedræ ejusdem, S. Johannis ante Portam Latinam, & aliis similibus.

II. Laudatus Guyetus *cit. lib. 2. quest. 5.* controversiam instituit, an, & qua ratione exprimenda sint Sanctorum nomina, & qualitates, & advertit in Orationibus S. Felicis Martyris 14. Januarii, SS. Maris, Marthæ &c. 19. ejusdem, SS. Felicis, & Adaucti 30. Augusti, & S. Callisti Papæ, & Martyris 14. Octobris, nomen nullatenus exprimi, non alia ratione, nisi quia tales Orationes sic descriptæ reperiuntur in Sacramentario Gregoriano: in aliis omnibus, quando commode fieri potest, pronunciantur semper Sancti, vel Sanctorum nomina, quorum sit Officium; non idem dicendum est de cognomine; hoc enim nomini Sancti, de quo celebratur Officium, nunquam addi deberet, immò nec patria, unde ponderat laudatus Guyetus ibidem, quòd Maria Magdalena, Johanne Chrysofomo, & Johanne Gualberto exceptis (quibus tamen addi possunt Petrus Nolascus, Johannes de Matha, & Petrus Chrysofologus) in nullo alio Sancto servatum est in Breviario Romano, quòd præter nomen addatur in Oratione vel patria, vel cognomen, vel alicujus virtutis naturalis, quam habuerunt, commendatio, sicut nec Sedis Episcopalis mentio, quam tenuerunt; & equi-

dem hæc videtur mens S. R. C. nam ab eadem die 22. Decembris 1624. hoc Decretum emanavit: *Regulares Ordinis Miniorum dum in Oratione S. Franciscum præfati Ordinis Fundatorem nominant, non debent adjungere de Paula.* Ex quo Decr. dato in nostro Indice sub *num. 50.* ut ait Jo. Baptista Pittonus, quid in similibus sit faciendum, inferatur, nempe, quod non potest addi in Orationibus cognomen, vel patria alicujus Sancti, & reverà S. R. C. die 23. Junii 1736. in *una Einsel'en.* statuit, expungi debere à similibus Orationibus tantum patriam, & cognomina SS. & datur in nostro Indice sub *num. 323.*

III. Nomini illius Sancti, quod exprimitur in Oratione, addenda est qualitas, puta Apostoli, Evangelistæ &c. sed in Oratione Fundatoris, vel Institutoris an sint ab Alumnis ejusdem Ordinis addenda hæc verba: *Patri nostri,* est questio, quam optimè discussit, & manu exaravit Venerabilis noster Thomasius, asseruitque, quòd ex antiquo, probatoque more, ac Ritu Ecclesiæ Romanæ in omnibus Sacramentariis, & Missalibus nunquam titulus *Patri nostri* ad nomen Sancti alicujus in Orationibus adjungitur, ne Apostolorum quidem, vel Principis Apostolorum, qui in toto Orbe fundaverunt Ecclesiam sanguine suo; & meritò sanè Ecclesia ab eo titulo semper se abstinuit in Orationibus, cum uno in loco, nempe *Matth. cap. 23.* Christus dixerit: *Patrem vestre vocati vobis super Terram, unus est enim Pater vester, qui in Cælis est.* Et in alio, nempe *Luc. 11.* *Cum oratis, dicite, Pater, sanctificetur nomen tuum:* unde valde immemores simus oportet, si eo ipso tempore, quo cum Deo, Patre nostro, qui in Cælis est, loquimur, alium nobis tunc vocemus Patrem super Terram præter Domini jussum. Sicut enim, ut rectè monuit S. Augustinus *Serm. 219.* in Lectionibus suis Sacræ Scripturæ, Deus nobis loquitur, sic nos Deo loquimur in precibus nostris. Caterùm in Breviario Monastico

S. Benedicti jussu Pauli V. edito, in Præmonstratenſi, & in Officiis Minorum S. Franciſci, quæ alicubi reperiuntur, nomina Sanctorum Fundatorum, Benedicti, Nôrberti, & Franciſci, titulum *Patris noſtri* in Orationibus non habent, ſi quæ verò Religio illum in eis haberet, auctoritatè Sedis Apoſtolicæ accedente talis titulus delendus eſſet, ne melioris conditionis eſſe videantur Religionum Fundatores, quàm Apoſtoli, & S. ipſe Petrus, Fundatores Eccleſiæ, per totum Terrarum Orbem conſtructæ. Hæc ex Thomafio, quibus addi poſſet, quod ſicut Sacerdos in Miſſa, ita Hebdomadarius in Choro dum Orationes recitat, eas præfert tanquam Miniſter, & nomine Eccleſiæ, decens autem non eſt, quòd in obeundo hoc munere, addat nomen *Patris noſtri* illi Sancto, cujus præſidium invocat apud Clementiſſimum Dominum, nomine totius Eccleſiæ; nam licet ille Sanctus poſſit dici Parens, & Inſtitutor ſui Ordinis, nunquam tamen poteſt conſiderari tanquam Pater, & Inſtitutor totius Eccleſiæ, cujus miniſterium adimplens Sacerdos in Miſſa, & in Choro publicè Orationes recitat.

IV. Non videtur hoc loco prætermittendum, quòd antiquitus Monachi nullam aliam ad Horas Canonicas Orationem, quàm Dominicam recitabant, id præſcribente S. Benedicto in ſua Regula *cap. 17.* quem Ritum etiam Eccleſia Lateranenſis olim obſervabat teſte Johanne Diacono in libro de Eccleſia Lateranenſi *cap. 7.* ubi hæc habet -- Hæc reſervans Apoſtolicam institutionem nonniſi Dominica in Officiis utitur Oratione: quoniam aliæ Orationes poſteà ſunt ſuperadditæ; & congruum eſt, atque conveniens, ut prima, & ſumma aliarum Eccleſiarum, primam, & ſummam omnium aliarum Orationem frequentet, & quæ Salvatoris vocabulo conſecrata eſt, Salvatoris Orationem, quam Diſcipulos ſuos orare docuit, præ cæteris præcipuam ſemper habeat. -- Prædicta autem Oratio alta voce ad Laudes, & Vesperas

dicebatur ex eodem *cap. Regula* S. Benedicti, & ex Decreto Concilii Gerundenſis Anno 517. celebrati *Canon. 10.* his verbis -- Item nobis ſemper placuit obſervari, ut omnibus diebus poſt Matutinas, & Vesperas Oratio Dominica à Sacerdote proferatur -- Quem morem adhuc ævo Durandi ab Eccleſia Lateranenſi retentum fuiſſe, colligitur ex ipſo Duran *lib. 5. Rationalis cap. 7.* Duabus porro de cauſis Orationem Dominicam alta voce recitari juſſit S. Benedictus, ut aſſerunt Hildemarum, & Durandus *lib. 3. c. 3.* Propter ſimplices, ut audientes Orationem Dominicam, illam memoriæ commendent, quæ tamen ratio Hæſtено non placet *lib. 7. tract. 8. diſquiſit. 7.* Propter aſtutos, qui, ſi tacitè Oratio Dominica recitaretur, petitionem de peccatis dimittendis facile prætermitterent, atque unam hanc rationem aſſignat præſcripti ſui S. Benedictus his verbis -- Planè agenda Matutina, vel Veſpertina non tranſeat aliquando, niſi in ultimo per ordinem Oratio Dominica, omnibus audientibus, dicatur à Priore, propter ſcandalorum ſpinas, quæ oriri ſolent, ut converſi per ipſius Orationis ſponſionem, qua dicunt: *dimitte nobis, ſicut nos dimittimus,* purgent ſe ab hujusmodi vitio -- Prætermiſſam verò aliquando fuiſſe à malèvolis hanc Orationis Dominicæ petitionem, obſervat Abbas Iſaac apud Caſſianum *collatione 9. cap. 32.* dicens: *Tantum remittitur nobis, quantum nos remiſerimus ei, qui nobis quacumque malignita e nocuerant: quod formidantes nonnulli cum in Eccleſia hæc Oratio ab univerſa plebe conciniur, hunc locum taciti prætermittunt, ut ſemetipſos obligare potiùs, quàm excuſare ſua profeſſione videantur.* Hinc à Concilio Carthaginenſi *Canon. 7. & 8.* jure notata eſt Pelagianorum temeritas, qui, cum ſe juſtos exiſtimarent, petitionem hanc: *dimitte nobis debita noſtra,* aut omnino ſilebant, aut eam non pro ſeipſis, ſed pro alijs ſe recitare proſitebantur.

De Precibus. XXXIV.

RUBRICA.

- 1 **P**reces sunt aliquot Versus, qui aliquando dicuntur ante Orationem, incipientes à Kyrie eleison, vel à Pater noster.
- 2 Preces Dominicales ad Primam, & Completorium, ut in Psalterio, non dicuntur in Duplicibus, nec infra Octavas, nec in Vigilia Epiphaniæ, & Feria vj. & Sabbato post Octavam Ascensionis, etiamsi infra Octavam fiat Officium de Dominica, vel alio Festo Semiduplici, quia tunc ratione Octavæ non dicuntur: aliàs autem semper dicuntur.
- 3 Preces FERIALES ad Laudes, & per Horas distinctæ, ut in Psalterio, dicuntur tantum in Feriis Adventus, Quadragesimæ, quatuor Temporum, & Vigiliarum, quæ jejunantur (exceptis Vigilia Nativitatis Domini, ac Vigilia, & quatuor Temporibus Pentecostes) & tunc dicuntur flexis genibus. In aliis Feriis per annum numquam dicuntur, nisi Dominicales, & in illis non fluctuntur genua.
- 4 In Feriis Adventus, Quadragesimæ, & quatuor Temporum, dicuntur Preces FERIALES etiam ad Vesperas, si non sequatur Festum: ad Completorium dicuntur consueta de Dominica, sed flexis genibus. Dicuntur autem Preces flexis genibus ab Hebdomadario usque ad Versum, Dominus vobiscum, ante primam Orationem: à circumstantibus autem usque ad Versum, Benedicamus Domino, post ultimam Orationem.
- 5 In Vigiliis Preces FERIALES dicuntur tantum ad Matutinum, & per Horas: ad Vesperas vero sequentes non dicuntur; quia inde fit de Festo. Quod si post Vigiliam S. Matthiæ sequatur primus dies Quadragesimæ, in Vesperis dicuntur Preces FERIALES, quamvis dicenda sit Oratio Dominicæ precedentis, & non Vigilia. Quod etiam servatur, quando in Feria vj. & Sabbato quatuor Temporum Septembris fit Officium de Feria, cum in eis non occurrat Festum novem Lectionum: tunc enim in Vesperis Feria vj. dicuntur Preces, quamvis dicenda sit Oratio Dominicæ precedentis, non autem Feria quatuor Temporum.
- 6 **P**salmus, Miserere, dicitur cum Precibus ad Vesperas tantum, & Psalmus De profundis ad Laudes. In Officio Defunctorum dicuntur Psalmi, qui in eo Officio signantur.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. XVII. De Precibus & Confessione.

- I. Gavant. pag. 74. col. 1. n. 5. -- Dantur & flebiles Preces (sic.) Flebiles Preces, seu longiores, de quibus sermonem habet hoc loco Gavantus, dicuntur ante Orationem, immediatè post Antiphonam ad Benedictus ad Laudes, & ad reliquas Horas pariter post Antiphonam, flexis genibus, quando Officium fit feriale in Feriis Adventus, Quadrage-

gesimæ, excepto triduo ante Pascha; item in Feriis quatuor Temporum, & in Vigiliis, quæ jejunantur: immò etiam si alicubi non jejunentur Vigiliæ, quæ ceterùm ab omnibus solent jejunari, nihilominus in Officio feriali earum dicuntur, ut resolvit Guyetus lib. 4. ap. 18. quæst. 34. ubi adstruit has Preces inseparabiles à forma talis Officii. Excipiuntur tamen Vigiliæ Nativitatis, & Pentecostes, ut notat Gavantus num. 9. In aliis verò Feriis, & in Vigiliis, quæ non jejunantur, quales sunt duæ tantùm, Epiphaniæ, & Ascensionis, hujusmodi Preces flebiles, seu longiores non dicuntur, sed solummodò aliæ, quæ Dominicales appellantur, in quibus genua non flectuntur.

II. Gavant. pag. 74. col. 1. n. 6. -- *Regem autem hoc loco totius Ecclesiæ, intelligimus Papam.* Nescimus, quo jure Gavantus petitionem hanc: *Domine, salvum fac Regem*, qua utimur in ferialibus Precibus post Laudes, de Papa velit intelligi. Certum quippe videtur, precem illam fundi pro Principe, cujus dominio subjecti sunt, qui precem illam recitant, quod manifestum est ex ordine precum ipsarum; nam antè dictum est: *Sacerdotes tui induantur justitia*, in quo Versiculo Papam etiam primariò comprehendì certum omnino videtur: ad summum ergo verba illa Papam respicere possunt, cum à dominio Pontificio subjectis recitantur.

III. Gavant. pag. 74. col. 1. n. 7. -- *Infra Octavas nedum in Duplicibus non dicuntur &c.* Prædictæ Preces Dominicales non dicuntur neque in Duplicibus, neque infra Octavas. Illi tamen, qui ex speciali privilegio celebrant aliquam Octavam etiam in Quadragesima, sicuti sunt Monachi Benedictini, aliique pauci, si dies quarta Cinerum occurrat infra Octavam, quam dicti privilegiati celebrant, debet servari Decretum editum die 24. Januarii 1682. & datum in nostro Indice sub num. 124. in quo præscribitur, quòd in Officio Feriæ IV. Cinerum relinquendo Commemorationem Octavæ, debent dicti

privilegiati dicere Preces, Psalmos Graduales &c. & servare omnino Rubricas dictæ Feriæ IV. Cinerum. Vide etiam Decreta data sub num. 324. & 325.

IV. Gavant. pag. 74. col. 2. n. 8. -- *Sicut Hebdomadarius usque ad Dominus vobiscum &c.* Docet hic Gavantus, quòd ad preces flebiles debent omnes de Choro flectere genua usque dum Hebdomadarius dixerit: *Benedicamus Domino* post Orationem ultimam, & quidem inclusivè; Hebdomadarius verò debet pariter perseverare flexis genibus usque ad *Dominus vobiscum*, sed exclusivè: tunc enim, nempe ad versum *Dominus vobiscum*, elevando vocem debet surgere, ut docent omnes Rubricistæ communiter, præsertim Castaldus in Praxi lib. 2. sect. 3. cap. 4. n. 1. dixi, elevando vocem, nam preces prædictæ flebiles in omni Hora, qua debent dici, non solum flexis genibus, sed etiam tono humiliori, & pressiori voce, dicuntur.

Nunc quæstio suboritur, utrum *Pater noster*, quod inter prædictas flebiles preces clara voce totum ab Hebdomadario dicitur, ab eo stante ne, an verò genuflexo sit recitandum? Resolvit hoc dubium noster Franciscus Magius in *supracit. Opusculo 2. de Officio Christi disquisit. 18. pag. 312.* dicendo: se non posse nisi arguere Hebdomadarios illos, qui Dominicalem Orationem clara voce recitandam, stantes erecto corpore cantant; cum id in nullo Ceremoniali, seu Rituali Libro præscribatur, quinimmo cum Rubrica Brevariarii num. 4. disertis verbis hæc habeat: -- dicuntur autem preces flexis genibus ab Hebdomadario usque ad *Dominus vobiscum* ante primam Orationem: à circumstantibus autem usque ad versum *Benedicamus Domino* post ultimam Orationem -- inferitur, Hebdomadarium prædictam Orationem Dominicam flexis genibus debere recitare. Neque dici potest, per preces à Rubrica insinuatæ, intelligi solum, quæ post *Pater noster* pressiori voce ab Hebdomadario recitantur, nam post Laudes, & Vesperas, ante *Kyrie eleison*,

Christe eleison, Kyrie eleison, & ipsum Pater noster hæc leguntur: dicuntur sequentes preces flexis genibus; Unde in apertis est, quod Oratio Dominica recitanda ab Hebdomadario includitur in illis precibus, quæ flexis genibus dicendæ sunt. Confirmari potest hæc sententia auctoritate Victorini Totinii, qui in Ceremoniali PP. Camaldulensium lib. 8. cap. 14. num. 15. de Monastico simul, & Romano Ritu loquens sic ait: Ad Orationem Dominicam etiam cum to a clæ dicitur apud Monachos, genuflectit, qui eam dicit, cum tunc videatur includi intra preces &c. Sicut certè includitur intra preces ad Vesperas, &

Landes Exevariæ Romani, juxta ipsam Rubricam similiter tota dicenda tunc clarè. Quare & Monasticum in Rubrica generali XXXIV. 4. docet, Pater noster ante Orationem, flexis genibus, dici, nullam de hoc exceptionem faciens. Idem præscribit Ceremoniale Capuccinorum lib. 1. cap. 10. his verbis: - Cum dicendæ sunt preces, repetita Antiphona post Magnificat omnibus genuflexis, Hebdomadarius ipse genuflectat &c. - Ex quibus omnibus colligitur, quod Hebdomadarius citra ullum dubium genuflectere debeat simul cum aliis de Choro in prædicto casu.

De Commemorationibus communibus, seu Suffragiis Sanctorum. XXXV.

RUBRICA.

- 1 **C**ommemorationes Communes, seu Suffragia de Sanctis, quæ habentur in Psalterio post Vesperas Sabbati, dicuntur in fine Vesperarum & Laudum, ab Octava Epiphaniæ usque ad Dominicam Passionis exclusivè, & ab Octava Pentecostes usque ad Adventum exclusivè in Dominicis, Feriis, & Festis (nisi Officium sit Duplex, vel infra Octavas, etiam si de Dominica, vel Semiduplici infra eas fiat) & illis adjungitur Commemoratio de Patrono, vel Titulo Ecclesiæ, ante vel post Commemorationem de Sancta Maria, & de Apostolis, pro dignitate illius, ita tamen, ut semper ultimo loco ponatur Commemoratio de Pace. Et ante illa in Feriali Officio sit Commemoratio de Cruce, quæ habetur in Psalterio post Laudes Feria ij.
- 2 Tempore Paschali fit alia Commemoratio de Cruce, ut ibi ponitur in Laudibus Feria ij. post Dominicam in Albis, & ea solum tunc dicitur, non tamen in Duplicibus, neque infra Octavas.
- 3 Si faciendæ sit Commemoratio alicujus Festi occurrentis, semper fit ante ipsa Suffragia consueta, etiam ante Commemorationem de Cruce.
- 4 Commemoratio de S. Maria non fit cum aliis, quando dicitur ejus Officium parvum, nec quancumque fit Officium de ea.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti Cap. XVIII. De Commemorationibus & Suffragiis Sanctorum communibus.

1. Gavanti pag. 75. col. 1. n. 1. - Suffragia Sanctorum vocat. Gemma &c.) Suffragia, seu Commemorationes Communes Sanctorum sunt illæ, quæ habentur in Breviario

rio post Vesperas Sabbati, & dicuntur in fine Vesperarum, & Laudum post Orationem Festi, seu illius Dominicæ, aut Feriæ, quarum celebratur Officium, & post omnes Commemorationes speciales, de quibus supra Sermonem habuimus, & quæ aliquibus diebus debent fieri juxta Rubricarum dispositiones, & Kalendariorum declarationes. Hujusmodi autem Communes Commemorationes Sanctorum institutæ sunt tum ad recolendam memoriam meritorum ipsorum, tum ad implorandum eorum salutare auxilium, ut docet Durandus in Rational. Divinorum Officiorum lib. 6. cap. 6. num. 5. Rursus hæc Suffragia non semper dicuntur in Officio Canonico, neque hic exponimus, quibus diebus dicenda sint, quia de hoc satis loquitur Superior Rubrica Breviarii num. 1.

II. Gavant. pag. 75. col. 1. n. 2. -- *Mirator, cur de cruce &c.* Prima inter dictas Commemorationes Communes est de Cruce, quæ tamen non fit nisi in Feriali Officio, & quidem semper primo loco. Miratur Gavantus, cur talis Commemoratio non fiat pariter, quando celebratur Officium de Simplici, vel de Semiduplici, in quibus fiunt aliæ omnes Commemorationes Communes, sed nos miramur Gavanti pietatem, & Religionem erga hoc salutiferum, & vitale lignum, præcipuum Redemptionis nostræ instrumentum, in quo Christus triumphavit, & mortem superavit in æternum, cujus ideo frequentius Commemorationem fieri optabat noster piissimus Auctor. Cæterum non nisi ad ponendam distinctionem aliquam inter prædictos dies festivos, & purè feriales, Rubrica in feriali die cæteris Communibus Commemorationibus addit etiam illam, & quidem primo loco de Cruce.

Post hanc Commemorationem de Cruce regulariter debet fieri immediatè Commemoratio de B. M. V. sed si in Ecclesia, in qua celebratur Officium, habeatur Titulus

Sanctissimæ Trinitatis, Spiritus Sancti, Sanctissimi Sacramenti &c. de quibus infra, tunc horum Commemoratio debet præcedere Sanctæ Mariæ Suffragium.

III. Gavant. pag. 75. col. 1. n. 3. -- *De S. M. non fit, nisi in propria Ecclesia &c.* Quando in Choro dicitur Officium parvum B. M. V. tunc de ea non fit Commemoratio, nisi in illa Ecclesia, cujus Sancta Maria est Titularis, & Patrona, & super hoc extat Decretum editum die 12. Januarii 1604. relatum quidem hoc loco in postremis Gavanti editionibus, non verò in prioribus, & antiquis; & reverà suo Indici Decretorum nunquam insertum fuit: datur autem in nostro Indice sub num. 15, immo super hac eadem Materia aliud simile emanavit Decretum à S. R. C. die 23. Aprilis 1695. & datur in nostro Indice sub num. 189. denique aliud exhibetur Decretum in nostro Indice sub n. 190. eodem tempore editum, in quo declaratur, quòd pro Suffragio B. M. in Ecclesiis eidem dicatis sub quocunque Titulo, sive Assumptionis, sive Conceptionis &c. sufficit conlueta Antiphona - *Sancta Maria, succur e miseris &c.* Non me latet, Arnaudum tract. 2. tit. 19. docere, nec in propria etiam Ecclesia faciendam esse Commemorationem S. M. V. quando ejus parvum Officium dicitur, sed hoc allerebat dictus Auctor, quia ignorabat primum allegatum Decretum, quod, ut dixi, in priscis Gavanti editionibus non reperiebatur, & Arnaudus, Doctrinarum Gavanti fidelis sectator, talem opinionem amplectendo, putabat forsan Gavanti sententiam sequi, qui reverà super hac re non ita clarè mentem suam aperuit, sicut in posterioribus editionibus legimus, ab aliquo recentiori innominato additum, & explicatum fuisse.

IV. Gavant. pag. 75. col. 2. n. 7. -- *De Titulo Trinitatis, Spiritus Sancti, Corporis Christi an' e Sanctam Mariam &c.* Cum de Titulari Ecclesia, in qua recitatur Officium, debeat, juxta dispositionem superioris Rubricæ

brica *num. 1.* fieri Commemoratio, docet hic Gavantus id, quod supra nos pariter innuimus, nimirum, quod, quando Titulus Ecclesiae est SS. Trinitatis, Spiritus Sancti, Salvatoris, Mysteriorum omnium Christi, Nominis JESU &c. tunc Commemoratio talis tituli collocari debet ante Suffragium B. M. sunt enim praefati omnes Tituli superiores dignitate praeter omnibus aliis, & ideo etiam Titulum S. M. V. praecedunt. De nullo tamen dictorum Titulorum in Feriali Officio fit Commemoratio ante Commemorationem de Cruce, ut praescribit superior Rubrica *num. 1.* Rationem hanc adducit Gavantus, quia Commemoratio de Cruce est indicium Feriae; quam rationem approbat quidem Guyetus *lib. 3. cap. 18. quaest. 11.* sed vellet Gavantus eam paulo amplius elucidasset, ipse tamen Gavanti aliquando nimis rigidus censor, quamvis regulariter ejus doctrinae admirator, non ausus est rationem illam in majori lumine collocare. Ego autem dicerem, ideo in praedicto casu Crucis Commemorationem debere praecedere quamcunque aliam, etiam de SS. Trinitate &c. quia Commemoratio de Cruce, quae est, Commemoratio de Christo Crucifixo, affixa primo loco Officio Feriali, & in Feria signum, ut paulo ante dixi cum sit prior in tempore, debet esse potior in jure, adeoque congruum est, ut praecedat omnem aliam Commemorationem ejusdem ordinis, quae aliquando fit per accidens ratione Tituli, & prout adjuncta aliis Commemorationibus.

V. Gavant. eod. num. 7. - - *De Salvatoris Titulo non fit &c.* Docet hoc loco Gavantus, fieri non debere Commemorationem de SS. Salvatore in Ecclesia ipsi dicata, quando ratione Feriae debeat etiam fieri Commemoratio Crucis, cum haec Commemorationes aequipollegant. Libenter in Gavanti sententiam descenderem ob praedictam aequipollentiae rationem, nisi modò illa sententia recta fronte pugnaret cum Decreto edito à S. R. C. die 23. Augusti 1704. in una Camal-

dulensium Montis Corona, & dato in nostra appendice: quod quidem Decretum aliam etiam quaestionem solvit, quam movet Halden *part. 2. tit. 1. num. 4.* nimirum, an Crux, & Transfiguratio Christi, ubi haec quaestio, non verò sub ratione Salvatoris est Titulus Templi, invicem aequipollegant: cum enim praedictum Decretum disertè praescribat, faciendam esse Commemorationem SS. Salvatoris, licet fieri etiam debeat de Cruce, manifestum est, hujusmodi Commemorationes non aequipollere; ac proinde in casu ab Halden proposito non esse omittendam Commemorationem Transfigurationis Christi, in quam quidem sententiam merito Halden propendebat.

VI. Gavant. eod. num. 7. - - *De Angelis, & de S. Johanne Baptista ante Apostolos, &c.* Commemoratio de Angelis, & de S. Johanne Baptista quando est facienda ob rationem Tituli Ecclesiae, vel Patroni principalis loci, ea inferi debet post Commemorationem B. M. ut docet Gavantus, & ante Commemorationem Apostolorum, eodem videlicet ordine, quo in Litanis collocantur, ob quam rationem nunc debet eodem loco ante Apostolos inferi Commemoratio S. Josephi in sua Ecclesia Titulari, quia juxta recens Decretum Apostolicum à Benedicto XIII. PP. editum, de quo saepe mentionem fecimus, ejus nomen in Litanis post S. Johannem Baptistam, & ante Apostolos locum obtinuit.

Si tamen facienda sit aliqua Commemoratio alicujus Apostoli Titularis Ecclesiae, vel Patroni loci, haec profectò non debet preferri Commemorationi SS. Petri, & Pauli; hi enim duo sunt Apostolorum Principes, quibus omnes alii cedunt.

VII. Gavant. eod. num. 7. - - *De Sanctis veteris Testamenti post Apostolos &c.* Tradit Gavantus, quòd de Sanctis veteris Testamenti fiat Commemoratio non ante, sed post Apostolos, licet enim in Litanis ratione temporis, non tamen dignitatis eos praecedunt.

dunt. Quinimmo Lohner *part. 2. praxis Officii recitandi t. 2. §. 8. num. 2.* ait: Minus congruè à Gavanto Sanctos veteris Testamenti ordine dignitatis statim post Apostolos collocari, cum nullum hujus prælationis fundamentum ex Rubricis habeatur, atque ad eò merito idem inter hos, & Sanctos novi Testamenti ordo constitui debet, qui inter alios Sanctos novi Testamenti solet observari, nimirum de quibuscunque Martyribus fieri debet Commemoratio ante quoscunque Confessores, & de his ante Virgines, quòd si plures fuerint ejusdem Ordinis, putà duo Martyres, duo Confessores, duæ Virgines, nihil de hoc casu statutum reperitur, ac verisimilius est, ait Guyetus *loc. cit.* ordinem Litaniarum esse servandum, videlicet SS. Innocentes, & post eos S. Stephanus quibuscunque aliis Martyribus anteposantur; præferantur quoque tam inter Martyres, quam Confessores, Episcopi, non Episcopis, utrisque autem Sanctos Doctores præfert Guyetus, sed intelligendus est, si Doctoris simul Laurea, & Episcopali dignitate fuerint insigniti, nam Doctores non Pontifices præferri non deberent Confessoribus Pontificibus. Inter Virgines verò, Martyres præferuntur non Martyribus, & utraque non Virginibus. Haberi etiam potest ratio temporis inter quoad cetera æquales, & tunc hoc jure juxta sententiam Guyeti æquum videtur, ut Sancti veteris Testamenti, & qui Discipulorum Domini Titulo gaudent, uno verbo, qui tempore præcedunt, aliis sui ordinis, ceteris paribus, præferantur.

VIII. Gavanti. cod. n. 7. - - *1. e Sancto Patrono loci ante Titularem Ecclesiam &c.*) Describit Gavantus *num. 6.* quis intelligi debeat Sanctus Patronus principalis loci, & quis Titularis Ecclesie, hic autem statuit, de utroque Commemorationem esse faciendam, & de Patrono quidem loci ante Ecclesie Titularem, regulariter tamen loquendo, nisi sit valde magna inter hos dignitatis distantia. Gavanto adhærent Halden *part. 3. tit. 1. & Gavanti. Rubr. Brev.*

Lohner *instruct. pract. 2. part. 2. tit. 2. §. 1. num. 3.* Interpretantes illa verba Rubricæ superioris, quæ habentur *num. 1. & illis adjungitur Commemoratio de Patrono, vel Titulo Ecclesie ante, vel post Commemorationem de Apostolis;* & dicentes, quòd *to vel ibi tantum* significet ante, vel post Commemorationem de S. Maria, & de Apostolis, ceterum debere Commemorationem fieri, & de Patrono loci, & de Titulari Ecclesie, sed prout eorum dignitas exposcit. Gavanti tamen opinionem refellit Guyetus *lib. & cap. cit. quest. 9.* dicens, quòd si vera esset sua sententia, pessime concepta fuisset Rubrica; debuisset enim saltem sic poni: *illis adjungitur Commemoratio de Patrono loci, & Titulari Ecclesia &c.* at cum vox *loci* tum in Rubrica generali superius posita, tum in Rubrica particulari, quæ in Psalterio habetur ante ipsa Suffragia, non habeatur vox *loci*; & utrobique deficiat particula *&*, habeaturque semper particula *vel* disjungens Patronum à Titulari, ita ut non seorsim uterque ad diversa, sed alteruter ad idem pertineat, videlicet ad Ecclesiam in gradu Patroni, vel in gradu Tituli, quis non videt, Gavantum tenebras in tam clara luce offundere? hæc Guyetus, qui subdit: maneat itaque, Rubricam unius dumtaxat præcipere Commemorationem, sive is sit Ecclesia Patronus, ut S. Stephanus, & Antonius &c. sive Titulus aliquis, putà SS. Trinitatis, S. Salvatoris, S. Crucis &c.

Quamvis difficillimè à Gavanti nostri doctrina recedam, nihilominus in hoc casu ponderationes, & rationes à Guyeto allatæ cogunt me ad ejusdem potius, quam ad Gavanti, & aliorum supracitatorum sententiam amplectendam. Reverà enim Rubrica unius tantum Commemorationem præcipit, non verò duorum. Siquidem postquam dixit, adjungendam esse Commemorationem de Patrono, vel Titulo Ecclesie, ante, vel post Commemorationem de S. Maria, & de Apostolis, subdit *pro dignitate illius*: ubi adverto, quòd

quòd non dicit pro dignitate illorum, sicuti dixisset, si duorum, nempe tum de Patrono loci, tum de Titulo Ecclesiæ Commemorationem faciendam præscripsisset, ante, vel post Commemorationem de S. Maria, & de Apostolis. Auctor igitur Rubricæ optimè consideravit, quòd aliquando Ecclesia habet solum Titulum strictè acceptum, non verò Patronum, sicuti accidit, quando est consecrata sub Invocatione SS. Trinitatis, vel alterius Mysterii; aliquando verò contingit, Ecclesiam esse dedicatam sub Invocatione, seu Protectione alicujus Sancti, qui propterea vocatur Ecclesiæ Patronus, & idcirco Rubrica præscribit, faciendam esse Commemorationem Tituli, vel Patroni. Discrimen, quod intervenit inter Ecclesiæ purum Titulum, & Ecclesiæ Patronum, fuit à nobis expositum in nostris Additionibus suprâ ad Commentaria Gavanti *Sect. 3. cap. 12. sub num. 7.* De hoc discrimine inter Patronum, & Titulum Ecclesiæ agit etiam suo more fuse, & doctissime citatus Guyetus *lib. 1. cap. 5. quæst. 1. & seqq.*

Quamvis igitur ex dispositione prædictæ Rubricæ nulla deducatur obligatio faciendi Commemorationem de Patrono loci, nihilominus, quia mos invaluit apud verè omnes inter Communia Suffragia recensendi etiam Patronum principalem loci, in quo recitatur Officium, idcirco non est recedendum

ab hac pia consuetudine, præsertim, ubi est legitimè introducta. Pro qua facit sequens Decretum - - Dum dicenda sunt Suffragia Sanctorum in locis gaudentibus duobus, vel pluribus Patronis principalibus, facienda est Commemoratio tantum de Patrono principali - - ita S. R. C. 20. Novemb. 1683. & datur in nostro Indice sub *num. 145.* Guyetus tamen *cit. lib. cap. 17. quæst. 8.* postquam docuit, quòd, ubi fuerint plures Patroni, seu Tituli Ecclesiæ (qui duos nunquam excedunt) omnium fieri debere Commemorationem, adducendo aliqua exempla, concludit, quòd idem pariter est faciendum, ubi est consuetudo, ut de Patrono loci, seu Diocesis, fiat Commemoratio per omnes Diocesis Ecclesias, Verùm semper servandum est allegatum S. C. Decretum. Ceterum, quòd si adsint plures Patroni, vel Tituli Ecclesiæ, de omnibus possit fieri Commemoratio, immò omnes in una Antiphona, & in unica Oratione possint de licentia Majorum conjungi, exemplum nobis exhibet Sacrosancta Lateranensis Basilica, quæ hoc modo comprehendit Commemorationem Salvatoris, & utriusque Johannis, qui sunt Titulus respectivè, & Patroni ejusdem primæ omnium Cathedralis Ecclesiæ. Libet hoc loco adducere Antiphonam, Versus, & Orationem, quam pro dicta Commemoratione adhibet Clerus ejusdem Basilicæ.

COMMEMORATIO SALVATORIS, ET UTRIUSQUE JOHANNIS

Præcursoris, & Evangelistæ,

Facienda à Clero Romano Sacrosanctæ Cathedralis Ecclesiæ Papalis Lateranensis.

AD VESPERAS, ET LAUDES,

Antiphona.

SALVATOR Mundi, salva nos omnes hujus Aulae servulos, & Præcursoris inclyti, Discipulique dilecti devota memoria vota nostra perducat in Patriam.

AD VESPERAS.

ψ. Mirabilis Deus:

℣. In Sanctis suis.

ŷ. Salvos fac servos tuos.
 ꝛ. Deus meus sperantes in te.

Oremus.

Omnipotens sempiternus Deus, qui hanc Sacratissimam Constantianam Basilicam in tuo, & utriusque Johannis Nomine dedicatam, cunctarum Urbis, & Orbis Ecclesiarum decorasti Primatu; concede nobis famulis tuis, ut amorum meritis, & precibus, à nostris reatibus expiati, ad te SALVATOREM nostrum pervenire valeamus. Qui vivis, & regnas &c.

IX. Gavant. pag. 76. col. 1. n. 7. -- Patronus principalis Ordinis equiparatur Patrono loci (&c.) Cum juxta Gavanti sententiam, & juxta communem consuetudinem inter Commemorationes communes recensentur Commemorationes Patroni loci; rursus eum juxta ejusdem Gavanti assertionem Patronus principalis Ordinis æquiparandus sit Patrono loci, hinc pius inolevit usus, apud quemlibet Ordinem Regularem Sancti sui Institutoris Suffragium addere inter Commemorationes communes. Sicut autem de Patrono loci regulariter ante Ecclesie Titularem fieri Commemorationem convenit juxta Gavanti sententiam, idem etiam de Patrono principali Ordinis sentiendum esse arbitrantur Halden *part. 3. tit. 6. §. 14.* & Lohner *Instr. pract. 2. part. 2. §. 10.* & citatus Halden addit, hanc præcedentiam intelligendam esse, si Patronus Ordinis, & Titularis Ecclesie sint æqualis dignitatis, si vero sint inæqualis, in his Commemorationibus servandus est ordo dignitatis, qui colligitur ex alibi ab eodem Halden, & etiam à nobis dictis.

Quoad præcedentiam tamen præfatæ Commemorationis recurrendum est ad quæstionem, quam discutit Guyetus *lib. 4. cap. 12. quest. 2.* & quam nos pariter breviter exposuimus supra in nostris Additionibus ad *Secl. 3. cap. X. Gavanti num. IX.* nimirum, utrum occurrentibus duobus Festis eodem die Patroni principalis loci, & Titularis Ecclesie aliquorum Regularium, debeat præferri ab iisdem Regularibus Festum sui Tituli, in

quo dubio decidendo inclinavimus in Guyeti opinionem ob rationes ibidem adductas, & ob easdem censemus, cæteris paribus, Commemorationem Titularis Ecclesie, præsertim à Regularibus præferendam esse Commemorationi Patroni loci. Quam quidem sententiam, etiam generaliter loquendo, & non solum de Ecclesia Titulari Ordinum Regularium tuetur laudatus Guyetus *lib. 3. cap. 18. quest. 11.* asserens disertis verbis, in prædictis Commemorationibus, cæteris paribus, Titularem Ecclesie præferendum esse Patrono loci. Utrum autem Regulares eodem modo præferre debeant Commemorationem Titularis sue Ecclesie Patrono Principali, seu Institutori sui Ordinis; etiam hanc quæstionem decidisse videtur Guyetus *cit. lib. 4. cap. 11. quest. 2. §. ultimo*, ubi concludit -- Occurrente simul eadem die Patrono, seu Titulo Ecclesie cum Patrono loci, vel Ordinis, seu quocunque alio, illum his esse præferendum, ut de eo translatis aliis suo die fiat Officium, puta Parisiis de S. Eustachio in Ecclesia Parochiali sui nominis die 3. Novembris, præ S. Marcello, Episcopo Parisiensi, de quo tanquam Patrono eodem die fit in tota Diocesi: itidem de S. Hermete, aut S. Juliano Martyribus in Ecclesia propria, si quæ sit, Ordinis S. Augustini die 28. Augusti eadem ipsa die occurrente. Ex hac enim Guyeti doctrina inferitur, quod pariter in Commemorationibus Communibus PP. Augustinieneses addicti Ecclesie S. Hermetis deberent præferre Commemorationem ejusdem Titularis Ecclesie,

Commemorationi S. Augustini, eorundem Patroni. Nihilominus & PP. Augustinienes, & PP. Franciscani in Rubricis sui Breviarii Commemorationem Sancti Francisci respectivè, & S. Augustini præferunt Commemorationi Titularis Ecclesiæ.

X. Gavant. pag. 76. col. 2. n. 11. -- *An qui plures habet beneficiorum, & Ecclesiarum Titulos &c.*) Putat hoc Gavantus cum Sanchez & Bonacina, eum, qui plures habuerit Beneficiorum, & Ecclesiarum Titulos, teneri totidem in Officio Commemorationes facere, uniendo saltem earum nomina in Orationibus, de majorum licentia formata communi Antiphona cum suo Versu. Longius progreditur Bonacina, & omittentem huiusmodi Commemorationes peccati lethalis reum affirmat, tenerique pro rata ad restitutionem fructuum. Doctrinam hanc nimium rigidam jure Gavantus autumat. Cæterum priorem Gavanti & Bonacinae sententiam, tacito tamen Sanchez nomine, refellit doctissimus Guyetus *lib. 2. cap. 7. questione 10.* hac ratione, quia prædictus Beneficiarius non plus tenetur ad Commemorationes, quam ad ipsamet Festa, cum Rubricæ æquè obligent ad hæc quam ad illas, imò etiam amplius, nam Rubrica de Festis loquitur in plurali, quæ verò præcipit Commemorationes, tantum in singulari, quali non plusquam ad unam obligans; sed ad omnia Festa prædictorum Titulorum seu Ecclesiarum, non tenetur ejusmodi Beneficiarius, satisque est, si illius Ecclesiæ, apud quam residet, vel si in nulla resideat, dignioris, aut si pares sint Ecclesiæ, utrius volet, Festa servaverit, ergo non tenetur etiam per annum ad omnes Commemorationes, sed ad Commemorationem Tituli tantum, in quo residet, vel dignioris, vel cujus ipse voluerit.

XI. Gavant. pag. 77. col. 1. n. 18. -- *Quæ est S. Augustini Serm. 18. de Sanctis &c.*) Quamquam in Breviario Romano secunda die post Octavam Nativitatis, legatur Sermo iste

18. de Sanctis, in quo habentur verba illa: *Sancta Maria, succurre miseris &c.* quæ modo constituunt Antiphonam pro Suffragio B. Virginis, nihilominus certum omnino videtur, Sermonis illius parentem non esse Augustinum, ac proinde ipsum hujus Antiphonæ auctorem dici non posse, quemadmodum hoc loco Gavantus asseruit. Illam ut falsum Verlinum, & Vindingus omnino rejiciunt; dubium verò relinquunt Lovanienses, Augustini operum editores. PP. Maurini Verlino, & Vindingo adherent his moti rationibus; etenim si Sermo ille de Nativitate B. V. compositus fuit, sicuti in omnibus ferè MSS. inscribitur, necesse est auctorem habeat Augustino recentiorum, cum hic in Sermonibus 289. & 293. dictis in Natali S. Jo. Baptistæ dilertè testetur, hujus tantum, & Christi Domini Nativitatem in Ecclesiæ ævo suo celebrari solitam. Sed in quædamque B. Mariæ diem referatur hic Sermo, certè nullum ipsius Virginis Festum exhibet Kalendarium antiquum in Carthaginensi Ecclesiâ usque ad Augustini saltem obitum, qui in eo consignatur, usitatum. Negotium etiam facessit, quod in eo Sermone fingitur de Sabellianis; illos nimirum commentos fuisse, Beatam Virginem non decursis novem à Conceptione mensibus peperisse Christum, sed fortuito parvulum ab ea repertum; delirium hoc nusquam ab Augustino refutatum, ibi commemoratum est, immò Patripassiani, qui sunt Sabelliani, dixisse, ipsum Patrem natum ex femina, observat in Sermone 52. num. 6. quæ momenta clarè convincunt, Sermonem hunc Augustino adjudicari non posse. Lovanienses observant, S. Fulgentio à quibusdam tribui; Patres verò Maurini testantur in duobus MSS. Germanensibus præferre nomen Hieronymi. Tantis nominibus indignus est sermo. Græcolas *lib. 1. cap. 34.* vult, Auctorem illius Antiphonæ: *Sancta Maria, succurre miseris &c.* esse Ambrosium Auspertum, Monachum Beneventanum, qui Seculo VIII. floruit, quæ alio-

aliorum quoque sententia fuit observante Guiljelmo Cave, qui tamen id adeò incertum esse affirmat, ut uberiores disquisitionem nequaquam mereatur.

De Hymno, Te Deum. XXXI.

RUBRICA.

- 1 **H**ymnus, Te Deum, dicitur in omnibus Festis per annum, tam trium, quam novem Lectionum, & per eorum Octavas, excepto Festo Sanctorum Innocentium, nisi venerit in Dominica; dicitur tamen in ejus die Octava: Dicitur etiam in omnibus Dominicis, à Pascha Resurrectionis inclusivè usque ad Adventum exclusivè, & à Nativitate Domini inclusivè usque ad Septuagesimam exclusivè: & in omnibus Feriis temporis Paschalis, scilicet, à Dominica in Albis usque ad Ascensionem, excepta Feria ij. Rogationum, in qua non dicitur.
- 2 Non dicitur autem in Dominicis Adventus, & à Septuagesima usque ad Dominicam Palmarum inclusivè; neque in Feriis extra tempus Paschale.
- 3 Cum dicitur, omittitur semper nonum, vel tertium Responsorium; & statim dicitur post ultimam Lectionem.
- 4 Cum non dicitur, ejus loco ponitur nonum, vel tertium Responsorium; quo dicto, statim inchoantur Laudes. Similiter quando dicitur Te Deum, eo Hymno dicto, statim inchoantur Laudes, præterquam in nocte Nativitatis Domini; quia tunc dicitur Oratio: postea celebratur Missa, ut suo loco notatur.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. XIX. De Hymno, Te Deum.

I. Gavant. pag. 77. col. 2. n. 1. -- *Quod tamen (hronicum non est Dacianum &c.)* Vulgaris, & communior sententia tenet, Hymnum, seu Canticum Te Deum laudamus à SS. Ambrosio, & Augustino alternatim, & extempore ejusdem Versus divino spiritu afflatis recitantibus, fuisse compositum, in gratiarum actionem, statim postquam Divus Augustinus Baptismi Sacramentum suscepit. Hanc vulgarem, & communio rem sententiam amplectuntur omnes illi, quos refert doctissimus Puricellus in *D'ssert. Nazarian. cap. 39. n. 11.* quos etiam recenset P. Eustachius à S. Ubaldo in sua elaboratissima Disquisitione, quam adornavit de Auctoribus hujus Hymni, seu Cantici num. 457. quibus addit etiam Corneliolum Schultingium in *Biblioth. Ecclesiast. tom. 1. par. 2. cap. 2. in fin.* Lorinum in *Psal. 27. vers. 9.* Rutilium Benzonium in *Magnificat. lib. 1. cap. 19.* Johannem Azorium in *ssit. Moral. tom. 1. lib. 10. cap. 15. de Cantici,* & iterum de *Hymnis.* Carolum Macignum de *Hor. Canonic. cap. 36.* Jacobum Bayum in *ssit. Relig. Christian. lib. 4. cap. 12. §. Cantus.* Henricum Spondanum in *Epitom. Annal. Baron. in addit. ad num. 9. Anno 388.* Franciscum Suarium tom. 2. de *Relig. lib. 4. de Hor. Canonic. cap. 2. num. 14.* Antonium Perez ad cap. 9. *Regul. S. Bened. num. 4.* Johannem Baptistam Casalium de *vet. Sacr. Christ. Rit. cap. 46.* Ambrosium Cariolanum in *Vit. S. August. Antonium Bellotte de Rit. Eccl. Laudan. observat. 32. num. 3. pag. 193.* Franciscum Carrier in *Digest. Fidei Cathol. pag. 585. col. 1.* Emmanuel Gonzalez in *Comment. ad pap. Presbyter. de celebrat. Missar. num. 20.*

Aloysium Torellum in *Seul. Augustinian. ad Ann. 387. num. 25.* Alphonsum Villeg. in *lib. Flos Sanctorum in Vit. S. Augustin. 28. Aug. st. Johan. Stephan. Menochium in suis Stromat. par. 5. cap. 6.* Dominicum Macrium in *Notis. verb. Eccles. verb. Te Deum laudamus.* Placidum Pucimellum in *Zodiac. Eccles. Mediol. par. 3. cap. 17. in fin. & in Vit. S. Simpliciani pag. 19.* Andream Piscaram Castaldum in *Prax. Ceremon. lib. 2. sect. 3. cap. 1. n. 9.* & Johannem Baptistam Ruscam in *MS. de Cantu Ecclesiast. cap. 52. in Bibliotheca Ambrosiana.* Omnes isti præfati Hymni *Te Deum laudamus*, SS. Ambrosium, & Augustinum non nisi ex supposito S. Dacii Chronico *lib. 1. cap. 9.* Auctores fuisse cognoscunt; cujus Dacii Textum datus, non prout traditur à Jacobo de Valentia in expositione *Te Deum*, sed prout legitur in Historia Landulphi à celeberrimo viro Ludovico Antonio Muratorio, cui innumera debet eruditorum Respublica, nuperrimè evulgata, & inserta *tom. 4. Scriptorum Reum Italicar.* -- Eodem tempore contigit, ut quidam sapiens, tamen errore Manichæorum seductus nomine Augustinus, argumentis Dialecticæ armatus, & postea Dei Fidelis, & Catholicus vivens Episcopus, eum in Ecclesia Hyemali non orationis curiositate, neque secundum causam utilem videndi, & audiendi Domini mysterii, sed reprehendendi gratia B. Ambrosium de Incarnatione Domini ad Populum invenisse tractantem, & prædicantem, oblitus sui, & suorum omnium cogitationum, pallens, & tremens omnibus, qui erant, & videntibus obrigit. Quinetiam finita admonitione, quam ad Populum B. Ambrosius ministrabat, privatim ad eum Augustinus pervenit. At B. Ambrosius cogitans ejus scientiam, patefactaque ejus disciplina, quid in arte valeret, qualiter in Fide Catholica dissentiret, & per Spiritum Sanctum cognoscens, qualiterque Fidelis, & Catholicus futurus esset, placidissimè, & multum charitative eum suscepit

Tandem nutu divino non post multos dies, sicut multis videntibus, & sibi consentientibus, palam observaverant, sic in fontibus, qui B. Johanni adscribuntur, Deo opitulante, à B. Ambrosio, cunctis Fidelibus hujus Urbis adstantibus, & videntibus, in nomine Sanctæ, & individue Trinitatis baptizatus, & confirmatus est. In quibus fontibus, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis, *Te Deum laudamus* decantantes, cunctis, qui aderant, audientibus, & videntibus, simulque mirantibus, in posteris ediderunt, quod ab universa Ecclesia Catholica usque hodie tenetur, & religiosè decantatur, & quasi ditati multis divitiis, & inestimabilibus Margaritis, mutuo in Deum lætantes, & cum gratiarum actione cibum sumentes, lætati sunt, & gaudio magno gavisi in Deo confortati sunt. --

Gavantus autem noster prædictæ vulgaris, & Communioni sententiæ apertè refragatur, quia, eruditoribus adhærendo, non admittit chronicum S. Dacii Antistitis Mediolanensis, qui supremum diem obiit, vel An. 553, ut opinatur Eminentissimus, & Doctissimus Cardinalis Henricus Noris *Dissert. Historic. de Quinta synodo cap. 6.* vel anno 552, ut eruditissimè ostendunt Ballarini Fratres in observat. ad dictam Dissertationem n. 1. Gavanti, & aliorum sententiæ subscripsit etiam Hugo Menardus in *notis ad Ritus Unctionis Regis Francorum post Sacramentarium S. Gregorii pag. 199. & 400.* Theophilus Raynaudus *tom. 11. in Erotem. de bon. & mal. lib. par. 1. Erotem. 10. num. 184.* Supracitatus Johannes Petrus Puricellus in *Vit. S. Laurentii cap. 11. num. 2. & cap. 20. num. 17.* fuse verò in *Dissert. Nazarian. cap. 39. num. 10. & seq.* Oudin. in *Supplem. ad Bellarmin. de Scriptor. Eccles. verb. S. Dacius* & Edmundus Martene in *Comment. ad Reg. S. Benedicti. cap. 11. pag. 280.* Paulus Bosca in *Martyrologio Eccles. Mediol. ad diem 14. Januarii.* Johannes Mabillon *tom. 1. Analect. Græcolas Comment. Historic. in Breviar. Rom. lib. 1. cap.*

cap. 33. Cardinalis Bona in *notitia Auctorum præfixa suo operi de Divin. Psalm. lit. D.* ubi ait: *Datio Episcopo Mediolanensi falso adscriptum Chronicum, ut censent viri eruditi.* Et eodem lib. de *Divin. Psalm. cap. 16. §. 12. num. 3.* Verum idem Cardinalis in memoria M. S. Correctionum, quas Psalterio Romano, quo nunc Basilica Vaticana utitur, adhibendas adnotarat, & quas per manus eruditissimi Ciampini se obtinuisse asserit supralaudatus P. Eustachius num. 495. sic legitur -- Corrigendi pag. 27. quamvis Hymnus Te Deum laudamus in Psalterio M. S. Basilicæ Vaticanæ nomen præferat S. Sisebuti, non est tamen recedendum ab antiqua traditione, quæ SS. Ambrosio, & Augustino ipsum tribuit, cum sit communiter recepta: neque satis constat, quis fuerit ille S. Sisebutus. Ab aliis tribuitur S. Abundio, ut observo in meo tractatu de *Divin. Psalm. cap. 16. §. 12. n. 3.* Delendum igitur nomen S. Sisebuti, & substituendum SS. Ambrosii, & Augustini. Hæc Card. Bona.

Omnes Auctores, qui Gavanti sententiæ adstipulantur, eodem cum ipso nituntur fundamento, nimirum, quia Chronicum Dationum suppositivum omnino est, vel saltem valde dubium, juxta eruditorum Auctorum sententiam, unde corruente fundamento principali contrariæ sententiæ, eandem quoque nutare pernecessè est.

P. Eustachius in *sua eruditissima Disquisitione* n. 465. aperte fatetur, S. Datii Chronicum reverà non reperiri, sed num. 473. prædictum Chronicum extitisse ait, & suum assertum probare conatur, quia Bernardinus Corrius, Gualvaneus Flamma, qui floruit anno 1344. necnon Auctor Chronici *Flos florum*, qui claruit anno 1339. omnes, inquam, isti scriptores antiqui Mediolanenses Dationi Chronico utuntur; unde concludit P. Eustachius, à tot antiquis laudatum Datii Chronicum extitisse, pervicacis tantummodò esset denegare. Nihilominus supra allegatus doctissimus Muratorius in Appendice ad primum

tomum Anecdotorum Cap. 6. necnon in Præfatione ad Landulphi Senioris Historiam, validis profecto argumentis P. Eustachii sententiam convellit, ejusque fundamenta evertit; ostendit siquidem, Chronicum Datii Med. Archiepiscopi ab Historiographis mox laudatis commemoratum, nihil aliud esse, quàm Landulphi Senioris Chronicum, nunc à se publici juris factum, nullaque satis firmatione probari posse, Chronicum aliquod à vetustissimo illo Archiepiscopo Datio conscriptum fuisse, atque adedò excidere, vel saltem nutare argumentum ex ejusdem S. Datii auctoritate, & antiquitate petum pro Auctoribus Hymni *Te Deum laudamus*. Muratorii autem argumentis magnum præsidium accedit ex iis, quæ ipsemet P. Eustachius num. 467. & num. 468. commonenda esse tanquam certa asseverat; & primò quidem in Bibliotheca Capituli Metropolitanæ Ecclesiæ Mediolanensis duos reperiri Codices Historiarum Landulphi Senioris juxta fidem laudati Puricelli *cit. dissertat. Nazarian. cap. 37. num. 8. & cap. 39. num. 13. & 21.* quorum saltem uni adnexæ sunt Historiæ Arnulphi, & Landulphi Junioris, Scriptorum pariter Mediolanensium. Secundò verò commonet idem Eustachius, huic Landulphi Codici hunc appositum fuisse, recentiore tamen manu, Titulum: *Chronica Datii Archiepiscopi Mediolani nuncupata*; idem colligitur ex responsionibus Antonii Mariæ Pasterlæ, ejusdem Capituli Metropolitanæ Bibliothecarii, ad quaesita Johannis Mabillonii super veritate Dationi Chronici, quod in eadem Bibliotheca asservari præfenterat, prout in *Analectis ejusdem Mabillonii tom. 1. pag. 5. ad 2. & 3.* habetur his verbis: *Non modo non esse eadem manu descriptum: verum neque ab eodem Auctore; nam primam partem scripsit Landulphus senior; secundam Arnulphus; & tertiam Landulphus junior, omnes Mediolanenses Historici. Titulus Chronicorum est recentior, isque est hujusmodi: Chronica Datii Archiepiscopi Mediolani nuncupata.* Hæc

font

fortè insinuare voluit Carolus à Basilica Petri in fragmentis Historicorum Mediolanensium illis verbis: *Libellis quibusdam Historicis imperitè propositum Datii nomen videmus.* Sed reverà Chronicon Datii non esse, & talem Titulum illi Codici ab imperito fuisse adjectum, qui cum Chronicon Datii non inveniret, & nomen Landulphi fortallè non observaverit, putavit, hanc, quam esse Landulphi ignorabat, Historiam Datio esse adscribendam. Ita fatetur ipsemet Eustachius, & ita evenisse, censet Muratorius, qui aliis etiam verbis exhibet, alium similem Titulum, quem eisdem planè characteribus, figuris in priori pagina scriptum se legitse asseverat, nimirum; *Chronica Datii Archiepiscopi Mediolanensis mei Francisci Castellii S. Mediolanensis Ecclesie Ordini.* 1575. En igitur, subdit Muratorius, ut in eo Titulo apponendo, erravit Franciscus Castellus, Vir alioquin eruditus, nam quamvis ad Datium quempiam referri forsan potuit Chronicon illud, at nunquam profecto ad Datium Antistitem Mediolanensem, qui tot seculis post mortem suam acta, literis consignare nequivit. Hinc dicere possumus, censuisse Castellum (eodem seculo, quo *Corius, & Alciatus* viventem, quamquam juniorem) non aliud esse Datii Chronicon, quam Landulphi Historiam. Quamquam in calce Codicis Metropolitanani scriptum sit vetustissimis characteribus, *explicit Liber Historiarum Landulphi Historiographi*, nihilominus hæc nil obtinere, quo minus Datio eam Historiam Castellus inscriberet, quippe qui probè nosset, cum veteres Chronici Datiani mentionem faciunt, non de alia, quam de Landulphina Historia agere. Animadvertit etiam Muratorius, quod in eadem pagina, in qua Franciscus Castellus affixit præfatum Titulum, ab alia manu exarata leguntur hæc verba: *Primus Landulphus, Secundus Arnulphus, Tertius Landulphus*, qui omnes scripsere inter annum Domini 1000. & 1100. & ferè de Rebus schismaticis illius temporis, ut

mirum sit, bonum Castellum Datii Titulum imposuisse. Miratur P. Eustachius n. 469. quomodo Puricellus, qui præfatas Landulphi Historias perlustravit de suprascripto Datii apposito Titulo, nec verbum habuerit, quare nihil supposita Caroli à Basilica Petri verba obstarent, locus esset dicendi non solum recentiori, sed recentissima manu, hoc est post ipsum Puricellum illi Codici additum ejusmodi Titulum. Hæc Eustachius, qui subdit, quod, ubi ab Auctoribus de Chronico Datii agitur, v. g. ubi *Te Deum laudamus*, in Augustini Baptismo, ab ipso unum cum Ambrosio decantatum, aut alia hujusmodi è Datii Chronico referunt, non sunt intelligendi de hoc Landulphi Codice, cum ea inscriptione: *Chronica Datii Archiepiscopi Mediolani nuncupata*: sed de alio opere historico, à Landulphi Historia distincto, ab eodem S. Datio conscripto. Verum hujusmodi Eustachii assumptum omnino collabescit, quia, ut optimè observat Muratorius in sua allegata Præfatione ad Historiam Landulphi, omnia ea, quæ à Gualvaneo, aliisque tanquam è Datii Chronico afferuntur, iisdem verbis in Landulphi Historia perhibentur. Incredibile autem videtur, Landulphum, cum Historiam suam scriberet, unum Datium explicare voluisse, totamque ferè Historiam suam ex ejusdem libris concinnasse; deinde Gualvaneus, & alii supræ allegati Scriptores antiqui Mediolanenses unius Datii mentionem sæpè quidem fecerunt, nullam verò Landulphi, cum tamen hujus Chronicon eorum ævo extaret, evidens igitur est, illos Scriptores Datium cum Landulpho confusisse. Denique Gualvaneus Flamma in enumerandis libris, unde suam contexuit Historiam, inter alios refert Chronicon Datii: *Chronica Datii, & Arnulphi*, in duobus autem Metropolitanæ Bibliothecæ vetustis Codicibus conjunctæ simul habentur cum Landulphi, *in Arnulphi historia*; nimirum apud veteres subsequi solebat Arnulphus; hinc clarè apparet, Gualvaneo idem fuisse

fuisse Chronicon Datii; ac Chronicon Landulphi. Cur verò Landulphi Historia sub Datii nomenclatura apud antiquos etiam celebrata fuerit, certis documentis profectò allequi nequimus; neque hic insudandum, ait Muratorius, cum reliqua omnia ad id statuendum confluant, nempe Historiam hanc Landulphi antiquis cognitam, memoratamque fuisse sub Datii nomine, neque necessarium esse, alium à Landulpho excogitare Dadium, eidem Landulpho Synchronum, ut excogitavit Puricellus, sed sine ullo fundamento, ut fatetur etiam ipsemet P. Eustachius.

Neque excipias, quòd Puricellus, & P. Eustachius aliqua à Gualvaneo, Corio, & Alciato adducta asserant, tanquam excerpta à Datii Chronico, quæ nunc in Historia Landulphi, aut frustra quærentur, aut aliter exhibentur, ita ut inferri possit, aliam à Landulphina fuisse Datianam Historiam: non enim ex hac diversitate Textuum inferri legitime potest varietas Auctorum præfate Historiæ; Verborum quippe, & sententiarum diversitas, vel tribuenda est Gualvaneo, qui aut amplificat, aut ex aliis Historiis, aut de ingenio, & eruditione sua explicat Landulphi sensa, vel dicendum est cum Muratorio, olim fuisse, & adhuc esse Landulphi unius Codices inter se discordes, quòd forte idem Scriptor, aut alius quisquis addiderit, sive minuerit, aut priora immutarit. Aliqua huiusmodi adnotat diversa Landulphi sensa Muratorius in laudata sua Præfatione, quæ curiosus Lector conferre poterit cum Codice, unde Landulphi Historiam ipse Muratorius descripsit, & facile intelliget, Landulphina Historiæ Codices MSS. non omnes in iisdem consentire, multaque aut addita, aut dempta fuisse.

Unicum superest argumentum à nobis diluendum, quo P. Eustachius confidenter jactat num. 484. se probare, S. Dadium Historias verè conscripsisse, quia nimirum Paulus Diaconus, qui florit anno 780. *Hi-*

Gavant. Rubr. Brev.

storiarum lib. 16. sic habet: *tanta siquidem per universum mundum eo Anno, maximèque apud Liguriam fames excreverat, ut sicut Vir Bestissimus Dadius, Mediolanensis Antistes, retulit, pleraque Matres infelicium natorum comederent membra, quod, & præstat Anastasius Bibliothecarius in S. Sylverio dicens: eodem tempore tanta fames fuit per universum mundum, ut Dadius, Episcopus Civitatis Mediolanensis, relatione sua hoc evidenter narraverit, quòd in partibus Liguria &c.* Ex iis P. Eustachius deducit, liquido constare, à S. Datio Historiam aliquam sui temporis conditam fuisse. Verum Doctissimus Bollandus tom. 1. *Astor. Sanct. in vita S. Datii ad diem 14. Januarii §. 1. num. 13.* de hisce Datii scriptis ait: *Possent tamen relationes videri sortissis epistolica narrationes,* cui Bollandi opinioni libenter accedo, non enim ex prædicta famis relatione à S. Datio exarata, inferri legitime potest, ipsum, & suorum, & superiorum temporum historias scriptis consignasse; multoties siquidem contingit, quòd sacri Antistites in similibus eventibus Pastorales exscribant Epistolas ad suum Clerum, Populumque directas, eos adhortando ad publicas pœnitentias subeundas, precesque effundendas, ut divinæ Justitiæ flagella removeantur, sic Doctissimus & zelantissimus Henricus Xaverius Bensuncius præfens Massiliæ Antistes anno vigesimo currentis seculi, quo in prædicta Civitate magna grassabatur lues, piissimam, elegantemque adornavit epistolam Plebi suæ directam, in qua mirabili profectò stylo describat illius temporis Calamitates, quibus sua Diœcesis premebatur, referebatque damna Massiliæ illata ab ea, quæ tunc ibi sæviebat, gravi pestilentia. Si quis historicus, seu Annalista ad comprobandas suas enarrationes mentionem faceret huiusce Relationis, in dicta Pastoralis contentæ, possetne inferri, laudatum præclarissimum Præfulem Chronica, seu Historias sui temporis elucubrassè? Minimè gentium. Ex quo igitur S. Dadius aliquam exaraverit

E c

Rela-

Relationem maximæ famis, quæ per totam Liguriam suo tempore excreverat, non inde sequitur, Historias suorum, & multò minus superiorum temporum concinnasse. Non bene igitur P. Eustachius ex prædicta Relatione à Paulo Diacono, & ex eo à Vulgato Anastasio allegata infert, & adstruit, liquidò constare, S. Datium Chronicon aliquod composuisse. Quinimò cum Paulus Diaconus non nisi pro dicta fame comprobanda, Datii Testimonio utatur, & in nullius alterius rei eundem Præsulem Testem advocet, signum manifestum est, nullum Chronicon ab eo scriptis traditum fuisse. Rursus, quoniam hujusce famis in supralaudati Landulphi Codice nulla fiat mentio, omne ruit argumentum, quo probetur, eundem Landulphum ex Datii Chronico aliquod hausisse, quod in sua historia complexus sit. Semper itaque firmum remanet, nihil certi statui posse super prædicto Datii Chronico, & super prælaudatis Auctoribus Hymni, seu Cantici *Te Deum laudamus* in eodem Chronico significatis.

Laudatus P. Eustachius §. 12. & 13. procedit ad comprobendam suam sententiam aliis etiam conjecturis, & argumentis, ita ut non subsistente etiam veritate Chronici Datiani, minimè excludi debeant à compositione Hymni *Te Deum laudamus* prælaudati Sancti PP. Ambrosii, & Augustini. Igitur comprobare studet hanc suam opinionem allegatus Auctor ex M. S. Libro Psalmodum, quem Carolus Magnus anno 772. Hadriano I. Summo Pontifici dono misit, qui postea ab eodem Hadriano S. Willehædo I. Ecclesiæ Bremensis Episcopo, de anno 788. donatus in eadem Ecclesia seculorum octo, & ultra spatio asservatus, modò verò in Bibliotheca Cæsarea custoditur testante eruditissimo Lambecio *tom. 2. Comment. ad eandem Bibliothecam lib. 2. cap. 5. pag. 294. post num. 130.* In appendice ejusdem Psalterii Hymnus *Te Deum laudamus* reperitur sub hoc Titulo num. 7. *Hymnus,*

quem S. Ambrosius, & S. Augustinus invicem condiderunt, Te Deum laudamus. Ex quibus, & ex aliis conjicit P. Eustachius, quòd si illis temporibus hæc erat de præfati Hymni Auctoribus opinio, cum putandum non sit, sine fundamento prædictum opinamentum invaluisse, conjicit, inquam, ex Datii Chronico talem notitiam fuisse desumptam, prout & Sapiientissimus Mabillonius Cap. 6. de Azimo ex prædicto Caroli Magni Psalterio sufficienter sic insinuat: *hinc apparet, persuasionem de Auctoribus istius Cantici (scilicet Ambrosio, & Augustino) non esse admodum novam, & recentem: sed aut ipsius Datii tempore, aut paulò post receptam.* Ex prædictis tamen argumentis, & ex aliis conjecturis, quas congerit Eustachius §. 13. nihil aliud probatur, nisi quòd ante Landulphi ævum, & Historiam ab ipso concinnatam locum habuit apud aliquos sua sententia de Auctoribus prædicti Cantici, sed nunquam evincitur, prædictam opinionem ex Chronico Datiano derivatam fuisse, cum reverà ante Landulphinam historiam de tali Chronico Datii nullum habeatur verbum, nulla penitus mentio fiat à scriptoribus antiquis, & Landulpho superioribus. Dicendum igitur potius est, quòd antiquæ illi opinioni fucam probabiliter fecit sermo 92. S. Ambrosii, qui habetur in *edit. Parisien. ann. 1549.* & qui est inscriptus: *De Augustini Baptismo* in hoc enim sermone leguntur hæc verba: *In quo una vobiscum cum divino instinctu Hymnum Cantavimus de Christi fide;* hic sermo, & hæc verba, quæ Divo Ambrosio supplicata fuerunt, occasionem dederunt opinandis, S. Antistitem locutum fuisse de Hymno *Te Deum laudamus*, & hinc originem habuit illa antiqua nonnullorum opinatio, quam Pater Eustachius derivatam fuisse arbitratur ex Chronico Datiano, quod profectò nunquam extitit, ut cum Muratorio supra ostendimus. Sed quia pariter prædictus sermo 92. non est genuinus Ambrosii factus, immò omnino suppositivus, eumque redarguunt docti viri, (ut

(ut asserit Posssevinus in Apparatu sacro) in quibus est etiam Baronius, & Bellarminus, Cardinales, quorum postremus ait, talem sermonem longissimè distare à stylo, & gravitate Ambrosii, nec ullo modo credibile esse, quod in eo sermone dicitur, Ambrosium saepe Deum orasse, ut eum à captionibus Augustini liberaret. Augustinus enim non disputando cum Ambrosio, sed eum concionantem audiendo, ad Fidem Catholicam conversus est, ut ipse idem testatur *lib. 5. Confess. cap. 13. & lib. 6. cap. 1.* Ea, quæ asseruntur in dicto sermone, referuntur pariter à Landulpho *supracit. lib. 1. cap. 19.* unde liquidò constat, ea, quæ ibi enarrat, non eruisse ex Chronico Datii, sed ex hoc supposito sermone Ambrosiano. Hunc sermonem Benedictini PP. adeò Ambrosio indignum existimarunt, ut in novissima Ambrosii editione illum omiserint.

Quamvis autem laudatus Bellarminus Ambrosio dictum sermonem 92. abjudicet, nihilominus versatur in vulgari, & Communi opinione, quæ Cantici *Te Deum laudamus* Ambrosium, & Augustinum Auctores cognoscit; ait enim, *extare Chronicon S. Datii Episcopi Mediol. qui Justino imperante floruit, in cuius Chronico lib. 1. cap. 10. scribitur: Completo Baptismo S. Augustini, toto obstupescente Populo, repente Canticum illud à SS. Ambrosio & Augustino alternatim fuisse cantatum,* hæc Bellarminus, cuius sententiam de Datii Chronico satis supra refutavimus; quod vero ait, Datium, Justino imperante, floruisse, quod etiam à Gerardo Vossio dictum est *de Historicis Latinis Cap. 11.* falsum omnino est, cum Datius sub Justiniano, Justini successore, floruerit. Ex prædictis omnibus clarum fit, prædictam illam antiquam opinionem, quæ ante Landulphi Historiam invaluerat de Auctoribus Cantici *Te Deum*, falso pariter fundamento fuisse innixam, nempe dicto Ambrosiano sermone, & quamvis verum sit, ut ait Mabillonius, eam opinionem receptam fuisse, aut Datii tempore,

aut paulò post, nunquam tamen evincitur, neque Mabillonius asserit, ex Chronico Datiano eam fuisse depromptam. Quapropter confidenter nimis loquitur P. Eustachius, quando infert, nullum esse fundamentum denegandi à SS. Ambrosio, & Augustino Compositum fuisse Hymnum *Te Deum laudamus*, cum potius è contra certum sit, nullum esse fundamentum, talem opinionem tuendi, quia hæc desumpti non potest neque ex Chronico Datii, quod nunquam extitit, neque ex cit. serm. Divi Ambrosii, qui ab omnibus sapientibus rejicitur.

II. Gavant. pag. 77. col. 2. n. 1. -- *Qui etiam melius censent, totum Hymnum uni Ambrosio debere &c.* Auctores, qui præfatum Hymnum, seu Canticum soli Ambrosio adjudicant, sunt Johannes Petrus Puricellus in *Dissertatione Nazariana supracit. cap. 39. num. 7. & 8.* Edmundus Martene ad *cap. 11. Regula S. Benedicti* hæc dicit: *Solus à Smaragdo, & aliis quibusdam creditur Ambrosius, scilicet Auctor, quia Smaragdus in dicto Cap. Regul. Benedict. Ambrosianum eum vocat Hymnum.* Qua forte de causa Petrus Boërius ad dictum Cap. 11. Regul. ex Titulo, inquam, *Ambrosiani*, scripsit: *Hic autem Hymnus factus est à B. Ambrosio post Baptismum S. Augustini.* Eundem Hymnum eodem Titulo prænotavit & Gualterus Tervanensis in vit. S. Caroli, Comitis Flandriæ, *Cap. 38.* apud Dufresne Verb. *Hymnus Te Deum laudamus*, & Scriptor miraculorum S. Pelini apud Ughellium in *Italia Sacratom. 9. Col. 38.* ubi legitur: *Quod perspicentes Clerici intraverunt Ecclesiam, & Te Deum laudamus, Ambrosianum scilicet Hymnum, succinunt ante sancti sepulturam.* Novissimè verò Tobias Lohner in *Instruct. pract. de Offic. Divin. part. 2. tit. 1. §. 11.* Rursus in Codice etiam non solum num. 555. anno 1472. exarato, sed & in altero num. 430. Bibliothecæ Cassinensis supra 350. annos antiquo *Te Deum laudamus* sic inscribitur: *Hymnus S. Ambrosii.*

Verùm ex his omnibus minimè firmari potest hæc secunda opinio, quæ soli Divo Ambrosio tribuit præfatum Hymnum; ex Codicibus etenim allegatis Bibliotheca Casinensis nihil solidè delumi potest, ob libertatem Amanuensium jam supra à nobis observatam in apponendis Titulis, & quam nemo inficiari potest. Præterquàm quòd alii Codices reperiuntur in eadem Bibliotheca Casinensi Teste D. Erasmo Gattola allegato à P. Eustachio num. 445. in quibus *Te Deum laudamus* sequentibus inscriptionibus adnotatur: *Hymnus S. Ambrosii, & S. Augustini. Hymnus, quem S. Ambrosius, & S. Augustinus composuerunt.*

Similiter nihil juvat illud de *Ambrosiani* Titulo, ob quem Martene adstruit, soli Ambrosio tributum fuisse illum Hymnum à Smaragdo, quia hæc sunt verba Regul. S. Benedicti: *Post quartum Responsorium, incipiat Abbas Te Deum laudamus, quo prædicto, legat Abbas lectionem de Evangelio cum honore, & tremore, stantibus omnibus, qua perlecta respondeant omnes Amen, & subsequatur mox Abbas Hymnum Te decet laus.* Post quæ verba Smaragdus subjungit: *Cantoris* (loquitur de Abbatibus, non Diaconis) *nō gestent officium, & idè non possunt Ambrosianum alte brando Hymnum incipere;* unde non satis apparet, quem Hymnum ex istis duobus *Ambrosianum* appellare voluerit Smaragdus, & quando utrumque in mente habuerit, nihil inde probatur, quia Smaragdus S. Benedicti phrasim adoptavit, qui omnes Hymnos Ambrosianos vocat, sive ab Ambrosio compositi fuerint, sive ad suorum Hymnorum imitationem ab aliis Auctoribus fuerint elucubrati, ut testificatur Walfridus Strabo de *Rebus Ecclesie* Cap. 25. dicens: *Hymni dicuntur per Horas Canonicas, quos Ambrosianos nominamus, vel illos vult (S. Benedictus) intelligi, quos consecit Ambrosius, vel alios ad imitationem Ambrosianorum compositos.* Et Cornelius Schultingius tom. 1. part. 2. *Bibliothec. Ecclesiast. sect. 2. cap. 7.* asserit: *Hymni autem*

omnes dicuntur Ambrosiani, non solum quos Ambrosius fecit: sed omnes etiam alii Ambrosiani dicuntur, qui eodem tempore facti sunt à quos inque Auctore, ut quæro quoque versu sententiam absolvant. Hæc omnia confirmant eruditissimi Benedictini Sangermanenses tom. 3. Sancti Ambrosii in Admonitione ad Hymnos ejusdem S. Antistitis, ubi dicunt, quòd S. Benedictus, *dum in sua Regula Divini Officii rationem sui prescribit, Ambrosianum, scilicet Carmen, quod etiam alibi Hymnum vocitat, ad singulis Horas Cantari jubet.* Verumtamen qui commentaria scripserunt in eandem Regulam, vocem, *Ambrosianum, post Radulphum ita interpretantur, ut eos Hymnos, vel quos consecit Ambrosius, vel alios ad imitationem Ambrosianorum compositos designet.* Prælaudati Monachi adnotant eodem loco, quòd *Hymnus Te decet laus, Ambrosia us vocatur lib. 1. miraculor. in S. Richardi;* sed quoniam sensu ita dictus sit, haud satis liquere affirmant, cum enim ille non constet metris, neque ab Ambrosio, neque ad formam Ambrosianorum Hymnorum factum oportet. Ex quibus colligitur, à Smaragdo perperam appellatum esse Ambrosianum Hymnum *Te Deum laudamus, vel Te decet laus,* quia uterque caret Metro; Hymni autem, qui Ambrosiani vocitantur, sive ab Ambrosio sint compositi, sive ad ejusdem imitationem, metrici semper sunt. Ex iis igitur, & ex aliis Testimoniis, quæ legi possunt apud allegatum P. Eustachium num. 448. non est, cur ex Titulo *Ambrosianus* dicto Hymno ab aliquibus appposito, dicatur, quòd idem Hymnus à Divo Ambrosio compositus fuerit.

Ad ea, quæ asserit Puricellus loc. supra cit. nimirum, quòd S. Ambrosius composuerit Hymnum de Trinitate, quem quotidie recitabant Fideles; ut idem Ambrosius testatur in *orat. de Basilic. non traden. Hæc,* per hæc verba: *Hymnorum quoque meorum carminibus deceptum populum serui (Ariani). Planè nec hoc abnuo. Grande Carmen istud est, quo nihil potentius; quam Confessio Trinitatis,*

qua quotidie totius populi ore celebratur? Certatim omnes student Fidem sateri, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum norunt versibus predicare. Quem Hymnum alium esse non posse opinatur Puricellus, quàm Te Deum laudamus propter Trinitatis Confessionem, quæ in eo habetur, ob illa verba. *Per singulos dōs benediximus te*, & quia veteres Ambrosiani hunc Hymnum de Fide Christiana nuncupabant, quem Hymnum cum S. Augustinus adhuc Catechumentis dicere potuerit, potuit itidem in Baptismo suscipiendo cum S. Ambrosio concinere. Ad hanc Puricelli conjecturam occurrit Theophilus Raynaudus *Evrem.* 10. num. 179. dicens, verificari posse omnia, quæ ab eodem Puricello asseruntur de Hymno S. Ambrosii *Jesus Redemptor Gentium*, vel de altero *Deus Creator omnium*, ut vult Waldensis tom. 3. tit. 19. nam. 4. dicens, *posset fieri, ut illum Hymnum intelligat* (in ea concione Ambrosius) quem ejus esse de Trinitate compositum versibus jam Augustinus edixit Deus Creator omnium, vel etiam de illo splendor paternæ gloriæ, ut in tom. 5. operum S. Ambrosii, in quo SS. Trinitatis Mysterium proponitur, & qui illi persecutionum Arianorum temporibus valde congruebat pro fide conservanda. Posset etiam dici, omnes Ambrosii hymnos Confessiones Trinitatis vocari, quia in omnibus tunc à se editis Hymnis, & in Ecclesia canendis, populo traditis, ad finem cujuscunque ipsorum glorificationis esset SS. Trinitatis, ut explicat Baron. ad Annum 387. & confirmat Suarez de Religione lib. 4. cap. 2. n. 13. dicens: *quatinus in Hymnis à S. Ambrosio editis semper in fine addit glorificationem Trinitatis.* Unde Guyetus lib. 3. cap. 5. quest. 6. loquens de Hymnis, hac habet: *Ultimam stropham obinet glorificatio Trinitatis, qua hymni omnes, æquæ ac Psalmi semper concluduntur ex antiquissimo Ecclesia usu, quod adstruxit Ambrosius orat. in Auxen. de Basilicis non traden. ubi de hymnis à se conscriptis, & in Ecclesia à Populo decantatis sermonem habens, sic ait: Quid po-*

tentius, quàm Confessio Trinitatis, qua quotidie totius Populi ore celebratur? Certatim omnes student Fidem sateri. Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum norunt versibus predicare. Et sic, ut optimè ponderat P. Eustachius n. 449. cum habeatur clarè, quid intellexerit S. Doctor pro Hymno de Trinitate seu Trinitatis Confessionem continente, à se composito, non est, cur ad hæc Ambrosii verba verificanda recurratur ad *Te Deum laudamus*, ut contendebat Puricellus.

III. Gavant. pag. 77. col. 2. eod. n. 1. - - *Legi pro Titulo Hymnus S. Abundii.* Præter supra dictas opiniones circa Auctorem Hymni *Te Deum laudamus* aliæ etiam circumferuntur, quæ aliis Auctoribus eundem Hymnum referunt. Ita Gavantus in Breviario MS. Collegii Aniciani de Urbe antiquissimo legit: *Te Deum laudamus*, hoc Titulo prænotatum: *Hymnus S. Abundii*, cujus tamen Auctoris nullibi aliàs mentio habetur, unde prorsus ignoratur, quis sit. Natalis Alexander in sua *Historia Ecclesiastica seculo 4. cap. 6. num. 12.* Canticum *Te Deum laudamus* refert cuidam Monacho Ordinis Benedictini, Silebuto nomine, idque constare asserit ex antiquo Breviario Chori Monasterii Casfinensis descripto paulò post Ann. 1086. in quo hocce Canticum inscribitur: *Hymnus Sisebuti Monachi*: cui pariter idem Canticum tribuitur in altero Codice MS. Vaticanae Bibliothecæ laudato à doctissimo Card. Bona in *Lb. de Divin. Psalmis.* Verùm mirari profectò est, Natalem Alexandrum ita facile hunc errorem amplecti, & à semetipso cognitum, cum eodem loco fateatur, hujus Cantici *Te Deum* mentionem fieri in Regul. S. Benedicti. ab eodem instituta, & quod plaris est, in Regul. S. Casarii Arelatensis, quam Benedictina antiquiorem esse, probat P. Eustachius num. 421. quare sine aperta contradictione affirmare non potuit, Sisebutum, Ordinis S. Benedicti Monachum, hujus Hymni parentem fuisse.

Non desunt etiam, qui eundem Hymnum Nicetæ adscribant, ducti auctoritate Plakerii Latini-gallici, cujus mentionem fecit Jacobus Usserius Armacanus in *tract. de Symbol. Roman. Eccles.* sed cum ignoretur, quis fuerit iste Nicetas, qua ætate floruerit, hujus Hymni auctor judicari non potest, præsertim cum ex verbis, ab Usserio laudatis, colligatur, Nicetam recitasse Hymnum cum quibusdam additionibus, ab eodem Usserio relatis, non autem composuisse prædictum Hymnum.

Denique Benedictini PP. qui S. Hilarii Pictaviensis opera recens ediderunt A. 1693. eruditisque notis illustrarunt, in Præfatione §. 3. num. 22. citant fragmentum Epistolæ MS. Abbonis Floriacensis, in quo res veluti nota, & constans ponitur, hujus Hymni parentem esse Hilarium, his verbis: *In Dei palinodia, quam composuit Hilarius, Pictaviensis Episcopus &c.* Et quidem Hymnos ab Hilario fuisse compositos, gravissima Concilii Toletani IV. S. Hieronymi, & Isidori auctoritate probatur. Hunc verò Hymnum S. Hilario tribuere propter unius Abbonis testimonium, non satis consultum videtur, cum iste Auctor vixerit post Hilarium Seculo VI. Incertum itaque prorsus est, cui debeat hic Hymnus vendicari, quamvis de ejus antiquitate dubitari non possit. Suspicio ego, hunc Hymnum seu potius Canticum vel à S. Hilario Arêlatensi, vel ab aliquo Lirinensi Monacho fuisse compositum, certum enim videtur, hunc Hymnum fuisse conscriptum pro Matutinis Officiis, ut ex postremis ejusdem versibus facile colligi potest: *Per singulos dies benedicimus te; dignare Domine die isto sine peccato nos custodire;* quæ aptata sanè sunt viris Choro addictis, & quotidie Deo laudes in exordio diei persolventibus; hinc fortasse Cæsarius, Hilarii successor, qui primus Hymni mentionem fecit, Regulæ suæ eundem inseruit.

IV. Gavant. pag. 77. col. 2. eod. n. 1. -- *Gelasius autem cantari de rebus &c.* Quod

asserit Gavantus, Gelasium decrevisse cantari *Te Deum*, id colligit ex Benzon, in *Magistri at*, cui tamen nulla fides adhiberi debet, cum alia adducat idem Auctor, quæ aliena sunt à veritate, sicut falsum omnino est, Gelasium instituisse decantationem hujus Cantici, cum hoc neque ex suo Decreto, neque ex alio documento erui possit.

V. Gavant. pag. 77. col. 2. n. 3. -- *Radulph. propos. 13. etiam de Festis Simplicibus &c.* Radulphus à Gavanto citatus allegando caput Innocentii III. *Consilium extra de celebrat. Missar.* asserit, hunc Hymnum omittendum esse in diebus profestis, hoc est, ut ait Glossa, privatis, quasi procul à Festo, quando videlicet tres sunt Lectiones; rationem reddit Innocentius *cit. Can.* ut videlicet inter Commemorationem, & Sollemnitatem differentia ostendatur, unde juxta Radulphum etiam in Festis Simplicibus, quæ Sollemnitates non censentur, sed potius Commemorationes, prætermitti debet *Te Deum*. Quia tamen jure novo Breviarii Pii V. Festorum nomine hac in parte veniunt etiam Festa simplicia, idcirco usû Romano, & juxta dispositionem superioris Rubricæ in iis nequaquam amplius est omittendum *Te Deum*, sicut nec in ullis duplicibus, & semiduplicibus, etiam translatis temporibus Adventus, & Quadragesimæ. Immo præfatus Hymnus juxta Ritum Romanum recitatur etiam in Officio feriali toto tempore Paschali. Juxta Regulam tamen Monasticam S. Benedicti nunquam dicitur *Te Deum*, nisi quando habetur Officium duodecim Lectionum.

VI. Gavant. pag. 78. col. 1. n. 7. -- *Festum Innocentium non admittit hunc Hymnum, nisi in die Octava &c.* Hoc Festum admittit Hymnum etiam quando venit in Dominica, ut patet ex superiori Rubrica, & ex nostro Gavanto *est. 6. cap. 6. n. 3.* ubi etiam reddit rationem harum dispositionum, & n. 7. admittit, cantandum esse eundem Hymnum in ea Ecclesia, in qua Titulus Eccle-

sia (non tamen solius Altaris majoris) fuerit SS. Innocentium.

Quando recitantur illa verba: *Te ergo quaesumus &c.* omnes in Choro, detecto capite, genuflectunt, & quidem utroque genu, im-

mo in Cerem. Episcoporum *lib. 2. cap. 5.* adnotatur, quod etiam adhibeatur Organum, hæc verba sunt cantanda à Choro, & omnes, ut diximus, genuflectunt.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. XX. De Symbolo S. Athanasii.

I. Gavant. pag. 78. col. 1. n. 1. -- *S. Athanasius dum esset Roma, scripsit Latine Symbolum, de quo hic loquimur Anno 340. ut scribit Baronius &c.* Gavantus in hærens Baronii sententiæ celeberrimum Symbolum, de quo nunc est sermo, Athanasio adjudicare non dubitat; immò cum eodem Annalium Ecclesiasticorum parente censet, Romæ editum fuisse ab Athanasio, & coram Pontifice Julio I. & aliis fuisse recitatum; cui quidem sententiæ adstipulatur etiam Card. Bona *lib. de Divin. Psalm. cap. 16.* Verùm quamvis horum Virorum commendatissimæ auctoritati plurimum tribuam, nihilominus adduci non possum, ut prædicto eorundem placito acquiescam. Considero siquidem, quod S. Athanasius non fuerat de doctrina apud Julium Pontificem accusatus (Eusebiani enim, ejus hostes, Nicenæ Fidei se assentiri simulabant) sed accusatus fuit Athanasius, quod à Synodo damnatus, nec ab ea restitutus, Sedem contra Canones recepisset. Insimulatus pariter fuit idem S. Antistes, quod ejus Alexandriam reditus multarum eadum causa fuisset, & denique, quod Ægypti, ac Lybiæ Viduis triticum eripuillet à Constantini munificentia eisdem donari solitum. Cum igitur non hæreseos, sed aliorum criminum reus ab Eusebians accusaretur S. Athanasius, & non solùm Fidei ejus integritas nota esset Julio Romano Pontifici, Catholicisque omnibus, sed respectum etiam esset ejusdem Athanasii studium pro Nicæni Concilii defensione, necnon exploratum, eundem S. Antistitem in odium Fidei calumniis impetum, & depo-

sitione, ac exilio afflictum fuisse; hinc incredibile omnino videtur, quod Julius Pontifex ad comprobendam Athanasii orthodoxiam illum coegerit ad emittendam coram se, & aliis Catholicæ Fidei professionem. Secundò ad non subscribendum Baronianæ sententiæ suadeor etiam, quia cum Athanasius nunquam ab Apostolicæ Sedis Communionem separatus, sed ea semper gavilus fuerit, eo etiam tempore, quo ab Eusebians accusabatur, non satis intelligo, cur Eminentissimus Baronius hanc Fidei professionem Athanasio necessariam fuisse arbitretur, ut Ecclesiæ Romanæ Communionem frui valeret. Tertio denique moveor, quia si Romæ conditum, & palam recitatum fuisset hoc Symbolum, quis sibi suadere poterit, quod nullum exemplar in Scriniis Apostolicæ Sedis custoditum fuerit; & quod S. Leo, qui sæpius post quartam Synodum scribens ad Orientales Episcopos, propriam Orientalium Ecclesiarum traditionem appellat, exinde nullam mentionem fecerit Athanasiani Symboli, in quo tam expressè, & tam distinctè Nestorii, & Eutychetis hæreses confodiuntur? Ultro quidem admitto, multo invicem intervallo distare posse aliquando Scriptoris aetatem, & ejus operis notitiam, necnon sub veri Auctoris nomine celebritatem; sed si verum esset, Athanasium hanc Fidei Teseram Romæ edidisse, & palam recitasse, iterum dico, difficile planè videtur, quod opus adeò pretiosum, & monumentum hoc commendatissimum S. Leonis notitiam, & diligentiam omnino effugerit; præcipuè quia in Pontificiis archivis hujusmodi Fidei pro-

professiones sedulo conservabantur, cum utilissima forent ad nascentes hæreses profligandas.

Inter Auctores igitur, qui præfatum Symbolum Sancto Athanasio tribuunt, veritati propius accedunt, & congruentius loquuntur illi, qui Treveris ab eo scriptum fuisse opinantur, quia sinceriores sui notitiam Trevirensi Metropoli debet hoc monumentum; cum enim multis argumentis, & antiquis monumentis comprobetur à clarissimo Viro Josepho Anthelmio in sua doctissima *disquisitione de Symbolo Athanasiano sect. 2.* hanc Fidei Confessionem ab initio nullius Auctoris nomen prætulisse, & deinceps Athanasii nuncupationem quinto labente Seculo ex conjecturis, ac opinione primùm illi datam fuisse; prædictæ sententiæ hunc colorem profectò affundere potuit mox memorata hujus Symboli exploratio Treviri primùm facta, & exinde ex Trevirensibuseductio; cum enim, dum in Galliis exulabat, Treverim per biennium incoluisset Athanasius; & Symbolum suo nomine adornatum, Catholicam suam doctrinam splendide referat, ab eo in eadem Urbe digestam hanc Fidei Confessionem cum aliquo fundamento credi potuit; præsertim verò, quia idem monumentum ibidem asservatum, ibidem primò detectum, & deinde in alias Orbis Regiones transmissum fuit. Hujusce opinionis assertor est Duran. in *rationali Divin. Offic. lib. 4. cap. 25.* ubi Symbola recensens, de hoc subjungit: *Secundum Symbolum. Quicumque vult salvus esse &c. ab Athanasio Patriarcha in Civitate Treveri Compositum.* Sed longè ante Durandum ab Othone Frisingensi in *Chronic. lib. 4. cap. 27.* observatum fuit, quòd *Athanasius manens in Ecclesia Treverorum sub Maximino, eius Ecclesie Episcopo: Quicumque vult salvus esse &c. à quibusdam dicebatur edidisse.* Quæ quidem opinatio nusquam verisimiliùs ortum traxisse credi potest, ut dixi, quàm ab exploratione Symboli ejusdem Treveris primùm facta, ut optimè

etiam ponderat cit. Anthelmio *sect. 2. cap. 3.*

S. Athanasium Auctorem hujus Symboli cognoscant Bellarmin. de Scripturis Ecclesiasticis, Possévinus in apparatu sacro, Annatus in suo *apparatu ad Positivam Theologiam lib. 4. art. 17.* nullum tamen exprimendo locum, in quo S. Doctor hanc Fidei confessionem confecerit. Ad comprobandam suam sententiam utuntur allegati Auctores, præsertim Annatus, his argumentis, nimirum, quia Symbolum hoc velut genuinum Athanasii scriptum agnoscunt, & citant SS. PP. Gregorius Nazianzenus, Augustinus, & Angelicus Doctor Thomas Aquinas. Gregorius quidem Nazianzenus, dum in *orat. de Laudibus Athanasii*, ut laudet S. Antistitem, inter alia dicit, eum *Imperatori donum verè Regium, & magnificum obtulisse, scriptam nimirum Fidei professionem*, per quam scriptam Fidei professionem, intelligi à S. Gregorio Symbolum illud sub nomine S. Athanasii vulgatum in divinis Officiis, notat expressè Genebrardus, Aquisgranensis Archiepiscopus, in Præfat. ad suum Commentarium hujusce Athanasiani Symboli. Notat idem pariter operum S. Gregorii Interpres, & Illustrator Jacobus Billius.

Sanctus verò Augustinus eandem Fidei Confessionem esse S. Athanasii germanum opus, manifestè declarat, dum *tract. in Psal. 120.* explicans illud Davidicum: *Per diem sol non uret te*, sic ait: *De hoc sole P. Athanasius Alexandrinus Episcopus ita publice locutus est, Filius, inquit, Dei à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus.* Quæ sunt expressa S. Athanasii verba in eodem Symbolo. Alia sparsim in suis operibus pronunciat sensa, & verba, quæ in eodem Athanasiano Symbolo continentur S. P. Augustinus, & quæ refert Annatus ibidem, sed quæ non fatetur Augustinus à S. Athanasio fuisse prolata, seu scripta.

Denique, quòd S. Thomas idem Symbolum S. Athanasio asservat, id liquet, quia passim

passim expressa ejus Symboli verba sub nomine Athanasii refert, & citat.

Auctores verò, qui S. Athanasio hoc Symbolum eripiunt, sunt Natalis Alexander in sua *Historia Ecclesiastica seculo 1°. cap. 6.* Oudin. in *supplement. ad Bellarmin. de Scriptor. Ecclesiast. ad An. 340* & ad *opera Athanasii §. v.* Gotefridus Hermantius, Bellovacensis Canonicus, in *suis observat. ad vitam S. Athanasii gallicè* à se compositam, Josephus Anthelmus in *sua disquisit. supradict. & recentissimè omnibus istis præferendus Clarissimus Montfauconius, Monachus Sangermanensis, Athanasianorum operum diligentissimus Editor, & Illustrator tom. 3. in fin. & alii plures ab iisdem citati, quorum aliqui occurrunt Auctoritatibus SS. PP. mox adductis in favorem communioris sententiæ dicendo, quòd S. Gregorius Nazianzenus nomine Confessionis Joviano Imperatori à S. Athanasio oblata, quæ verè donum Regium & magnificum fuit, non intelligi Symbolum illud, quod Athanasianum vocatur. Fuit igitur tale donum Epistola Synodica ab Athanasio ad Jovianum scripta nomine omnium Episcoporum Ægypti, Thebaidos, & Lybiarum, quæ & Nicænum Symbolum complectitur, & quædam ad profligandam Pneumathomacorum nascentem hæresim, negantem nempe Spiritus Sancti Divinitatem. Præterea addi posset, certum esse apud omnes Scriptores tum asserentes, tum abjudicantes Athanasio, hoc Symbolum ab initio conscriptum fuisse latino, non verò græco idiomate; Confessionem autem Fidei, quam obtulit Athanasius Imperatori Joviano, græcè fuisse exaratam, non est, qui audeat inficari; non potest igitur confundi hæc Confessio cum Symbolo, de quo nunc est quæstio, & quod nonnisi post multum tempus Athanasii nomine adornatum fuit.*

Ad Augustini adductam Auctoritatem quod attinet, fatentur aliqui ex citatis Auctoribus, quod validum profectò esset argumentum, si talia verba legerentur apud Au-

Gavani, Rubr. Brev.

gustinum, sed Lovanienfes olim jam adnotarunt, hæc nullatenus legi in MSS. omnibus à se perlustratis D. Augustini operibus, idem advertunt doctissimi Viri Monachi Sangermanenses in sua recensione operum ejusdem Augustini. Genuina igitur verba Augustiniana in loco suprà adducto hæc sunt: *ergo alium solem fecit Deus, qui oritur super bonos, & malos, quem vident boni, & mali, alius est autem ille sol, non factus, sed genitus, per quem facta sunt omnia.* En igitur, nullam apud S. Augustinum eo loci mentionem factam fuisse S. Athanasii.

Nullus est itaque ex allegatis textibus, qui possit favere Auctoribus vendicantibus hoc Symbolum S. Athanasio. Quapropter communio hanc sententiam melius probatam iri crediderim auctoritate aliquorum Summorum Pontificum, præsertim Gregorii IX. qui per suos Legatos ad Græcos pro Græcorum cum Latinis unione missos An. 1233. tribuit Athanasio hoc Symbolum, & Eugenii IV. qui An. 1439. in Decreto de Armenorum unione, dum eis hoc commendat Symbolum, inter alia dicit: *Sextò compendiosam illam Fidei Regulam per Beatissimum Athanasium editam ipsis præbemus, videlicet: Quicumque vult salvus esse &c.* Quod & idem ante in sua Ecclesia commendaverat Hincmarus Rhemenfis circa annum 852. singulis Ecclesiæ Ministris, ut discerent explicationem Symboli Apostolorum, Orationis Dominicalis, & Symboli S. Athanasii. Comprobari potest etiam hæc sententia auctoritate Canonum Eduensium, quos Jacobus Sirmundus publici juris fecit, & in annum 670. eos rejiciunt idem Sirmundus, Pet. de Lalande, Gotefridus Hermant. Cointius autem ad annum 673. retrahit. Canon verò ille, qui Symbolum Athanasio tribuit, sic habet: *Si quis Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, vel Clericus, Symbolum, quod sancta inspirante Spiritu, Apostoli tradiderunt, & Fidem S. Athanasii Præsulis irreprehensibili er non recensuerit, ab Episcopo condemnetur.* Sed

F F

hæc

hæc opinio, & fama de Symbolo Athanasiano longè etiam ante Canonum Aduensium ætatem invaluerat. Ullterius enim Armacanus ab Anthelmio in sua cit. disquisit. allegatus, monuit observata sibi Psalteria duo latina MSS. in quibus Apostolicum, & Athanasianum Symbolum descripta sunt apicibus antiquissimis. Et in priori, quod, inquit, *Grego. ii. Papa I. tempore recentius non esse colligi ur, tum ex antiquo Pictura genere, tum ex literarum forma grandiuscula*: Athanasianum, *Fidei Catholica* præfert Titulum; alterum verò Symbolum Apostolorum, ætatumque totidem omnino, quot hodiernum nostrum continens Capitula. Posterius verò Psalterium sic commendat: *In posteriore, quod Regis Æthelstani aliquando fuit Apostolicum viceversa Symbolum simpliciter; alterum autem: Fides S. Athanasii Alexandrini nuncupatur. Æthelstanus autem Anglorum Rex trigesimo supra nongentesimum annum regnabat: sed ex alio Psalterio Gregorii Magni ætatem referente probatur id, quod supra innuimus, nempe, quòd Athanasiani Symboli fama ante Canonum Aduensium ætatem percrebuerat: cum enim Gregorius Magnus anno 590. Pontifex creatus fuerit, & post annum 13. obierit, consequens est, quòd Symbolum ejus ætate descriptum non alia de causa Psalterio sit insertum, quàm ut cum Psalmorum precibus recitaretur, & hinc est, quòd Leodegarius Augustodunensis, qui post annos circiter 70. ejusdem Athanasiani Symboli lectionem Clericis suis tam impensè commendavit, non quid novè excogitatum suscepit, sed illam Fidem Catholicam nullius nomine prænotatam, & Athanasii, ex multorum sententia, creditam, ipse simpliciter, & absolute, Fidem S. Athanasii pronuntiavit. Ex quibus magis, magisque firmatur, Scriptoris hujus Symboli fortunam primùm ignoratam, & deinceps in conjectura positam, ex opinione tandem in Athanasium concessissè.*

Hæc sunt potiora, & firmiora fundamen-

ta, quibus innitur communior sententia, quæ tribuit S. Athanasio hoc Symbolum; cui sententiæ profectò obstare non videtur, quòd istud Athanasii opus nunquam fuerit citatum contra Eutychianos à S. Leone, nec contra Nestorianos à S. Cælestino; & quòd nulla mentio facta fuerit hujus doctrinæ Athanasianæ, in Conciliis Ephesino, & Chalcedonensi; responderi enim posset huic difficultati, quòd hoc Symbolum, vel nondum cognitum erat prædictis Pontificibus, & Conciliis, vel saltem, quòd nondum Athanasii nomen præferebat. Neque hoc incredibile videri debet; cum enim S. Augustinus jam Presbyter, & Episcopus ordinatus epist. 110. fateatur, se Nicanos nondum novissè Canones jam à centenis annis, & ultra vulgatos, & à 318. PP. palam, & in generali cœtu congregatis editos, & promulgatos: (en verba Augustini in cit. Epistola: *Athue in Corpore passio Beata memoria Patre Episcopo meo Sene Vaerio Episcopus ordinatus sum, & sed cum illo, quòd Concilio Nicano præbitum suis se nesciebam.*) Cur igitur non potuerunt similiter, innuò à fortiori præfati Pontifices Romæ, & Concilia in Oriente istud Athanasii opusculum ignorare, quòd non palam, non in generali Synodo, sed privata, & à solo S. Athanasio conscriptum fuerat?

Parum etiam urget contra hanc sententiam, quòd in eodem Symbolo refutentur hæreses Nestoriana de duabus in Christo personis, & Eutychiana de unica in eodem Christo natura, quæ quidem hæreses nondum tunc exortæ fuerant. Non, inquam, urget hæc difficultas, quia Athanasius potuit conscribere hoc Symbolum non tantùm præcisè, ut jam suo tempore exortas hæreses confoderet gladio suæ doctrinæ, sed ut Fidem Catholicam, & Orthodoxam veritatem manifestaret ad præcavendos futuros errores, & hinc est, quòd hoc Symbolum, non hæresum refutatio, sed Fidei manifestatio appellatur à S. Thoma 2. 2. quæst. 1. art. 10. ad 5. ubi ait: *Athanasius non composuit ma-*

nifest-

nifestationem Fidei per modum Symboli, sed magis per modum cujusdam doctrine, ut ex ipso loquendi modo apparet: sed quia integram Fidei veritatem ejus doctrina breviter continebat, auctoritate Summi Pontificis est recepta, ut quasi Fidei Regula habeatur. Deinde liquet, quod ex aliorum SS. PP. scriptis nonnullæ refutantur hæreses, quæ tamen ortæ nondum erant, quando veteres illi PP. scriptis suas doctrinas consignarunt; nec inde ullus dicere audeat, hæc scripta non esse prædictorum PP. germana opera. Innumera penè sunt antiquorum PP. assertiones, & doctrinæ paginis traditæ, quibus hoc assumptum demonstrari posset, à quibus referendis, ne nimius sim, abstineo, & solum concludendo innuo, quod necessaria sunt tales PP. doctrinæ, quibus futura hæreses prædamnantur; harum enim doctrinarum allegatione, & traditione novi insurgentes Hæresiarchæ, & errorum Magistri, tanquam novi erroris disseminatores convincuntur, afferendo nimirum doctrinas antiquorum Patrum suis impiis erroribus omnino adversantes.

Validiora itaque videntur argumenta, quibus ad confutandam hanc sententiam utitur Montfauconius loc. supracit. nimirum, quod si quis Fidei formulas vel ab Athanasio, vel Athanasii ævo conscriptas cum hoc Symbolo conferat, tantum animadvertet inter illa discriminis, ut vel hinc solum arguere poterit, & alii ævo, quam Athanasiano, & alii Scriptori, quam Athanasio Symbolum hoc adjudicari debere. Percurrat, qui voluerit, quas Athanasius accuratè colligit sui ævi Fidei Confessiones, & nunquam reperiet formulam istam: tres personas, aut græcè τρεῖς ὑποστάσεις, in Catholicorum Symbolis admittam, & promulgatam: licet enim una, eademque semper fuerit Ecclesiæ doctrina de Trinitatis Mystero, nondum tamen hæc formulæ receptæ, vel in Confessione erant, ut fusè comprobatur in Professione ge-

nerali præfixa Athanasii operibus citatus Montfauconius. Hæc confirmat etiam dissidium ortum inter Orientales Orthodoxos circa nomen hypostaseos, quam controversiam in Concilio Alexandrino post Constantii mortem, & Confessorum ab exilio reditum celebrato cum Eusebio Vercellensi, & aliis anno Christi 362. nonnihil sedavit Athanasius ipse. Vocatis namque & iis, qui tres hypostases, & alii, qui unam tantam constituebant, primos interrogavit, num sic tres hypostases ponerent, quomodo Ariani, alienas, peregrinasque, ac diversæ à se invicem substantiæ, & unamquamque hypostasim per se, ac seorsim divisam esse, ut cetera creatura, & qui ex hominibus nascuntur? Etc. At illi responderunt, se nequaquam id sentire, sed sese in Trinitatem credere, non quæ nomine tenus, sed quæ verè Trinitas est, & subsisteret: & Patrem, ut verè existentem, & subsistentem, & Filium, ut existentem, & subsistentem, necnon & Spiritum Sanctum agnoscere, non tamen se dixisse tres Deos, aut tria principia, sed se scire, esse Sanctam Trinitatem, ut tamen sit una Deitas, & unum principium, & Filium se agnoscere esse coessentialem Patri, & Spiritum Sanctum non creaturam, neque alienum, sed proprium, & indissregatum ab essentia Patris, & Filii. Deinde quaesivit Athanasius ab iis, qui unam tantum hypostasim statuebant, utrum ad mentem Sabellii loquerentur, ut sublato vellent ex Trinitate Filium, & Spiritum Sanctum, quasi Filius essentia careat, aut Spiritus Sanctus non subsistat. At ipsi professi sunt, se longè alia sentire. Nam idcirco singularem Trinitatis hypostasim se statuere, quia ὁμοῦς αὐτῶν idem esse cum eἰς αὐτὰ intellegebant, & quia Filius ex essentia Patris est, & quia in tribus est identitas natura, unam autem se Deitatem, unam naturam credere, neque aliam Patris, aliam Filii, aut Spiritus Sancti esse naturam. His auditis assensu sunt alterius partis homines, atque ita omnes convenerunt, ut omnibus hærelibus anathematis gladio confossis, aliam Fidei formu-

Iam non exigent, aut aliam verborum conceptionem, præter eam, quam Nicæna Synodus expresseerat. Ista constant ex Epistola Synodica Concilii Alexandrini ad Antiochenos apud S. Athanasium. Hanc interpretationem de tribus hypostasibus, & una hypostasi Paulinus ipse subscribens approbavit.

Ex quibus colligitur, orthodoxos fuisse, qui de una, vel tribus in Sancta Trinitate hypostasibus dissidebant, nec de veritate Mysterii, sed de verbis dumtaxat, quibus in eo explicando utendum esset, fuisse inter eos questionem, ut egregie confirmat S. Gregorius Nazianzenus de Laudibus S. Athanasii, de quo ait, *quod utraque parte leniter, & humaniter accessit, verborumque sententia diligenter, & accuratè perpensa, postquam concordantes reperit, & neque quoad doctrinam quidquam inter se dissidentes, ita negotium transiit, ut nominum usum ipsis concedens, rebus eos constringeret.*

Ille tamen concordia modus non adeo placuit Posteris Latinis, quibus *hypostasis* substantiam significare videbatur, atque adeo tres hypostases dicere, idem erat, ac tres asserere substantias; unde S. Augustinus *l. b. 5. de Trinit. cap. 8.* hæc habet - - Essentiam dico, *ousia* græcè dicitur, quam usitatus substantiam vocamus. Dicunt quidem, & illi hypostasin; sed nescio, quid volunt interesse inter *ousia* & *hypostasin*, ita ut plerique nostri, qui hæc græco tractant eloquio, dicere conlueverint, *mia* *ousia*, *três* *hypostases*, quod est latinè, unam essentiam, tres substantias. Sed quia nostra loquendi consuetudo jam obtinuit, ut hoc intelligatur, cum dicimus essentiam, quod intelligitur, cum dicimus substantiam: non audemus dicere: unam essentiam; tres substantias; sed unam essentiam, vel substantiam, tres autem Personas: quemadmodum multi Latini ista tractantes, & digni auctoritate dixerunt, cum modum alium aptiorem

non inveniunt, quo enunciarent verbis, quod sine verbis intelligebant - -

Sed paulò ante S. Augustinum sub Damasi Pontificatu discussa fuit hæc de hypostasibus controversia, de qua nonnulla scribit ad Damasum ipsum S. Hieronymus *Epist. 57.* quam his verbis concludit - - Sufficiat nobis dicere unam substantiam, tres Personas subsistentes, perfectas, æquales, coæternas. Taceantur tres hypostases, si placet, & una teneatur. Non bonæ suspicionis est, cum in eodem sensu verba dissentiant, aut si rectum putetis, tres hypostases cum suis interpretationibus debere nos dicere, non negamus; sed mihi credite, venenum sub melle latet, transfiguravit se Angelus Satanæ in Angelum lucis; bene interpretantur hypostasin: & cum id, quod ipsi exponunt, habere me dicam, hæreticus judicor. Quid tam anxie unum verbum tenent? Si sic credunt, ut interpretantur, non damno, quod retinent. Si sic credo, ut ipsi sentire se simulant, permittant & mihi meis verbis sensum suum loqui. Quamobrem obtestor Beatitudinem tuam per Crucifixum in Mundi salutem, per *ousia* Trinitatem, ut mihi Epistolis tuis, sive tacendarum, sive dicendarum detur auctoritas. Ex quibus rursus evidens est, eos, qui vel unam tantum, vel tres hypostases in Sanctissima Trinitate admittebant, de solis verbis dissentisse, non de summa Fidei disceptasse. Sed S. Hieronymus merito trepidabat, & venenum sub melle latere dicebat. Ariani siquidem hypostasis nomine substantiam intelligebant, & idè periculosum esse existimabant, tres asserere hypostases. Quod autem sic vocem illam usurpaverint Ariani, patet ex Epistola Synodica Concilii Sardicenis, quam refert Theodoretus *lib. 2. cap. 8. Hæreticorum factio, inquit, pertinaciter asseverat Patris, ac Filii, & Spiritus Sancti, diversas esse hypostases, & à se invicem separatas, nos verò hanc à majoribus accepimus, ac didicimus, & hanc tenemus Catholicam, atque Apostolicam*

traditionem, & Fidem, ac professionem, unam esse hypostasim, quam ipsi heretici substantiam appellant Patris, ac Filii, ac Spiritus Sancti. Apud S. Epiphanium *Epist.* 7. extat Paulini Fidei professio eadem omnino cum ea, quæ inter S. Athanasii opera Synodica Concilii Alexandrini *Epistola* subjecta legitur, qua pium agnoscit loquendi modum, quo tres in Deo hypostases asseruntur, quod, cum objectum fuisset Sancto Hieronymo, ut in eam sententiam traheretur, quæ tres hypostases propugnabat, ait: *Ignoro Paulinum &c.* Hic tamen Paulinus teste Acacio, Episcopo Beroënsi, in *Epistola* ad S. Cyrillum Alexandrinum, tres hypostases disertè dicere recusabat ob eandem causam, qua movebatur Hieronymus. *Hic*, inquit, *& si tres hypostases palam dicere recusaret, re tamen, & virtute ab illorum sententia, & Fide, qui hoc profitebantur, non recedat, sed abatur hic autem piissimos Occidentales Episcopos, propter eam quod Romana lingua angustia, sicut Græca phrasim, tres hypostases dicere, commodè non ferat.*

S. Epiphanium laudat Basilius Magnus, quod tres hypostases statuendas agnosceret; sic nempe habet *Epist.* 325. ad ipsum data: *Illud insuper, & mentem meam bene sati habuit, quod ad reliqua egregiè, accurateque (ut Theologum decebat) disputata, adjecit tua diligentia, necesse esse omnimodo confiteri tres hypostases.*

Ex quo autem illud dissidium terminavit, hypostasim, seu substantiam pro Persona Concilia semper usurparunt. Hoc perspicuum est ex Concilio secundo Oecumenico in Synodica ad Damasum *Epistola*, quæ scripta fuit post dissidium supra expositum, super controversia de Hypostasibus, in qua *Epistola* PP. unam divinitatem, & potestatem Patris, & Filii, & Spiritus Sancti profitentur, sive in tribus perfectis substantiis, sive in tribus perfectis personis.

Idem constat ex Concilio Ephesino, anathematismo 4. *Si quis duabus personis, sive*

hypostasibus eas voces attribuit, quæ in Evangelicis, & Apostolicis scripturis passim occurrunt, & alias quidem homini tanquam seorsim à Dei Verbo confidendo scribit, alias vero tanquam Deo convenientes soli Dei Patris Verbo adaptat, anathema sit. Et Anathemate 2. *Si quis non confitetur Dei Patris Verbum carni secundum hypostasim unitum, unumque tantum una cum sua Carne esse Christum, eundem nimirum Deum simul, & hominem, anathema sit.* Quibus verbis significatur, unitum secundum hypostasim, idem esse, ac, unitum secundum Personam.

His duobus Conciliis concinit quoque Concilium Chalcedonense *actio* 5. in secunda Confessione Fidei, qua dicitur, *Christum Filium Dominum unigenitum in duabus naturis inconfusè, immutabiliter, indivisè, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentiâ naturarum propter unionem, magisque salva proprietate utriusque nature, & in unam personam, a que substantiam concurrentem, habet textus Græcus *ἕν ἐστιν ἐν ἁπορίτων ἕν μίαν ὑπόστασιν.**

Ex hucusque dictis magnum præsidium accedit argumento, quod insinuavit citatus Montfauconius contra sententiam tribuentem Athanasio Symbolum, de quo nunc disceptamus. Magis enim, magisque comprobatur, & factis, & auctoritatibus, quod nonnisi post extinctum dissidium super nomen hypostaseos in Fidei Professionibus, & ab Oecumenicis Conciliis adhibitum fuit nomen Personæ, ad significandas tres divinas substantias, & nonnisi post illud tempus usurpatum fuit dictum nomen; ita ut responderet Græco vocabulo *hypostasi*. Unde semper magis evincitur, quod Symbolum sub nomine Athanasii divulgatum, neque correspondet tempori, quo conditum fuisse asseritur ab Auctoribus hujus sententiæ, nimirum anno circiter 343. quando S. Antistes Treviri commorabatur, neque correspondet eidem Antistiti, nam si Divus Athanasius hoc Symbolum composuisset, & tanquam

quam Fidei tesseram ab omnibus firmiter tenendum declarasset; cum in eo disertè dicat, non esse confundendas personas, neque substantiam separandam; aliam esse personam Patris, aliam Filii, aliam Spiritus Sancti; quod totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales; & Christum Dominum unum esse non confusione substantiæ, sed unitate personæ; in apertis esset, Athanasium ipsum ex tunc perfectissimè intellexisse, quid veniat nomine *persona* in Latino idiomate, & quid nomine *substantia*. Unde nullam ambiguitatem, nullam æquivocationem, nullam obscuritatem illi amplius ingerere poterant Græca vocabula *hypostasis*, *usias*. Et cum hanc perfectam intelligentiam, & correspondentiam dictorum vocabulorum allecutus esset, aliisque proposuisset ante suum regressum ad Orientales Regionibus, & Metropolim Alexandrinam, cur non adhibuit hanc suam doctrinam, suaque tam clara vocabula ad edocendos id, quod verè per illa verba significabatur, dissidentes orthodoxos in suprascripto Concilio Alexandrino ob obscuram, & ambiguam significationem nominis *hypostases*? Certum est, quod postquam supra allegata Concilia nomen *hypostasis* acceperunt pro *persona*, & postquam declararunt, plures, nempe tres, esse hypostases in Divinis, non fuit amplius in libertate dicendi, unam esse in Deo hypostasim. Si igitur S. Athanasius in dicto Symbolo jam statuerat, & declaraverat, nomen Latinum *Personam* correspondere nomini Græco *hypostasis*, non permisisset prædictis Catholicis, in Concilio secundo Alexandrino anno 362. dissidentibus supra prædictum nomen, dicere utrumque; & unam, & trinam esse hypostasim, juxta tamen eorum rectam explicationem; sed illos potius docuisset id, quod verè intelligendum erat nomine *hypostasis*, nimirum, non Divinam substantiam, sed Divinas subsistentias, seu Personas, & sic declarasset, illos teneri ad dicendas tres hypostases; numquam verò unam tantum.

Magnæ etiam admirationi profectò locus daretur, si præfatum Symbolum tam clara, & eleganti latinitate donatum; mysteria, ac dogmata nostræ Fidei clarè, & disertè adèd complectens, composuisset Athanasius apud Occidentales degens; & deinde suis Regionibus restitutus, & ab exilio revocatus, eandem Fidei confessionem, opus verè aureum, Græco suo, & naturali idiomati non reddidisset, ut Clerum, Populumque suum, & universam Orientalem Ecclesiam, clarissima hac doctrina, & Catholicis dogmatibus perfectè imbueret, & ut pretiosum hoc pharmacum illis præberet contra venenum illarum hæresum, quæ jam ibidem exortæ fuerant, Ariana scilicet, & Sabelliana, necnon illarum, quæ postea in eisdem Regionibus disseminatæ sunt, quales fuerunt Nestoriana, & Eutychiana, à quarum periculo præcavendo mirabiliter juvare poterat sana, Orthodoxa, & Catholica doctrina in eodem Symbolo contenta, & clarissimo stylo explicata.

Dicendum est igitur, S. Athanasium, postquam editum fuit Symbolum Nicænum, procul omnino fuisse à condenda nova Fidei formula, ut ipsemet testatur in Epistola ad Antiochenes, in qua Nicæna Synodi Symbolum suis omnibus numeris absolutissimum esse adstruit, & juxta Sardicenis Concilii Decretum nullam amplius edendam esse professionem Fidei, ne illa, qua Nicæa scripta est, suis numeros non habere videtur: *neve illis, quibus libido est, semper nova statuere, occasio hujusmodi suppeditaretur, ut iterum, atque iterum de Fide definiant.* Et reverà huic Sardiceni Decreto insistendo Catholici inter se dissidentes super nomen *hypostases* coram Athanasio in Concilio Alexandrino omnes convenerunt, ut alia Fidei formula non exigere-tur, aut alia verborum conceptio, nisi illa, quam Nicæna Synodus expresserat.

Quòd si hanc œconomiam servavit Athanasius apud Orientales manens, ubi aliqua occurrebat occasio novam condendi Fidei for-
mu-

mulam, eodem modo se gessisse dicendum est, & multò magis, quando apud Occidentales degebat, quia hic præsertim nulla idonea occasio excogitari potest, propter quam idem S. Antistes hoc novum Symbolum Treveri, vel in alia Europæ Civitate commorans edere permotus fuerit, & à prædicto suo proposito deflectere. Ubiunque enim maneret, semper eadem rationes urgebant, quæ PP. Sardicenses impulerant Decreto sancire, ne quid ulterius de Fide scriberetur. Et si aliqua fuisset occasio ab hoc Decreto recedendi, iterum dico, hæc in Oriente præsertim locum habuisset: nam toto eo tempore, quo Alexandrinam rexit Ecclesiam Athanasius, Ariani Fidei Nicænæ oblatrare, ejusque Symbolum variis artibus, & machinationibus impetere non quieverunt, sed adversus hæc molimina pro muro æneo stetit S. Antistes, Symbolum Nicænum semper acerrimè propugnans, nullum aliud novum proponens, ne quibus libido erat nova semper statuere, occasio hujusmodi suppeditaretur, ut iterum, atque iterum nova dogmata edocerent, & definirent.

Aliis etiam utitur argumentis Montfauconius ad tuendum suum assumptum, quòd hoc Symbolum non correspondet ævo Athanasiano, idque colligit ex illo versiculo: *Spiritus Sanctus à Patre, & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens*; quamquam enim Athanasius, Spiritum Sanctum ex Patre, atque ex Filio emanare, non semel docuerit in suis, quæ jam extant, operibus; iis tamen formulis, scilicet, *procedere*, nunquam est usus, multòque minùs illæ in Symbolis, Fideique Confessionibus locum tunc habuerunt.

Prædictis suis momentis addit Montfauconius, Symboli verba, sententiasque, Latinum indicare Scriptorem, neque ullam versionis ex Græco factæ notam præferre. Si versum ex Græco fuisset, multa Græcæ dictionis in Latina interpretatione comparerent, uti solet in ejus ævi versionibus obser-

vari. Neque dici posse videtur, ab Athanasio fuisse Latinè compositum: namque Scriptorem redolet, pro illa ætate latinum sermonem perfectissimè callentem, non solum quippe verbis, sed etiam numeris, periodorum commensuratione, ac rotunditate, modulisque latinis elucubraturum est hoc Symbolum, ita ut vix credi possit, S. Athanasium, si in ætate jam provecta hunc laborem ediscendæ peregrinæ linguæ subierit, perfectè adeò, & excellenter peregrinum idioma assecutum fuisse, sibi que familiarem reddidisse.

Demum si hujus Symboli auctor fuisset Athanasius, ei inseruisset *Consubstantialis* vocem, pro qua tuenda toto vitæ curriculo concertavit, tantisque periculis perfunctus est. Hæc sunt argumenta, quibus Montfauconius, Anthelmus, & alii Symbolum *Quicumque* Athanasio incunctanter abjudicandum arbitrantur. Quæ quamvis valida profectò sint; nihilominus simile cum eisdem Auctoribus non ausim ferre iudicium; ne mea prolata sententia firmiter opponi videar communiore, & piæ opinioni, quæ asserit S. Athanasio hanc Fidei confessionem, quam tanquam Canonicam Catholicæ Fidei Regulam suo consensu universa amplexata est Ecclesia.

Procedimus tamen nunc ad aliorum sententias, & cui Auctori adscribendum sit idem Symbolum, varias, & diversas opiniones proponendas. Josephus Anthelmus *in d'iquo sit. Supra cit.* probare conatus est, Vincentium Lirinensem Auctorem esse Symboli, quod Athanasii nomine adornatur; præcipuum ejus argumentum petitur ex convenientia sententiarum Commonitorii Vincentiani cum sententiis Athanasiani Symboli. Nullius tamen roboris est hoc argumentum, cum hujusmodi sententiarum collatio in iis præsertim, quæ Fidem spectant, inter varia diversorum planè Auctorum opera fieri possit, & Symbolum ex Commonitorio derivatum, ac expressum verisimilius dici possit ab Auctore Vincentio Lirinensi longè recentiore, ut optimè ponde-

rat Natalis Alexander, quam ab ipso Vincen-
tio compositum. Contra Anthelmi senten-
tiam facit etiam silentium Gennadii, qui *Vin-*
centium Li-inensem commendat, & Commo-
nitorium, quod absconso nomine suo, sub
Titulo Peregrini adversus hereticos vulga-
vit, Symbolum pariter celebrasset, si ab eo-
dem Vincen-
tio editum, ac vulgatum esse,
cognovisset.

Quesnellius in *appendice ad d'ssert. 14. in*
opra S. Leonis Magni, nervis omnibus de-
monstrare contendit, à Vigilio Tapsensi, in
Africa Episcopo, qui floruit sub fine V. Se-
culi, Symbolum hoc prodidisse; idque probat
præsertim auctoritate Codicis Thuanaei, in
quo præter Dialogum adversus Arianos, Sa-
bellianos, & Photinianos sub Athanasii no-
mine à Vigilio editum, proximè legitur Sym-
bolum Athanasianum sub hoc Titulo: *Fides*
dicitur à S. Athanasio Episcopo. Reverà huic
Vigilio familiare fuit saviante Wandalorum
in Africa persecutione opera à se elucibra-
ta, non suo, sed antiquorum PP. nomine præ-
notare; sic præfatum Dialogum sub nomine,
ut diximus, S. Athanasii composuit, ut ipse-
met in Præfatione hujus Dialogi fatetur his
verbis: *Sabellium, Photinum, Arium, atque*
ad nostras partes Athanasium adduxi, ut veritas
ad omnium notitiam perveniret.
Quesnellianam conjecturam firmare potest,
quod Theodulphus, Abbas Floriacensis, &
deinde Episcopus Aurelianensis, qui claruit
anno 835, hoc Symbolum citet ex illis Atha-
nasii libris, qui Vigili Tapsensis esse jam cer-
tò dignoscuntur, cura, & studio eruditissimi
P. Chiffletii; quinque in antiquo, & probè
noto Codice Floriacensi cum Vigili libris
adversus Nestorium, & Eutychem conjungun-
tur. Ex quibus alia desumitur conjectura
favens Quesnellianæ opinioni, scilicet, quia
idem Vigilius libris suis Nestorianos, atque
Eutychanos impetere solebat, quod consi-
lium à Symboli Auctore sibi quoque propo-
situm fuisse videtur; & sic optimè correspon-
deret temporì, quo hæc elucubratio exarata

censetur, nimirum post Synodos Ephesinam
& Chalcedonensem, in quibus Nestorianæ,
& Eutychanæ erroneæ doctrinæ diligenter
discussæ, & tanquam impia dogmata pro-
scripta fuere: ideo autem Vigilius hoc Sym-
bolum Athanasii nomine adornavit, ait
Quesnellius, quia summam Athanasianæ Fi-
dei, præsertim eam, quæ respicit Mysterium
SS. Trinitatis, clarè continebat; & ne quis-
quam Africanorum Episcoporum de condita
hujus Fidei formula in suspicionem apud he-
reticos deveniret, ac propterea in certissi-
mum vitæ discrimen adduceretur; aliunde
Pastoralis Officii partes esse existimavit peri-
clitanti Populo suo suppetias ferre, & sim-
plicioribus Christianis eam Fidei professio-
nem exhibere, quæ Catholicam doctrinam
contra Arianæ, Nestorianæ, & Eutychanæ
sectæ errores purè, nitidè, breviterque ex-
poneret. Movetur etiam Quesnellius ad tri-
buendum Vigilio Tapsenti hoc Symbolum,
quia insignes aliquæ locutiones, ac formu-
læ Vigilio familiares in eodem Athanasiano
Symbolo reperiuntur. Quesnellii sententiæ
adhæret Natalis Alexander, & nonnihil prop-
endit in eam Josephus Blanchinus in sua
Enarratione Pseudo-Athanasiana *pagin. 15.*
verùm hanc Quesnellianam opinionem re-
fellit Josephus Anthelmus his rationibus ad-
ductus; quia P. Chiffletius, qui quamvis
omnes penè ingenii divitias explicet, ut Vi-
gili Tapsensis libros à se editos, atque lu-
cubrations multiplicet, nihilominus inter
ejusdem Auctoris opera Symbolum Athana-
sianum recensere non audet. Hujus autem
docti viri recessus grave contra hanc senten-
tiam præjudicium statuit, ait Anthelmus
sect. 3. num. 5. & num. 8. fufidus invehi-
tur in Quesnellianam opinionem, ejusque
conjecturas, inter quas gravior est illa, quæ
adstruit, insignes aliquas locutiones, ac for-
mulas Vigilio familiares in prædicto Symbo-
lo reperiri, ex qua conjectura priores alie
robur mutantur; & ideo idem Anthelmus
in hac refellenda omnem impendit operam;

& primò quidem ait, qu' d formulæ Symbolo propria eruta sunt è tractatu, qui contra Varimadum Arianum scribitur; cùm autem tractatus ille Vigilii factus non sit, nec talis P. Chiffletio, Vigilianorum operum illustratori, videatur, quem ideò ab aliis ejusdem indubitatis operibus secernit *Vindiciarum opusculo 2. cap. 9.* Hinc sequitur, Quænellium fundamento valde dubio suam opinionem firmare: rem autem incertam pro re certa statuenda in medium adducere, prudentis, & sapientis curæ non est. Progredditur Anselmius *num. 18.* ad ostendendum, libros tres contra Varimadum, alterius esse quàm Vigilii. Quapropter magis, magisque demonstrat, locutiones, ac formulas in Symbolo contentas, non Vigilio, sed alteri Auctori fuisse familiares. Consulat curiosus Lector citati Anselmii prolixam ejusdem assumpti comprobationem, ex qua certo certius evinci ipse arbitratur, Symbolum Vigilii asseri nequaquam posse.

Alii Auctores, qui Symbolum istud non esse Athanasii, neque Vincentii Lirinensis, neque Vigilii Tapfensis, asseruerunt, dividuntur in alias opiniones; alii enim Eusebio Vercellensi tribuerunt hanc lucubrationem; alii vero Anastasio Sinaitæ, confundendo forsitan Anastasii nomen cum Athanasio, ut suspicatur Montfauconius. Alii denique, ab Anonymo, Theologo Gallo, editum fuisse hoc Symbolum, conjecerunt, Pipini, vel Caroli Magni temporibus, occasionem præbente controversia de processione Spiritus Sancti, de qua in Gallicis Synodis tunc actum est. In hanc sententiam descendit P. Pithoeus *lib. de Processione Spiritus Sancti*, & in eam se propendere profitetur Vossius *in Dissertat. de tribus Symbolis.* Hæc tamen Pithoei sententia quoad secundam partem, nempe quoad temporis circumstantiam, facile refellitur, cùm ex supradictis, & ex aliis argumentis ab Anselmio productis *sect. 2.* manifestè probeatur, altiùs ab octavo Seculo repetendam esse hujus Symboli originem. Quòd autem

Gavant. Rubr. Brev.

(quando Athanasio abjudicetur) præclarissimum hoc opus alicui Gallo Scriptori sit tribuendum, ut etiam censet Montfauconius, non pauca, nec contemnenda concurrunt conjectura: reverà etenim aliis Regionibus Galliam præferendam esse videtur, tum quia in Galliis cæpit manifestari Symbolum, & in earum Metropoli, Treveri primò reperiuntur ejusdem Symboli exemplar, tum quia à Gallis Scriptoribus primò fuit celebratum, & à Gallicanis Synodis, necnon Episcopis primò receptum, atque commendatum; & denique in Gallicanis Ecclesiis primò decantatum fuit. Ex his omnibus haud temerè conjicitur, operam hanc in Galliis constructam fuisse, & ex hac Regione primùm prodiiisse; cùm autem eadem Regio fuerit semper, præsertim verò Seculo quinto præcellentium Scriptorum fecundissima parens; ideò inconsultum nonnullis videtur, & profus illiberale, alium extraneum, & non potius Gallum, credere Auctorem illum, qui aureum hoc opus, & omni præconio commendandum elucubravit. Ex his opinionibus eam seligat Lector, quæ sibi magis arriserit, & quæ solidioribus fundamentis innixa sibi visa fuerit; cùm nulla, circa Auctorem ejusdem Symboli, sententia definitiva ab Ecclesia fuerit adhuc pronunciata.

II. Gavant. pag. 78. col. 1. num. 2. -- *De usu ejusdem Symboli ad Primam &c.* Quo tempore hoc Symbolum Romano Officio insertum fuerit, exploratum non habemus. Amalarius tamen, qui de hac re agit, testatur, sua ætate recitatum fuisse. In Regula verò S. Benedicti nulla ejus fit mentio, neque etiam in novo Breviario Cluniacensi. Hincmarus Rhemensis in Synodo quadam anno 842 statuit, ut perlegeretur hæc Fidei Confessio, quam S. Athanasii Symbolum appellat. Nonnulli pariter censent, in Concilio quodam Augustudonensi S. Leodegarii ætate habito, scilicet anno 670. hoc Symbolum recitatum fuisse; existimant enim, eò respe-

G g

xix

xillè Canonem illum, qui de Fide S. Athanasii, & Symboli Apostolorum agit.

III. Gavant. pag. 78. col. 1. num. 3. -- *Non dicitur in Dominicis infra octavam Nativitatis Domini &c.*) Gavant. *scilicet* 4. cap. 3. num. 6. declarat, in Dominicis per annum post recitatos Psalmos ad primam debere dici etiam Symbolum S. Athanasii. Hic verò excipit eas Dominicas, in quibus omittitur recitatio ejusdem Symboli. Honorius Augustodonensis lib. 2. cap. 19. refert, in quibusdam Ecclesiis quotidie ad primam cum Oratione Trinitatis: *Omipotens, qui dedisti famulis tuis vera Fidei Trinitatis &c.* recitatum fuisse. In Catalogo Abbatum Floriacensium ad Ligerim tom. 1. Miscellan. Balluz. refertur, Theodulphi Abbatis tempore ad primam tres Psalmos quotidie perfectos fuisse, atque post eos explicationem Symboli S. Athanasii ab illo Abbate compositam. Idem legere est in Ordinario S. Apri Tullensis, atque in Consuetudinibus Cluniacens. ab Udalrico collectis lib. 9. cap. 3. ubi habetur: *Quicumque &c. nullo die omitti ut à nobis, sed in privatis diebus dicitur simul cum aliis Psalmis, in Dominica post preces.* Ex quibus colligitur, quòd Monachi illi post Psalmos quotidie recitabant dictum Symbolum; Dominicis verò diebus post preces. Sed novum Breviarium Cluniacense hunc morem non servavit, immò Symbolum hoc penitus prætermisit. Carthusiani quoque illud quotidie recitant post Psalmos Horæ Primæ, sicut etiam Ecclesia Senonensis, ut refert Grancolas in *Comment. Historic. in Breviar. Rom. lib. 1. cap. 35.*

IV. Gavant. pag. 78. col. 2. n. 4. -- *Non tamen quotidie dicendum est, ubi celebratur octava &c.*) Inharendo Rubricæ, superius expositæ *scilicet* 5. cap. 3. num. 2. declarat hoc loco Gavantus, in Dominica SS. Trinitatis debere recitari Symbolum hoc, licet Officium non fiat de Dominica; ratio hujus dispositionis est, quia in hoc Symbolo clarissima, & distin-

ctissima sit explicatio, & confessio hujusce Mysterii SS. Trinitatis; Utrum verò ubi hoc Mysterium, seu Festum Titulare est, debeat hoc Symbolum per totam octavam recitari, disputant Auctores. P. Theophilus Raynaudus in *Netroclytis spiritualibus part. 1. fol. 16.* contendit, per totam octavam quotidie recitandum; eò quòd Officium per totam octavam celebrandum sit, ut in ipso Festo; nec Symbolum in hoc Festo dicatur ratione Dominicæ, utpote de qua non sit Officium. Et ita Lugduni, ubi Societas Jesu Templum Sanctissimæ Trinitatis dedicatum habet, de facto practicari docet. Gavantus tamen hoc loco censet, hoc Symbolum non nisi soli Dominicæ convenire, atque adeò in tali casu non nisi in ipso Festo, & die Octava (quæ eundem cum Festo ritum, licet non eandem clarem, habere debet) dicendum, uti de facto in aliquibus locis practicatur, saltem quoad ipsum Festum. Et hanc sententiam Pater Lohner probabiliorem censet *p. 2. prax. Divin. Offic. tit. 3. §. 5. num. 2.* Ex quo in tali casu ipsi dumtaxat Festo ratione Mysterii concessum videatur, quemadmodum de facto in Festo Epiphaniæ ratione Mysterii omittitur Invitatorium cum Psalmo *Venite*, quod tamen per totam reliquam octavam deinceps dicitur; quo exemplo persuadetur laudatus Lohner, ut neque per totam octavam, sicut vult Raynaudus; neque in die octava, ut tenet Gavantus, dicendum sit hoc Symbolum; suadet tamen interea, ut suæ quisque Diœcesis, aut Ecclesiæ consuetudinem servet. Nunc verò tota hæc difficultas submovetur à Decreto S. R. Congregationis edito die 8. Junii 1709. in *Uracaren.* dato sub num. 247. & ab alio similiter edito die 5. Maji 1736. in *Einsfiden.* sub num. 313. in quibus demandatur, quòd Symbolum Athanasianum recitetur tantum in Dominica Sanctissimæ Trinitatis, & in ejusdem die octava.

MARTYROLOGII RUBRICÆ.

Lectio Martyrologii recitatur quotidie in Choro ad Primam ante versum, Pretiosa, excepto triduo ante Pascha, quibus diebus omittitur.

Legitur autem semper precedenti die Lectio illa, quæ memorias Sanctorum sequentis diei continet, proponendo Kalendas, Nonas, vel Idus, & quantitatem Lune ejusdem sequentis diei.

Lector non petit benedictionem, sed absolutè incipit à Kalendis ut supra: quia etiam in fine leget Lectionem brevem ad absolutionem Capituli.

Festa, de quibus eo die fit Officium, semper primo loco ponuntur: quod etiam servandum erit & in Festis Mobilibus, quæ pronuntianda sunt, ut infra dicitur; & in Sanctis propriis particularium Ecclesiarum in hoc Martyrologio non appositis, qui in iis tantum Ecclesiis & locis, ubi præcipue memoria eorum celebris habetur, legi poterunt etiam primo loco, si de illis ibidem agatur Officium: si verò non agatur, post Sanctos in hoc Martyrologio descriptos, ordine suo, videlicet Martyres post Martyres, Confessores post Confessores, & Virgines post Virgines.

In fine cujuslibet diei semper additur: Et alibi aliorum plurimorum Sanctorum Martyrum, & Confessorum, atque Sanctarum Virginum. Et respondetur à Choro: Deo gratias.

Festa Mobilia cum singulis annis mutantur, non potuerunt in Martyrologio adscribi: sed hoc loco posita sunt, ut unumquodque post Kalendarum, & Luna pronuntiationem, immediatè proponatur Lectioni Martyrologii illius diei, in qua eo anno celebrabitur, hoc modo.

Sabbato ante Dominicam secundam post Epiphaniam.

Festum Sanctissimi Nominis JESU.

Sabbato ante Dominicam Septuagesimæ.

Dominica Septuagesimæ, in qua deponitur Canticum Domini, Alleluja.

Feria tertia post Dominicam Quinquagesimæ.

Dies Cinerum, & initium jejunii sacratissima Quadragesimæ.

Feria quinta post Dominicam Passionis.

Festum septem Dolorum Beatissima Virginis Mariæ.

Sabbato ante Dominicam Palmarum.

Dominica Palmarum, quando Dominus Noster JESUS CHRISTUS, juxta Zacharia prophetiam, sedens super pullum asina, Jerosolymam intravit; cui turba cum ramis palmarum obviam venit.

Feria quarta majoris Hebdomadæ.

Cæna Dominica, quando Christus JEsus, pridie quàm pro nostra salute crucifigetur, mysteria Corporis, & Sanguinis suis discipulis tradidit celebranda.

In die sancto Paschæ, antequàm legantur Kalendæ.

Hac die, quam fecit Dominus, Sollemnitatis sollemnitatum, & Pascha nostrum: Resurrectio Salvatoris nostri JEsu Christi secundum carnem.

Deinde pronunciantur Kalendæ, & Martyrologium sequentis diei.

In Vigilia Ascensionis.

In Monte Oliveti Ascensio Domini nostri JEsu Christi.

In Vigilia Pentecostes.

Dies Pentecostes, quando Spiritus Sanctus Jerosolymis super discipulos igneis linguis advenit.

Sabbato infra Octavam Pentecostes.

Festum sanctissima, & individua Trinitatis.

Feria quarta post Octavam Pentecostes.

Festum sanctissimi Corporis Christi.

Sabbato ante Dominicam infra Octavam Nativitatis Beatæ Mariæ Virginis.

Festum sanctissimi Nominis Beatæ Mariæ Virginis, quod Innocentius Undecimus ob insignem victoriam à Christianis de Turcis insultantibus Viennæ in Austria reportatam, celebrari mandavit Dominica infra Octavam Nativitatis ejusdem Beatæ Mariæ Virginis.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. XXI. De Martyrologio.

I. Gavant. pag. 78. col. 2. n. 1. - De quo Baronius multa in *Præfatione* &c.) Quamvis Gavantus noster lectorem suum ad Baronium amandet pro ampliori Martyrologiorum notitia, nos tamen pauca hoc loco tradere audeamus. Itaque Martyrologiorum originem ab ipsis Ecclesiæ Primordiis repetendam esse, facile sibi persuaserit, quisquis accurate perpenderit, quantâ olim diligentia dies eorum notarentur, qui proprio sanguine Fidem Ecclesiæ Catholicæ propugnarent, ut eorum triumphus in sacris conventibus publica laudatione celebraretur: huic enim consuetudini Martyrologiorum initia debemus. Viri eruditi morem à Seculo Apostolorum fluxisse contendunt; cum S. Clemens I. ut notat etiam Gavantus, Notarios constituisse, ac per

Urbis Regiones divisisse legatur, qui Martyrum acta colligerent, quæ dum Anterus postmodum diligenter inquireret, & reconderet, ne interirent, vel ab Ethnicis fœdè corrumperentur, viam sibi ad palmam aperuisse creditur. Anastasius enim Bibliothecarius in libro de Gestis Pontificum Romanorum de Antero hæc scribit: *Hic gesta Martyrum diligenter à Notariis exquisivit, & in Ecclesia recondidit. Propter quod à Maximo Præfæcto Martyrio coronatus est.* Fabianus, Anteri Successor, Prædecessorum diligentiam imitatus, urgente Domitiani persecutione septem instituit Subdiaconos, ut Notarius jam à S. Clemente constitutus incumbere, ne aliqua fraus in colligendis Martyrum actis interveniret: *Hic fecit septem Subdiaconos, qui septem*

No-

Notariis imminerent, ut gesta Martyrum in integro colligerent: Sunt verba Libri de gestis Romanorum Pontificum. Porro necessaria erat hujusmodi cautio, ut ait Franciscus Dominicus Bencini in notis ad Vitam Fabiani, dum ex his actis nedum gloriosi Tituli Confessoribus, verum & coronatis Martyribus condignae laudes in Ecclesia decernebantur. Specialis autem Fabiani temporibus urgebat necessitas in sciendis veris Confessoribus discriminandisque à reliquis: siquidem cum ob Martyrii, aut Confessionis vera merita facultas concederetur subscribendi libellis poenitentium ad relaxandas poenas, plures confingebant merita ad prerogativam sibi vendicandam subscriptionum libellorum, de quo saepissime conqueritur S. Cyprianus; cui malo ut remedium afferret Fabianus, Subdiaconus elegit, qui Notariis praesent. Ecclesiae Romanae curam imitata est Africana Ecclesia, ut discimus ex S. Cypriano, cujus aurea verba recitare non pigeat - Denique & dies eorum, inquit, Epist. 37. quibus excedunt, annotate, ut Commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare possimus. Quamquam Tertullus, fidelissimus, & devotissimus Frater noster, pro certa sollitudine, & cura sua, quam Fratribus in omni obsequio operationis imperit scripserit, & scribat, ac significet mihi dies, quibus in carcere Domini Fratres nostri ad immortalitatem gloriosa mortis exitu transeunt, & celebrentur hic à nobis oblationes, & sacrificia ob Commemorationes eorum, quae citò vobis cum Domino protegente celebrabimus. Hinc frequenter de Martyribus Epistola ultra, extraque ex provinciis in provincias transmittentur, ipsique fideles Sanctorum certaminibus, ut eorumdem acta, exitusque adnotarent, cum codicillis adstabant, quemadmodum apud Eusebium, & sinceriora acta Martyrum unusquisque facile inveniet. Hinc sacros census, & municipales Fastos, hoc est proprium singularium Urbium indiculos, in quibus dies natales Sanctorum posteritati

commendarentur, ortum duxisse, omnes consentiunt. Sacros hos census, & fastos perduellibus opponebat Tertullianus, ut morem hunc ab Ecclesiae crepundiis ortum duxisse convinceret. Coronatur, inquit, lib. de Cor. Milit. cap. 13. & vulgus nunc ex principium proprietatum exultatione, nunc & municipalium solemnitate proprietate, & est omnis laetitia publica luxuria captatrix. Sed tu peregrinus es mundi hujus, Civis supernae Hierusalem. Noster, inquit, Mancipatus in Caelis. Habes tuos census, tuos fastos. Et quidem Seculo quarto codicem aliquem in usu fuisse, qui toto anno florentes Martyres contineret, satis clarè insinuat S. Asterius Amalenus, qui sub Juliano Apostata vixit. Siquidem oratione in SS. Martyres ita rem attingit ex Combessii versione. Ecce enim per universum orbem impletus est Christi Athletarum Circulus, nec est locus ullus, quo non eorum memoria habeatur, annique tempora omnia &c. Quocirca ut aliquis sedulus esset Martyrum amans, atque omnium passionibus festi vult & celebritate litare, ne diem quidem in anno, non festum praeteriret. Quomodo verò Festi dies singulos per annos peragi possent sine aliquo codice memoriali? Horum Martyrum acta publicè legebantur in Ecclesia, immò in ipso Missae Sacrificio eorum nomina recitari consueverant. Augustinus in serm. 101. inter editos à Lovaniensibus, ait: Habent honorabilem locum Martyres Sancti; advertite in re itatione ad Altare Christi; loco meliore recitantur, non tamen pro Christo adorantur. Cum autem sub persecutionum rabie innumeri quotidie Martyres excrescerent, & tandem pace Ecclesiae reddita plurimi vitae inculpabilis viri sub Confessorum Titulis Sanctorum Catalogo mererentur adscribi, antiquis Indiculis, & Calendariis satis ampla facta fuit accessio: quocirca opus fuit ad celebrantium, vel audientium minuendum laborem, nomina tantum, locum, & dies passionis, vel depositionis compendiosius in commentarium redigere, non quidem

quorumcunque Martyrum, sed in suis Urbibus; vel Regionibus clariorum. Gregorii Magni temporibus Romæ fuisse hujusmodi codicem, qui nomina solum Martyrum, locum, & diem passionis exhiberet, ipse testatur in epistola ad Eulogium, Patriarcham Alexandrinum, qui cum peteret à Gregorio acta Martyrum ab Eusebio Cæsariensi conscripta, hæc respondit. *Vestra beatitudo scribere studuit, ut cunctorum Martyrum gesta, que pie memorie Constantini temporibus ab Eusebio Cæsariensi collecta sunt, transmittere debeamus, sed neque si collecta sunt, neque si sunt, ante vestre beatitudinis scripta cognovi. Ago ergo gratias, quia SS. vestra Doctrina scriptis eruditus capi scire, quod nesciebam. Præter illa enim, que in ejusdem Eusebii libris de gestis SS. Martyrum continentur, nulla in Archivo hujus vestre Ecclesie, vel in Romana Urbis Bibliothecis esse cognovi, nisi pauca quadam in unius codicis volumine collecta.*

II. Gavant. pag. 79. col. 1. n. 5. - - Porro Martyrologii Romani n. scitur proprius Auctor &c.) Insistendo Gavanti vestigiis aliqua nunc de Martyrologiorum Auctoribus differemus. Acta Symphorose apud Surium die 18. Julii testantur, Eusebium Cæsariensem memoria prodidisse, quod Julius Africanus, qui floruit Seculo tertio aliquantulum adulto, Romæ, ac totius Italiae Martyrum gesta descripsit; immo ipsa S. Symphorose acta in nonnullis MSS. Codicibus teste Ruinartio Julio Africano tribuuntur. Et quidem genuina esse hujusmodi acta, non dubitat ipse Ruinartius, cum illis inter sincera, & selecta locum dederit: ob sinceritatem, & brevitatem commendantur etiam à Tillemontio. Nihilominus quia nullibi legitur apud Eusebium, quod illi acta attribuunt, putant Tillemontius, ac Jo. Pinus ad diem 18. Julii, id à recentiori aliquo additum fuisse; quapropter Ruinartius, & Bollandistæ totam illam sententiam prætermittendam esse duxerunt; nec Pino placuit Carduli conjectura, qui existimat hoc ab Eusebio traditum in Commen-

tariis, quos de Martyribus edidit, quod fieri potuisse non dubitat Tillemontius; cum enim hoc Eusebii opus antiquitas nobis inviderit, frustra contenditur, aliquid in eo scriptum non reperiri, nisi certum aliunde suppetat argumentum. Crederem ego, Julium Africanum in libris de Chronographia, quos accuratissimè editos fuisse testatur Eusebius lib. 6. *Histor. c. 31.* & in quibus præcipuos eventus, qui ab orbe condito usque ad Eliogabali Imperatoris tempora contigerant, Auctor retulerat, plurimum Italiae Martyrum, eorumque Martyrii fecisse mentionem, idque postea ab Eusebio proditum in citatis Commentariis, quæ legens actorum Symphorose Scriptor, vel recentior aliquis, existimavit, Julium Africanum totius Italiae Martyrum acta collegisse. Quidquid sit de hac collectione Africana, certum est, Eusebium ipsum Cæsariensem plurima SS. Martyrum gesta conscripsisse, quem propterea nonnulli primum Martyrologii Auctorem affirmant: verum ut optimè observat Florentinus admonit. 3. difficillimum est credere, Eusebium Cæsariensem descripsisse Martyrum codicem, qualem laudat Gregorius Magnus. Etenim cum Eulogius Alexandrinus à Gregorio petiisset - - Cunctorum Martyrum gesta, que pie memorie Constantini temporibus ab Eusebio Cæsariensi collecta erant; Respondit Pontifex, ea in Romanis Bibliothecis non inveniri, & vulgarem tunc Romæ Codicem de Martyribus exhibuit, in quo non quis qualiter passus, sed tantummodò nomen, locus, & dies passionis indicarentur. Hujusmodi verò Codex longè distabat à gestorum collectione ab Eusebio contexta, cum ista non modò locum, & dies passionis, sed integrum certamen Martyris contineret. Id manifestè demonstrat Eusebii locus lib. 4. *Histor. Eccles. cap. 15.* ubi Martyrium S. Pionis commemorat - - *Cujus singulas Confessiones, inquit, & libertatem in dicendo, utque coram Populis, ac Præsibus pro Fidei nostra defensione peroraverit: Conciones item de Institutione Fidei, præ-*

terea cohortationes, atque invitationes ad eos, qui persecutionis tempore lapsi fuerant: allocutiones etiam, & Consolationes, quas in carcere pectus adeuntibus ipsum Fratris adhibuit; quae super his tormenta, quantosque dolores sustinuerit: clavorum insuper confixiones, & mirabilem in medio rogo constantiam: mortem denique ipsam, qua cuncta illa miracula consecuta est, si qui volent cognoscere, eos ad epistolam de illius Martyrio uberrimè conscriptam amandamus, quam nos in opere de priscis Martyribus, quorum passiones collegimus, ordine suo inseruimus -- Libro autem V. cap. 21. de Apollonio Senatore agens ait -- Porro cuncta ab illo in iudicio dicta, & quaecumque Perenni interroganti respondit, & orationem illam, quam pro Fidei nostra defensione in senatu habuit, quisquis nosse voluerit, ex antiquorum Martyrum passionibus à nobis collectis poterit percipere -- Ex quibus colligere possumus, Eusebii opus amplissimum fuisse, atque integras Martyrum historias continuisse, ac proinde à contracto illo Gregorii Codice, & à vulgato Martyrologii characterè longè dissimile. Quamvis tamen Eusebius primus Martyrologii Auctor verè dici non possit, nihilominus eo nomine audit apud Florum, Ussuardum, & Adonem, fortasse quia ex magna ejus collectione excerpta sunt paucula illa aëta, ex quibus postea constat Martyrologium. Huic operi primum incubuisse Hieronymum, creditu facillimum est. Nam Cassiodorus Ascetas suos in Divinis Lectionibus instituens cap. 32. Hieronymi opus commendat, quod de passionibus Martyrum conscripsit -- *Passiones Martyrum legite constanter, quas inter alia in Epistola Hieronymi ad Chromasium, & Heliodorum destinata procul dubio reperietis, qui per totum orbem terrarum florere* -- Martyrologii utique Cassiodorus nomen illi non tribuit, sed Epistolae passionis Martyrum, cum verò epistolam dixerit, quis magnum codicem fuisse existimabit? Edidit Florentinus vetus Martyrologium sub Hieronymi nomine, quod ipsius esse validissimis argumentis

demonstrat, certè illud notis à Gregorio Magno codici suo attributis ita respondet, ut nomine, & Martyribus per totum orbem florentibus Hieronymi Epistolae congruat, cuius meminit Cassiodorus. Hoc Martyrologium à Beda, Floro, Adone, Notkero, & Ussuardo tanquam Hieronymi laudati probat in Admonitionibus praevis Florentinus, ut ea de re dubitari non posse videatur.

Post Gregorii tempora diversa esse ceperunt Martyrologii exemplaria, ac plures mutationes acceperunt, factumque est, ut non tantum ipsa nomina Martyrum, diem locaque passionum continerent, sed quid quis sit passus, saepe breviter narraretur, superadditis etiam aliis Martyribus, & Confessoribus. Cum autem non aequè omnes ab omnibus adderentur Ecclesiis, inde accidit, conijiciente Baronio, ut quot essent Ecclesiae, totidem ferè haberentur Romani Martyrologii exemplaria, eademque inter se diversa: primus, qui aliquid veteri Martyrologio addidisse creditur, fuit Ven. Beda, de quo haec refert Auctor Catalogi Scriptorum ejus post Praefationem ejusdem Bedae lib. de temp. Martyrologium scripsit de Natalitiis Sanctorum diebus, in quo omnes, quos invenire potuit, non solum qua die, verum quo genere certaminis, vel sub quo Iudice vixerint, diligenter adnotare studuit -- Putat Baronius, Bedam nihil aliud fecisse, quam Romanum Martyrologium, Romam in Angliam à S. Augustino allatum, novis aliquot Additionibus cumulasse, quas satis prolixas fuisse colligit ex iis, quae ex eodem recitat Amalarius de Officiis Ecclesiasticis lib. 2. c. 24. -- Vulgatum est hoc Martyrologium tom. 3. operam Bedae anno 1563. ac deinde seorsum typis Plantinianis anno 1564. Metricum Martyrologium sub nomine Bedae vulgavit Dacherius tom. 10. spicileg. primae editionis. Dubitat Bollandus in Praefat. Gen. §. 58. an usquam germanum Bedae Martyrologium existat? Sed dubitationem omnem exemere Viri DD. Enschen. & Papeb. qui genuinum Bedae

Beda Martyrologium à Flori auctariis accuratè distributum ediderunt tom. 2. SS. Martii. Quia verò Beda aliquot dies Martyrum nominibus vacuos reliquit, Flori Lugdunensis Ecclesiæ Diaconi curâ suppleti sunt, ut testatur Ado Viennensis in Prefatione sui Martyrologii; ejusdem Flori mentionem fecit Ufuardus, & Sigebertus, de Viris illustribus cap. 64. -- Post Bedam, ac Florum, strenuam condendo Martyrologio operam navavit Ufuardus; de quo hæc Sigebertus Gemblacen. in lib. de scriptor. Ecclesiastic. cap. 85. -- *Ufuardus Monachus provocatus studio Hieronymi, & Beda, qui Fæstivitates Sanctorum annuatim recurrentes partim annotaverant, maximè autem animatus studio, & jussu M. Caroli Imperat. cui displicebat, quod Hieronymus, & Beda studentes nimis brevitati, præterierant multa necessaria, & quàmplures Kalendarum dies intactos reliquerant, in gratiam ejus studuit opus imperfectum supplere, & Fæstivitates Sanctorum per singulos Kalendarum dies annotans integrum Martyrologium effecit.* -- Quod hic ait Sigebertus, Hieronymum plures Kalendarum dies intactos reliquisse, falsi convincitur ex ipso Ufuardo, qui Bedæ soli defectam illum attribuit in Epistola ad Carolum Calvum -- In hac fatetur Ufuardus, se plurimum profecisse ex Floro, quem memorabilem virum appellat, additamentis. Prima hujus Martyrologii editio ea est, quam frequenter citatam habes sub nomine Lubecana an. 1475. quam maximam Jo. Baptist. Sollerius appellat, quia ejus forma in lato, spilloque folio expansa est, & ab illa Lubecana distinguitur an. 1490. Secunda hujus editio facta est Ultrajecti an. 1480. immixta Aurea Jacobi de Voragine. Tertia Coloniae eodem anno, ac secunda Lubecana, sicut & alia Parisiis eodem anno 1490. sub solo titulo Martyrologii, ut testatur Rosveydus. Descriptas hæcenus Ufuardi editiones antecellit Veneta procurante Belino, Ord. Eremit. S. Augustini, an. 1498. cui Titulus -- *Martyrologium secundum morem Romanae Cu-*

ria -- Parisiis denuo editum est hoc Martyrologium an. 1521. & aliam ejusdem editionem Paritiis curavit an. 1536. Eribertus Rosveydus. Castigatior Belianis editionibus est utraque Coloniae an. 1515. & 1521. quam utramque Hermanno Grefgen adscribunt Bollandus, & Socii. Prodiit etiam hoc Martyrologium Lovanii 1568. cum additionibus Jo. Molani, & censura Jo. Hefsels de legendis quibusdam Sanctorum. Postremo omnium pulcherrimam Martyrologii Ufuardi editionem adornavit Jo. Baptista Sollerius tom. 6. Sanct. Junii.

Inter opera Rabani legitur Martyrologium, quod in Codice Monasterii S. Galli reperitur, atque editum est ab Henrico Canisio tom. 6. Antiq. Lect.

Bollandus videtur dubitare, an Rabani sit Martyrologium illud, cum nemo veterum memoria mandaverit, à Rabano Martyrologium aliquod fuisse conscriptum; sed Bollandi successores Papebrochius, Jo. Baptista Sollerius, & Castellanus in Prefat. ad I. Bimestre pro certo habent, Rabanum in pluribus supplevisse Bedæ Martyrologium exemplo Flori: immò Papebrochius in Prologo n. 11. credit, Rabanum, ac Florum eodem tempore Bedam supplevisse, scilicet circa annum 830. Aliter censet Castellanus loc. cit. ubi ait, Rabanum Martyrologium scripsisse circa annum 845. tunc nempe, cum, demissa an. 842. Abbatia Fuldenis Præfectura, privatus ibi degeret, ut probabile omnino sit, Flori laborem in augendo Beda ad Rabani manus pervenisse. Sollerius rejecta Papebrochii sententia, Castellano adhaeret. Eodem Seculo nono floruit Wandelbertus, Prumiensis Monachus, qui Flori ope, & subsidio usus, ut ait ipse in Epist. ad illustrem virum Otricum, Martyrologium metro edidit an. 842. Martyrologium hoc legitur tom. 1. operum Bedæ sub Titulo Ephemeridum Bedæ, sed Molanus in prima Ufuardi editione vero Auctori restituit. Bollandus illud se ex MS. Codice accuratius editurum

turum pollicetur in *Præfat. art. 9. cap. 3. §. 8.* Ado etiam, Viennensis Episcopus, ejusdem Seculi Scriptor; luculentius scripsit Martyrologium, quod à Jacobo Mosandro, tum à Rosveydo editum est; sed jam illud ante utrumque vulgaverat Lipomanus *tom. 4.* Adonem ante Ufuardum suum edidisse Martyrologium, probare conatur Sollerius in prænotatis ad Ufuardi Martyrologium; iis tamen utitur argumentis, quæ facile solvi possent, si unum excipias, quod omnium est validissimum, & invictum, atque hoc est -- Ufuardi Martyrologium dedicatur Carolo Calvo jam Imperatori: atqui Carolus Imperator non fuit ante an. 875. ergo vel illo anno compositum, vel anno sequenti. Atqui Ado suum scripsit Martyrologium circiter an. 857. illud enim certè composuit antiquam ad Cathedralam Viennensem evehere-tur, at indubium est, Cathedralam Viennensem conscendisse anno 860. ergo ante prædictum annum Martyrologium ab eo descriptum est. Negat etiam Sollerius, nullam Ufuardum Adonis fecisse mentionem, & putat, hæc Ufuardi verba: *Adhibui Flori memorabilis viri collecta è pluribus in eodem negotio secundi libri Commenta.* de Adone intelligenda esse; quæ idcirco Ufuardus Florum esse credidit; quod transmissum ad se Adonis Martyrologium Auctoris nomen in fronte operis non haberet. Id creditu difficile videtur; argumentum tamen illud Chronologicum rem extra dubium ponit. Adoni suppar Notkerus, Monachus Cænobii S. Galli apud Helvetios; Martyrologium quoque composuit, quod ab Henrico Canisio vulgatum est *tom. 4.* antiquæ lection. mutilum tamen, observante Bollando; qui plura de Notkero desiderat, adeat Papebrochium in *Comment. ad diem 6. Aprilis pag. 570.* ubi hunc à variis Notkeriis accuratè distinguit. Putant aliqui, Ditmarum Mersburgensem in Lasconia Episcopum Martyrologium aliquod composuisse, quod in ejus Chronico ita legatur: *Sanctorum Reliquias, & munda ca-*
Gavant. Rubr. Brev.

runtem receptacula, cum aliis utilitatibus plurimis tum in prædiis, quam in n. anciptis ego acquisivi, & ne te forsitan laterent, Martyrologio inscripsi. Bollandus tamen contendit, ex illis verbis concludi non posse, an ipse Ditmarus Martyrologium confecerit, an ab alio descripserit, aut eo dumtaxat usus fuerit. Hæc sunt Martyrologia, quæ ab antiquis Scriptoribus edita sunt. Plures etiam recentiores edendis, vel illustrandis Martyrologiis suam operam collocarunt, quos inter Galestinus, Cæsar Baronius; sed nobis sufficit, aliqualem veterum notitiam suppeditasse. Qui plura desiderat, adeat Bollandum in Præfatione generali, Florentinum in Admonitionibus præviis, & Andream du Saulay, necnon nostri Francisci Mariæ de Aste Disceptationes in Martyrologium Romanum. Antequam huic de Martyrologiis animadversioni finem imponam, observare lubet, Valesium in eam descendisse opinionem, ut crederet, nullum unquam fuisse proprium, ac peculiare Martyrologium Ecclesiæ Romanæ ante illud, quod jussu Sixti V. editum est Barorii notationibus illustratum. Portentosam hanc Valesii sententiam clarissimis argumentis evertit doctissimus Florentinus loco supra laudato. Mabillonius Præfatione secunda in Seculum quartum *cap. 6. num. 174.* ait, se Valesii opinionem (quam ibidem extensè refert) penitus refutare nolle: se tamen dissimulare non posse auctoritatem Concilii Cloveshovien-sis anno 747. celebrati, in quo disertè de Martyrologio Romano mentio habetur in Canone 13. definiente -- Ut per gyrum totius anni Natalitia Sanctorum una eademque die juxta Martyrologium ejusdem Romanæ Ecclesiæ cum sua sibi convenienti psalmodia, seu cantilena venerentur -- Nihil inquit Mabillonius hoc Testimonio apertius. At Testimonio quo nihil clarius afferri potest, an non penitus refutatur Valesii sententia invito etiam Mabillonio?

III. Gavant pag. 79. col. 2. num. 9. -- *Tranſlato tamen Feſto alicujus Sancti &c*) Contendit hoc loco Gavantus, quod in translatione Feſti alicujus Sancti fieri non debeat translatio de eodem in lectione Martyrologii, niſi in caſibus, qui in Martyrologio exprimentur. Hanc ſententiam docent etiam communiter ceteri Rubriciſtae, praefertim Biſſus *lit. M. n. 101. §. 7.* & Guyetus *lb. 2. cap. 14. queſt. 5.* Quærit tamen eodem loco Guyetus, an appellatio Sancti transferri poſſit in lectione Martyrologii, quando Feſtum ipſius non ſimpliciter transfertur, ſed penitus mutatur à die proprio, in quo ſemper impeditur, in alium, cui perpetuo addicatur, quod modo contingit in Feſto S. Mariæ Magdalena de Pazzis, quæ à die 25. Maji modo impedita Feſto S. Gregorii VII. in perpetuum fuit tranſlatum ad diem 27. ejusdem Menſis. Quaſtioni affirmativè reſpondet Guyetus, ſi tamen id fiat ab Eccleſiarum Praefidibus. Hæc opinio Guyeti omnino conformis eſt Decreto S. R. C. 5. Maji 1736. in *Einfelden.* in quo ſtatuitur, ut pridie Feſto S. Canuti, quod pro Ordine Benedictino fixè eſt reſpoſitus ad diem 20. Februarii, hoc elogium legatur in Martyrologio -- S. Canuti Regis, & Martyris ſeptimo Idus Januarii -- non variata tamen diſpoſitione Martyrologii Romani, quod etiam confirmatur altero Decreto ejusdem Congregationis in *eodem Einfelden.* quo permittitur annunciari in Martyrologio Feſta ad diem fixum tranſlata pridie quam celebrentur. Utrumque Decretum datur in noſtro Indice, primum quidem ſub n. 306. alterum verò ſub n. 314.

Quæri etiam hæc poteſt, num dies Octava Feſtorum propriorum annunciari debeat in Martyrologio, ſicut etiam Vigiliæ, & Beati nondum canonizati? Quod attinet ad Octavas, Ceremoniale Monachicum *lib. 2. cap. 7. §. 3.* aſſerit, annunciandam eſſe Octavam: conſentit Biſſus *lit. M. n. 101. §. 4.* ſi tamen de ea ſequenti die faciendum ſit Officium. Guyetus non omnino dat manus,

quia neque diei Paſchæ, nec Aſcenſionis, nec Feſti Corporis Chriſti Octavarum annunciatio in Martyrologio ipſo in ſerie Feſtorum Mobilium præſcribitur, quod utique fieri oportuerat, ſi de jure eſſet, ut Octavæ omnes annunciarentur. Et vero nihil pronius erat, quàm, ut in præfata Rubrica Martyrologii Feſtis propriis adderentur ſimul & eorum dies Octavæ, ſi earum annunciatio æquè fieri debuere. Hæc ratione Guyetus impugnat uſum annunciandi Octavas. Sed neſcio, an omiſſio Octavarum Feſtorum Mobilium præjudicium inferre poſſit Octavis Feſtorum non Mobilium. Certè quodcunque Feſtum non Mobile habens Octavam annunciatur in Martyrologio cum ſua Octava: præterea exemplum Octavarum Paſchæ, & Pentecoſtes ad rem non facit, nam hujusmodi Feſta proprie non habent diem Octavam, & Rubrica Breviarii diſcretè affirmat *tit. 7. num. 2.* quod -- in Paſchate Reſurrectionis, & Pentecoſtes Officium Octavæ terminatur in Sabato ſequenti ad Nonam; unde mirum non eſt, ſi eorum Octavæ non annunciarentur. Octavarum Aſcenſionis, & corporis Chriſti, quamvis nulla ſit mentio in Rubrica Martyrologii, uſus tamen communis Eccleſiarum eſt, ut annunciarentur. Utemur ergo libertate, quam poſtea nobis Guyetus ipſe concedit, & cum Biſſo opinabimur, Octavarum, ſaltem quarum ſequenti die fiet Officium, mentionem fieri poſſe in Martyrologio. De Vigiliis Feſtorum propriorum, nullo modo conſentit idem Guyetus, fiat aliqua enunciatio, ſive iplarum fiat, ſive non fiat Officium, ſive in iis ſervetur, vel non ſervetur jejunium, cui opinioni adhæret Biſſus *loc. cit. §. 3.* Nam, inquit, ex Rubrica Martyrologii ſolum habetur, addenda eſſe Feſta, de quibus ſequenti die faciendum eſt Officium, Vigiliæ autem non venire nomine Feſti, eſt ſatis compertum. Sed cùm in Martyrologio Romano Vigiliæ etiam plurimum Feſtorum annunciarentur, neſcio, quare permitti non poſſit annunciatio aliarum Vigiliarum in Eccleſiis

siis particularibus. An non Rubrica permit-
tit annunciari Festa particularia? cur ergo
prohibita censetur annunciatio Vigiliarum?
Qui principale concedit, videtur etiam con-
cedere accessorium; & certè quamvis Rubri-
ca de Festis tantùm expresse loquatur, vult
tamen Bissus, eorum Octavas enunciari posse.
Neque nos movet ratio illa, quòd Vigiliæ
non veniant nomine Festi; probaret enim,
malè appositam esse Martyrologio Romano
commemorationem Vigiliarum, quæ in illo
habentur, cùm ipsæ Festa non sint. De
Beatissimis concedunt idem Guyetus & Bissus,
fieri posse in Martyrologio appellationem, &
quidem primo loco, si de iis ex concessione
Summi Pontificis alicubi fiat Officium. Si
verò de iis non fiat Officium, putant, etiam
eorum nomina in propriis locis palàm pro-
nunciari posse, sed post ceteros Sanctos. In
utroque placito viri doctissimi non patientur
nos adversarios. Quoniam verò diximus, in
Martyrologio legendo pronunciari posse no-
mina Sanctorum, quæ in ipso non recensentur,
advertendum est cum Bissus *loc. cit.* §. 1. c.
ad id brevè admodum Oratione utendum esse,
quare præter nomen Sancti, locum, & diem
obitus, sive passionis, si fuerit Martyr, non
erit opus aliud addere. Et quamvis idem
Bissus velit, de ipsis prædicari posse breve
aliquod elogium ad excitandam majorem er-
ga ipsos venerationem; ego tamen inconsul-
ta S. R. C. crederem abstinendum esse ab
hujusmodi elogiis.

Circa modum legendi in Choro Martyro-
logium Lector exactè servare debet disposi-
tiones Rubricæ Martyrologio præfixæ, quam
suprà exhibuimus, quibus addi potest, quòd
idem Lector accedere debet, detecto capite,
ad legile, super quo ponendum est Martyro-
logium, & præmissa Cruci Altaris reveren-
tia, vel genuflexione, præsertim si Sacra-
mentum aderit, postquam Hebdomadarius
dixerit *Benedicamus Domino*, & responsum
fuerit à Choro *Deo gratias*, incipiet lectio-
nem Martyrologii, Choro interim, & Heb-

domadario sedentibus. Quòd si præcipua
aliquod Festum, vel Patroni nomen pronun-
cietur, fieri debet ab omnibus reverentia
capitis detectioni, & inclinationi conjuncta:
Postquam finita fuerit lectio Martyrologii,
Lector facta debita reverentia, vel genufle-
xione, ut suprà, & salutatio priùs Choro,
revertitur ad locum suum. Chorus respon-
det *Deo gratias*, & surgunt omnes prosequen-
te Hebdomadario *Pretiosa &c.*

Speciali autem Sollemnitate, & Ritu in
omnibus Ecclesiis cantari solet, & debet Mar-
tyrologium in Vigilia Nativitatis Domini, de
quo Gavantus agit *sect. 10. cap. 3. num. 7.*
Nos verò in eadem Vigilia Nativitatis Do-
mini de Ritibus in ea servandis in dicto Mar-
tyrologio cantando disseremus.

IV. Gavant. pag. 80. col. 1. n. 14. -- *Le-
gitur autem Martyrologium post orationem ad
Primam &c.* In nostris Observationibus ad
cap. 3. sect. 4. suspendimus loqui de *Martyro-
logio, de Pretiosa*, & de reliquis præcibus, quæ
recitantur ad Primam, quia sectando Ga-
vanti vestigia de his omnibus hoc loco sermo-
nem nos habituros promissimus. Postquam
igitur de Martyrologii origine, & Auctori-
bus satis, ut arbitror, locuti sumus, nunc
procedimus ad examinandam circumstantiam
tum temporis, tum etiam loci, in quo Mar-
tyrologium impræsentiarum legitur, & an-
tiquitus legebatur. Itaque legitur Marty-
rologium in Choro post Orationem ad Pri-
mam, ut notant Rubricæ cujuscumque Bre-
viarii eidem Primæ Horæ insertæ. Sed an-
tiquus Monachorum mos erat manè Capitu-
lum vocare, seu Monachos congregare in
suis Monasteriis ad Martyrologii, Necrolo-
gii, sacræque Regulæ lectionem, culparum
emendationem, ac laboris injunctionem,
distributionemque faciendam à Capitibus,
seu Superioribus Cœnobiorum, qui simul
cum aliis conveniebant, ut volunt nonnulli,
seu quod veriùs credit Martene *lib. 1. cap. 5.
de Monachorum Ritibus à Regulæ Capitulo*,
quod in tali Monachorum Congregatione le-

gebatur, hæc Capitulum fuit appellata. Immo etiam locus ipse, ubi hæc tractabantur, Capituli nuncupationem accepit, de qua re fuse disserit Hæftenus *lib. 8. tract. 1. disquisit. 1.* Multa etiam *loc. cit.* describit Martene, præsertim de loco ejusdem Capituli, de modo, quo Monachi congregabantur, necnon de tempore, quod erat post Primam, & aliquando etiam post Tertiam, & de his, quæ in Capitulo peragebantur. Idem Martene *num. 7.* asserit, quod congregati omnes atque in unum sedentes ad actus Capitulares procedebant, ex quibus tres dumtaxat memorat Radulphus *in lib. d. observant. Canonum, propof. 14.* ubi ait -- In Officio autem Capituli, quod fit post Primam, sunt tria: Primò, memoria Sanctorum in recitatione Martyrologii cum *ÿ. Pretiosa*, & Capitulo *Sancta Maria.* Secundò, memoria Defunctorum in Anniversariis recitandis cum *Miserere mei Deus*, & Collectis. Tertio, quia tunc ad labores diurnos præparari debemus, addunt preces congruentes, dicendo *ter Deus in adjutorium &c.* Hæc laudatus Radulphus, quibus subnectit Martene, quod multo plures Capitulares actus recenseri possent, & 1. lectio Martyrologii cum Collecta sequenti; 2. Divini invocatio auxilii, ad reliquos diei actus per *ÿ. Deus in adjutorium &c.* 3. Lectio Regulæ, aut alicujus Homiliæ; 4. Commemoratio Defunctorum per lectionem Necrologii; 5. Commemoratio item Benefactorum viventium cum precibus; 6. Officialium institutio; 7. Culparum correctio; 8. Laboris injectio, de quibus singillatim, & breviter quidem idem Martene agit.

Primus itaque actus Capituli erat lectio Martyrologii, ita pariter statuente Synodo Aquilgranensi *Canone 66.* his verbis: *Ut ad Capitulum primitus Martyrologium legatur:* Quæ tamen lectio antea in usu fuisse docet antiquus Ordo Conversationis Monasticæ. Circa hanc Martyrologii lectionem observandum est cum Martene, primò, quod Lector

in medio Capituli constitutus benedictionem postulabat ad legendum, ut tradit Ordo Conversationis Monasticæ anno 1659. Neapoli editus, in quo habetur: *Et petat benedictionem Lector, & recitentur nomina Sanctorum.* Liber usum Cisterciensium *cap. 70.* ait: *Lector vero veniens ante Analogium aperit librum, & inclinet se ad benedictionem; & Bursfeldenses in Ord. Cap. 11.* ita præscribunt: *Procedat in medium, qui lecturus est, ad benedictionem humiliter se inclinans, qua data, respiciat, sed nemo ante Præsidentem.* In antiquis vero Germaniæ Consuetudinibus manuscriptis ad solum Prioris Sacerdotis nutum legi debet Martyrologium: *Et festibus cunctis Prior Sacerdos dat lectori signum, ut legat.* Sed neque in Concordia Dunstani, neque in Decretis Lantfranci, neque in M. SS. Consuetudinibus S. Germani à Pratis ulla fit mentio petendæ Benedictionis ad Lectionem Martyrologii.

Secundò, idem Lector eos semper annuntiabat Sanctos; quorum Natalis dies in diem sequentem incideret, sive ut habet antiquus Ordo Conversationis Monasticæ *Cap. 3.* *quorum Festa crastina dies incipiet,* quibus diem mensis, & lunæ præmittebat; & ita præscribit Ceremoniale Bursfeldensium *Cap. 11.* *Lector legat lectionem de Martyrologio præmittens quotam mensis, & Lunam juxta Computationem Kalendarum, & pronuncietur non præsens dies, sed semper crastinus.*

Tertio, in illa Lectione non dicit Lector, ea finita, *Tu autem &c.* sed aliorum plurimorum Sanctorum &c. De qua clausula ita in Chronico Chronicorum fol. 166. *Ulfardus,* qui jussu Caroli Magni compilavit Martyrologium, reperit, singulis diebus plusquam trecenta Festa concurrere, ideo statutum fuit, ut diceretur: *Et aliorum plurimorum Sanctorum Martyrum &c.*

V. Gavant. eod. n. 14. *Pretiosa in conspectu Domini &c.* Finita Martyrologii lectione, surgere debent omnes, & dici ab Hebdomadario *Pretiosa in conspectu Domini,* cui cæteri

ceteri de Choro respondent *Mors Sanctorum* *ijus*. Liber autem Usuum Cisterciensium Cap. 70. ait: *Tunc surgant Fratres, & versant se ad orientem dicentes Versum, qui in Colletano habetur, id est, Præiosa in conspectu Domini, Sacerdote Hebdomadario incipente; quem sequebatur dicenda à Sacerdote Oratio: Ipsi, & omnes Sancti Dei intercedant pro nobis, ut mereamur ab eo adjuvari, qui vivit, & regnat in secula seculorum, Amen.* Cui quidem orationi Religionis, ac devotionis ergo in Beatissimam Dei Genitricem, juxta præsentis Rubricas præmittitur Sacratissimum B. M. nomen hoc modo: *Sancta Maria, & omnes Sancti &c.* Quæ additio utique non reperitur in antiquo Ordine Conversationis Monastica, neque in manuscriptis Consuetudinibus S. Germani à Protis, neque apud Crodogangum in Regul. Canonice, neque in Cereemoniali Bursfeldensium; sed non ideo ita recentioris est institutionis, nam extat in manuscripto Breviario Cassinensi Institutionis Oratorii, in quo utrumque dicendi modum, diversis tamen in locis se reperisse asserit Martene *loc. cit. num. 12.* Hæc Oratio à Sacerdote, ut innumis dicebatur; in Ordine tamen Monastico apud Hæftenum, & in MS. Sangermanensi præscribitur, quod dicatur à Priore.

VI. Gavant. eod. num. 14. *Repetito versus: Deus, in adjutorium meum intende &c.* Recitata prædicta Oratione à Sacerdote, ad Deum Trinum elevamur, ait Gavantus, repetito versus: *Deus, in adjutorium meum intende.* De hoc eodem versus laudatus Martene n. 14. ait, quod erat secundus Capitularis actus, & n. 17, quod ter à Priore, vel à Sacerdote ex integro talis versus dicebatur, terque item à Congregatione repetebatur, ut patet ex antiquo Ordine Conversationis Monastica: *Dicatur versus ad solvendum silentium, id est, Deus, in adjutorium meum intende: Domine, ad adjuvandum me festina, tribus vicibus Priore incipente, ceteris autem respondentibus ad ipsum.* Tertio extat super hac re

Capitulum XI, Monachorum Sangallensium relatum in Seculo IV. Benedictino *part. 1. pag. 741.* ubi leguntur hæc verba. (*Ut versus ad Capitulum, id est, Deus, in adjutorium meum, à Presbytero ter, terque à Congregatione repetitus dicatur, & dicta Gloria post hoc non adjungant Alleluja*) idem præscribit Cereemoniale Bursfeldensium relatum à Martene *loc. cit. loco Alleluja post Gloria Patri dicitur Litania seu Kyrie eleison &c.* ad quam Monachi flecebant genua, surgebantque ad Orationis Dominicæ conclusionem; ita enim tradit liber Usuum Cisterciensium *Cap. 70. Prosterantur super sedes superiores, aut incurvantur super genua secundum tempus dicentes simul Kyrie eleison. . . . & quando Sacerdos dixerit: & ne nos inducas in tentationem, erigantur, donec Sacerdos dicat: Dirigere, & sanctificare &c. & tunc incurvantur.* Cereemoniale verò Bursfeldense præscribit: *Deinde Litaniam, scilicet Kyrie eleison: Christe eleison: Kyrie eleison: alterna imper Choros dicant, & consequenter prostrati, aut pro temporis qualitate incurvati sub silentio Pater noster usque ad & ne nos, quam partem postquam ceciderit ad sonitum Præsulem fratribus, Sacerdos dixerit, & Convenus responderit: Sed libera nos à malo; subjungat Sacerdos versus: Respice &c. Denique subnectat orationem: Dirigere &c.* Cujus orationis varia exemplaria refert Martene *loc. supradict. num. 19.* Hæc oratio ex antiquo Ordine Conversationis Monastica dicenda præscribitur à Priore, ex libro Usuum Cisterciensium à Sacerdote, ad quam semper incurvati debent esse omnes; ea finita Prior ex eodem Ordine Monastico subjungebat: *Adjutorium nostrum &c.* ceteri respondebant: *Qui fecit Cælum, & terram.*

Tertius Capitularis actus prædictas preces, (quæ non erant simplex præparatio ad laborem manuum, sed ad omnes diurnos actus respiciebant, ut satis indicant prædicta Collectæ verba illa: *Dirigere, & sanctificare &c.*) immediatè sequebatur Lectio Regule, de qua multa tradit sæpè laudatus Martene in

suo eruditissimo Commentario ad eisdem Regul. Cap. 66. Ad hanc sedebant omnes, ita tamen, ut prius assideret, qui Capitulo præerat, in cuius fine subungebat Lector: *Tu autem Domine &c.* sed nullam initio videtur petiisse benedictionem. Huic Regulae lectioni substituta est juxta Ritum Romanum brevis lectio, seu Capitulum, quod dicitur in fine Primæ, petendo tamen benedictionem ab Hebdomadario, quo brevi Capitulo lecto, subjungitur à Lectore: *Tu autem Domine &c.*

Lectionem Regulae, vel Homiliae excipit in Sancti Germani à Pratis MSS. Consuetudinibus, & Ceremoniali Bursfeldens. lectio Necrologii: in quo descripta erant eorum nomina, qui ex hac vita migraverant, defumendo initium ab insignioribus viris, post quos Episcopi de Ecclesia benemeriti, qui

eam construxerant, Benefactores, Amici, & alique Defuncti nominatim appellabantur, eorumque merita in Ecclesia narrabantur, atque preces pro illis effundebantur.

De hujusmodi Necrologii lectione nulla fit mentio neque in Antiquo Ordine Monastico, neque in Concordia Dunstani, neque in statutis Lanfranci, neque in MSS. Consuetudinibus Germaniæ; nihilominus Necrologiorum satis antiquus videtur usus; nam Regis Oswaldi Depositionis diem annotatum fuisse in Codice Defunctorum, legimus apud Bedam, quem etiam Annalem vocat *lib. 4. Histor. Anglicana Cap. 14.* Alia de his Necrologiis, & de aliis Capitularibus actibus legi possunt apud eundem Martene, & apud Grancolas *lib. 1. in Breviar. Rom. Cap. 36.*

De Antiphonis B. M. in fine Officii, XXXVI.

RUBRICA.

- 1 **A**ntiphona Beata Maria posita in fine Psalterii post Completorium, singula dicuntur pro temporis diversitate, ut ibi annotatur, præterquam in triduo majoris Hebdomadæ ante Pascha.
- 2 Dicuntur autem extra Chorum, tantum in fine Completorii, & in fine Matutini, dictis Laudibus, si tunc terminandum sit Officium; alioquin, si alia subsequatur Hora, in fine ultima Hora. In Choro autem semper dicuntur, quandocumque terminata aliqua Hora discedendum est à Choro.
- 3 Numquam verò dicuntur post aliquam Horam, quando subsequitur cum Officio diei Officium Defunctorum, vel septem Psalmi Pœnitentiales, aut Litanie, præterquam post Completorium, in quo semper dicuntur, etiam si prædicta subsequantur: neque etiam dicuntur, quando post aliquam Horam immediatè subsequitur Missa. Dicuntur autem flexis genibus, (præterquam in diebus Dominicis, à primis Vesperis Sabbati, & toto tempore Paschali) Hebdomadario tamen ad Orationem surgente.

Novæ Observationes & Additiones ad Gavanti

Cap. XXII. De fine Officii, & Antiphonis finalibus Beatæ Mariæ.

- I. Gavant. pag. 80. col. 2. n. 5, Sequitur autem una ex Antiphonis B. Virginis, quas non legi apud antiquos &c.) Verè Gavantus affirmat, se in antiquis monumentis non legisse Antiphonas, quas in fine Completorii statis anni temporibus recitare solemus; siquidem

in nullo, quod sciam, Breviario reperiuntur ante annum 1520. quamvis apud Franciscanos jam ab an. 1249. ut optime advertit Gavantus, in usu essent. Earum mentio est in MSS. statutis Capituli Floriacensis Abbatum Floriaci, & Prioris, & Conventus de Regula cap. 4. apud Martene de Antiq. Monach. Rivib. cap. 12. num. 17. his verbis - In fine Completorii loco Antiphonarum, quæ dicantur de Beata Maria, videlicet: *Compleri sunt*, & *Ecce completa sunt*, debet alia Antiphona, scilicet *Alma Redemptoris*, aut *Salve Regina*, seu quælibet alia Antiphona ad libitum Cantoris singulis diebus in Conventu sollemniter celebrari - Nescio, an de hujusmodi Antiphonis intelligendum sit decretum Capituli Generalis Anglorum Monachorum An. 1444. Northamptonæ celebrati, quod refert Martene loc. cit. - Ne Serpens versutus, quos Vigilantes nequit subvertere, dormientes noctanter illudat, opus esse censemus ante sonum ejus implorare suffragium, per quam exitit caput ipsius Serpentis contritum: hinc est, quod statui-mus, ut singulis diebus statim post Completorium in honore B. Virginis una in Choro cantetur Antiphona . . . post quam sequatur oratio de eadem - Quod jam diu sancitum fuerat in Capitulo Provinciali An. 1343. ibidem celebrato. Sed fortasse Antiphonæ B. Virginis in his decretis non sunt aliud nisi illæ, de quibus fit mentio in laudatis statutis Floriacensibus, nempe *Compl ti sunt*, & *Ecce completa sunt*. Bursfeldenses in Ceremoniali ante annos ducentos edito, has Antiphonas cum sua collecta vocant Laudes Beate Mariæ. Præcipua ex illis Antiphonis, & cujus in Ecclesia ulus antiquior videtur, est *Salve Regina*, cujus recitationem in Ecclesia, præceptam fuisse à Gregorio IX. An. 1274. contendit Sigonius; Cardinalis Qui-gnonius suo Breviario eam inserit, ex quo Pius V. transtulit in Romanum. S. Ludovicus Galliarum Rex, teste Nangio, eam in fine Completorii quotidie recitari volebat.

Id pariter decretum fuit à Concilio apud Pennam Fidelem in Hispania An. 1302. In Laudem Sanctæ Virginis in singulis diebus post Completorium canatur *Salve Regina &c.* alta voce cum versu: *Ora pro nobis &c.* & Oratio *Concede nos Famulos &c.* Carthusiani non in fine Completorii, sed ad Vesperas dicunt hujusmodi Antiphonam; Carmelita in fine cujuslibet horæ; Cistercienses toto anni tempore, Cluniacenses verò nunquam recitant. Fratres Prædicatores quotidie post Completorium faciunt processionem canentes in honorem Virginis prædictam Antiphonam; quod primum Parisiis institutum fuit, teste Thoma Cantipratensi lib. 2. de Apol. cap. 10. Auctorem hujus Antiphonæ Gavantus facit Petrum Compostellanum ex Durando, vel Hermannum Contractum ex Trithemio, sed longè probabilius est, compositam fuisse ab Hermanno Contracto, Monacho Reichriariensi in Svevia, ita appellato, quia ab infantia membra contracta habebat, & obiit An. 1074. Inter opera D. Bernardi habentur IV. Sermones in *Salve Regina*, in quibus tamen Jacobus Merlonus Horstius nihil aut parum invenit dignum ingenio vel stylo S. Bernardi. Guillelmus Einfiengrenius in Chronico Spirensi refert, S. Bernardum Apostolica Sedis ad Germanos Legatum cum quadam die hujusmodi Antiphona recitaretur in Ecclesia Spirensi, genua flexisse, & hæc verba adjunxisse: *O Clemens, ô pia, ô Dulcis Virgo Maria*: Hæc tamen narratio falsitatis omnino argui debet, si verum est, quod statuunt Possévinus in Apparatu, & citatus Horstius, nimirum meditationem quamdam in *Salve Regina*, quæ legitur post supposititios illos Bernardi sermones, Auctorem habere Anselmum Mantuanam Lucensem Episcopum; cum hic ante Bernardum Clarevallensem vixerit, & in meditatione illa prædicta verba legantur. Aliquam verborum mutationem passâ est hæc Antiphona: nam Hermannus Contractus ita scripsit - *Salve Regina misericordie, vite dul-*

do &c. & sic recitabant etiam Dominici Parisiis, cum processionem illam instituerunt, de qua paulo ante meminimus, & sic etiam nunc recitant Carthusiani. In sermonibus citatis habetur quidem Regina misericordiae, sed caetera verba leguntur perinde ut in Brevario Romano. Reliquarum Antiphonarum Auctor ignoratur, nisi quod Antiphonam *Alma Redemptoris* nonnulli eidem Hermanno Contracto adscribunt. Nobis tamen non placet antiqua illa traditio, cujus meminit Sigonius *lib. 2. Regni Italici*, quaeque docet, Antiphonam *Regina Caeli lata e* ab Angelis inventam fuisse, cui traditioni miramur Gavantum aliquam fidem praestare potuisse. Protestantes vitio nobis vertunt, quod in recitatione huiusmodi Antiphonarum, iis titulis B. Virginem decoremus, qui soli Deo debentur. Iniqua prorsus accusatio; nos enim B. Virginem non alia ratione vitam nostram, Spem nostram appellamus, nisi quia ipsa nobis genuit Christum Dominum, qui verè spes nostra est, ac vita, & à quo ipsa suis precibus spem nobis ac vitam impetrare potest. Quod spectat ad tempus, quo unaquaeque ex his Antiphonis recitari solet, id accuratè à Gavanto notatum est, praeter unum aliquod, quod modò examinabimus.

II. Gavant. pag. 81. col. 1. n. 7. -- Ita ut si Purificatio transferatur, Antiphona haec quoque non dimittatur &c.) Asserebat Gavantus, quod Antiphona *Alma Redemptoris* &c. taliter debeat dici usque ad Purificationem inclusivè, ita ut, si Purificatio quoad Officium transfertur, praedicta Antiphona quo-

que non dimittatur, nisi in fine Officii Purificationis; immò verò si Purificatio alicubi octavam habeat, dicebat idem Gavantus, quod Antiphona *Alma Redemptoris* deberet dici usque ad completorium diei octavae exclusivè, seu usque ad finem octavae, & in Comprobationem harum assertionum adducebat Decretum emanatum pro PP. Carmelitis Discalceatis. Verùm hæc Gavanti sententia non potest amplius admitti; quia Decreta edita sub die 11. Januarii 1681. & die 10. Januarii 1693. & die 4. Aprilis 1706. quæ dantur in nostro Indice sub numeris 114. 179. & 232. apertè derogant Decreto supra allegato à Gavanto pro PP. Discalceatis, & declarant, quod die 2. Februarii post Completorium dimissa Antiphona *Alma Redemptoris* semper dicatur Antiphona *Alma Regina Cælorum*, etiam si Purificatio quoad Officium transferatur, vel alicubi octavam habeat, sicut habet in nostra Congregatione ex Concessione Clementis X. die 20. Augusti 1671. ut patet ex ejusdem Pontifici Constitutione, quæ incipit *Ad Pastorale*, & quæ est num. 44. in Bullario Romano Cherubini, nunc verò in Bullario recentissima Romanae editionis tom. 7. num. 75. Attentis præallegatis Decretis corrui etiam opinio Guyeti, quæ habetur in Heortologia *lib. 4. sect. 3. cap. 18. quest. 5.* (ubi sectatur sententiam Gavanti) propter Decreta posteriorius edita & superius allegata, quæ professio derogant anterioribus, ut in puncto de Decretis Sac. Cong. docet, & probat Urylsay, celebris hujus Almae Urbis Advocatus, *Discept. Eccles. tom. 1. part. 3. Discept. 14. n. 82.*

